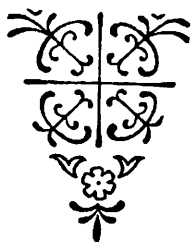

СЕМЕТЕЙ

Кыргыздын борбор жери деп,
 Кууратып жерин тынбасам!
 Жайчыдан миңди тургузам,
 Күн жаадырбай үч жылы,
 Кенкол менен Таласын,
 Күйдүрүп күнгө шор кылам!
 Куу тулум асып мойнуна,
 Ай ааламдын баарысын,
 Нан тилетип кыдыртам.
 Өлбөй тирүү турганда,
 Айтканымды бир кылам!
 Манастын көрүн ачпасам,
 Айрыкчасы Бакайдын,
 Жилигин бирден чакпасам!
 Кутурган экен куу сакал,
 Кулу Гүлүс экөөнүн,
 Умачтай көзүн ачпасам!
 Айтканым кылып Коңурбай,
 Анан болот көөнүм жай!» –
 Деп оолугуп Коңурбай.
 Сакалы тал-тал бириндеп,
 Зор калча жатат күрүлдөп.
 Көрүп турган каңгайлык,
 Этек, жеңи дирилдеп.
 «Жагла, буркун, жагла», – деп,
 Сийдиги агып бүркүрөп.
 Баш урушуп калышты,
 Жай жайына жанышты.
 Алты күн өрүүн алышты,
 Айланып токтоп калышты.
 Күн бешимге жеткенде,

Төбөдөн ооп кеткенде.
 Кыргыз эли жабылып,
 Мылтык октоп чыгышты.
 Айтканбыз башта жамактап,
 Кенколдун жери жагдайын.
 Ак чалма, көпкөк таз кум деп,
 Кар сыйрылып, суу эрип,
 Кызарып кыйан акканы.
 Кыргыздын кыраан балдары,
 Тескейде катар турушту,
 Кар көчүрмөк болушту.
 Кыйкырышып чуу салып,
 Куру дүрмөт урушту.
 Үстүнөн күндүн ысыгы,
 Астынан жердин ыдыгы,
 Ала шалбырт болгон кар,
 Шыпырылып сызылды.
 Ойбут-ойбут ойдундар,
 Сай, коктунун оозунан,
 Сай-сайдан түшкөн кыйандан,
 Кытайдын болгон зыйаны,
 Кырк миңден артык жан болду.
 Чатырлары калкылдап,
 Агып кетти кыйанга,
 Азыркысын учурап,
 Алп Коңурбай зыйанга.
 Кырк миң өлсө алтыммыш,
 Келип жатат бирок да.
 Муну мындай таштайлы,
 Кызыл кыргын, кан согуш,
 Жомогунан баштайлы.

КЕҢКОЛДОГУ КЫЗЫЛ КЫРГЫН

Жер тоборсуп бозала,
 Болуп калган чагы эле.
 Асаба таштап, туу тигип,
 Эр сайышар чагы эле.
 Алып келди ортого,
 Кабылан Бакай, Нескара,
 Башкарчу уруш кандары,
 Катар койгон тактага,
 Жумшак мамык пактага.
 Кандар келип олтурду,
 Баштоочу уруш кернейди,
 Бир тарапка койдурду.
 Токтотчу уруш сурнайды,
 Бир тарапка койдурду.
 Илгертен бери кандардын,
 Кыла турган жолу ушу.
 Манастын кызыл желегин,
 Бир азамат көтөрдү.
 Кара байрак, алтын туу,
 Алп Коңурбай туусу бу,
 Бир азамат көтөрдү.
 Мурункунун наркы экен,
 Абалтан берки шарт экен.
 Туу сайган мыкты жигитти,
 Андып мерген эр чыгып,
 Атып кетчү салты экен,
 Муну «туу кандамай» дешчү экен.
 Каңгайдан чыккан мергендин,
 Аты экен Эртике.
 Кыргыздан чыкты Гүлчоро,

Туу тутканды мээлешке.
 Кылдат мерген Гүлчоро,
 Жаага кыйын, колу шок.
 Сарыдан кийим шымданып,
 Ак калпак кийип кырданып.
 Сан кыргыздын ичинен,
 Баатыр чыгып ылганып,
 Туусун тигип жатканда,
 Мелжиген кыйын мергенин,
 Белдүү кыйын эренин,
 Экөөнү катар бир атып,
 Жер жаздантып сулатып.
 Келгенде баатыр Гүлчоро,
 Оң экен деп ишибиз,
 Алаштын болгон баласы,
 Кубанды катар чуу тартып.
 Как ошондон калган шарт,
 Туу сайган ким – деп жыгылса,
 Алдында жеке ал чыгат.
 Ал Кеңколдун ичинде,
 Бир көпкөк дөбө келатат.
 Ойноп жүргөн Кеңколдун,
 Учуучу тоосу жок эле.
 Балакеттүү бир тоосу,
 Пайда болуп калганы.
 Тообу десе, дөбөдөй,
 Дөбөбү – деп караса,
 Каңгайдан чыккан төрөдөй.
 Казактардын Бердике,
 Кылгара атты кындыйтып,

СЕМЕТЕЙ

Салып кирип келди эле.
 Элчиге өлүм жок экен,
 Жекеге чыккан баатырдан,
 Айтып кабар берди эле.
 Алоокенин чоң, уулу,
 Атактуу баатыр чоң Коңур,
 Алтымыштын кенжеси,
 Жаңы баатыр Ороккыр,
 Ал Ороккыр деген эр экен.
 Өзү алгыр шер экен,
 Он сегиз менен он тогуз,
 Ортосунда неме экен.
 Ат көтөрбөй, керки жок,
 Пил минүүчү эр экен.
 Алты кабат темир тон,
 Демейде муну кийинген,
 Үч жүз кез найза колунда,
 Жети кабат калканы,
 Мүрүсүнө илинген,
 Алты кабат туулга,
 Алмадай башка кийилген,
 Үйдөй болгон чойунбаш,
 Оң далыга асылуу.
 Жаңыдан чыккан Ороккыр,
 Жабдыктын жайы мына ушу
 Жыйырма беш кез бойу бар,
 Жер жүзүнүн баарысын,
 Жутамын деген ойу бар.
 Согушкан пенде соо калбай,
 Соолгон жандан ажыраар,
 Бердике айтып жиберди,
 Эл жыйылган көпчүлүк,
 Чуркурашып калышты,
 Ким экенин ким билет,
 Бирөөнүн айтып салышы:
 «Жоо кадырын, жоо билет,
 Гүлчоро менен Канчоро,
 Ал экөөнөн башкадан
 Буга беттеп ким кирет?»

Айтып сөзүн болгуча,
 Ачкан оозун жумганча,
 Корккон эмес чын ушул,
 Коржоңдогон Канчоро
 Оолугуп сүйлөп жиберип,
 Алдындагы Каралат,
 Ооздук тиштеп нидерип,
 Ачууланса Канчоро,
 Чөйчөктөй болуп көз жайнап,
 Көпчүлүккө карата,
 Күпүлдөп баатыр сөз баштап:
 «Барыбыздын башчыбыз,
 Баатырын турса коргондо.
 Те, калдайдын уулу чоң Коңур
 Анжунун каны Нескара,
 Кырмыз шаанын Мурадил,
 Чыгып калса кокустан,
 Гүлчоро менен Канчоро,
 Ал экөөнөн башка адам,
 Ким беттешет ошого?
 Тоо экен деп жазганбай,
 Чоң экен деп апкаарбай,
 Кыргыздан бирөөң бар деди!
 Кызыталак намыссыз,
 Кылычташып кал деди!
 Жети кыраан журтуна,
 Алптык аты жетелек,
 Дептерге аты түшө элек.
 Сүлкүлдөп бойу чоң экен,
 Не тосуласың мындан деп
 Канчоро турду күүлөнүп,
 Айтканга карап сүйлөнүп.
 Канчоро кебин укканы,
 Калгандар карап турбады.
 Уларбоз атын аргытып,
 Ак сакалын жаркытып.
 Жүз жыйырма төрт жашы бар.
 Эр Жамгырчы келгени:
 «Курбалдашым, Бакай кан,

СЕМЕТЕЙ

Өмүрүмдүн акыры,
 Мындай уруш мага жок,
 Бир беттешип көрөйүн,
 Муну мага бер деди!»
 «Ушунча кыргыз чогуудан,
 Чыкпайт бекен бир адам?» –
 Деп, кан Бакай болбоду.
 Кошойдун уулу Жалгызек,
 Жалманбоз минген аты бар,
 Тартынбас жоодон салты бар,
 Коңурбайга чыксам деп,
 Ойлонуп жүргөн дарты бар.
 Жамгырчыны көргөндө,
 Кантип токтоп тартынар?!
 Жалманбозду чуратып,
 Кабылан Бакай алдына,
 Камчысын сүйрөп чубалтып,
 Келип түшө калды эле,
 Уруксат сурап барды эле,
 Кабылан Бакай муну айтты,
 «Койгун балам деп айтты.
 Сенин атаң эр Кошой,
 Саноору алтын, жез эле,
 Тун ичинде уктабас,
 Ал кең пейил киши эле.
 Ошондон калган тукумсуң,
 Кийин барчы» – деди эле!
 Ал аңгыча болбоду,
 Аягынан кеп колдун,
 Боз жорго минип чеп болгон,
 Бакайдын уулу Байтайлак,
 Жаны мыкты эр эле.
 Алдында атын камчылап,
 Салып жетип келди эле.
 Камчысын салып мойнуна,
 Атакесин айланып:
 Уруксат бергин деди эле.
 Сенин балаң менмин деп,
 Алоокенин кичи уулу,

Алтымыштын кенжеси,
 Ороккырга теңмин деп.
 Өз теңтушум табылды,
 Уруксат мага бергин деп,
 Кыргыздан чыккан сиз да кан,
 Калмактан чыккан Алооке,
 Ал экөөңөр окшош кан.
 Ошого чыгып алсам, – деп,
 Уруксат сурап мен жатам».
 Баланын жайы мамындай,
 Бата берип ийе албай,
 Токтолуп калды эр Бакай.
 Көпчүлүк карап турабы,
 Ылайык келген убагы.
 «Омийин, балам, баргын, – деп,
 Кол көтөрүп чуулады.
 Ошондо Бакай: – Токто, – деп,
 Чечип берди чепкенин,
 Кийип чыксаң окшойт», – деп.
 Өзү төөнүн жүнүнөн,
 Өз үйүндө тигилген.
 Жыл он эки ай күндөрдө,
 Өмүр көрсө Бакай кан,
 Алты айын үйдө өткөргөн.
 Алты ай күнүн жан көрбөй,
 Акка кулдук кылам деп,
 Атикепте өткөргөн.
 Ошондо кийген чапанын,
 Чечип берген чагы бар.
 Гүлүстөн тууган Гүлчоро,
 Бозжоргону мингизип,
 Күрөкө менен олпокту,
 Кабаттап ага кийгизип.
 Ээрчитип алып бастырып,
 Насыйатын тапшырып:
 «Сен кыйгактуу найза ала элек,
 Кыйкырып жоого тийе элек.
 Жабдыктуу найза ала элек,
 Качырып жоого тийе элек,

СЕМЕТЕЙ

Жарактын жайын биле элек,
 Сенин баруучу жагың, эңкейиш,
 Анын келер жагы өр тартат.
 Өзүнөн мурун камынып,
 Минген пили оп тартат.
 Эң алдына сен баргын,
 Мурдун шылый чапкының.
 Амал кылып урушсаң,
 Айла кылып турушсаң,
 Ажыратып ийем деп,
 Амал менен жетемин,
 Анын, эсебин таап кетемин» –
 Деп, ошентип Гүлчоро,
 Узатып койо берди эле.
 Казак, кыргыз салты экен,
 Атадан калган нарк экен.
 Жүрөгү жалын от экен,
 Эчтемеден жанбаган,
 Кайраты бар шер экен.
 Урушка мурун кире элек,
 Оолукма чунак бала экен,
 Каныкпаган чала экен.
 Жекеге мурун чыкканга,
 Көпкөлөң чалган чагы экен.
 Эми эле айтса Гүлчоро,
 Унутуп калып тим эле,
 Алыска таштап караанды,
 Тай жарышкан балдардай,
 Тайы күлүк болгондор,
 Жеткирбей кетип калгандай.
 Улак тартчу немедей,
 Жабдыгы жок колунда,
 Найзасын жанга сүйрөтүп,
 Жорго менен жойпутуп,
 Кетип барат ченебей.
 Күйгөндөн баары буркурап,
 Жаш агып көздөн дыркырап.
 Кайгы жеп турат баарысы,
 «Найзасына капырдын,

Илинип калар бекен», – деп.
 Ал Бакайдын уулу Байтайлак,
 Өзү баатыр неме эле.
 Самаркандын сыртында,
 Алты жылдан бер жакка,
 Атакеси Бакай кан,
 Мингизип алып боз тайга,
 Маш үйрөтүп жүрчү эле.
 Ал кезекте эрлердин,
 Салтанаты бир башка.
 Эки колдо кош балта,
 Найза кагар кол балта,
 Башка чабар чоң балта.
 Шамдагай бала эн, шылуун,
 Кол балтаны имерип,
 Бар келтирип уңгусун,
 Найзаны кагып жиберип.
 Найзага балта тийгенде,
 Белинен кетти үзүлүп.
 Күчтүү экен Ороккыр,
 Койо бербей түк сабын,
 Койбоду жерге түшүрүп.
 Машы чыккан түгөнгүр,
 Укуруктай найзаны,
 Ондоп кармап алганы.
 «Табарсыктын башы деп,
 Алдында ээрдин кашы деп.
 Чарайнанын чети деп,
 Буга окшогон калмактын,
 Өлөр жери ушу» деп.
 Болжоп найза имерип,
 Алдындагы Бозжорго,
 Ооздук тиштеп нидерип.
 Аккаңкыга бек такап,
 Ат күүсү менен койду эле.
 Көргөнгө кызык дүмөктүр,
 Кийинкиге жомоктур.
 Тоодой болгон Ороккыр,
 Жыгылып пилден сойлоптур.

СЕМЕТЕЙ

Алдындагы Бозжорго,
 Уруштуу күнү көп минип,
 Машык болгон маш жорго.
 Чылбырын ийе тарттырбай,
 Тизгинин силкип кактырбай.
 Ээси түшүп калгандай,
 Окуранып кишенеп,
 Бута атым ыраак өтө албай.
 Имерилип тартты эле,
 Кылчайып артын караса,
 Кызыталак чоң калмак,
 Төрт аяктап такандап,
 Кара жерден кооп жатат.
 Тулга кеткен артына,
 Казандай болгон кара баш,
 Сооттон чыгып жылаңач,
 Орто карта боз үйдөй,
 Оңолуп кетип баратат.
 Байтайлак баатыр жаш экен,
 Жаш да болсо Байтайлак,
 Чабандес өзү маш экен.
 Жазылыгы төш жары,
 Жалаң болот испанды,
 Кармай алып сабынан,
 Сууруп алып кабынан,
 Мойунга тартып жиберип,
 Оң колун тартып алганда,
 Сол колу жетти кулакка.
 Кулагынан алды эле,
 Үзөңгү боого бек басып,
 Нескара менен Бакайдын,
 Ортосуна алып барып:
 «Мынаке, баатыр башы деп,
 Олжону ата алгын», – деп,
 Таштап кетип калды эле.
 Дени калды майданда,
 Тартынып бала жетпеди,
 «Тартынган киши жоо албайт»,
 Бир курсактан туушкан,

Тар курсакта тебишкен,
 Талашып эмчек эмишкен.
 Асырап бала ордуна,
 Баккан экен инисин.
 Алп Коңурбай баатырың,
 Айбаты сүрдүү капырың.
 Сөзүнө турбас ант ургур,
 Ач арстан кутургур.
 Ким чыгат деп карабай,
 Караганга жарабай.
 Алп Коңурбай зор калча,
 Бастырды өзү жайма-жай.
 Өлүп кетсе иниси,
 Күйүтүнө чыдабай.
 Мунун сүрүн көрүңөр,
 Сакалы саадак кабындай,
 Сан миң кара кыргызды,
 Сапырып ийип тынгыдай.
 Көзү көлдүн буткулдай,
 Көрүнгөндү жуткудай.
 Муруту балта сабындай,
 Көзүнөн чыккан учкуну,
 Көөрүктөн чыккан жалындай.
 Мурду тоонун кыр таштай,
 Кабагы кашат чабындай.
 Аркасында айдары,
 Тору айгырдын жалындай.
 Бели кындай, бети айдай,
 Белдүү чочко Коңурбай.
 Үпчүлүгү бир тогуз,
 Үксөндөгөн чоң доңуз.
 Топчулугу бир тогуз,
 Тоодой болгон бул доңуз.
 Алгара минип койкойуп,
 Көк жеке бутта чойкойуп.
 Кабыландай караган,
 Каары катуу жаралган,
 Көргөн пенде жадаган,
 Алгарасын мойундап,

СЕМЕТЕЙ

Бат атарын койундап.
 Ок өтпөс буулум шым кийип,
 Багалеге балкылдап,
 Алгара минип алкылдап.
 Чок табылгы жайлаган,
 Жоо дегенде шайлаган,
 Чоң Кара атын байлаган.
 Алдындагы Кара атты,
 Найдай кылып жаратып,
 Асман, көктү каратып,
 Көргөн жанды жадатып.
 Албарс жанда жалтылдап,
 Ар кандай киши калтырап.
 Найза колдо зыңгырап,
 Айбалта белде кыңгырап.
 Кетелек белде кеңгиреп,
 Мас болгон нардай зеңгиреп.
 Көргөн пенде эндиреп,
 Чыдай албай күйүттөн,
 Эзилип жүрөк делбиреп.
 Тиктебей көзү мелтиреп,
 Каарын көргөн Коңурдун,
 Акылын таппай темтиреп.
 Кайраттанып белсенип,
 Кан ичүүгө эңсенип,
 Мас болгондой теңселип.
 Туулга башта чатылуу,
 Чарайна белде тартылуу,
 Калканы жондо артылуу.
 Кытайча кызыл доолбас,
 Чымын тийсе кыңгырап,
 Күңгүрөнүп кылдырап.
 Капаланып кыжырдап,
 Тиштесе тиши кычырап.
 Караса көзү чачырап,
 Калмагынча балдырап.
 Күндөн бетер күркүрөп,
 Көргөн пенде тура албай,
 Сийдиги агып бүркүрөп.

Асаба көктө калкылдап,
 Айнектей көзү жалтылдап.
 Чоң балта артып мүрүгө,
 Чоң Коңур басты калкылдап.
 Көрүштү баатыр караанын,
 Коркпой кимдер карасын?!
 Баатырлар баары карашып,
 Айбатынан жадашып.
 Алдына минген Алгара,
 Алп Коңурбай жарашып.
 Алтын ээр калмакча,
 Атка чындап токунуп.
 Баса минип тулпарга,
 Баса элек тоодой олтуруп.
 Желип чыкты бөлүнүп,
 Желмогуздай көрүнүп.
 Көзү көрбөй күүгүмдөп,
 Көшүгөндөй күлүндөп.
 Көрбөгөндөр күбүрөп,
 Өзгөчө жаман түрү деп.
 Жүрөгү тайкы адамдар,
 Корголоп аттын артына,
 Жөө түшүшүп бүжүрөп.
 Бастырганда жел чыгып,
 Аркасында дүрүлдөп.
 Айран калды көпчүлүк,
 Айбатына дүүлдөп.
 Султан Алмаң баатырдан,
 Бала жолборс Гүлчоро,
 Боз ала шумкар болпоңу,
 Боз карчыга солтону.
 Коңурбайды көргөндө,
 Көшүлүп бойу чечилди,
 Эбедени эзилди.
 «Келиптир менин багым деп,
 Семетей тышта болгондо,
 Тийбейт эле чагым» деп.
 Жан жагына карады,
 Чымылдап чери тарады.

СЕМЕТЕЙ

Бастырганда байкаптыр,
 Баатыр жолборс баланы.
 Чоң дөбөдөй көрүнүп,
 Түгөнгүрдүн карааны.
 Кабаттап темир соот кийип,
 Суркоен сындуу ат минип.
 Шаңданып найза карманып,
 Шашылбай чоро камданып.
 Карап турат калың журт,
 Гүлчорону жарданып.
 Чарайна белге тартынып,
 Сом темирди артынып.
 Мусурканып, мурчанып,
 Муздай темир курчанып.
 Бүтүн темир кийинип,
 Бир кудайга сыйынып.
 Кылыч белде кыңгырап,
 Найза колдо зыңгырап.
 Ачалбарс жанда жалтылдап,
 Асаба көктө калкылдап.
 Ок өтпөс буулум шым кийип,
 Багалеге балкылдап.
 Өзүнүн бойун жыйнабай,
 Ашыгып турат далпылдап.
 Өрттөй көзү кызарып,
 Сунса мойну узарып.
 Суктанса суусун кандырып,
 Бар кайратын жам кылып.
 Жүржүткө кыргын салчу кул,
 Кылычтын мизин кан кылып,
 Кылымды жеңчү балбан кул,
 Кең көкүрөк сом даалы,
 Туткандын чыгар далдалы.
 Туруп пенде бет албас,
 Бул замандын балбаны.
 Чыкмакчы болду быйактан,
 Эр Гүлчоро сардары.
 Коргошундай козголбос,
 Уйуткан чойун салмагы,

Аркасында кайрат, күч,
 Канчоро бар балбаны.
 Тайманбастан түгөнгүр,
 Чоң балта колго алганы.
 Жамгырчы, Бакай баш болуп,
 «Тура турчу, баатыр», – деп,
 Бүтүн кыргыз чур этип,
 Курун салып мойнуна,
 Манасты алып оозуна,
 Бата берип калганы.
 Коңурбай көздөй бет алып,
 Өрттөй ичи тутанып.
 Тиктесе көзү чачырап,
 Азуулары качырап.
 Айбалта салып ийinine,
 А дагы басып жөнөдү,
 Көргөндүн бойу дүркүрөп,
 Бүркөлгөн күндөй күркүрөп.
 Байга ылайык башы бар,
 Жыйырмадан артык жашы бар.
 Жаткан иттей кашы бар.
 Таноосу тектир сеңирдей,
 Теңдешсе жоодон эринбей.
 Теңдешкен душман бар болсо,
 Тентип жүрө бергиндей.
 Аты да бар бир тоодой,
 Аташканын куткарбай,
 Анча-мынча кишинин,
 Ат-тону менен жуткудай.
 Өзү да бар бир тоодой,
 Өчөшкөнүн куткарбай,
 Өжөрлөнсө кишинин,
 Өзүн бүтүн жуткундай.
 Өкүм өткүр сөзү бар,
 Өлүмдөн коркпос өзү бар.
 Кызыл нурлуу жүзү бар,
 Алмадан ширин сөзү бар,
 Жалындан кызыл көзү бар.
 Кыйыгына тийгенде,

СЕМЕТЕЙ

Кысталышкан жер болсо,
 Кызыл кыргын кылгыдай,
 Кырып салып тынгыдай.
 Как ушундай жулкушту,
 Ар кандай жерде кылгыдай!
 Карды салык, мойну кез,
 Минген аты тайган төш.
Коңурбайдын алдынан,
 Каршылашып болду кез.
 Качырышты баатырлар,
 Кыргыз, кытай, калмактар,
 Карап турду болуп жар.
 Бет алышып качырса,
 Бетинде пенде тура албай.
 Кабагын салып бүркөлүп,
 Капаланып муңайбай.
 Бет алышып күркүрөп,
 Беттей албай эч бир жан,
 Эси чыгып бүжүрөп.
 Чоң майданда беттешип,
 Ортого күлүк ат сүрүп,
 Маңдайлашып баратса,
 Кандай жан тиктейт аларга?!
 Бала жолборс ант ургур,
 Баатырдыгы башкача,
 Балбандыгы бир канча.
 Чоң экен деп кенебей,
 Тоодой Коңур баатырды,
 Бучкагына теңебей.
 Атасы Манас жанында,
 Бирге турган немедей,
 Мелтиреп көзүн ирмебей.
 Кан ичмеден сүрдөбөй,
 Алдындагы Сур атты,
 Айлантып кайта имерип,
 Бекемдеп кармап балтаны,
 Балага кары теңби деп,
 Беттешип бала барганы.
 Беттешип келген эки дөө,

Кебетесин көргөндө,
 Бири бүркүт, бири шер,
 Сапырылып кетерби,
 Мына бу турган кара жер?
 Деп ойлошуп калың журт,
 Дудуктай тили байланып,
 Кускусу келип, көөнү айнып.
 Туралбай башы айланып,
 Жыйалбай эсин баатырлар,
 Нес болушуп далдайып.
 Баатырлар минтип турганда,
 Жаны чыгып кетчүдөй,
 Аскерлер калды шалдайып.
 Балакеттүү Коңурбай,
 Кандим болгон бүркүттөй,
 Алгарасын камчылап,
 Аркасынан чаң чыгат.
 Карап турган кыргыздар,
 Кара жал жолборс жеңилсе,
 Каңгайга айдап кетер деп,
 Калың журт анда нетер деп?
 Түпкө такыр жетер деп,
 Боло албай шайы турганда,
 Алгара минген Коңурбай,
 Атынын башын бурганча,
 Арстандын баласы,
 Карап көрсөң ушунда,
 Ана-мына дегиче,
 Ачып көздү жумгуча,
 Аркасынан чуратып,
 Отуз беш койуп өткөнү,
 Өтпөгөндө неткени?
 Өйүздө турган тетиги,
 Нескара, Уушан, Мурадил,
 Опколжуп жүрөк кеткени.
 Жалдуу шерди көргөндө,
 Каргаларча каркылдап,
 Калмагынча баркылдап.
 Кылым бурут, ушул журт,

СЕМЕТЕЙ

Канаттуу уйа сала албас,
 Караңгы токой чер экен.
 Токойго бөрү киргизбес,
 Алмамбет уулу шер экен!
 Чоросу мындай болгондо,
 Буруттун төрөсү кандай неме экен?
 Балакеттүү Коңурбай,
 Баштап келип бул жерге,
 Түгөтмөкчү кеп экен!
 Түгөнүп калган Гүлчоро,
 Уйасын баккан шер экен.
 Ушундай эрден айрылган,
 Эсен кан менен Коңурбай,
 Акылы жок кер экен!
 Коң төрөнү көмөрүп,
 Майып кылып кетерби?
 Тып-тыйпыл кылып Каңгайды,
 Жер бетинен жоготуп,
 Өчүрүп атын нетерби?!
 Деп ойлонуп турганда,
 Тажал Коңур куулдап,
 Алдындагы Кара аты,
 Ок жыландай шуулдап.
 Оңтойуна келтирип,
 Обу жок баатыр Гүлүстү,
 Чокмор менен чака-чак,
 Онду чаап жиберди.
 Ошол кезде кыргыздар,
 Ойунда ойлойт бул кепти.
 Камоодо калган канкорун,
 Калың кыргыз эстешти.
 «Ушундай оор күндөрдө,
 Буурул ат менен буластап,
 Чыгар күнү болсочу!
 Соруп кетчү жыланга,
 Сордурбай койчу кыргызды,
 Султан мында болсочу!» –
 Деп, ойлонуп турганда,
 Өөрчүп турган Гүлчоро,

«Кайратым мындан кемби деп,
 Жер менен жексен кыламын,
 Таамай чапсам сени деп.
 Талкалансам мейли» деп,
 Маңдайлашып калганда,
 Баатырларды карасаң,
 Беттешип балта кармаган,
 Кими каман, кими шер,
 Киши билбей таң калган,
 Бирөө кары Коңурбай,
 Бирөө бала Гүлчоро.
 Намыс үчүн эгешип,
 Майданга чыккан жер ошо.
 Баланын атын караса,
 Бактысына жараша.
 Ашкере күлүк Суркойон,
 Кууп калса кишини,
 Куткарбастан жеткиндей.
 Куйун минип качса да,
 Качып калса душмандар,
 Кутулуп качып кеткиндей,
 Карлыгач болуп кууса да,
 Азыраак айбы бар экен,
 Оозу катуу, тоң мойун,
 Ошондойроок мал экен.
 Көрүп Коңур бар жайын,
 «Жандап өтө берсем деп,
 Алдымдагы Алгара,
 Кайра айланып келгенде,
 Айры шили, кара куш,
 Айбалта менен нетсем деп.
 Аркасынан Манастын,
 Жиберсем белем муну» деп.
 Балта жетпес кыйгачтап,
 Басып өтө берерде,
 Кара күчкө беттешип,
 Качып өтө берерде,
 Билбей бала калган жок,
 Билгич жанда мындай жок.

СЕМЕТЕЙ

«Мени кудай урганда,
 Буурул атты минбей деп,
 Бул жолумду билбей деп.
 Өтпөйт эле Буурул ат,
 Ыктайт эле буга деп.
 Алдымдагы Суркоен,
 Оозу катуу, тоң мойун,
 Желөпкөрөөк мал эле.
 Желмогуздай Коңурбай,
 Куткарбайт мени дегеле.
 Бекер койо бергиче,
 Кыйырынан барып тийейин,
 Жалпагы менен балтанын,
 Карыга чаап ийейин».
 Жандап өтө берерде,
 Сол бутунда үзөңгү,
 Чыгарып буттан жиберип.
 Алдынкы ээрдин бек тиштеп,
 Тили менен имерип.
 Он жагына такандап,
 Жалпагы менен балтанын,
 Жандап бара жатканда,
 Оң мүрүгө чапты эле.
 Гүлчородой түгөңгүр,
 Мына ушундай мыкты эле!
 Колунда балта шылп этип,
 Колу сынып шылк этип.
 Жаза чаппай, таамай чаап,
 Батакай чаппай, жазгай чаап.
 Каржиликтен кыйратып,
 Оң колун анын сындырды,
 Жарым жан кылып тындырды.
 Алдындагы Алгара ат,
 Өтө берип бурулду.
 Бурулган менен айла жок,
 Найза сайар колу жок.
 Колу сынган Коңурбай,
 Кайрат кылар алы жок.
 Гүлүстүн аты Суркоен,

Көпчүлүк көздөй бет алып,
 Күүлөнүп кетип баратат.
 Эки колдоп тизгинге,
 Тартып кетип баратат.
 Бура кайра ал тартып,
 Кылчайып артын караса,
 Камалаган капырлар,
 Капырлардын калкында,
 Канча түрдүү баатыр бар.
 Курчалышып Коңурду,
 Ортосуна алыптыр,
 Камалашып калыптыр.
 Бала жолборс Байтайлак,
 Баш байланып барганда,
 Баатыр туулган Гүлүстөн,
 Куру кайта барышы,
 Калкына кыйын намыстыр.
 «Манастап» ураан чакырып,
 Ат койуп жөнөп калыптыр.
 «Манастап» ураан бат койуп,
 Аламан кылып ат койуп.
 Суркойонду секиртип,
 Гүлчоро кирди шарт койуп.
 Канча жылдан бер жакка,
 Кармашаарга душман жок.
 Буулугуп калган кыргыздар,
 Карап булар турчубу?
 Карап туруп алганда,
 Буларды кудай урчубу?!
 Баарысы кирди жаркылдап,
 Асаба колдо калкылдап.
 «Манастап» ураан чакырып,
 Жамгырчы баштап баркылдап.
 Аралашты эки кол,
 Айтууга арман сөзү мол.
 Эндегей кара аскердин,
 Амалы кетип катты шор!
 Күн көрүнбөй тумандап,
 Күүгүм кызыл чаң чыгат.

СЕМЕТЕЙ

Жерге токтоо кыла албай,
 Көккө учуп топурак.
 Күндүз, түнү билинбей,
 Күүгүмдөп көзгө илинбей.
 Кыргыз, кытай эрлери,
 Белдүүдөн канча шерлери.
 Кызыл канга бойолуп,
 Кырып жүрөт эрлерди.
 Кеч кирип жарык күн батса,
 Жарыкты күүгүм түн басса.
 Падышалык өкүмдөн,
 Жаркырап чырак жагылат.
 Жерге түшкөн жабдыктар,
 Анда кайдан жашынат?
 Болотко болот тийгенде,
 Үйдөй чоктор чачырап.
 Жазайыл мылтык, жаа тартып,
 Уруш болуп тарсылдап.
 Жаракка жарак тийгенде,
 Сыныгы жерде жалтылдап.
 Кылычтын баары кыйрады,
 Найзанын көбү сынганы.
 Калкандары быркырап,
 Туулгасы жарылып,
 Түк билинбейт караңгы,
 Кызылала кан болуп,
 Кыргыз, кытай таанылып.
 Жашыл ала өнгөн чөп,
 Кызыл ала кан болуп.
 Топурак жок Кең-Колдон,
 Күн көрүнбөс чаң болуп.
 Олпоктун баары кырчылып,
 Ок өтпөс тондор жыртылып.
 Калкандын баары быркырап,
 Аткан октор чыркырап.
 Онтоп жаткан андан көп,
 Колдор сынып зыркырап.
 Буту сынган андан көп,
 Болбой шайы буркурап.

Ээленген баатыр эрен көп,
 Электеп булар эр кырат,
 Кара аскерде айла жок,
 Эми булар не кылат?!
 Аралашкан аскерлер,
 Ылайыгын караша,
 Бирине бири беттешип,
 Жабдыгына жараша.
 Найза сайар ыктуулар,
 Сайышка чыкчу мыктуулар.
 Сабы менен кошулду,
 Сайышып найза тартыша.
 Шаркырап аккан кызыл кан,
 Аккан сууга жошулду.
 Кылычка маш кыйындар,
 Кыйыгын бузбай кошулду.
 Томолонуп кайран баш,
 Топуракка кошулду.
 Чокморчулар чогулуп,
 Чойунбашты күүлөшүп,
 Карсылдашып салышып,
 Калбай баары дүүлдөшүп.
 Балталуулар кездешип,
 Баатыр эрлер кектешип.
 Бет маңдайга келгенде,
 Күч ортосун чектешип.
 Олпоктуулар бир катар,
 Уруш күнү мамыңдай.
 Сооттуулар жанаша,
 Бирин бири караса.
 Жарагынан ылайык,
 Жабылышкан жараша.
 Канжарлуулар кармашып,
 Карсылдашып жалмашып.
 Канды суудай агызып,
 Кара жерди майлашып.
 Менменсиген баатырды,
 Алы жетсе жайлашып.
 Аралашып кеткени,

СЕМЕТЕЙ

Араң алты күн болду,
 Түндү кошуп санаса,
 Он үч күнгө нак толду.
 Нескара менен Бакай кан,
 Элди байкап караган.
 «Таратсакпы элди» деп,
 Кеңеш кылды эки кан.
 Буйрук берсе эки жан,
 Эбегейсиз көпчүлүк,
 Эли кайдан бөлүнсүн?
 Илгертен калган чоң шарт го,
 Өкүмүнө көнүшүп,
 Башында айтып угузган,
 Сурнайдын үнү зыркырап,
 Кыргыз менен кытайлар,
 Катар тартып үн кошуп,
 Бөлүндү аскер чуркурап.
 Олпогун сүйрөп жүргөн көп,
 Өңүрү кетип жыртылып,
 Далай тону бул элдин,
 Дал-дал болуп тытылып.
 Жарагы жок колунда,
 Калган нечен кыйындар.
 Неченди көргөн мурунтан,
 Тартынбай турган кыйын бар.
 Падышалык өкүмү,
 Сурнайдын үнү чыкканда,
 Баары уруштан тыйылар.
 Балтасы сынып жарылып,
 Басып жүргөн андан көп.
 Башынан канын агызып,
 Шашып жүргөн мындан көп.
 Жыгылып, кооп баса албай,
 Жылып жүргөн сандан көп.
 Ажырап калып атынан,
 Азып калган андан көп.
 Эми кандай кылам – деп,
 Эсин таппай энди реп,
 Эстен танган мындан көп.

Колу-буттан айрылып,
 Көкүрөктө жан калып,
 Ат тепсеп жерге таптталып,
 Антип жаткан андан көп.
 Жетелеп атын жөө басып,
 Мине албай жүрөк апкаарып,
 Минтип жүргөн сандан көп.
 Найзасы сынып белинен,
 Ажырап калып деминен,
 Бөлүнүп калып элинен,
 Буркураган андан көп.
 Өзүнүн элин табалбай,
 Чуркураган андан көп.
 Чылбырын сүйрөп бош кетип,
 Ээсиз аттар сандан көп.
 Ээн калсын шум жалган,
 Элдин баары кайгы жеп,
 Кими кыргыз, ким кытай,
 Билерге акыл жетпеген.
 Асабадан белгилеп,
 Эл ортосун чектеген,
 Алты күндө бөлүндү.
 Ажырабай жүргөн бар,
 Айрылып элден кетпеген.
 Сурнайды тартып, үн койуп,
 Эл бөлүнүп чыкканы,
 Таамай жети күн болду.
 Түнүн кошуп санаса,
 Дагы он төрт күн болду.
 Күндү эсепке алганда,
 Он төрт күнгө нак толду.
 Жарым айлык аламан,
 Жаман кыргын эл болду!
 Азууларын аркайтып,
 Аргымак жатат ар кайда.
 Туйактары чарадай,
 Тобурчак жатат көп жайда.
 Кара чобур жылкылар,
 Калкып жүрөт кандарда.

СЕМЕТЕЙ

Кандай адам кезиккен,
 Как ушундай чаңдарга?
 Уккан айран калгыдай,
 Ошондогу жаңжалга.
 Мынчалык кыргын болгон жок,
 Бейжинге кыргыз барганда!
 Чоң баатырлар жулкунуп,
 Болгон экен мамындай.
 Бир чапканда кулатып,
 Кырк-элүүнү сулатып,
 Нескара жүрдү кыйратып.
 Калмак Уушаң баатыры,
 Калктан канча кыйратты.
 Кардын жарып нечендин,
 Ичегисин чубалтып,
 Кырмызы шаанын Мурадил,
 Кызыл атын чуратып.
 Каруулуудан неченин,
 Кара жерге сулатып.
 Эленкыр деген бир баатыр,
 Болжолу жок чоң капыр.
 Үйдөй чокмор колго алып,
 Үйүлгөн жыйын топ болсо,
 Ошону көздөй чуратып.
 Жете барып чапканда,
 Жетимиш, сексен адамды,
 Жер жаздантып сулатып.
 Келген экен алп Коңур,
 Баатырларын дуулатып.
 Калмактын көрдү казабын,
 Манжунун тартты азабын.
 Андан башка эрлердин,
 Кара калмак каңгайдын,
 Калкындагы шерлердин,
 Кайсы бирин айтайын?
 Элөөрүгөн Гүлчоро,
 Элкин баатыр Канчоро,
 Кошойдун уулу Жалгызек,
 Кокпой турган Байтайлак,

Короолуу койду бөрү айдап,
 Ээн талаага баргандай,
 Сай бойлотуп кыргандай,
 Кытай, калмак журтттарын,
 Кырып салды ушундай.
 Нөшөрлөп жааган жаандай,
 Ителги тийген таандай,
 Имерип айдап чогултуп,
 Чогууларын суйултуп.
 Кылычты тартып алганда,
 Шорголоп канын куйултуп.
 Болжолсуз баатыр Эленкыр,
 Учурасы ошондо,
 Олуйа Кошой уулуна.
 Күрзүсүн булгап кезгерди,
 Жалгызекке ушунда.
 Жалгызек кайдан аяанды,
 Чокморун колго кармады.
 Кеңеш сөзүн салышты,
 Кезектешип калышты.
 Эр Эленкыр баатырың,
 Кезекти мурун алышы.
 Кара зоодой Эленкыр,
 Чачырап көздөн от күйүп,
 Жалгызекке барышы.
 Үйдөй болгон күрзүнү,
 Опколжуп келип салышы.
 Быркырады калканы,
 Туулганын чыкты талканы.
 Сынып кетти ошондо,
 Алдында темир саптары.
 Жайнады жерге жалын чок,
 Жанына барган киши жок.
 Быркырап кийген туулгасы,
 Жер жүзүнө жабылды.
 Бир чапканда тоздурган,
 Ким көргөн мындай баатырды?
 Колундагы күрзүнү,
 Түкүрүнүп карманып,

СЕМЕТЕЙ

Келе жатат Эленкыр,
 Чабууга кайра айланып.
 Жалгызек анда кеп айтат:
 «Абалкы кезек сеники,
 Эмики кезек меники.
 Эрдигиңди танбасаң.
 Туруп бериш сеники!»
 Шартын булар буза албайт,
 Эленкырга окшогон,
 Башына кармап калканды,
 Арка кылып туулганы.
 Ат үстүндө калдайып,
 Майданда мунун турганы.
 Эр Жалгызек жаш бала,
 Күчүнө жок эч дабаа.
 Качырып келип салды эми,
 Калкан менен туулгадан,
 Кымындай неме калбады.
 Түкүрүнүп колуна,
 Тунжур куштай айланып,
 Орой төбө как башка,
 Катую чаап түгөнгүр,
 Каар менен өткөндө,
 Калкандын баары быркырап,
 Үйдөй болгон кызыл чок,
 Учуп көккө чыркырап.
 Кызыл буурул минген ат,
 Тизеден жерге батканы.
 Теминип көрсө Эленкыр,
 Түгөнгүр бутун тартпады.
 Козголо берип кеткиче,
 Кошойдун уулу Жалгызек,
 Кош колдоп дагы чапканы.
 Чаап чокмор тартканда,
 Кара зоодой капырды,
 Кара жерге жаздады.
 Көрүп туруп Кыз Сайкал,
 Көмүскө көздөй качканы.
 Көтүнөн кууп Жалгызек,

Ал канчыкты таппады.
 Кайраттанган Жалгызек,
 Кандай адам беттешет?
 Каарданып кылыч шилтесе,
 Так сексенден баш кесет!
 Кытайды сойуп кыйратып,
 Калмактын калкын какшатып.
 Өлтүрүп элди сулатып,
 Сурнайдын үнүн укканда,
 Чогуудан чыкты чуратып.
 Гүлүстөн менен Канчоро,
 Күжүрлүү күчтүү эр чоро.
 Бет алган жакты коркутуп,
 Күйгүзүп өттү жалынды.
 Утуру келген буларга,
 Өлүмдүн үйү табылар,
 Каршы келсе маңдайга,
 Мындан качып кетчү ким?
 Баатырлар жүрсө моминтип,
 Кытай, кыргыз эки журт,
 Каны агып чубурап.
 Так он төрт күн болгондо,
 Бөлүнүп чыкты ушулар.
 Кара байрак, алтын туу,
 Айчыгы алтын кызыл туу.
 Эки элге чеп болгон,
 Баш ийдирген ушу туу.
 Желектерин көтөрүп,
 Жеринен кандар козголду.
 «Туусун жыксам белем» деп,
 Жалгызек муну ойлонду.
 Бөлүнүп баса бергенде,
 Кара байрак, алтын туу,
 Ал Нескара баатырда,
 Ошону көздөй ат койду.
 Жетер-жетпес болгондо,
 Пейилин көрдү капырлар.
 Калмак, кытай элинде,
 Белдүү канча баатырлар.
 Каршы алдында кездешип,

СЕМЕТЕЙ

Калмак Уушаң учуар.
 Камгактай сайып Уушанды,
 Ат үстүнөн учурду.
 Оңолуп кобо бергиче,
 Оңдонуп атка мингиче,
 Аркасында Байтайлак,
 Башын кесип салганы.
 Эленкыр менен Уушанды,
 Болумдуу баатыр дөөлөрүн,
 Куткарбай муну жайлады.
 Кабылан Кошой баласы,
 Жалгызек сындуу балбаны,
 Ороккырды өлтүргүн,
 Байтайлакты карачы!
 Эрдик кылып бул жолу,
 Эки кандын баласы.
 Ажырашып бөлүнүп,
 Арылды элдин санаасы.
 Элчилешип сүйлөштү,
 Тил алышып тарашып.
 Өлүк жыйнап, көөмп алмак,
 Беш күн болду карасы.
 Капырлар жыйып өлүгүн,
 Сары жон кылып үйүштү.
 Сары кыр саны отуз бир,
 Айтып элге угузду.
 Кыргыздардын өлүгү,
 Он сары кыр болуптур.
 Өлгөн жандын эсебин,
 Ортого булар койуптур.
 Ор каздырып көөлөтүп,
 Кыргыз жыйып өлүгүн,
 Жоолуу күнү болгондо,

Өлүк көммөк жайы ушул.
 Шейит деп атын аташты,
 Жаназа намаз кепинсиз,
 Жарма көргө жайлашты.
 Калмак, кытай эки журт,
 Угузган элге өлүктү.
 Өжөрлүгүн көрүнттү,
 Дары төгүп, май чачып,
 Өрттөп ийди өлүктү.
 Кең-Колдун дайра сууларын,
 Адам эмес айбан мал,
 Ичпей калды ошону.
 Карга, кузгун жол бербей,
 Кызыл канга чогулуп,
 Кызык болду Кеңколго,
 Ортого дары төгүштү,
 Эки тарап ошондо,
 Сасык туман кетсин деп,
 Карга, кузгун жоголуп,
 Жер ордуна келсин деп,
 Отту койуп ийишти.
 Күйүп кетти кыпкызыл,
 Көгөрүп чыккан кийе жок,
 Күйүп Кенкол арыды,
 Кызыл күлгө айланды,
 Кетирем деп сасыкты,
 Кыргыз кайдан пайда алды?
 Эртеңки күнү уруш деп,
 Эл билгендин баарысы,
 Эми башы айланды.
 Муну мындай таштайлы,
 Кыргыздардын кытайды,
 Жеңгенинен баштайлы.

КОҢУРБАЙДЫН АТАКТАГЫ БААТЫРЛАРЫНАН АЖЫРАП КАЙРА КАЧЫШЫ

Ладыша Бакай баш болуп,
Эштекттердин Жамгырчы,
Салтанатуу Гүлчоро,
Акыл, айла кошуучу,
Асыл тукум Канчоро,
Кошойдун уулу Жалгызек,
Жезкемпирдин жети уулу,
Бакай кандын Байтайлак,
Баш кошуп баары чогулду.
Жагып койуп чырагын,
Жанаша булар отурду.
Жалдырап карап кеп болбой,
Канчалык кылса айарлык,
Уруштун жайы эп болбой.
Жан кыйналып жатканда,
Жанына келди асылдан
Айчүрөктөй асыл жан.
«Келгин, жеңе, келгин деп,
Кеңешиң айтып бергин», – деп.
Келберсиген абамдын,
Кеңешин угуп келдиң деп.
Гүлчоро сурап калганда,
Анда Чүрөк кеп айтат,
Кеп айтканда муну айтат:
«Силер атка мингиле,
Асаба аштап туу сайып,
Басташып жоого тийгени,
Он сегиз күнгө нак толду.
Байтайлак майдан чыгарда,

Ороккырды жыгарда.
Ороккырды өлтүрүп,
Жаш бала көөнү тынарда.
Как ошонун тушунда,
Желбегей Семен отурган,
Сыр коргондун кырында.
Атадан калган коргондун,
Оорагы кыйла бар эле.
Топурагы коргондун,
Көз ооруга дары эле.
Болот салса өтчү эмес,
Бузулуп коргон кетчү эмес,
Балта чапча кесчү эмес,
Ошол коргон кырында,
Силерди карап отуруп,
Жулугунан батты абаң.
Ошол күндөн бер жакка,
Козголбостон жатты абаң.
Желбегей олпок жамынган,
Эки жеңи салынган.
Жанына жакын барбадым,
Жанымда жаткан эримдин,
Каарынан коркуп абыдан,
Көргөн пенде калтырайт,
Көзүнөн чыккан жалындан!
Кайгы тартып күнүндө,
Кап деп, каңкор эстесе,
Коргондун өйүз бетине,
Каптап кетет түтүнү.

СЕМЕТЕЙ

Эр болбой куруп калсамчы,
 Буурул аттан айрылып,
 Канатым жок калганча,
 Бу көрөкчө өлсөмчү.
 Мындай төрө болгуча
 Акыретти көрсөмчү!
 Арак ичпей, суу ичпей,
 Тамак ичпей, чай ичпей,
 Он сегиз күндөн бер жакка,
 Отурду бейм ошондой.
 Башкага сабыр кылчу эле,
 Насбайды тартпай турчу эмес,
 Эки күндөн бер жакка.
 Насбай салып чакчага,
 Алып келип он убак,
 Олтурганда маңдайга,
 Насбайга көзүн салбады,
 Чакчаны колго албады.
 Үшкүрүнүп муңайып,
 «Атым жок», – деп зарлады.
 Ачуу басты акылын,
 Ушу бүгүн бешимде,
 Алдына барып акырын,
 «Мен абама барам деп,
 Ыраактан туруп кеп салдым.
 Абакем аты чыкканда,
 Угар бекен», – деп салдым.
 Күңгүрөндү ошондо,
 Күдүндөп тили билинбейт:
 «Абама барсаң барып кел,
 Аларга кабар салып кел.
 Аз сандуу кыргыз элимди,
 Аламан уруш ал кылып,
 Кыргызн кылды канчасын.
 Дагы уруш кылууга,
 Таппагандыр айласын.
 Эртең менен эртерээк,
 Күн чыкпастан эртелеп,

Жалгызек менен Байтайлак,
 Гүлчоро менен Канчоро,
 Белдүү эрлер бул төртөө,
 Алып келсе Буурулду,
 Он беш асый болгуча,
 Мени күйгөн Тайбуурул,
 Актабай антын койбойт го!
 Аккаңкыны токусун,
 Чылбырын кармап чырмалбай,
 Башын аттын бош койсун.
 Канчоро менен Гүлчоро,
 Аттын жүрсүн алдында.
 Байтайлак менен Жалгызек,
 Аттын жүрсүн артында.
 Эптеп мага жеткизсин,
 Тайбуурулга мингизсин.
 Мендей атсыз төрөнүн,
 Пайдасын элге тийгизсин.
 Тил албаса ушулар,
 Калганын өзү билишсин!»
 Абаңдын айткан кеби бул,
 Айласын таппай жаткан журт,
 Абдан кеңеш экен деп,
 Акылына тундурду.
 Абакеси Семетей,
 Алыста туруп кеп айтып,
 Айтканына көндүрдү.
 Айчүрөк жана кеп айтат,
 Кеп айтканда эп айтат:
 «Айланайын, Гүлүстөн,
 Кулагың салчы деп айтат.
 Кагылайын, Канчоро,
 Канкорум укчу деп айтат.
 Камалды бузган кайраттуу,
 Анткорум укчу, деп айтат.
 Камап келген каңгайлык,
 Катую зыйан тартышты.
 Башчысы болуп жаралуу,

СЕМЕТЕЙ

Башы айланып катышты.
 Ушундай иштен пайда алып,
 Тийгизгиле намысты.
 Кытайдан элчи келгиче,
 Камынгыла эртерээк,
 Аралап мындан жүрсөңөр,
 Эси ооган жакырлар,
 Кача берет капырлар.
 Ара жолду кең кылып,
 Ача берет капырлар.
 Көрүнүп турган коргонго,
 Күндүз сени киргизбейт,
 Кызматын журтка тийгизбейт.
 Жети катар сап болгон,
 Темирден курчап карк толгон,
 Тостуруп койгон жолу бар.
 Ар бир саптын алдында,
 Үч кабат темир тору бар.
 Ар бир сапка баш болгон,
 Бирден баатыр зору бар.
 Жазайыл мылтык тобу бар,
 Кызыталак кытайдын,
 Ороп койгон тору бар.
 Көптүгүнө көз жетпейт,
 Уругун төккөн кору бар.
 Учкураган кишинин,
 Маңдайыңда шору бар!
 Пейлиңди салып бек байкап,
 Айткан сөздү угуңар.
 Күн төбөдөн кеткенде,
 Бешимге чукул кездерде.
 Тордогон торго жеткенде,
 Жазайыл мылтык ок атат,
 Жамгырдай кылып жаа тартат.
 Мөндүрдөй кылып топ атат,
 Дүңгүрөтүп көп атат.
 Кыйкырып кулак тундуруп,
 Кызыталак каңгай журт,

Кыйналтып жанды чыйралтат.
 Соолгон жанды кубантат,
 Ойун көрсөң, буларды,
 Суудай каның чубуртат.
 Суудан бетер агызып,
 Кыпкызыл кылып куйултат.
 Антип сени жеткизбейт,
 Антип-минтип олтуруп,
 Күн батып, күүгүм түн кирет.
 Сааты бар сасык албарсты,
 Азыр менин жолдошум.
 Куйруктуу жылдыз кубултуп,
 Аны асманга койом ойлорсун.
 Кайсы жакка бурулса,
 Атыңды бурап толгонсун.
 Катын да болсом Айчүрөк,
 Жардамым менин ошол болсун».
 Айтып кеңеш кептерин,
 Айчүрөк жеңе кетти эми.
 Таң атканча уктабай,
 Таңданткан журтту баатырлар,
 Таңга араң жетти эми.
 «Барып кирсең коргонго,
 Токумун кайдан оңдойт деп.
 Оңдоп токуп койбосок,
 Тайбуурулду болбойт», – деп.
 Алдыңкы кашы карк алтын,
 Кийинки кашы чылк күмүш.
 Эки каптал эн темир,
 Эптеп кылган Аккаңкы ээр,
 Тайбуурулга чак Каңкы ээр.
 Качкан элик чокулуу,
 Тайбуурулга токуду.
 Көргөн пенде жараткан,
 Үзөңгү куйма алтындан.
 Жабдыгы көздү уйалтып,
 Жаркыны көккө тартылган.
 Олоңдору оймо алтын,

СЕМЕТЕЙ

Уйуштуруп токуган,
 Куйушканы куйма алтын.
 Куйуштуруп токуган,
 Көмөлдүрүк баары алтын.
 Тумарчасы сары алтын,
 Жагоолору сом алтын.
 Ат жабдыгын карасаң,
 Азы күмүш, көбү алтын.
 Манаттан кылган көрпөчө,
 Кош басмайыл тарттырып,
 Бош агытып Буурулду,
 Калмактарча жасанып,
 Канчоро менен Гүлчоро,
 Алдына кирди бастырып.
 Жалгызек менен Байтайлак,
 Артында атка жанашып.
 Ажал менен иши жок,
 Эл намысын талашып.
 Өлүмдө түк бир ой жок,
 Өткүр баатыр жолборс го,
 Өзүнчө булар жанашып.
 Ызырынып айкырып,
 Канчоро менен Гүлчоро,
 Ачуудан күйүп жаны ачып.
 Таң эртеңден эртелеп,
 Эл турбастан эртерээк.
 Жөнөдү булар энтелеп.
 Жеңекеси Айчүрөк,
 Элинде бирге тургандай,
 Эр Коңурбай баатырга,
 Биригип кеңеш кылгандай.
 Бардыгы ырас келди го,
 Айткан экен билгендей.
 Бөлүнүп чыккан беренге,
 Кыргыздан чыккан эренге.
 Бетине киши чыккан жок,
 Беттешип буга эзелтен.
 Ара жолду кең кылып,

Ача берди капырлар.
 Бетине келбей бурула,
 Баса берди каңгайлар.
 Коргону жабык жерде эле,
 Койгулап жүрүп тулпарды,
 Жеталбай жүрөт дегеле.
 Көчө кылып чубуртуп,
 Кыдыртып койду элди эле.
 Күн бешимге жеткенде,
 Темир тор тартып сап түзгөн,
 Сап аскерге келди эле.
 Алдында темир үч катар,
 Арсайып зымдар тартылган.
 Артында чокмор карманган,
 Ар сабы миңден артылган.
 Жолой деген бир каңгай,
 Жүргөн жерин чаң кылган.
 Ошол өңдүү Жолойду,
 Ушул сапка баш кылган.
 Эрибеген капырдын,
 Эзелтен боорун таш кылган.
 Капырда мындай урган жок,
 Туйунуп калып буларды,
 «Бурут экен, карма», – деп,
 Үйдөй чокмор булгалап,
 Ат койушуп, атты топ,
 Тегеректеп келишти,
 Теминишип киришти.
 Ойлоп турат капырлар,
 Төрт берендей баатырды,
 Тебелетип ийишти.
 Баатыр кирсе бакырып,
 Үйдөй чокмор көтөрүп,
 Калгандары качырып.
 Качырып кирсе баатырлар,
 Бакырып кирсе капырлар,
 Карсылдап кулак тундуруп.
 Сандоолун топтор атылып,

СЕМЕТЕЙ

Ушундай уруш баштады,
 Утур келген капырлар,
 Баштаса уруш качпады.
 Алдында келген Жолойду,
 Гүлүстөн туулган Гүлчоро,
 Күм-жам кылып таштады.
 Ээ болгонун өлтүрүп,
 Эшигин тордун ачканы!
 Кылычтап эрди кыйратып,
 Кыйрын бузбай сулатып.
 Чокморлууну чогултуп,
 Чогуусу менен сулатып.
 Экинчи торго жетишти,
 Аттарын булар чуратып.
 Экинчи тордо найзалуу,
 Кезгерип колдо кармалуу.
 Кез келген жанда кетер жок,
 Тирүү андан кутулуп.
 Миңден-миңден жабылып,
 Сундуруп найза салынып.
 Күңгүрөнгөн Канчоро,
 Күүлөп чокмор камынып.
 Алдына кирди булардын,
 Анык билди Канчоро,
 Айла менен турарын.
 Жалгыз жанды көздөбөй,
 Булгаган чокмор кез кербей.
 Ойуна келген иш кылып,
 Акыл жок сараң нестердей.
 Кыйырынан барып кыйратып,
 Кыйыгын бузбай сулатып.
 Айдаган койдой чубуртуп,
 Чокмордон канын куйултуп.
 Намаз дигер болгончо,
 Экинчи торду суйултуп.
 «Экөөнү бузуп өттүк деп,
 Бешөөнөн кантип кеттик деп
 Жалгызек алды нөөмөттү,

Үчүнчү торго жеттик» деп.
 Үчүнчү тор балтачан,
 Желмогуздай түрү бар,
 Жан койбостой сүрү бар.
 Балтасынын курчу бар,
 Бүткүл манжу журту бар.
 Жабылып ат койушуп,
 Жайнап чыкты ушулар.
 Кошойдун уулу Жалгызек,
 Кайраты толук түгөнгүр,
 Буга ажалдуу пенде учурар.
 Балталуунун башында,
 Баары туулга кийинген.
 Баатырдыгы бул элдин,
 Байкап көрсө билинген.
 Андай жоону көргөндө,
 Ал Жалгызек сүйүнгөн.
 Көптү көргөн Гүлчоро,
 Көрүп туруп түңүлгөн.
 Эр көкүрөк Жалгызек,
 Эркин өсүп керилген,
 Эрдиги артык теминген.
 Кайраты жок эр беле,
 Кандын уулу Жалгызек,
 Качып калчу шер беле?
 Качырып кирип барганда,
 Калың манжу эрлери,
 Каптап кетти тең эле.
 Кармашты булар балтаны,
 Жазгырып уруш салуучу,
 Биз айталы балбанды.
 Бала жолборс Жалгызек,
 Көк түпөк кызыл найза алды.
 Баатыры бар алдында,
 Баш болгон бирден алар да.
 Бура тарта берерде,
 Көмө сайып салды эле,
 Жоодон кегин алды эле.

СЕМЕТЕЙ

Жабылышкан манжулар,
 Балталашып калды эле.
 Эрин сайып түшүрүп,
 Эрдиктин ишин бүтүрүп.
 Кылычты алды колуна,
 Алаканга түкүрүп.
 Жалындап бала күйүгүп,
 Жанына жалгыз жан турбай,
 Жайнай берип түрүлүп.
 Жазыла берди манжулар,
 Ээлеген саптан сүрүлүп.
 Үчөөнү бузуп өтүшүп,
 Күч, кайраты кетишип.
 Эми булар нетиптир,
 Күүгүм кирип кетиптир.
 Эр Гүлчоро баатырдын,
 Эки көзү асманда,
 Мурун андай жок эле,
 Куйруктуу кызыл чоң жылдыз,
 Пайда болду асманга.
 Куйругу кайда бурулса,
 Бура тартып тулпарын,
 Ээрчип барат ушуга.
 Таң аткыча урушуп,
 Кайрат менен турушуп.
 Таң сүрүлө атканда,
 Таанылып киши жатканда,
 Жок болду жылдыз байагы,
 Көрүнбөй калып асманда.
 Жеңендин кылган өнөрү,
 Далдаланып калбастан,
 Айтылып калды дастанда,
 Буларда дарман калган жок,
 Бузуп салып басканга.
 Төртөө турат дапдайар,
 Төрт сапка мылтык, ок да бар.
 Бирөөндө кылыч колу бар,
 Кайраттанса бул төртөө,

Ошону бузар өңү бар.
 Муну бузуп өтсө да,
 Бешинчи сапка жетсе да,
 Очогор мылтык, топ турса,
 Кайда качып кутулар?
 Кайрат кылып кете албай,
 Кылычтуу саптан өтө албай.
 Намыс кылып артынан,
 Кайра жанып кете албай.
 Кылчайып туруп Гүлчоро,
 Жаш балдарга кеп айтат:
 «Иним, менин Байтайлак,
 Ишенгеним, Жалгызек,
 Кетенчиктеп баскыла,
 Аттарды кийин тарткыла.
 Канчоро өзүң бастыр деп,
 Алдыңдагы Каралат,
 Баспай калса камчы ур деп.
 Буурулду бош таштады»,
 Гүлчоро жолду баштады.
 Кыя тартып ооз менен,
 Калмакча сүйлөп жазгырып,
 Гүлчоро өтүп жатканы.
 Кырда туруп Семетей,
 Кыялында байкады.
 Атадан калган сандоолун,
 Эшикке туура койду эми.
 Кыл менен ичин жышыды,
 Ичин майлап түзөдү,
 Колу менен сүрдү эми.
 Канча таар дарыны
 Как оозуна куйду эми.
 Коло, чойун, коргошун,
 Аралаш куйуп уйуткан.
 Атканда дүйнө солк этип,
 Ааламды бүтүн куруткан.
 Кунан уйдай жаткан ок,
 Копуруктап салды эми.

СЕМЕТЕЙ

Куржун башы дарыны,
 Оозу оту кылды эми.
 Дарбазанын ичинде,
 Асмандап чыккан терекке,
 Айабай мыктап таңды эми.
 Дарбазаны ачтырды,
 Милтеге чокту жактырды.
 Шыкаалабай кароолун,
 Сүмбө менен от берип,
 Сандоолунда аттырды.
 Ак милтеден чок жетти,
 Ааламды бузчу ок кетти,
 Атканда дүйнө солк этти.
 Курма тамдар кулады,
 Уктаган бала ыйлады.
 Утур оозго келгени,
 Кыйырын бузбай сулады.
 Бузулбаган бек чеби,
 Бута атым жери жок болду.
 Жерде киши калган жок,
 Темир тоскоол кылган жок.
 Дарынын чыккан түтүнү,
 Көк тумандай уйуду.
 Кылчайып Гүлүс караса,
 Алты жүз койдун ордундай,
 Кара жерге түшкөн ок,
 Кара туман куйуну,
 Кыл этип кирип баратат,
 Дарбаза аттап арыштап,
 Тайбуурулдун куйругу!
 Бура тартты, Гүлчоро,
 Жанында баатыр Канчоро.
 Жалгызек менен Байтайлак,
 Илгери тартып баратат.
 Төрт бута жери түз болгон,
 Курчалып каңгай жеткиче,
 Ат койуп жетти коргонго,
 Көздөп келген болжолго.

Тайбуурул колго тийгенде,
 Өткүр Манас тукуму,
 Өөрчүгөн канкор Семетей,
 Дарбазаны көрсөттү,
 «Ачкының деп ушуну!»
 Атасы Манас кабылан,
 Аккула минип алгандай,
 Алмамбет, Чубак эки арстан,
 Азыр келип калгандай.
 Серек менен Сыргагы,
 Серпишкен жоонун чыйрагы,
 Тирилип келип калгандай.
 Сүйүнгөндөн Семетей,
 Кабаттап темир соот кийбей,
 Олпокту жалаң кийинип,
 Атасына сыйынып,
 Белин бекем буунуп,
 Бетинен тери чубуруп.
 Аккелте мылтык асынып,
 Ак болот темир артынып.
 Сырнайза колго карманып,
 Сырттан баатыр шаңданып.
 Айбалта байлап белине,
 Айанбай тиер пейли бар,
 Ал калмактын элине.
 Кылычты сууруп кынынан,
 Салмакчы кыргын чынында.
 Семетейдей эр жок деп,
 Айтылып калган кылымга.
 Көк жеке бутта чойкойуп,
 Сырнайза колдо койкойуп.
 Ачалбарс байлап белине,
 Жанбай турган мүнөзү,
 Жаман келип калганы,
 Карай албай эч бир жан,
 Кабыландын бетине.
 Каарданган канкору,
 Кара кыргыз камкору.

СЕМЕТЕЙ

Кабыландын баласы,
 Кара мүртөз түгөнгүр,
 Сомо темир, сом балта,
 Бөлөкбай соккон Айбалта,
 Сунуп колго кармашып,
 Жоо дегенде шайланып.
 Ойундагы иш кылган,
 Кара көңүл кутургур,
 Тайбуурул сындуу атына,
 Куйма таман үзөңгү,
 Теппей ыргып минди эми.
 Асаба колдо калкылдап,
 Ачалбарс белде жалтылдап.
 Айбалта белде кыңгырап,
 Сырнайза колдо зыңгырап.
 Кирген нардай күркүрөп.
 Көргөндүн бойу дүркүрөп.
 Бастырып чыга бергенде,
 Коңурбай айтат көп элге:
 «Ой, Нескара, Мурадил,
 Айта турган сөзүм бил,
 Калган ишти өзүң бил!
 Уушаң менен Ороккыр,
 Жолой менен Эленкыр,
 Сойулду кыргыз колунан.
 Көп аракет кылдыңар,
 Кол жайкашып турдуңар.
 Көргөнүмдү мен айтсам,
 Канкордун жайы момундай:
 Кечээ чоң Бээжинге басканда,
 Аралдан жылкы чапканда.
 Чоң-Ингендин бойунда,
 Айкын түздө жатканда,
 Алгара менен алкынтып,
 Мен кездешкенмин арстанга.
 Аккула минип арстаны,
 Айбаты менден ашканы.
 Көрүнүп турат көзүмө,

Соорума найза батканы.
 Капталга найза мылгытып,
 Кан агызып чубуртуп.
 Манас келе жатканда,
 Байкабаган атты анда,
 Алгараны ал алса,
 Сойот эле мени анда.
 Алгара күлүк жаныбар,
 Ар кимдин сүйгөн малы бар.
 Аккулага жеткирбей,
 Ашыра чуркар чагы бар.
 Жаралуу болгон менденби,
 Же болбосо ошондо,
 Жайдары Манас баатырдын,
 Колдоочусу келгенби?!
 Акылым кетип нес болуп,
 Адашкандай эмесмин.
 Көп эле жандан Манастан,
 Көрдүм эле элесин.
 Эми байкап карасам,
 Семетей чыкса коргондон,
 Кошо чыкса ээрчитип,
 Колдошуучу немесин.
 Кайрат кылар колум жок,
 Качып жолго түшөмүн,
 Ошол менин керээзим.
 Көрүнбөсө сиздерге.
 Билинбесе биздерге.
 Амал кылып урушуп,
 Айла менен турушуп.
 Курчалышып көрөлү,
 Алып калсак Кең-Колду,
 Олжого малын бөлөлү.
 Чатырдын чыгып кырына,
 Байкайлы Семей, төрөнү!
 Коңурдун сөзүн макулдап,
 Кошулушту баатырлар.
 Чатырдын чыгып кырына,

СЕМЕТЕЙ

Олтурушту баатырлар.
 Ошол кезде карасаң,
 Эр Семетей баатырың,
 Коргондон чыкты кылт этип,
 Алтын така, күмүш мык,
 Төрт аякта жылт этип.
 Минген аты Буурулдун,
 Көкүлүн көккө шүйүлтүп,
 Куйругун ача түйүлтүп.
 Туйагын жерге мылгытып,
 Тумарын көккө ыргытып.
 Кулжадай башы кылтылдап,
 Арам өлгөн сойулгур,
 Анын кундуздай жүзү жылтылдап.
 Баладай жалы былкылдап,
 Арандай оозу ачылып,
 Жолум үйдөй көбүктөр,
 Катуу жолдо жүргөндө,
 Жол бойуна чачылып.
 Чарадай болгон чоң туйак,
 Жерди басып тартканда,
 Кемегедей казылып.
 Ээси эмес, аты да,
 Калган окшойт ачынып.
 Эшиктен чыга бергенде,
 Алты жашар баладай,
 Кызыл бала жылаңач,
 Чылбырына асылып,
 Эки түгөй сур бөжөк,
 Үзөңгүгө жабышып.
 Кара чаар кабылан,
 Ат колтукта кабышып.
 Көсөө куйрук көк даңгыт,
 Көт жагында жарышып.
 Он бештен кулжа калдаңдап,
 Эки жакта чаң салып.
 Жалгыз Буурул табышы,
 Алтымыштай даң салып.

Боз ала чаар чоң жылан,
 Семетейдин белине,
 Үч айланып курчалып.
 Оң айланып, сол болуп.
 Сол айланып, оң болуп
 Найзадай тили эки ача,
 Кулагынан артылып.
 Бермети жерге төгүлгөн,
 Шөкүлөсү көрүнгөн.
 Кара тору кызыл кыз,
 Калктан ашкан узун кыз,
 Анын колдоочусу ушул кыз.
 Эки ийнин басып тайанып,
 Арка жагын калкалап,
 Ат сооруга жабышып,
 Учкаша минип жанашып,
 Учкашса да сулуу кыз
 Семетейге жарашып.
 Колдоочунун баарысы,
 Кошо чыкты жанашып.
 Алдындагы Буурулдун,
 Көкүлүндө шам күйүп,
 Төрө жолборс Семендин,
 Төбөсүндө от күйүп,
 Тайбуурулду чуратып,
 Коргондон чыкты чубалтып.
 Жалгыз Коңур көргөн жок,
 Баарысы көрүп чуулашып.
 Коңурдун өңү бузулуп,
 Заманасы куурулуп.
 Келгенине бушман жеп,
 Мында кайдан келдим деп.
 Калкына карап кеп кылды:
 «Бээжинге жанып кеткин деп.
 Алгара минип чуу койду,
 Азыр өзүм кеттим», – деп.
 Анын жаралуу болгон жайы бар.
 Жаман сынган кар жилик,

СЕМЕТЕЙ

Бүтө элек абдан чагы бар.
 Коңурдун үнүн укканда,
 Ачуусу келип Семетей,
 Күңгүрөндү ченебей:
 «Азыраак кыргыз эл деди,
 Артынан кууба сен деди.
 Ашмура башы жети бел,
 Душман ашса бул белди,
 Кара аскерде кебим жок,
 Калк башкарган бегинин,
 Башын алам мен», – деди.
 Айтканга сабыр кылчубу,
 Карап булар турчубу?
 Качкан жоону кубалап,
 Калбай эли чубурду.
 Жоону алса ким алды,
 Жоболоңдуу каңгайды
 Сайып кыргыз эл алды,
 Душманды алса ким алды,
 Согушкан кыргыз эл алды.
 «Семетей сайып алган», – деп,
 Түпкү атагы аа калды!
 Алактаган Коңурду,
 Азгашып келген доңузду,
 Өзүнчө келип баштаган,
 Өрүштө жаткан бул элге,
 Опсуз жаман согушту.
 Каңкордун уулу Семетей,
 Качырып жоону курутту.
 Сайып алды кыргыздар,
 Калмак, кытай көп журтту.
 Алактап Коңур качыптыр,
 Арстан төрө Семендин,
 Арбагы андан ашыптыр.
 Суусамырдан Ач-Белес,
 Кубалап Семен алыптыр.
 Качып барат Коңурбай,
 Калганына карабай

Кууп барат Семетей,
 Аркасынан чаадалай.
 Гүлчоро туруп толгонуп,
 Көөнүндө акыл ойлонуп:
 «Анжунун каны Нескара,
 Калды белем мага деп?
 Тирүү бойдон кетирбей,
 Сойойунчу аны деп.
 Таарынып жүрөт Канчоро,
 Тору айгырды олжо алып,
 Кылайын тартуу ага» деп.
 Бура тартып жалт койуп,
 Бу да түштү артынан.
 Бээжинди көздөй бет албай,
 Коңурбайдын дартынан.
 Ооганды көздөй бет алып,
 Үргөнчтү көздөй чет алып.
 Кетип барат Нескара,
 Колуна кылыч карманып.
 Такаат кылар айла жок,
 Токтолуп уруш ал салып.
 Алдында минген Тору айгыр,
 Учуп барат закымдап.
 Адырмактуу жер келсе,
 Арстан туулган Гүлчоро,
 Анда жетет жакындап.
 Кара жаак айбалта,
 Күнгө келсе жалтылдап.
 Атактуу баатыр Нескара,
 Качып барат шалкылдап.
 Нуркаптын суусун кылаалап,
 Алдындагы Тору айгыр,
 Баскан сайын жубаңдап.
 Кайра тартып оролуп,
 Дөбөттү көздөй толгонуп.
 Киргит Түтөк бел ашып,
 Каргалык көздөй бет алып.
 Кара жанды калкалап,

СЕМЕТЕЙ

Качып барат чандатып.
 Кууп барат Гүлчоро,
 Көргөн элди таңдантып.
 Жеркендин кечки суусунан,
 Куйундай болгон Суркоен,
 Жете келди ушунда.
 «Эми айлам кетти деп,
 Эр Гүлчоро жетти деп.
 Сайрамдын кезип сайына,
 Кум куржунду жарайын.
 Ажалым жетсе көрөйүн,
 Азапты мындан артканча,
 Жыгылып аттан өлөйүн».
 Санаага бул жеткени,
 Шашканы эмей неткени?
 Чын акылы кеткени,
 Канжарды албай колуна,
 Карбаластан Нескара,
 Кылычты колго алганы.
 Эп келбей узун кылычы,
 Куржунду жара албады.
 Кылычты кынга салгыча,
 Канжарын сууруп алгыча.
 Кандуу жолборс Гүлчоро,
 Карууга кагып кеткени.
 Колу сынып шалк эттип,
 Эси ооп энди реп,
 «Эми өлдүм белем» деп,
 Эр чырагы эки көз,
 Маңдайында алаңдап,
 Эки жагын каранып,
 Алактады кайран эр.
 Күчү ташкан Гүлчоро,
 Кара жаак балталап,
 Катуу чапты жапшырып.
 Аманат жанын чочконун,
 Баруучу жерге тапшырып.
 Тору айгырды жетелеп,

Олжого алып кетем деп,
 Жетелесе баспады,
 Канжарласа жылбады,
 Ат соорусу олжо деп,
 Тору айгырды сойду эми.
 Шиш кебек кылып эт кактап,
 Айабай чороң тойду эми.
 «Аттанып жолго салам деп,
 Абамды издеп табам деп,
 Суркоен оозун койду эми.
 Артынан чаңын чубатып,
 Марал башы тумшуктан,
 Аттын изин чалам» деп.
 Өлбөй тирүү болгондо,
 Абакемдин ошондон,
 Бир кабарын алам», – деп.
 Тумшуктан келип Гүлчоро,
 Сурамжылап кеп алып,
 Улуу жолду караса,
 Тайбуурул менен Алгара,
 Катар изи кетиптир,
 Эми чороң нетиптир?
 Андан-мындан жетем деп,
 Аралады аралды,
 Таба албай буларды.
 Башегиндин бел ашып,
 Аркадан чаңын чубалтып,
 Суркойонду суналтып.
 Карашаар, Көрлүдөн,
 Кабаттап мындай жол басып.
 Уланбайдын эшиктен,
 Бешбалыкка кирди эле,
 Карааны жок алардын.
 Изин кууп жол менен,
 Арсайган кара тоо менен.
 Кумулдун Көкжар жеринде,
 Калың чийдин жээгинде,
 Ошондон көрдү караанын,

СЕМЕТЕЙ

Алгара менен койгулап,
 Алдында барат Коңурбай.
 Аркасында салпактап,
 Жетпей барат Семетей.
 «Өөрчүп турган Тайбуурул,
 Өрү калган Алгара,
 Кандайлыктан жетпейт», – деп,
 Сынчы Гүлүс чунагың,
 Атты карап калды да.
 Оор бойлуу түгөнгүр,
 Өпкөгө катуу теминип,
 Дем кысылып калыптыр.
 Дем өткөрбөй Семетей,
 Далпактап кууп алыптыр.
 Аттын жайын көргөндө,
 Атырылтып аргытып,
 Гүлчоро жолго салыптыр.
 Көрө элек Семетей,
 Көрө салып чорону,
 «Гүлчоролоп чакырды.
 Чакырганга болобу,
 Чаап барат түгөнгүр.
 Ачуусу келип Семетей,
 Түбү душман немедей,
 Атадан калган Аккелте,
 Жулуп колго алыптыр.
 Такандашаар айла жок,
 Турду чоро аргасыз.
 Кара кумга жөлөнүп,
 Ал Коңурбай бел ашты.
 Арбак урган Семетей,
 Намысына талашты.
 Жете барып Гүлчоро,
 Урматтуу күлүк Буурулдун,
 Чылбырынан кармады,
 Чырмалып тура калганы,
 Чыркырап бала ыйлады!
 «Айланайын, абаке,

Нары барчу жер эмес,
 Мындан нары барганда,
 Тирүү келчү эл эмес!
 Атам Манас кабылан,
 Аман келген жер эмес,
 Белди ашыш оң эмес!
 Эби келсе, абаке,
 Кайта жолго салалы.
 Учкураган калмакты,
 Такыр айдап алалы.
 Кең-Аралга барганда,
 Жери малга жай экен.
 Чөбү калың жер экен,
 Кат токтотуп чечели,
 Алманкеч болуп турушка,
 Мөөр алып кетели» –
 Деп, ошентип Гүлчоро,
 Кармап туруп алды эле.
 «Макул, бала, болот», – деп,
 Булар жолго салды эле.
 Учкураган чоңдорун,
 Эл башкарган зорлорун,
 Айдап алып аралга,
 Элчиликке келишти.
 Эп келишип калың журт,
 Ар жылына бир сапар,
 Жыйырма чейрек алтынга.
 Жай кат кылып беришти.
 Калдайып мөөр басышты,
 Катты алып жанышты.
 Кайра келип Таласка,
 Түлөө чырак кылышты.
 Арбагына Манастын,
 Кол куушуруп бата окуп,
 Сыйынышты баарысы,
 Үч күндөн кийин Канчоро,
 Калдайып жетип барышы.
 «Кайда барып келдиң» деп,

СЕМЕТЕЙ

Калгандар сурап калышты.
 Канчоро анда кеп айтат:
 «Кагылайын, абаке,
 Барып келдим Казанга,
 Кырмызы шаанын Мурадил.
 Салып келдим бушманга.
 Катуу карап күн салып,
 Өлтүрүп келдим душманды.
 Өзүңүз Коңур баатырга,
 Кубалап түштүк ушунда.
 Гүлчоро кетти энтелеп,
 Нескарага бет алып.
 Мага калды дедим да,
 Мурадил жалгыз чет алып.
 Мурадилди беттедим,
 Аталар канын кектедим.
 Кууп жүрүп капырды,
 Казандын жазы талаада,
 Артынан араң жеткеним.
 Чакчырылып ошондо,
 Кырмуз шаанын Мурадил,
 Колуна алды найзасын.
 Кетиремин деп ойлоп,
 Жалгыз келген чоронун,

Ушул жерде айласын.
 Найзалаштык бир далай,
 Кармашып калдык айанбай.
 Качып берди Мурадил,
 Кармашка бардаш бере албай.
 Жеткизбей бара жатканда,
 Көк чыбыкты колго алдым,
 Сүмбө уруп, ок салдым.
 Ээрчип аттым шыкаалап,
 Аткан мылтык жаңылды,
 Жанымды тирүү койгун деп,
 Мурадил мага жалынды,
 Бейкут элге баргының,
 Берейин деп тагымды.
 Тил албасаң сен ага,
 Коңурду кармап берейин,
 Койгунуң деп жанымды.
 Башын кестим баатырдын,
 Канын ичтим капырдын
 Кайра жанып келишим,
 Бүтүрүп келген бул ишим».

Муну мындай таштайлы,
 Керимбайдын чыккынчы,
 Кесиринен баштайлы.

КЕРИМБАЙДЫН ЧЫККЫНЧЫЛЫГЫ

Айдаркандын эр Көкчө
 Чоң Бээжинде урушта,
 Опсуз кыйын жулкушта,
 Манжулардан өлгөндө,
 Кайрылып келбес чын жайды,
 Кайран киши көргөндө.
 Аташканы Агеркеч,
 Бойунда калып үч айлык.
 Төрөй турган мезгилде,
 Кун оору болуп кыйлага,
 Сөөк калып ичинде,
 Он беш жыл жүрүп сөөк өсүп,
 Үмүтөйдү төрөдү.
 Он төрт жашар кезинде,
 Казактарга кан болгон.
 Кайран чечен эр Үрбү,
 Казактын бийлеп көп элин,
 Акыретке жөнөдү.
 Алмамбет келип казакка,
 Он жыл турган Алтайда,
 Азмунке деген бар эле.
 Эр Көкчөнүн бийи эле.
 Алмамбетти жектеген,
 Алтымыштын бири эле.
 Азмунке өлүп жок болгон,
 Азмунке уулу Керимбай,
 Жашы жетип эр болгон.
 Кан Үрбү өлүп калганда,
 Ичтен киши топтоду.
 Сүйлөсө оозго кеп жукпай,

Ок эле кыйын шок болду.
 Үйүндө жатып Керимбай,
 Кандыктын жолун ойлоду:
 «Бакайга барып, азалап,
 Бата окуп Манаска,
 Семетейге сырдашып.
 Кан болсом деп казакка,
 Аным да болбос иш экен,
 Агеркеч көзү барында,
 Каныкей аны бурбайбы?
 Көкчөдөн калган Үмүтөй,
 Он төрт жашта баланы,
 Кан көтөрүп тынбайбы?
 Азырынча казактар,
 Акылын таппай калышты.
 Шиберди жайлап келгин деп,
 Мен айдайын казакты.
 Алдап-соолап алпарып,
 Казактын малын чачайын.
 Нескара уулу Мадыкан,
 Бели катуу мыкты дейт,
 Пул менен көөнүн утайын.
 Улуу инген, кичи инген,
 Конуш берсе каңгайлар,
 Бөлүнүп кетип алаштан,
 Казакты сурап жатайын.
 Талдан кыркып сал байлап,
 Кырк миң алтын пул жайлап.
 Куйушунан Амурдын,
 Тентип жүргөн жай таппай,

СЕМЕТЕЙ

Жапанга кечип барайын.
 Кабары катуу угулат,
 Кызылуйук чоң дөөнү,
 Пулга сатып алайын.
 Мадыканды кошо алып,
 Эби келсе Таласта,
 Семетейди чабайын.
 Кан Манастын өзүндөй,
 Атагы алаш болгонго,
 Чоң кан болуп калайын».

Бул акылды ойлонуп,
 Кан болгондой эми эле
 Дарбып үйдө оштонуп,
 Өзүнүн бузук кыйалы,
 Эми эле келип калгандай,
 Эстеген сайын кош болуп.
 Учкаркыра түзүндө,
 Жыйылып казак топ болуп.
 Шиберди жайлап келүүгө,
 Убадасын токтотуп.
 Көчүп берди казактар,
 Көөрүктүү жайлап жата албай,
 Көкжаңгакка бата албай.
 Амырдын барды бойуна,
 Эки ай көчүп дем албай.
 Эрте жазда көчкөн эл,
 Теке айында барышты.
 Айдап кара көпөлөк,
 Азапка казак калышты.
 Жылкы багып, мал чардап,
 Ак карлуу тоодо жүрүүчү,
 Байагы Карагулду табышты.
 Карагул арам, капыр кул,
 Каталдын уулу чочконун,
 Абалтан жылкы багуучу,
 Анын иши мына бул.
 Керимбай менен сүйлөшүп,
 Кеп-кеңешке бүтүшүп.
 Тул катынга жалпы айгыр,

Соолгон көлгө бака айгыр
 Азып барган казакка,
 Карагул болду чоң айгыр.
 «Керимбай сенин кылганың,
 Кеңешти сонун курганың.
 Бүтүн казак элинен,
 Билерманды жыйнадың.
 Далайлар өтү менменсип,
 Кеңешти сендей кылбаган,
 Кошулдум сенин кебиңе,
 Кош болдум, баатыр өзүңө.
 Сен да кулак салгының,
 Мен Карагул сөзүңө.
 Сенин тапкан кеңешиң,
 Бек жарады өзүмө.
 Күрпүлдөктүн куйушун,
 Мен бошотуп берейин.
 Алды жагы Көөрүктүү,
 Көкжаңгактын кырына
 Жылкыны айдап жетейин.
 Оорукта калган Агеркеч,
 Кокусунан кыргызга,
 Кабар салып угузса.
 Киши келсе аяктан,
 Бир азгырып кетейин.
 Сен, кечикпей Керимбай
 Кызыл уйук кыйын дөө,
 Батыраак ага жөнөгүн.
 Ал жапанда туруучу.
 Көзүңө барып көрүңгөн.
 Кайра жанып келерде,
 Мадыканга учура,
 Азыркы күнү Мадыкан,
 Чаңбай тоонун ойунда,
 Чакташып киши жеңгисиз,
 Баатырдык бар колунда.
 Кызылуйук дөө келсе,
 Кырк миң аскер кол келсе,
 Кылымда киши тең келбес,

СЕМЕТЕЙ

Мадыкан экөө бирлешсе», –
 Дөп, айтканда Карагул,
 Кабыл алып Керимбай,
 Камын жеди жаталбай.
 Камынганда Керимбай,
 Казактын баарын калтырбай,
 Жыйнап келди айлына.
 Алдыртан салды кеңешин,
 Атагы бар жандарга.
 Миң алтындан пул салды,
 Катардагы байларга:
 «Байыртан казак башынан,
 Касиет калка тушунан,
 Калмак менен биригип,
 Короолош болгон эл элең.
 Малың арбып, баш арбып,
 Байлыгың элге таанылган.
 Аралап киши өтө албай,
 Жайыттагы малыңдан.
 Жыргап жаткан чагыңда,
 Кытайга батпай Алмамбет,
 Бейжинден келип айлыңа,
 Калмактарды какшатып,
 Малың кошту малыңа.
 Орозойдун Жакыптан,
 Ойрон Манас туулуптур.
 Ойу менен иш кылып,
 Каңгайдан сени бөлүптүр.
 Музбурчак менен Үрбүнү,
 Кан көтөрүп койуптур.
 Айдаркандын Көкчөсүн,
 Жол тостуруп салыптыр.
 Алдап барып кош кылып,
 Аларды колго алыптыр.
 Алданып жүрүп кыйындар,
 Кечээ Бээжиндеги урушта,
 Эбегейсиз жулушта,
 Эрлердин баары өлүптүр.
 Манастан туулуп Семетей,

Жетим калып атадан,
 Барбаган жери калбады.
 Кара мүртөз капырың,
 Кан Жакыпты жалмады.
 Абыкени аймады,
 Көбөштү көргө киргизди.
 Чынкожону чыңыртып,
 Чын дүйнөдөн кетирди.
 Батыш менен Түштүктүн,
 Арасында чеп эле.
 Жедигердин Толтойун,
 Житирип жерге жоготту.
 Коргонго барып Коңурбай,
 Арбын дүйнө мал берди.
 Ата наркын кубалап,
 Андан бизге бербеди!
 Айдатып барып урушка,
 Казакты кырып жиберди,
 Сыр коргондо урушта.
 Казактан кошун аларда,
 Катарда бар киши деп,
 Качан сага кат жазды?
 Онго жашы толо элек,
 Үмүтөйгө деп жазды.
 Жаш Үмүтөй төрөнү,
 Мына минтип алдады.
 Агеркеч билип бийликти,
 Бердикени баш кылып,
 Беш миң киши атказды.
 Теңдикке албайт Семетей,
 Тең болушка кандайсың?
 Атаңдын жолун издеп таап,
 Он алты жашар Үмүтөй,
 Атагы казак журтуңа,
 Ээ болушка кандайсың?
 Эсинди таппай баратсаң,
 Эс табуучу мен бармын.-
 Ойунда турат Керимбай,
 Куру сөзгө кубантып,

СЕМЕТЕЙ

Көкчөдө алтын көп эле,
 Үмүтөйдү алдайын,
 Букарга кетти Агеркеч,
 Төркүнүмө барам деп,
 Агаркеч кайта келгиче,
 Ар шумдукка көндүрүп,
 Айабай муну булгайын.
 Жеңдирип ийсек кокустан,
 Үмүтөйдүн иши деп,
 Үмүтөйгө шылтайын.
 Оңунан келсе жумушум,
 Кандыкты алып тынайын»...-
 Деп, ойлонуп Керимбай,
 Көөдөнсүз акмак Үмүтөй,
 Көндүрүптүр момундай.
 Аксакалын казактын,
 Алдында эчак колго алган.
 Акмактык кылып Үмүтөй,
 Керимбайга алданды.
 Баштан аяк баарысы,
 Байкоосуз торго байланды.
 «Жата бериш болбойт», – деп,
 Керимбай эми камданды.
 Жыйырма миң сээр алтынды,
 Үмүтөй берип салганы.
 Ашпоздук келген колунан,
 Анжу, манжу, калмакча,
 Анча-мынча тил билген,
 Төрт жигитти бир алды.
 Манжу менен чамалаш,
 Анжу менен аралаш.
 Шибе, калмак короолош,
 Баарынын тилин Керимбай,
 Бала күндөн жат билет.
 Жапандын тилин жай билет,
 Араптын тилин ал билет.
 Ногойдун тилин бүт билет,
 Кытайдын тилин көп билет.
 Кыргыз, казак тилдерин

Кыйын билет баарынан.
 Чала билген тили көп,
 Баш аягы Керимбай,
 Он бештен артык тил билер.
 Төрт кишини котчу алды,
 Алты нарга дилде артты.
 Азык арткан он төөгө,
 Экиден төөгө бир киши,
 Баары жогу көп киши.
 Азыркысын казакка,
 Керимбай болду билгичи.
 Амурдун суусун бойлоду,
 Күнү-түн тыным болбоду.
 Күн чыккан суунун бетинен,
 Күн баткан суунун четинен,
 Бир жерге жетти болжолу.
 Деңиздин бойу бүт киши,
 Алардын баарын башкарган,
 Узун бойлуу бир киши.
 Күбүрөшүп Керимбай,
 Күдүндөп кепке келиши.
 «Өткөзүп суудан койгун», – деп,
 Алты нарды бериши.
 Алты нар алган ал киши:
 «Кызылуйук чоң дөөгө,
 Алпарамын мен, – деди.
 Ээрчитип келген кишиден,
 Чоролдордун ичинен,
 Ылгап алды төрт киши.
 Он бир төөдө нан калды,
 Пулу оор булумдан,
 Бүтүн жибек дудундан,
 Карала менен суп тондон,
 Арбын калды ошондон.
 Он төөнү жакшы бак деди,
 Дүйнөңөрдү асырап,
 Беш киши мында жат деди.
 Бат келемин кечикпей,
 Жаткыла сиздер эрикпей», –

СЕМЕТЕЙ

Деп тапшырып Керимбай,
 Суучулду таап алганда,
 Эми болду көөнү жай.
 Камыштан байлап сал кылды,
 Кылбаган шумдук ал кылды.
 Суу билүүчү нар алган,
 Камыштан кылган немесин,
 Сууга салып айдаган.
 Шайтандын колдоп арбагы,
 Кургакка чыкты ар жагы.
 Айдап жүргөн немесин,
 Жээке бекем байлады,
 Керимбай көөнүн жайлады.
 Узун бойлуу нар алган,
 Керимбайды баштады.
 Кызылуйук чоң дөөгө,
 Эки күндө алпарды.
 Жапандын жайы мамындай,
 Камыштан салган кепелер,
 Тентип жүрчү немелер.
 Казактар баккан жылкыдай,
 Доңузду жейт ушундай.
 Байкап көрсөң чоң Уйук,
 Айуудай катын алыптыр,
 Алтымыш кулач ажыдаар,
 Эсиргенден Уйук дөө,
 Аны багып жатыптыр.
 «Үлпүлдөк бергин мага деп,
 Бербесең кылам сага» деп,
 Жебесин тартып асманга,
 Дүмөктү салып атыптыр.
 Жандан тойгон Керимбай,
 Кызыл дөөнүн аралга,
 Тууралап барды жазганбай.
 Жолдо жүргөн жапандык,
 Суучулду тааныйт баарысы.
 Жибей-сибей салышты,
 Кобурашып калышты.
 Суучулдан угуп кабарды,

Эки неме жүгүрүп,
 Өз чоңуна барышты.
 Жолчунун чоңу укканда,
 Салбоордо жаткан Чоң дөөгө,
 Кабар айтып барышы:
 «Эшикке келди алты жан,
 Бирөө биздин адамдан.
 Бешөө башка эл экен,
 Учурашып сиз менен,
 Бир көрүшүп кетем дейт.
 Беш кишинин башчысы,
 Керимбай деген бар экен.
 Кабыл кылсаң тилегин,
 Киргизели, Кызыл дөө,
 Тилегин кабыл кылбасаң,
 Кетирели жолуңа.
 Куру келген киши эмес,
 Куржундары жонунда.
 Дүйнөсү анын мол окшойт,
 Талканы бар колунда», –
 Деп, айтканда сакчысы,
 Угуп туруп Кызыл дөө,
 Ойуна алды ушунда.
 Эсен кан менен Коңурбай,
 Калба салды бар элге.
 Бекеринен бенделер,
 Келбейт эле бул жерге.
 «Кылдым кабыл тилегин,
 Баштап келгин», – деди эле.
 Жапаны чыгып эшикке;
 «Оң келди, киши, ишиң деп,
 Уруксат кылды кирсин деп.
 Өз каадамча киргизем,
 Жаныма менин келгин», – деп.
 Керимбайды жанына,
 Чакырып сакчы алганы.
 Башындагы чачынан,
 Таманынан батекти,
 Такыр тинтип карады,

СЕМЕТЕЙ

Керимбайдын көзүнчө,
 Суучулун кошуп өзүнүн,
 Беш шордууну кармады.
 Эки колун артына,
 Керимбайды байлады.
 Каскаксыз найза колго алып,
 Эки жапан айдады.
 Энтеңдетип жүгүртүп,
 Кызылуйук чоң дөөгө,
 Керимбайды алпарды.
 Эшик ачып кирерде,
 Мойнуна кынжы салганы.
 Урматтабай чоккону,
 Убай менен айдады.
 Мойнун ийип сол жакка,
 Бетин кылып төр жакка,
 Таазим кылып турганда,
 Баш-айагы чогулуп,
 Аш кайнамадай убакта.
 Кызылуйук капыр дөө,
 Акырайа карады.
 Алайып көзү укмуштуу,
 Алыстан келген Керимбай,
 Эс-акылы калбады.
 Эндиреп барып оңолду,
 Эсине келип ошондо,
 «Эки ооз кепке келтирбей,
 Эбимди таап койобу?» –
 Деп элеңдеп турганда,
 Карап калды Кызыл дөө,
 Көз айырбай бир далай.
 Аңгычакты бир талпак,
 Алып келди бир малай.
 Бар кийимин кийгизди,
 Өз каадасын билгизди.
 Көтөрүп келген талпакка,
 Керимбайды мингизди.
 Жер-жемишке тойгузду,
 Ар кайсы жерде көп жүрүп,

Ар жорук көргөн Керимбай.
 Артында ишке карабай,
 Жемишти жеди жайма-жай.
 Дасторкону териден,
 Тазалап алып кеткенде,
 Тамылжыган Кызыл дөө,
 Ошондо сөзгө келди эле:
 «Кайдан келген кишисиң?
 Ой, эргежээл, сен мага,
 Дайынын айтчы ишиңдин!
 Качкынсыңбы бир жактан?
 Куугунсуңбу ыраактан?
 Же элчисиңби бир кандан?
 Же ченчисиңби жер чалган?
 Тирүүлөй жеймин тим эле,
 Сөзүңөн чыкса бир жалган!
 Жалган айтсаң өлөсүң,
 Караңгы жайды көрөсүң!
 Буруп айтсаң өлөсүң,
 Бул дүйнөдөн жөнөйсүң!
 Кайдан келген жан болсоң,
 Чыныңды айткын сен өзүң!» –
 Деп, Кызыл дөө айтканда,
 Кара күчкө Керимбай,
 Көзүнүн жашын агызып,
 Буурчактатып тамызып.
 Тура калып ордунан,
 Көк тутун чыгып оозунан.
 Кайкайа түшүп бүгүлүп,
 Катындарча жүгүнүп.
 Аптыгып жүрөк туралбай,
 Керимбай айтты момундай:
 «Жерге киши жаралып,
 Жер бетине таралып.
 Адам атка конгону,
 Алтын шаар Бейжинди,
 Алган киши болбоду.
 Жакыптын уулу жаш Манас,
 Кыргыздын уулу жойлоду.

СЕМЕТЕЙ

Бейжин эмес ал Манас,
 Ооган, Маңгыт, Коконду,
 Өз ордуна койбоду.
 Черченден алып Ташкенди,
 Темселетти баары элди.
 Анжу, манжу, калмактан,
 Айрып салды казакты.
 Бейжиндеги урушта,
 Казакка салды азапты!
 Манас өлсө уулу бар,
 Анын аты Семетей.
 Бүтүн жерде бендени,
 Көзүнө илбейт кенедей.
 Кишинин баарын чөп ойлойт,
 Бучкагына теңебей!
 Кордук салды баарыга,
 Кол салып киши баралбай,
 Коркуп калды барууга.
 Калмактан Коңур козголду,
 Эл тааныган эренден,
 Отуз эки алп болду,
 Санаты жүз лөк кол болду.
 Коркпой туруп Семетей,
 Көмөрүп алды ошону.
 Качып барган кытайдан,
 Сорандыктын Алмамбет.
 Жалгыз уулу Гүлчоро,
 Бели катуу чоросу,
 Беттешип кирип чорого,
 Жеңген киши болбоду.
 Каңгайдан алды алмаңды,
 Кайгыны элге бир салды.
 Ырайы жок, боору таш,
 Мал, пулуна карабай,
 Баарынан кесип баш алды.
 Орто Азия, Түркистан,
 Кан ичме жинди атанды.
 Оозуна кирет эң мурун,
 Калдайдын уулу Коңурду,

Жеңгенмин деп айтарды!
 Чыдай албай кордукка,
 Чын кыйналып зордукка.
 Чакырып келдим алдыңа,
 Көчүрүп келдим казакты,
 Амурдун агын бойуна.
 Куру келбей Кызыл дөө,
 Кырк миң алтын тартуум бар.
 Кыйналыштыр эл десең,
 Кымбат баалуу өзүң бар.
 Кызыталак кыргызды,
 Кыйратып таштап баарысын,
 Алдыңа келген Керимбай,
 Кан көтөрүп мени сал!
 Арзыбасаң алтынга,
 Атагы казак журтумдун,
 Төрт түлүктүү малы бар,
 Болушунча айдап ал.
 Кыргыз, казак бир тууган,
 Как ошондой сыйагы,
 Болойун сага бир тууган!» –
 Деп, Керимбай айтканда,
 Кыйа карап Кызыл дөө,
 Кыйалданып ошондо:
 «Кыргыз Манас баатырың,
 Келгени анын Бейжинге,
 Жалганы жок ыраспы?
 Кылымга салса чуулган,
 Кызыталак Алмамбет,
 Ал кытайдан туулса,
 Алмамбет, Манас биригип,
 Бейжинге келип кол салса,
 Аны кайдан мен туйдум,
 Эсен кан кабар кылбаса?
 Ал экөөнүн балдары,
 Семетей менен Гүлчоро,
 Калгандын баарын жалмаса.
 Таласына барбасам,
 Таптакыр талап албасам.

СЕМЕТЕЙ

Тоо текедей тарп кылып,
Талаада ичин жарбасам!
Кызыл дөө атым курусун,
Миң батман күрзү тайагым,
Такымга кысып алайын.
Таш талканын чыгарып,
Көмө чаап салайын!»
«Эки күн жаткын, Керимбай,
Кырк миң аскер колум бар,
Чакыртып келе калайын.
Орто Асийа, Туркистан,
Бүтүн баарын чабайын.
Алтының калсын бул жерде,
Кыйратып кызыталакты,
Төрт түлүктүү малыңды,
Андан кийин алайын!» –
Деп, ошентип Кызыл дөө,
Эки күнү камынып,
Минерине пил алып,
Жыгачтан кылган желкенин,
Сан санаксыз көп алып.
Кырк миң аскер кол менен,
Күн батышка бет алып.
Деңиздеги жол менен,
Токтобой жүрүп олтуруп,
Суудан чыкты кургакка.
Амурдын суусун жээктеп,
Күрпүлдөктүн бойуна,
Үмүтөйдүн айлына,
Келип түштү Кызыл дөө.
Көргөндүн баары диркиреп,
Сийдиги чыгып бүркүрөп.
«Алда кандай адам деп,
Муну менен беттешкен,
Балаага башын салаар деп.
Бул чочкону чакырып,
Үмүтөй менен Керимбай,
Пайданы кайдан табаар», – деп.
Күдүңдөшүп турганда,

Коноктун камын кылдырды,
Эр Үмүтөй камына,
Семизин тандап ириктин,
Жалгыз Кызыл дөө үчүн,
Сексен койдун сойдурду.
Чала-була бышыртып,
Он койдун эти бир чара,
Сегиз чара жанаша,
Аш жегени капырдын,
Албан түрдүү тамаша!
Сөөгү менен иши жок,
Ирик койдун жилиги,
Кекиртекке такалып,
Токтоп калган жери жок.
Сегиз салды оозуна,
Тойбой калды жутуна.
Сексен кара нан жеди,
Андан кийин чай деди.
Жылуу менен муздактын,
Ортосунда мелүүндөн,
Сегиз чара суу ичти.
Оңолуп чочко кырданды,
Узатып бутун суналды.
Кор-шар этсе кой үркүп,
Коңуруктап уктады.
Муну койо туралы,
Эл бүлүнтүп журт бузган,
Керимбайдан угалы.
Жыгач келген сал менен,
Суудан чыгып Керимбай,
Кызыл дөөгө кош айтып,
Кичи-Инген көздөй жол тартып,
Төрт жигитин котчу алып.
Бир укмушка жолукту,
Тоо аралап келатып.
Чыга калса капыстан,
Үстү кашат жапыздан.
Маңдайыңда жалгыз көз,
Жалпак мурун, жайдак ооз,

СЕМЕТЕЙ

Жазы маңдай, жайык төш,
 Мойну кыска, кортек бой,
 Туурасы келет он кучак,
 Алтыммыш бөрү, кырк илбирс,
 Отуз айуу, он жолборс,
 Сексен кулан, беш бөкөн,
 Арбайтып ача мүйүзүн,
 Төрт бугуну өңөргөн,
 Кебетеси, ыраңы,
 Жайкы чөптөй көгөргөн.
 Башында темир туулга,
 Кабагына көмөргөн.
 Кабат-кабат темирден,
 Сегиз кабат тон кийген.
 Чарайнасы көөдөндө,
 Өткөзө укмуш көрөргө.
 Калканы жонго тартылган,
 Жолборстугу таанылган.
 Ат минбеген, уй минген,
 Уйу дагы көк экен.
 Маңдайыңда жалгыз көз,
 Ысыккөлдөн чоң экен.
 Өгүзү, өзү биригип,
 Ак чамбыл таштай тоо экен.
 Бутуна кийген көк жеке,
 Өңгө элден эрекче.
 Ал сыйактуу кишиге,
 Алыстан келген Керимбай,
 Учурап калды белесте.
 Качып берер чара жок,
 Токтолуп турар дабаа жок.
 Түшө калып атынан,
 Таазим кылбай айла жок.
 Көргөндө түшүп Керимбай,
 Калтылдап турат кеп кылбай.
 Алдындагы көк бука,
 Эки кулак шалактап,
 Төрт айагы шарактап.

Аттан бетер жүгөндөп,
 Өз белине таңыптыр,
 Уйдун мурдун танаптап.
 Минген ээсин, бар жүгүн,
 Токумунча элебей.
 Желе басса шартылдап,
 Артынан кууган жел жетпей
 Жанашпай шамал бөлүнүп,
 Үстүндөгү жалгыз көз,
 Жан алчудай көрүнүп.
 Каарынан жадап көргөн жан,
 Коркуп жандан түңүлүп.
 Утур чыккан адамды,
 Тааныбады Керимбай,
 Анын өзү Мадыкан,
 Бука минип келаткан.
 Буканын мурдун тартканы,
 Бул чочконун айтканы:
 «Атың жадап арыктап,
 Алыстан келген окшойсун.
 Санатың беш кишисиң,
 Мени көрүп токтолдуң.
 Калтырбай айткын билгениң,
 Кечикпестен бат болгун!»
 Удур-будур сүйлөдү
 Өтө жаман түрдөндү.
 Күңгүрөнүп сүйлөсө,
 Чагылган күндөй үндөндү.
 Үнүн угуп Керимбай,
 Ушундай бенде болобу?
 Алдындагы Кызыл дөө,
 Мадыкандын жанында,
 Анча-мынча окшонду.
 Таазымда турган Керимбай,
 Какшанып сөзүн козгоду:
 «Өзүм казак элимин,
 Күрпүлдөктөн келемин.
 Мында келиш ишим бар,

СЕМЕТЕЙ

Издеп жүргөн кишим бар.
 Издеген кишим дайындуу,
 Нескара уулу Мадыкан.
 Элимде жатып кеп уктум,
 Эр Мадыкан баатырды,
 Эбегейсиз деп уктум.
 Издеген кишим табылса,
 Ички сырым айтамын,
 Андан кийин кайтамын.
 Катуу тарттым душмандын,
 Калбалаңдуу зардабын», –
 Деп, Керимбай айтканда,
 Көк букачан жалгыз көз,
 Отурайып көп тиктеп:
 «Мен Мадыкан боломун,
 Сөзүңдү айткын, – деп тиктеп.
 Атамдын аты Нескара,
 Кыргыздан өлдү, – деп угам.
 Кең Сайрамдын сайында,
 Мен окууда жүргөн чагымда.
 Коңурбай баштап баарысы,
 Кеңколго барган чагында.
 Кейишти салып кыргыздар,
 Кыйратыптыр барганды,
 Кылкандай кылып эр сайып,
 Кыйла олжо алганбы?
 Барайын – деп – жүрөмүн,
 Кылга байлап бир жанды.
 Издегениң мен болсом,
 Жүр аттангын сен дагы!» –
 Булт эттирип букасын,
 Бурулуп жолго салганы.
 Бука менен бултулдап,
 Жүрүп берди шартылдап.
 Казактан ылгап минген ат,
 Тең жүрө албай уй менен,
 Опон-чычаң салпылдап.
 Аңгычакты алдынан,

Көрүндү чатыр жаркылдап.
 Жаркылдаган чатырга,
 Чукул жетти жакындап.
 Чатырдан киши көп чыкты,
 Мадыкандын алдына,
 Баары калбай топ чыкты.
 Айуу, бөрү, илбирсин,
 Бугу, бөкөн, жолборсун,
 Таап барган олжосун,
 Чатырга алып киришти,
 Бөлүп алып элдери,
 Жай-жайына илишти.
 Өзү албады бирин да,
 Чай-тамакты белендеп,
 Алып келип алдына
 Керимбай баштап беш киши,
 Чакыртып алды жанына.
 Керимбай кирип караса,
 Жамгырчынын Шаймамбет,
 Чай ташып жүрөт ушунда.
 Бирок дагы бул экөө,
 Тааныштык бербей турушту.
 Чай тамагын ичкен соң,
 Ал Мадыкан кеп айтат:
 «Казактан келген мени издеп,
 Атың ким сенин», – деп айтат?
 Өзү минтип сураса,
 Керимбай айтпай турабы.
 Айтар сөзүн Керимбай,
 Акылга салып курады:
 «Атыңды угуп мен ашык,
 Артыңдан жүрөм, Мадыкан.
 Учураштык талаада,
 Эми абдан таанышам.
 Эрикпей кулак саларсың,
 Арызымды айтып наалысам.
 Кыдыртып айтып келейин,
 Кыйла ишти башынан.

СЕМЕТЕЙ

Калмак менен казактар,
 Алооке, Шоорук тушунда,
 Айыл-апа коңшу жүрүптүр.
 Кыргыздан Манас туулуп,
 Кылым түрктү бөлүптүр.
 Орто-Азия, Түрктөрдөн,
 Калмакты сүрүп ийиптир.
 Аз келгенсип анысы,
 Сорандык уулу Алмамбет,
 Кыргыз менен дос болуп,
 Кылым алаш козголуп,
 Анжу, манжу, мангулду,
 Калмак, шибе буларды,
 Бейжиндин койбой шаарына,
 Баарын айдап чыгарды.
 Берекелүү Коң төрө,
 Бели катуу чоң төрө,
 Кытайдан чыгып бөлүнүп,
 Коктукаттай шаар салды.
 Жилин, Чаңбай жерлерин,
 Анжу, манжу алганы,
 Эр Жолойду баш кылып,
 Кытайларды кемсинтип,
 Тоого айдап салганы.
 Өлүптүр Манас, Алмамбет,
 Улугум баатыр Мадыкан,
 Көрбөгөнмүн, укканмын,
 Айта албаймын жалган кеп.
 Эр Манастан Семетей,
 Эрен чыкты кыргыздан.
 Менден башка эр жок деп,
 Эч нерседен кенебей.
 Өз, жат дебейт түгөнгүр,
 Кара мүртөз ченебей.
 Чоң атасы Жакыпты,
 Эки уулу менен жалмады.
 Өмүрүндө тынч жаткан,
 Эр Толтойду өлтүрүп,

Жедигерди чаап алды.
 Мен куда деп эр Көкчө,
 Мен куда деп Чынкожо,
 Кыйышпай жүргөн Чачыкей,
 Орто жерден аны алды.
 Баарын угуп Коңурбай,
 Мурадил, Уушан, Нескара,
 Чогулуп баары бир барды.
 Өзү өлтүрбөй Семетей,
 Мурадил, Уушан, Нескара,
 Чоролордон жайланды.
 Сенин атаң Нескара,
 Башын кескен Сайрамда,
 Алмамбет кулдун баласы.
 Душманга кылып тарчылык,
 Тууганды айап калбады.
 Калың казак биздин эл,
 Талаалап калдык ар кайда.
 Көз каранды эл болдук,
 Тул катын, жетим балага!
 Ичиме батпай арманым,
 Иле кылып сөз курап,
 Көчүрүп алдап казакты,
 Күрпүлдөккө алпардым.
 Кыйын деп угуп кабарын,
 Жандан тойуп, суу кечип,
 Кызылуйук чоң дөөгө,
 Жапандарга мен бардым.
 Барбайт элем жапанга,
 Укпапмын, баатыр, кабарың.
 Жапандан уктум сени эр деп,
 Ал үчүн келдим мен издеп.
 Кызыл дөө кетти жол менен,
 Күрпүлдөктүн куйушка,
 Кырк миң аскер кол менен.
 Канатташ жүргөн калкыма,
 Кайнаган анжу, манжуга,
 Айтпасам сырым бекер деп.

СЕМЕТЕЙ

Укпаган үчүн жапанга,
 Өтүп кетип калыпмын.
 Өзүм барсам алдына,
 Күнөөмдү Мадыкан,
 Күмөнү жок кечер деп,
 Сурадың баатыр Мадыкан,
 Жол жүргөн жайым ушул –
 Баарыдан жаман да бир кеп,
 Жеңдиргенде Коң төрө,
 Мурадил, Уушан, Нескара,
 Өлтүрткөндө Коңурбай,
 Кат жазып мөөр басты дейт»,
 Жылында алман берем деп.
 Алмамбет качып кытайдан,
 Коңурбай кордук кылды деп,
 Казакка барып баталбай,
 Кыргызга барып жөн жатпай.
 Бейжинге кайра келгенде,
 Куураган кытай Эсен кан,
 Эр жөлөгү Айжаңжун,
 Эки кытай элебей,
 Эки кызын бергенде.
 Анжу, манжу, калмакка,
 Ошондо токтоп кылыптыр,
 Үйүндө жаткан кытайга,
 Золаң даек берерге.
 Анжу, манжу, калмактар,
 Кытайга алман бир берсе,
 Кыргызга дилде, пул берсе,
 Упурак болгон элдердин,
 Убалы сендей эрлерге,
 Андан кала бергенде,
 Тил билги киши мендейге!
 Чайчың, экен Шаймамбет,
 Канча болду келгени?
 Атасын таштап карганда,
 Канчоро кулдун зарынан,
 Качып кетти деди эле.

Эми келип карасам,
 Энтелеп жүрөт бул жерде.
 Жүрөгү өлгөн чородон,
 Түз кеби жок төрөдөн.
 Ошол үчүн Шайымбет,
 Атасын таштап жөнөгөн.
 Мен укканда мындай кеп,
 Айтыптыр дейт Шаймамбет.
 Жамгырчыны жүрү деп,
 Барбаймын башка жерге деп,
 Жамгырчы болбой койгон дейт.
 Айткандыр сизге Шаймамбет,
 Баштан-айак бар кебин.
 Манастын уулу канкордун,
 Кара мүртөз анткордун.
 Бар кыйалын, жоругун,
 Бар элге кылган зордугун.
 Кайсы бирин айтамын,
 Арзымды айтып кир жуудум?
 Эми кайта кетемин.
 Уруксат берсең, улугум,
 Мен жапанга барарда,
 Кара калпак калмактан,
 Каталдын уулу Карагул,
 Күрпүлдөктөн бойунда,
 Жылкы багып жатыптыр,
 Ага дагы жолуктум.
 Карагул мага кеп айтты:
 «Бара турган жериңе,
 Такыр баргын деп айтты.
 Күрпүлдөктө сен тургун,
 Көкжаңгак менен Көөрүктүү,
 Мен ошого барам деп айтты,
 Кабар угуп Семетей,
 Казактын эли качты деп,
 Агар алтын, ак күмүш,
 Арбын дүйнө чачты деп.
 Келип калса кокустан,

СЕМЕТЕЙ

Сен чогулуп болгуча,
 Айла кылып, ыгын таап,
 Өткөрбөймүн», – деп айтты.
 Кызылууйук чоң, дөөгө,
 Кылымдан ашкан Мадыкан,
 Кымбат баалуу сиздейге,
 Эркин барып келишке,
 Эр жолумду ал ачты.
 Дагы бар жана бир сөзүм,
 Семетейди жайласаң,
 Атаңдын кунун кууп алып,
 Гүлчоро башын байласаң,
 Канчородой жиндини,
 Шаймамбетке карматсаң,
 Бакайдын ишин бүтүрсөң,
 Арманым калбайт Керимбай,
 Алаштын каны болду – деп,
 Калын, элге угузуп,
 Андан кийин өлтүрсөң!
 Абалтан кандын уулу деп,
 Үмүтөйдү кан кылсаң.
 А көрөкчө, Мадыкан,
 Маа окшогон эмени,
 Ушул жерде өлтүр сен!
 Атаңдын кунун сен алсаң,
 Алаштын элин мен алсам.
 Андан кийин Мадыкан,
 Ар жылына алаштан,
 Куржун, куржун пул алсаң,
 Ага ыраазы болбосоң,
 Кыргыздын кызы эң сулуу,
 Каалашыңча дагы алсаң.
 Армандан чыгып кетесиң,
 Акундун кызы Айчүрөк,
 Ал Семетей катыны
 Олжо кылып аны алсаң.
 Шаатемир кызы Чачыкей,
 Жез оймоктун узу дейт.

Үмүтөйгө алдырсаң,
 Гүлчоронун катыны,
 Акбаланы мен алсам,
 Айткандын баары бүткөндө.
 Анда бизде не арман?!
 Күнүмдүк берип мал пулдан
 Кызыл дөөнү узатсам!» –
 Деп, ошентип Керимбай,
 Кыйла-кыйла кеп айтып,
 Шолоктоп ыйлап калп эле,
 Көзүнөн жашын тыйа албай,
 Каңырыктап бир далай.
 Ал Керимбай баатырың,
 Кебин айтып бүттү эле.
 Атасынын өлгөнү,
 Мадыкандын көөнүнө,
 Ушул жерде түштү эле:
 «Шаймамбет мында келгени,-
 Далай жыл болду бул жерде
 Биздин элде жүргөнү,
 Азап тарткан күндөрүн,
 Эмне үчүн айтып бербеди?
 Шаарым менин Жилинде,
 Тагым менин Жилинде,
 Тамаша кылып аң уулап,
 Жүрүпмүн Инген тоосунда.
 Атамдын кунун аламын,
 Болуп турган чагымда!
 Үч жылдан бери карата,
 Кыштай жатып шаарда,
 Элүү күнү жол тартып,
 Ушул жерге келчү элем.
 Жыл келген ноороз айларда,
 Кайра жанып кетчү элем.
 Кыргызйек учкан маалда,
 Ойнодум үч жыл аң уулап,
 Тоолордо жүрдүм мен дуулап.
 Илбесин алдым ар түрдүү,

СЕМЕТЕЙ

Маа жамандык кылбаса,
 Кылым жердин бетине,
 Болуптур кыргыз каргаша.
 Табалбас кыргыз эч даба,
 Менин жайылдыгым кармаса!
 Анжу, манжу, калмакты,
 Кытай менен каңгайды,
 Кайдан жыйнап жүрөйүн?
 Каспанда жүз миң аскер бар,
 Калтырбай айдап сүрөйүн.
 Кызылуиук кошулду,
 Кызыталак алашты,
 Калтырбай кырып ийейин!
 Кайра келип жериме,
 Калың манжу элиме.
 Туңшанын минип тагына,
 Карып калды деп угам,
 Калмактардын Коңурбай,
 Чакыртанын алдыма.
 Анжу, манжу, кытайлар,
 Шибе, чиден далайлар,
 Ал Коңурбай чочконун,
 Капташыптыр каарына,
 Чакыртып алып келейин,
 Так өзүмдүн алдыма!
 Анжу, манжу, бул элден,
 Кытай, чиден, шибеден,
 Булардан өлгөн эрлерден,
 Бейарман өлгөн көп элден,
 Баарынын кунун бергин деп,
 Жазасын анын бербесем!
 Каардансам каңгайды,
 Аштык бышпас, чөп чыкпас,
 Какырга айдап салбасам.
 Каптап кирип кытайга,
 Өмүр бойу былк этпей,
 Кан болдум деп жай жаткан,
 Эсен канга барбасам!

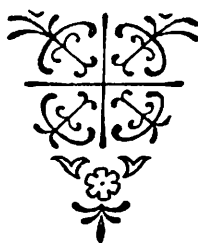
Эндиретип кытайды,
 Эбин мунун таппасам!
 Сен жатып тур, Керимбай,
 Жилинде жаткан Каспанда,
 Аскерге кабар салайын.
 Болжоп койуп түз жолду,
 Жолдон таап алайын! –
 Деп, Мадыкан күүлөнүп, –
 Кыргыз, кытай, киденди,
 Шибе менен чиденди,
 Каңгай, калмак буларды,
 Каракалпак, түркмөндөн,
 Күн чыгыштан күн батыш,
 Ортосунда бар жанды,
 Калтырбайын бир жанды!
 Жапандан келген Кызыл дөө,
 Камалып жүрөт тар жерде,
 Баш кошсо мага ар жерде.
 Калмактар ээлеп жаткан жер,
 Баарын ага берейин.
 Баш койбосо эгерде,
 Талпагын ташка керейин.
 Аралда жапан элдерин,
 Талап алып келейин!
 Төгөрөктүн төрт бурчун,
 Түгөл такыр алганда,
 Кыйынсыган кытайдан,
 Кылым каны Эсен кан,
 Кол куушуруп алдыма,
 Келбегенин көрөйүн!» –
 Деп, күүлөнүп Мадыкан,
 Жыйылып жаткан аскерге,
 Жүз миң аскер баарысы,
 «Аттансын деп кат жазды.
 – Шаймамбетке көтөртүп, –
 Чоң сууну бойлоп баарыңар,
 Улуу Инген тоо менен,
 Күрпүлдөк баргын», – деп жазды.

СЕМЕТЕЙ

Келер күнүн болжолдоп,
 Кичи Ингенден аттанды.
 Кылкылдактын суу бойу,
 Аскер менен табышты.
 Ал Керимбай сүйүнүп,
 Күрпүлдөккө барбаспы!
 Жүз миң аскер Мадыкан,
 Кырк миң аскер Кызыл дөө,
 Он миң аскер казактан,
 Камын жешип үч урук,
 Дайарданып жатышкан.
 Каталдын уулу Карагул,
 А дагы кандык кылууга,
 Алты сан жылкы айдатып,
 Көөрүктүүнүн бойуна,
 Көкжаңгактын кыйрына,
 Кыйалында Карагул,
 Наамды өзү аларга,
 Кан болуп жатып каларга.
 Түк туйгузбай Карагул,
 Күлдү калмак журтуна,
 Кан Коңурдай улукка,
 Ойлогону мына бул:
 «Кызылуйук, Мадыкан,

Кыргызды талап алат деп,
 Семетейди чыңыртып,
 Гүлчорону күйгүзүп,
 Канчорону каргантып,
 Кан Бакайды байлатып,
 Каныкейди айдатып,
 Айчүрөктү зарлантып,
 Жалгызекти саргартып,
 Байтайлакты ыйлатып,
 Баарын булар алат деп.
 Кызылуйук, Мадыкан,
 Соога деп андан сурасам,
 Казакка мени кан кылар.
 Калкына кылган жамандык,
 Өзүнө кылган арамдык.
 Керимбай менен Үмүтөй,
 Ал экөөнү нан кылар», –
 Деп, Карагул өзүнчө,
 Жылкыда жатып кан болду,
 Кыйалы менен семирп,
 Кылымдан ашкан бай болду.
 Муну мындай таштайлы,
 Карагулдун кара нээт,
 Өлүмүнөн баштайлы.

КАРАГУЛДУН ӨЛҮШҮ

Кеңкол ата Таласта,
 Ак калпак кыргыз элиндин,
 Салакасы бир башка.
 Эр Гүлчоро, Канчоро,
 Жанына алып көп чоро,
 Ташкендин үстү Бозбелден,
 Бугу атып, чөө атып,
 Ийри мойун төө атып,
 Жолборс атып токойдон,
 Илбирс атып тоолордон,
 Бөрү атып бөксөдөн,
 Айуу атып төрлөрдөн.
 Түлкү кагып коосунан,
 Теке атып зоосунан.
 Аркар атып, кулжа атып,
 Адырдан атып кайыпты,
 Элик атып бадалдан,
 Марал атып аралдан.
 «Бозбелдин жайы бейпайан,
 Ошол жерде көп деген,
 Жан билбеген көп айбан.
 Жандар атып алардан,
 Каракулак шер уулап,
 Киши кийик анда бар,
 Кармап алып көрөбүз,
 Тамаша кылып талаада,
 Кайберендин сонунун,
 Кармап алып келебиз.
 Кулан кармап сазынан,

Кур семирген чаарынан», –
 Деп, сүйлөшүп ал экөө,
 Кырк-элүүдөй котчу алып,
 Байтайлакты кошо алып,
 Жүрүп кеткен аттанып.
 Канчоро менен Гүлчоро,
 Бозбелге кеткен маалда,
 Эки киши келиптир,
 Семетейдин айлына.
 Келгендер кыргыз уругу,
 Казактын жүргөн айлында,
 Конок болуп Семене,
 Кобурашып олтуруп,
 Келгендер кепке кирди эле.
 Бирине бири кеп салып,
 Көчүп кеткен казактар,
 Баргандыр кайда деп салып.
 Эрмектешип коноктор,
 Эр Семетей кырданып,
 Жан алчудай сурданып,
 Кулакка кирген сөздөрдү,
 Куп санады өзүнө.
 «Казакка барып аттанып,
 Кабар алып келсем бейм,
 Четинен казак көчкөнбү,
 Чет жакты карап өткөнбү?
 Казакты кудай урганбы,
 Каңгайга барып тынганбы?
 Же жарма уулап жүргөн булардын,

СЕМЕТЕЙ

Айткан кеби жалганбы?
 Жандатып кабар айттырып,
 Билдирет эле өзүмө,
 Агеркеч өлүп калганбы?
 Жайлоого көчүп эл кетсе,
 Жаман айтып кыргыздар,
 Же ушак кылып алганбы?» –
 Деп, ойлонуп Семетей,
 Эртең менен болгондо,
 Тайбуурул минип аттанды.
 Карыйа Бакай, Каныкей,
 Акундун кызы Чүрөккө,
 Айтып кебин салбады.
 Акылдашар жанында,
 Канчоро менен Гүлчоро,
 Айлында болбой калганы.
 Көөдөктүк кылып, Каракөк,
 Жолунда жаткан Жалгызек,
 Жооптошуп албады.
 Эң курбаса түгөнгүр,
 Алматы, Алтай, Сарарка,
 Шаар ичине барбады.
 Бир үйгө түшүп конбоду.
 Эрте басып, кеч жатып,
 Далай күндөр өткөндө,
 Көөрүктүүнүн ойунда,
 Көкжаңгактын бойунда,
 Көп жылкыга жолукту.
 «Казактын эли бул жерде,
 Жаткан экен жайлап деп,
 Ээн жерге жылкыны,
 Салган экен айдап деп.
 Кечкурун барам айылга», –
 Деген кыйал ой менен,
 Тайбуурулду каңтарып,
 Тердик төшөп башына,
 Ээрди башка жазданды.
 Жөлөңкөгө чалкалап,

Көк шиберге жатканы.
 Талаада уктап жатканда,
 Кара мендер басканы!
 Уктап калган Семетей,
 Эч нерсени элебей.
 Чоң уйкуну салганда,
 Каталдын уулу Карагул,
 Как ушул учур маалда,
 Үстүнө келген мына бул.
 Буурулду байлап кыр ташка,
 Өзү жаткан ойдунда.
 Ойдунда жаткан төрөнү,
 Ал Карагул көрбөдү.
 Кырчакта турган Буурул ат,
 Чылбырын үзүп жөнөдү.
 Ооздук менен чөп чалып,
 Өрдө жүргөн Буурулду,
 Ант урган чочко көргөнү.
 Буурулду келип кармады,
 Каталдын уулу түгөнгүр,
 Буурул ат колго тийгенде,
 Алдында минген кер бээден,
 Ыргып атка минди эле.
 Жетпеген ажал себеп бар,
 Көптү көргөн Карагул,
 Артын карап из чалбай,
 Кыйа тартып бөксөлөп,
 Кырга чыкты чуу койуп.
 Элкинге чыгып олтуруп,
 Эс акылын толтуруп.
 «Бу, Семетейдин Тайбуурул,
 Кайдан келип калгандыр?
 Керимбай киши жиберип,
 Уурдатып муну алгандыр.
 Келе жаткан уурусу,
 Мени көрүп калгандыр.
 Кармаса сойуп салат деп,
 Качып жолго салгандыр.

СЕМЕТЕЙ

Же болбосо Буурулду,
 Алмамбет уулу Гүлчоро,
 Минип келсе бул жерге,
 Тутамынан чылбырын,
 Чыгарбайт эле тегеле.
 Чубактын уулу Канчоро,
 Буурулду минип келгенби?
 Кырчакка байлап элебей,
 Адырдан көрүп бугуну,
 Уулап кетип калганбы?
 Азуулуу чыгып бир жерден,
 Атка кастык кылганбы?
 Октос берип үрккөндө,
 Чылбырын үзүп алганбы?
 Адырда жүрүп чөп оттоп,
 Учурап мага калганбы?
 Же Бакайдын уулу Байтайлак,
 Жаш бала минип келгенби?
 Коржоңдогон Буурулду,
 Корк этип кетсе, жалт берип,
 Чокуга чаап ийгенби?
 Чыгып кетип колунан,
 Кырча басып чылбырын,
 Кырчак ташка тилгенби?
 Жамгырчынын Шаймамбет,
 Канчоро менен кас эле,
 Маанайы анын бас эле.
 Эки жылдын алдында,
 Учурап мага кетти эле.
 Алы келбей төрөгө,
 Мындай кылсам кантет деп,
 Буурулду минип желгенби?
 Коктукаттын шаарында,
 Куу сакал болгон чагында,
 Коңурбайга бергенби?
 Темирден кылган кадага,
 Теке кайыш шукшурма,
 Бекем байлап салганда,

Чыйратып үзүп алганбы?
 Чын чатакты табууга,
 Бу Таласка жөнөп калганбы?
 Таалайы качып Семетей,
 Талабына ат жетпей,
 Учурап калып талаада,
 Мен, Буурулду кармап алдымбы?
 Көп ойлонуп турбайын,
 Кайсы жактан келди экен,
 Кедерги изин кубайын», –
 Деп, ойлонуп жатканда,
 Эми түштү ойуна,
 Семетей кебин айтарга.
 Семетей келип ойдуңда,
 Жатканы болгон сегиз күн.
 Чочуп кетип элендеп,
 Кирпик ирмеп караса,
 Тайбуурул сындуу буудан жок.
 «Кайда кеткен Тайбуурул?
 Мен эми эле жаттым», – деп,
 Байлаган ташты карады.
 Күрмөгөн жерден үзүлгөн,
 Чылбырынын калганы.
 «Оттоп кеткен экен деп,
 Каңтарылуу жылкыны,
 Түздөн караш бекер», – деп.
 Аттын изин карабай,
 Анын акмактыгы мамындай.
 Жоо жарагы, шайманы,
 Такыр алып жөө басып,
 Кырга чыгып барганы.
 Кырчактын чыгып башына,
 Кыйа карап олтурду,
 Каңшаар кара ташына.
 Алды жагын караса,
 Тайбуурул менен бир жылкы,
 Экөө турат кайкыда.
 Эки аттын нары жагында,

СЕМЕТЕЙ

Карагул калды далдаада.
 Душманды Семен элебей,
 Мунун көөдөктүгү ченебей.
 «Гүлчоро менен Канчоро,
 Экөө келип аркамдан,
 Айтпай сырын кетти деп,
 Атымды алып алганбы,
 Булар, тамаша кылып салганбы?» –
 Ошого кетип санаасы,
 Же аттын түрүн карабай,
 Каңгайдын жүрүп жеринде,
 Душмандан кастык санабай.
 «Үнүмдү укса келет деп,
 Күдөрүн үзүп чоролор,
 Кантип менден кетет деп.
 Гүлчоро деп бакырды,
 Канчоро деп чакырды!»
 Арстандын үнүн укканда,
 Ач кыйкырык чыкканда.
 Каталдын уулу Карагул,
 Кобо албай кала жаздады,
 Токтоло түшүп далбайып,
 Эсин ойлоп тапканы.
 Кер бээни ээн таштады,
 Буурулду минип качканы.
 Көрүнөө менен баспады,
 Көмүскө менен качканы.
 Көмүскөгө киргенде,
 Керимбай менен сүйлөшкөн,
 Сөздү эсине алганы.
 «Келип калса Семетей,
 Азгаштырып турам деп.
 Айттым эле мен мурун,
 Тартып алдым талаадан,
 Алдында минген Буурулун.
 Каңгайды көздөй баспайын,
 Жылкымды кантип таштайын?
 Күн батышка бет алып,

Көз көрүнөө баспайын.
 Көөдөк экен Семетей,
 Жылкыга барбайт аралап.
 Минүүчүдөй кейпи жок,
 Жылкыдан тандап ат кармап.
 Кер бээни минип салпандап,
 Мени кууйт талпандап.
 Көрүнүп койуп ар кайдан,
 Көп күнгөчө алдайын.
 Мылтык менен атпасын,
 Көрүнөө жерге барбайын.
 Керимбай кетти жапанга,
 Таласты барып талашып,
 Учурайын алдынан,
 Ошолор кайра жанганда», –
 Деп, ойлоду Карагул,
 Карагул айткан немедей,
 Семетей жайы мына бул.
 Кер бээни кармап мингени
 Кементай болуп кийгени.
 Карагулду тааныбай,
 Канчоро деп билгени,
 «Боз белден кайтып келгенде,
 Урушта көөнү көп калган.
 Гүлчоро муну жиберди,
 Жолдо жүргөн калмактан,
 Тартып бээни мингенби?
 Душман болсо башкадан,
 Талаада оттоп жаткандан,
 Менден кайдан ийменди?
 Бу Таласты көздөй жөнөдү,
 Булардын бар көрөрү!
 Артынан жүрүп барайын,
 Жөөлөтүп менден ат алган,
 Канчоро менен Гүлчоро,
 Кошулган болсо Бакай кан,
 Баарынын башын алайын!
 Бойу узун, бели ичке,

СЕМЕТЕЙ

Поруму башка көрүнөт.
 Уккан белем Жалгызек,
 Семетей Алтай кетти деп.
 Жүрү деп, айтпай койду деп,
 Ошол келип ат алып,
 Же жүрөбү ойноп, бокту жеп?» –
 Мындан башка ойуна,
 Семетейдин түк кирбейт.
 Ойлонуп көкжал арстаны,
 «Мен кайсы жерде жүрөм», – деп.
 Кер бээ менен салпылдап,
 Жолго түштү темтеңдеп.
 Же аттын изин карабай,
 Анжудан күмөн санабай.
 Буурулдун изин карабай,
 Же калмактан күмөн санабай.
 Бурулбай жолго салганы,
 Таласты көздөй бет алып,
 Үч күндүк жерге барганы.
 Көрүнүп калды алдынан,
 Буурул аттын карааны.
 «Ким болсо атып салам» деп,
 Бузулуп көөнү карарды.
 Аккелтесин алганы,
 Андан мындан элестеп,
 Көрүнүп жүргөн Карагул,
 Мунун кыйалын билип калганы.
 Атты таштап далдага,
 Мааналап өзү бир ташка,
 Бакырыкты салганы:
 «Ой, абаке, Семетей,
 Мен Канчоро кулуңмун.
 Атаң менен тең жүргөн,
 Баатыр Чубак уулумун.
 Гүлчоро менен Бакай кан,
 Жалгыз кетип калды деп,
 Жиберген сенин артыңдан.
 Тили менен алардын,

Ажыраттым атыңдан.
 Мен барбаймын алдына,
 Таап алгын Таластан.
 Бакай канча кеп айткан,
 Тилиңди албайт Семетей,
 Уурдап алып Буурулду,
 Качып келгин деп айткан.
 Бузулуптур казак деп,
 Уккан экен Бакай кан.
 Казактар айткан кеп экен,
 Аралда жаткан жапанда,
 Кызылуйук дөө деген,
 Кылымдан чыккан эр экен.
 Жилиндин жаткан шаарында,
 Нескара уулу Мадыкан,
 Бу дагы мыкты неме экен.
 Казактарың аларга,
 Мал, пулун берип жалдаптыр.
 Карын бөлөң Үмүтөй,
 Аны кудай каргаптыр.
 Алдыңкы кеткен жазында,
 Казакты түгөл көчүрүп,
 Амурду көздөй айдаптыр.
 Анжу менен жапанда,
 Кылайып эркек калбаптыр.
 Кырабыз кыргыз элин деп,
 Казагың белин байлаптыр.
 Ошол үчүн калмактар,
 Жер биздики болду – деп,
 Көөрүктүүнү жайлаптыр.
 Мен барбаймын атыңды,
 Айттым уккан дартымды.
 Түз Таласка баралы,
 Чогулуп кыргыз калалы.
 Чогулушкан дөөлөргө,
 Чокчоңдошуп багалы.
 Деп жиберген Бакай кан,
 Кош эмесе», – деп койуп,

СЕМЕТЕЙ

Кайра тартып жөнөдү.
 Карагулдун калбады,
 Көңүлүндө күмөнү.
 «Бул Таласка кетет деп,
 Буурул менен койгулап,
 Күрпүлдөктүн бойунда,
 Керимбайга жетсем деп.
 Менден кабар укканда,
 Буурулду көрүп чын анда,
 Күрдөлүү кол аттанса,
 Семетейге жетпейби,
 Таласына жеткирбей,
 Аксайдан наркы Арпада».
 Кыйалында ойлонуп,
 Арамзада ал калча,
 Каталдын уулу Карагул,
 Айласы бар мамынча.
 Кепти укканда Семетей,
 «Таласка кетти чоро деп,
 Болбойт мага жоро деп.
 Бакай айткан кеп экен,
 Бул айтканың ырас деп.
 Ылдам жүрүп жол басып,
 Уйкуну койуп, түн катып.
 Мен Таласка барайын,
 Буурулду алып чородон,
 Көгүчкөндөй мойнунан,
 Толгоп үзүп алайын.
 Айтканымды кылбасам,
 Адам болбой калайын!» –
 Деп, ойуна алганы,
 Семетей жөнөп калганы
 Азгырып ийип Карагул,
 Ал итте кыйал мына бул.
 «Аркасынан барайын,
 Айласын мунун табайын.
 Эти калдач минген бээ,
 Баспай калат беш күндө.

Бээси баспай калганда,
 Бир беттеше кетейин.
 Эр Семен башын кесейин,
 Берейин колго эсебин!
 Эшектей кардын жарайын,
 Семетейди Карагул,
 Жалгыз сайып алган деп,
 Даң чыгарып салайын.
 Байланып башын баатырдын,
 Коңурбайга барайын.
 Бер жагы Алтай тоосунан,
 Асты жагы Тиан-Шань,
 Түштүк жагы Памырдан,
 Батыш жагы Оролдон,
 Түндүк жагы Муз деңиз,
 Ушулардын арасы,
 Орто-Азия жер тегиз.
 Ойротто жок кан болуп,
 Ойун ойноп жатайын.
 Коросон менен Оогандын,
 Жедигер менен Испандын,
 Букар, Чайчуй, Шанкайдын,
 Өчүрөйүн аттарын.
 Кыргыздын жери деп жазган,
 Ташка ойуп таштаган,
 Жок кылайын каттарын!
 Семетей өлүп калганда,
 Кол салар мага аз калар,
 Аз турмайлык жок калар.
 Ар канча кыйын болсо да,
 Алмамбет уулу Гүлчоро,
 Айбатымдан жазганар?!
 Кырымдын жерин кыдырсам,
 Каракалпак, түркмөндү,
 Черчен, ногой элдерди,
 Семетейге ар жылы,
 Учурашкан эрлерди,
 Кошойдун уулу Жалгызек,

СЕМЕТЕЙ

Белине таңуу беренди,
 Бакайдын уулу Байтайлак,
 Бала баатыр немени,
 Каныкей менен Чүрөктү,
 Калкка салган дүмөктү,
 Куу сакал Бакай карыны,
 Чубактын уулу Канчоро,
 Кан ичме жинди капырды,
 Ырайым кылбай буларга,
 Баарынын башын алдырсам.
 Орто Асия борбор – деп,
 Кыштын күнү кар жаабас,
 Кар жааса да көп жаабас.
 Кочкорго шаарды салдырсам,
 Кандыгымды тойлотуп,
 Калайыкка даңк кылсам!
 Бул акылым өзүмө,
 Ок эле жакшы жарады.
 Болбойт экен карасам,
 Семетейдин артынан,
 Сайа кууп барбасам.
 Сараркага барганда,
 Шалпылдап баспай калат бээ,
 Ошондо сайып албасам!» –
 Деп, ойлонуп Карагул,
 Каны тарткан жинди кул.
 Коңурбайга баралбай,
 Конуш берген, жер берген,
 Казакка кабар сала албай.
 Семетейдин артынан,
 Бура тартты мына бул.
 Семетей кетти жол менен,
 Карагул түштү токтобой,
 Сайып алып Семенди,
 Баатырдык кылыш ой менен.
 Кызылуйук кыйын дөө,
 Жалгыз көздүү Мадыкан,
 Үмүтөй менен Керимбай,

Күрпүлдөктүн куйушта,
 Булар жатат кол менен.
 Буларды таштап жаналы,
 Боз белге кеткен аң уулап,
 Гүлчоро менен Канчоро,
 Алардан кабар алалы.
 Боз белге барып баатырлар.
 Тоо аралап, таш басып,
 Ар түрдүү айбан көп атып,
 Жолборстон атып сегизди,
 Айуудан атып семизди,
 Алтымыш айры бугудан,
 Андан атты жүз бирди.
 Кулжадан атты миңчелик,
 Эчки-теке, аркардын,
 Санатын анын билбедик.
 Илбирстен атты сексенди,
 Куландан кырк беш атылды,
 Канча жылдан бер жакка,
 Элкин жаткан айбандын,
 Тилегин мунун катырды.
 Ийри мойун төө атты,
 Бөрү менен чөө атты.
 Суусар, түлкү, сүлөөсүн,
 Көп атылды булардан,
 Тандырып төөгө жүктөттү,
 Бөкөндөн бешөө атылды.
 Марал менен эликтен,
 Бадал да шорун катырды.
 Азуулуудан, айбандан,
 Чөп оттогон ар жандан,
 Атылып кетти далай жан.
 Кабыландан экини,
 Шерден атты жетини.
 Көлдө жүргөн жандардан,
 Аккуу менен каркыра,
 Тоодак менен турнага,
 Кыйын болду аларга.

СЕМЕТЕЙ

Каз, өрдөктөн көп алды,
 Жулдуруп андан жүн алды,
 Мамыкка жумшак салганы.
 Шамдагай кыйын жылтылдак,
 Бир жерде турбас кылтылдак,
 Сары арстан атышты.
 Ууга барган Боз белде,
 Төрт ай, он күн жатышты.
 Такыр сонун териден,
 Эки жүз сексен төрт төөгө,
 Жүк чыгарып артышты,
 Таласты көздөй кайтышты.
 Алты айга толду күн саны,
 Боз белде жаткан күндөрү,
 Ары-бери басканы.
 Баштап жүргөн аларды,
 Шер Гүлчоро кытайдан.
 Энеси кытай кызынан,
 Атасы Чубак кыргыздан,
 Канчоро жайы мына бу.
 Ортодон чыккан аргын жан,
 Он сегизде жоо сайган,
 Ороккырдай эр сайган.
 Байтайлак баатыр бала арстан»
 Арбын олжо мүлк алып,
 Ар түрдүү сонун үптү алып,
 Таласка келип калышты.
 «Мага согат, мага» деп,
 Кыргыздар дүрбөп барышты.
 Карылар айуу тери алды,
 Калгандар бөрү, түлкү алды.
 Кубаты начар эркектер,
 Бугу мүйүз көп алды.
 Өрүм билген чеберлер,
 Бугу, марал, тоо теке,
 Кайыш болчу тери алды.
 Манат тыштап, бөрк тигип,
 Жарашат бизге сонун деп,

Кыздар алды суусарды.
 Бөрү менен кашкулак,
 Бир ичикке жеттим деп,
 Жаштар жүрөт кучактап.
 Ичикке жака салсак деп,
 Жаш балдар булгун талашат.
 Орто жаштар илбирс деп,
 Төрттөн санап жуп алып,
 Бирден ичик кийдик деп,
 Сүлөөсүн, жолборс буларды,
 Кабылан тери, шер тери,
 Сураганга бербеди,
 Же соогат деп бирөө келбеди.
 Алты шердин терисин,
 Семетейге чыгарды.
 Сегиз жолборс терисин,
 Бакай менен Каныкей,
 Төрттөн бөлүп алпарды.
 Булгундан алды Байтайлак,
 Сүлөөсүндө барынча,
 Гүлчоро менен Канчоро,
 Экөө бөлүп алганы.
 Ак тайлактай чоң кууну,
 Айчүрөккө арнады.
 Белдемчиге кыйуу деп,
 Катындар кундуз, арс алды.
 Ал жерге барган кыз, келин,
 Пар мамыкка салсак деп,
 Бөлүп, бөлүп көтөрүп,
 Каз, өрдөктүн жүндөрүн,
 Калтага салып алышты.
 Соогат деп барган көп алды,
 Барбагандар албады,
 Ордодогу кишиден,
 Чачыкей сулуу кур калды.
 Алты шердин терисин,
 Чоң, аккууну көтөрүп,
 Абакем чыкпай койду деп,

СЕМЕТЕЙ

Канчоро менен Гүлчоро,
 Айчүрөктүн үйүнө,
 Семетейге алпарды.
 Айчүрөк бар үйүндө,
 Семетейди таппады.
 «Абакем, кайда, жеңе», – деп,
 Эр Гүлчоро сурады.
 Сураганда Айчүрөк:
 «Үч айдан ашты абаңар,
 Аттанып үйдөн кеткели.
 Сиздерге кеткен белем деп,
 Жүрүчү элем ойумда.
 Келипсиздер эки шер,
 Абаңды билбей мен калдым,
 Кай кеткенин», – деди эле.
 Айчүрөк оозун жыйганча:
 «Биз кеткели айылга,
 Жат кишиден келдиби?
 Келгенин, жеңе, билдиңби?» –
 Деп, Гүлчоро алганы,
 Күйүккөндөн Гүлчоро,
 Оозуна даам албады.
 «Биле албадым, уулдар,
 Жат кишинин келгенин.
 Эжекемдин үйүнө,
 Барып жатты бир күнү.
 Ошол бойдон аттанды,
 Билсе эжем билгендир,
 «Эрке жеңем, Чачыкей,
 Абамды сурап көрөлү.
 Кеткен болсо бир жакка,
 Артынан издеп жөнөйлү!» –
 Деп, сүйлөшүп эки шер,
 Чачыкейге жөнөдү.
 Чачыкейге барар да,
 Эсине түшүп ошондо,
 Бирине бири күдүңдөп:
 «Сооганы бөлгөн мезгилде,

Муну унутуп калыппыз,
 Эми кандай кылдык?» – деп.
 Канчоро анда кеп айтат:
 «Уйалып кайдан жүрөлү,
 Жүр, үйүнө кирели.
 Унчукпаса, унчукпай,
 Соогат десе, кокустан,
 Сыр алдырбай, туйгузбай,
 Сүлөөсүндөн берели», –
 Деп, айтканда Канчоро,
 Кайыл болду Гүлчоро.
 Чачыкейдин ордого,
 Баатырлар кирди ошондо.
 «Амансыңбы, жеңе», – деп,
 «Аман-эсен жатамын,
 Келдиңерби аман, – деп?
 Олжо тапкан талаадан,
 Уулдар соога кана», – деп?
 «Сүлөөсүндөн, жеңеке,
 Ылгап бөлүп койгонбуз,
 Алып келип беребиз», –
 Деп Канчоро айтты кеп.
 Мостойо түшүп чырт этип,
 Тиктеп калып азыраак,
 Шашыла сүйлөп батыраак:
 «Тайлактай кууну көтөрүп,
 Айчүрөккө баргыча,
 Жүгүрдүңөр алдырап.
 Абаңарды таба албай,
 Билдиңби, кайда кетти деп,
 Келипсиңер жалдырап.
 Эртеңки берчү куйруктан,
 Бүгүнкү өпкө деп айткан.
 Бир мааниси болбосо,
 Билбесе кары не айткан?
 Сүлөөсүн алып нетемин?
 Сүлөөсүн ичик кийгенде,
 Кай муратка жетемин?

СЕМЕТЕЙ

Эки катын алган эр,
 Эки күн жатпайт бир үйдө.
 Казакта жүргөн кыргыздан,
 Экөө келген бул үйгө.
 Казанчыга аш буйруп,
 Олтургам келип мен төрдө.
 Кыргыздар келген ошол күн,
 Абакеңер бул үйдө.
 Эки конок сүйлөшүп,
 Казактын кебин салышты.
 Элебей кебин мен калдым,
 Эртең менен Семетей,
 Жоо жарагын бүт алды.
 Тышынан чыңдап курчанды,
 Чай ичпестен аттанды.
 Барасың баатыр, кайда деп,
 Мен сурасам басарда,
 Унчукпай койду сумсайып.
 Айчүрөк андай сураса,
 Айтат эле кеп салып.
 Абаңар андай сумсайса,
 Уулдар тапкан олжодон,
 Эстен чыгып Чачыкей,
 Эч нерсе жок кур калса»...
 Чачыкей минтип жатканда,
 Айчүрөк кирди аңгыча.
 Тайлактай кууну көтөрүп:
 «Семетейдин үйү деп,
 Жети шердин териси,
 Тайлактай болгон чоң кууну,
 Уулдар алып келиптир.
 Жети тери маа калсын,
 Жолуң улуу, эжеке,
 Кууну олжого сен алгын», –
 Деп, Айчүрөк киргенде,
 Бузулуп өңү кумсарып,
 Ал Чачыкей сумсайып.
 Буулугуп үнү токтолуп,

Кызыл өңү боз болуп.
 Карап калып кыйлага,
 Айчүрөктүн колуна,
 Алып койду ар жакка.
 Канчоро менен Гүлчоро,
 Чыга берди аңгыча.
 Уктабады Гүлчоро,
 Таң агарып аткыча.
 Эртең менен болгондо,
 Карыйа Бакай, Канчоро,
 Кайраты артык Гүлчоро,
 Астыртан кылып кеңешти,
 Бир кишиге айтпады,
 Аттанып үчөө бир кетти.
 Адыр, күдүр, ой, дөңгүл,
 Ат айабай катуулап,
 Желе, жорто бастырып,
 Алатоо бойлоп жол алып,
 Сарарка көздөй келатат.
 Кетечинин кара суу,
 Келип калды үч баатыр.
 Эр Гүлчоро караса,
 Буурулдун изи дапдайын,
 Аңтарылып чым жатат,
 Алмамбет уулу алдырап:
 «Айланайын, абаке,
 Кагылайын, Канчоро!
 Көрдүңөрбү, мабуну?
 Аңтарылып жаткан чым,
 Буурул аттын изи бу.
 Ылайлуу жерде бир баскан,
 Бир жылкынын изи бар.
 Кез келген, бейм, абама,
 Ичи заар бир душман?
 Эртең менен кеткендей,
 Туйактан чыккан топурак,
 Чарпындынын белгиси.
 Буурул аттан, абакем,

СЕМЕТЕЙ

Айрылып калган белем дейм.
 Ат алган жаман кишиби,
 Андып жүргөн бекен дейм?
 Мингени Буурул болгондо,
 Абакем, тартына турган эр беле?
 Төрт айдан ашып кетиптир,
 Барбайт беле эмгиче?» –
 Деп, Гүлчоро айтты эле,
 Эңкейип карап Канчоро:
 «Ырас айтат Гүлчоро,
 Бир басып кеткен ылайга,
 Эркек жылкы изи эмес.
 Ургаачы жылкы изи экен,
 Сүйрүсү жок туйагы,
 Тептегерек турбайбы?
 Жүргөнүнүн дайны жок,
 Жалпак туйак турбайбы?
 Муну карап тургунча,
 Абакем түшсүн изине,
 Тескей менен күнгөйгө,
 Экөөбүз чаап чыгалы.
 Абакем жүрсө калкайып,
 Буурул менен заңкайып,
 Учурашып калалы.
 Ажырап калып Буурулдан,
 Айласыз калса абакем,
 Куткарып аны алалы!» –
 Деп, Канчоро дуу койуп,
 Күңгөй тоону бет алды.
 Тескей бетке Гүлчоро,
 Тайбуурулдун изин кууп,
 Түзгө кирди Бакай кан.
 Дигерге жакын мезгилде,
 Көкөтөйдүн ашында,
 Кайран Манас башында.
 Каңгайларды камаган
 Кара суунун буткулга,
 Кирип келди Бакай кан

Тескейинде Гүлчоро,
 Күңгөйүндө Канчоро.
 Күүгүм кирип баратат,
 Кабылан Бакай караса,
 Бастырбай атын жетелеп,
 Семетей барат алдында.
 Кыйгачынан качырып,
 Бир киши чыкты аңгыча!
 Качырган киши Карагул,
 Каталдын уулу капыр бул.
 Андып жүрүп канча күн,
 Аты баспай Семетей,
 Жөө басып эки күн.
 «Шайы калбай калды деп,
 Кечке эле карап жүрөмбү,
 Көмө сайып алам деп.
 Олпогун сыйрып чечем деп,
 Койдой башын кесем деп!
 Буурул атты айабай,
 Таң аткыча жол жүрсөм,
 Көөрүктүүгө жетем», – деп.
 Бакайды калган байкабай,
 Гүлчорону элебей.
 Канчорону бейлебей,
 Эч кимисин көрбөгөн,
 Семетейди качырды,
 Сундуруп найза ченебей!
 Көрүп калган кан Бакай,
 «Манастап» салды бакырык.
 «Манастап» ураан чыкканда,
 Сундурган найза күү менен,
 Апкарыган Карагул,
 Сайа албады качырып.
 «Гүлчоросу келгенби?
 Өлөр чагым жеткенби? –
 Деп ойлонуп Карагул,
 Боз жоргону көргөндө,
 Суркойон экен тиги», – деп,

СЕМЕТЕЙ

Күңгөй тоону бет алды.
 Бакайдын үнү чыкканда,
 Угуп калып Канчоро,
 Бурулушту бир жерге,
 Бугуп тура калганы.
 Алдыраган Карагул,
 Алдына кирип барганы.
 Элебей келген Карагул,
 Эби келди мына бул.
 Эр Канчоро бир сайды,
 Буурулдан ыргып бута атым,
 Ачылып оозу ырсайды.
 Ачууланган Канчоро,
 Кеп сурабай чочконун,
 Башын алып ошондо,
 Кесип аны байланды.
 Канчорону көргөндө,
 Сагынган ээсин Тайбуурул,
 Кулундуу бээдей ыйлады,
 Буурулду алып жетелеп,
 Үнүн улап Бакайдын,
 Ойдуңга кирип барганы.
 Алдындагы Бакайдан,
 Тескейдеги Гүлчоро,
 Теке жоомарт арстандан,
 Алардан кабар алалы.
 Семетейдин жанына,
 Кан Бакай барса жаркылдап,
 Бакайга айткан салам жок,
 Семетей турду баркылдап:
 «Кыйындыгың, абаке,
 Кылымга салчу дүмөктү,
 Жалгызыңа не салдың?!
 Он эки жаштан бер жакка,
 Ойрон болгон балаңды,
 Отуз эки сынадың!
 Мындай сының курусун,
 Обу жок жаман кыйнайсың!

Канчоро кулду жиберип,
 Буурулду неге уурдаттың?
 Жөө бастырып канча күн,
 Уулунду не үчүн куураттың?!» –
 Семетей муну айткыча,
 Гүлчоро жетти аңгыча.
 Гүлчорону көргөндө,
 Көкжал төрө күүлөндү,
 Көрсөтөм деп, сүйлөндү.
 Суу ордуна кан иччү,
 Бал ордуна уу иччү,
 Жан алчудай түрдөндү.
 Түрүн көрүп Семендин,
 Алмамбет уулу Гүлүстөн,
 Асталап сүйлөп оолукпай,
 Акыл тапкан ар иштен.
 Мындай киши кем чыгат,
 Жер жүзүндө билгичтен:
 «Айрылып аттан, абаке,
 Алдатканың Карагул.
 Карагулга алдатып,
 Манастын уулу Семетей,
 Жөө жүрөт деп темтеңдеп,
 Жер жүзүндө бар элге,
 Такыр шылдың болгонуң.
 Аркамдан келип чоролор,
 Айтпай бизге кетти деп,
 Ат алды деп ойлойсуң.
 Бул энөөлүк сенден кетпесе,
 Капташып Бакай жетпесе,
 Катарда жок Карагул,
 Качырып найза урганда
 Как ушул жерде сойлойсуң.
 Көрүп туруп эми да,
 Дагы кебиң койбойсуң!
 Кетти деп угуп шашканбыз,
 Алай, Арпа, Аксайдан,
 Сарарка менен Каркыра,

СЕМЕТЕЙ

Бетегелүү Койташтан,
 Чакыркорум, Тайгактан,
 Тарагай менен Уландан,
 Беш белди бир күн ашканбыз.
 Кетечинин сазында,
 Кемегедей казылган,
 Келишкен Буурул күлүктүн,
 Изин көрүп шашканбыз.
 Уурдатканын атыңды,
 Ошондо ойлоп тапканбыз.
 Бээ экен деп мингени,
 Изин көрүп айтканбыз.
 Бет алып күнгөй адырын,
 Канчоро тосту бурушту.
 Тескейден киши кетирбей,
 Теңдешкен жоого белдүүсүп,
 Гүлчороң кылмак жумушту.
 Өзөндүү түзгө салганбыз,
 Абакем изди куушту.
 Бүтүргөндөй көрүндү,
 Канчоро баатыр урушту.
 Абакем үнү чыкканда,
 Адырга чыга чапканмын.
 Ар тарапты байкадым,
 Канчоро баатыр бакырган,
 Калбалуу үнүн уккамын.
 Кайгы жок душман өлдү деп,
 Кесип башын келди окшойт.
 Каары катуу Канчоро,
 Сурабай андан бир ооз кеп!»
 Ар канча айтса Гүлчоро,
 Кара мүртөз Семетей,
 Жанычудай кейпи жок.
 Жалбырактай карганып,
 Кутулбай чоро эрки жок:
 «Жалганы болсо кебимдин,
 Саа жамандык ойлосом,
 Жайнаган жарык күн урсун,

Калдайган кара түн урсун!
 Олуя азиз Манастын,
 Ак күмбөзү дагы урсун!
 Энеден мурун оозанткан,
 Каныкейдин сүтү урсун!
 Олжодон каалап алдырган,
 Мага мурас калтырган,
 Өзүң берген мингин деп,
 Суркойондун күчү урсун!
 Атакем атып жоо алган,
 Аккелтенин огу урсун!
 Сайган жоосун кыйшайткан,
 Качырганда сумсайткан,
 Кан Манастын күчү урсун!
 Тийген жери ырбаган,
 Башка чапкан адамын,
 Жакында өөдө кылбаган,
 Атадан калган мурасын,
 Айбалтандын мизи урсун!
 Күдөрүм үзсөм сенден мен,
 Көп акыл айттың мага сен,
 Дасторкондо сөз урсун!
 Алакөлдөн алдырган,
 Артып келген туз урсун!»
 Кан какшап турса карганып,
 Ызырынып Семетей,
 Булдурсун колго карманып.
 Аңгычакты Канчоро,
 Кирип келди шартылдап,
 Карагул башын байланып,
 Корккондон берки үчөөнүн,
 Күндүзгүдөй түн жарык.
 Семетейдин көзүнөн,
 Кош чырактай от жанып.
 Туйдурбай Бакай карыйа,
 Буурул атты көрсөтпөй,
 Аркада турат ал барып.
 «Соогага, аба, алгын» деп,

СЕМЕТЕЙ

Каталдын уулу чочконун,
 Кайдасындай чоң башын,
 Калдаңдап турду Канчоро,
 Көтөрө чуркап ал барып.
 Канчорону көргөндө,
 Капасы артып өзгөчө:
 «Карагулдун башы деп,
 Дагы азгырып мени сен,
 Бекер канын төгүпсүң.
 Убал кылып бирөөгө,
 Мойнуңдан байлап кынжылап,
 Кишиче байлап ээрчитип,
 Кыдыртайын дуйнөгө!
 Ал Карагул чын болсо,
 Өлтүрбөй неге келбейсиң,
 Амалың турса көрүнөө?!
 Семетей муну билбейт деп,
 Көөдөктүн бири сен дейсиң!»
 Деп, канкоруң сүйлөнүп,
 Кармап колго найзасын,
 Жерден алды сүйрөлүп.
 «Жутса жутуп ийер» деп,
 Кайран баатыр Канчоро,
 Чымындай жанга күч келип:
 «Ар качандан бир качан,
 Арамдыгың койбойсуң.
 Канчоро менен Гүлчоро,
 Кас кылат деп ойлойсуң!
 Кайрылбаса эки кул,
 Каралат менен Чыңкожо,
 Асманда октоп жүргөндө,
 Как ошол күндө сойлойсуң!
 Коңурбай келди алыстан,
 Акылы артык даанышман.
 Коргонго камап алыптыр,
 Коркутуп сени айлыңдан.
 Кутказып алды эки кул,
 Ошондой күндө камалдан!

Каргантпай күндө бизди эле,
 Сурасаң боло абамдан?!
 Тирүүлөй кечип мен турам,
 Чымындай кара бир жандан!
 Ишенбесең сөзүмө,
 Көрүнбөсө кызматым,
 Абаке, сенин өзүңө,
 Аркаңдан келип не пайда?
 Карагулду сайгыча,
 Каргышташып, антташып,
 Каңгайга кетпей не пайда?!
 Ишенсең боло, Семетей,
 Кулдарың кылган кызматка!
 Саа жамандык кылгандын,
 Жаны аман калбады.
 Гүлчоро менен Канчоро,
 Абама жаман кылды деп,
 Жан айабай жалмады!
 Айчүрөк алды шумкарың,
 Ошондо эки кулундан,
 Абаке, көрдүң бир жагын!
 Он эки жашар чакта элек,
 Тоодой Толтой, Чыңкожо,
 Тобокел кылып, бел байлап,
 Туруштук бердик ошого!
 Ар дайымдан бир дайым,
 Алдыңда жүргөн биздерге,
 Как ушундай кыласың,
 Бизди кыйсаң кыйасын,
 Бакайды кандай кыласың?!
 Бакайды кыйсаң, кыйасың,
 Ок тиштешкен дос экен,
 Атаңды кандай кыласың?!
 Карсылдайсың бизге сен,
 Карагулга алдаткан,
 Катаңды кандай кыласың?!
 Каныкейдин ак сүтүн.
 Сен эмгенсиң алдында,

СЕМЕТЕЙ

Биз эмгенбиз арканда.
 Канынан чыккан ак көбүк,
 Ак сүттү ал, абаке,
 Канткенде сен кыйасың?!
 Бизди кыйсаң кыйарсың,
 Бөз айрышып шерттешкен,
 Антты кандай кыларсың?!
 Канчорону кыйарсың,
 Ак боз бээни мууздаттып,
 Карыдан колду чылашкан,
 Канды кандай кыларсың?!
 Гүлчоро кыйсаң кыйарсың,
 Көк чырпыгын кыркышкан,
 Талды кандай кыларсың?!
 Асман алыс, жер жакын,
 Абалкы сөздү мен айттым.
 Эми ишенгин, абаке,
 Каргышымды теги айттың!
 Сага кылсам жамандык,
 Ойлонсом сага арамдык,
 Төшү түктүү жер урсун!
 Төбөсү ачык көк урсун!
 Дарыйа, чалкар көл урсун!
 Жайнаган жапан чөл урсун!
 Жайылган жерде чөп урсун!
 Агартып түндү жарыткан,
 Асмандагы ай урсун!
 Жердин бетин жашарткан,
 Жамгыр менен кар урсун!
 Ата ордун сактаган,
 Алатоо кошуп дагы урсун!
 Учса аппак калкылдап,
 Көктө учкан куу урсун!
 Күн чагылып жаркылдап,
 Көтөргөн кызыл туу урсун!
 Адамдын жанын эриткен,
 Кантың урсун, бал урсун!
 Чайкаган кымыз, чай урсун!

Кара элем мен жетим,
 Эр кылып мени жетилттиң.
 Атымды алдап алдын деп,
 Шайымды неге кетирдиң,
 Мындай күмөн кылгынча,
 Көмө чаап чоронду,
 Жайнаган жарык дүйнөдөн,
 Кайрылбас жакка кетиргин!
 Атабыз Манас эр өлүп,
 Ак калпак кыргыз эл жүрөт.
 Гүлчоро менен Канчоро,
 Өлтүрүп салсаң, абаке,
 Кыргыздын кылы корбойт!
 Ак, караны ылгабай,
 Ар качан айткан сөзүңө,
 Абаке, ичим бек күйөт!
 Аккелтеңдин милтесин,
 Сууруп берчи, абаке,
 Мен тиштейин учунан.
 Мындай тирүү жүргүчө,
 Кыйамат кетсе ал жакшы,
 Кызгалдактай кырчын жан!» –
 Деп, зыркырап турганда,
 Аркада турган Бакай кан,
 Ак сакалын жайылтып,
 Сөз баштады арылтып.
 Алдында эки чоронун,
 Абдан көөнүн агартып:
 «Акмак иттер, байатан,
 Аркада турсам унчукпай,
 Адам айткыс сөздү айтып,
 Э, Семетей, не болдуң,
 Жаш балдарды каргантып?!
 Өзүңдөн көрбөй жамандык,
 Карагулга алдатып,
 О, капырай кандай иш,
 Жалгыз кете берипсиң,
 Койбостон бир ооз сыр айтып?!

СЕМЕТЕЙ

Кайраттуу баатыр эки уул,
 Эр тиреги ойлонгун!
 Эси жок киши кептенип,
 Сен Семетей не болдуң?
 Баатырлар кетти Бозбелге,
 Аңуулап ыраак бир жерге.
 Кайдан айтам дедиңби,
 Бакайдай кары эмеге?
 Сага өпкө бүткөндө,
 Башкага карын бүтпөппү.
 Энеден туулуп, көз жарып,
 Жарык жерге түшкөндө?!
 Сен балдарга, Семетей,
 Өктө кылар жолуң жок.
 Өөн өзүңдө турганда,
 Өкүрүп берер жөнүң жок!
 Көкжал жолборс Семетей,
 Өзүңдөн калдым мен Бакай,
 Карыганда көөнүм сууп.
 Эң эле кыйын сөдөр иш,
 Элебей кете бергениң,
 Элиңде Бакай мен туруп!
 Душмандан калдың, Семетей,
 Уулум, азыр кутулуп.
 Таарынсаң боло балдарга,
 Баштан аяк кепти угуп!
 Кетемин деп Таласка,
 Жетемин деп түн катып,
 Арбагы азиз Манаска!» –
 Бурулду Бакай жулкунуп,
 Боз жорго башын шарт буруп.
 Заманасы куурулду,
 Эр Семетей баатырдын,
 Бакайдын кебин ал угуп.
 Кайра тарта бергинче,
 Кайрылып Бакай желгинче,
 Кабылан камбыл Семетей,
 Боз жоргону чылбырдан,

Бурултпай кармап алды эле,
 Мамындай кебин салды эле:
 «Таарынганың, абаке,
 Жалганы жок, баары чын.
 Азыраак сабыр кылгының,
 Жалгыздын кебин уккунуң.
 Үйдө жатсам бир күнү,
 Казактын жүргөн элинде,
 Эки кыргыз барышты.
 Сурабадым алардан,
 Казактар көчүп кетти деп,
 Өздөрүнчө кужурап,
 Далай кепти салышты.
 Казактар көчтү дегенде,
 Карабапмын эч кайда,
 Жарабапмын, абаке,
 Жаныңа басып барарга.
 Аттанып жүрө берипмин,
 Казактан кабар аларга.
 Алматы, Алтай, Сарарка,
 Мен кирипмин шаарга.
 Көөрүктүүгө барганда,
 Буурулду байлап кыр ташка,
 Калыпмын уктап талаада.
 Ойгонуп кетсем Буурул жок,
 Жөө Семетей туруу жок.
 Жакын экен арасы,
 Кырга чыгып карадым,
 Буурулдун көрдүм караанын.
 Гүлчоро менен Канчоро,
 Бизге айтпай кетти деп,
 Буурулдун изин кубалап,
 Аркамдан келген белем деп,
 Тамаша кылып акмактар,
 Атты алпарып кайкыга,
 Байлап койгон экен деп,
 Санаама келди мындай кеп.
 Кыйып чоро кетпес деп,

СЕМЕТЕЙ

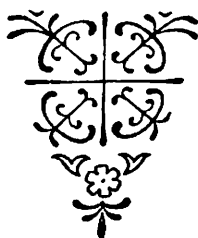
Кыйкырдым, аба, кебимди ук,
 Буурулду алып келгин деп.
 Менин үнүм чыкканда,
 Тура калды бир киши.
 Буурулду минип бурулду,
 Көмүскө ылдый чуу койду,
 Ойноду эми чындап деп,
 Көңүлүмдө бул болду.
 Келсем таштап кетиптир,
 Мына бул турган кер бээни.
 Ээр, токумун көргөндө,
 Калмактан алган экен деп,
 Көңүлүмө бул келди.
 Түштүм кырдан талаага,
 Адырда жылкы көп жүрөт,
 Ойносо чоро берет деп,
 Акылымда бул жүрөт.
 Карабадым жылкыга,
 Акылымда бул жүрөт.
 Андан-мындан элестеп,
 Көрүнүп койот кээ-кээде.
 Акмалап жүрүп олтурдум,
 Баштап мени барат деп,
 Өздөрү жаткан жерине.
 Үч күндүн алды жагында,
 Чыгып кетти карасам,
 Сары-арканын белине,
 Атайын деп ошондо,
 Жамандык келди пейлиме.
 Ийнимден мылтык алганда,
 Кырда турган ал караан,
 Кыйкырып кабар салды анда,
 «Менмин, аба, Канчоро,
 Жиберди Бакай, Гүлчоро.
 Бакай кабар угуптур,
 Казакты кудай уруптур,
 Азмункенин Керимбай,
 Казактын элин бузуптур.

Шиберге карай көчүптүр,
 Азмункенин Керимбай,
 Жапанга суудан өтүптүр.
 Кызылуйук чоң дөөнү,
 Кырк миң аскер кол менен,
 Күрпүлдөктүн куйушка,
 Алып келип таштаптыр.
 Андан кийин Керимбай,
 Нескара уулу Мадыкан,
 Бели катуу эң балбан.
 Мадыканды алды деп,
 Казактын эли кошулуп,
 Жөнөмөк болуп Таласка,
 Камынышып калды деп.
 Абакем угуп мындай кеп,
 Гүлчоро экөө биригип,
 Жумшады мени баргын деп.
 Айтсаң абаң тил албайт,
 Айла кылып Буурулду
 Ала качып келгин деп.
 Чогулушуп кыргыздар,
 Бир дөбөдө болсок деп.
 Ачык айтсам ушул кеп,
 Мен Таласка кеттим, – деп.
 Мындай таамай кеп айтты.
 Үч күн удаа жол жүрсөм,
 Кер бээ арып баспады.
 Эки күн болду, абаке,
 Жетелеп бээ басканы.
 Бүрүл кирер алдында,
 Элебедим кишини.
 Буурул менен найзачан,
 Бирөө мени качырды.
 Найзанын учу жеткинче,
 «Манастап» катуу бакырып,
 Абаке, үнүң чыкканы.
 Энөөлүк кылсаң кандай деп,
 Келген экен, абакем,

СЕМЕТЕЙ

Мага насаат кылгалы,
 Деп ойума алгамын.
 Качырган киши жок болду,
 Капаланыш балдарга,
 Как ушундай кеп болду.
 Кайра кетем дегиче,
 Касиеттүү, абаке,
 Капка тоодой берекем,
 Какбаш Жакып капырдан,
 Бир өлүмдөн калтырдың.
 Келгенимде уу берди,
 Эми эки өлүмдөн калтырдың.
 Кетер болсоң, абаке,
 Эми кетем Семетей,
 Манастын тандым арбагын,
 Деп ошентип айткының,
 Андан кийин кайткының!» –
 Деп, Семетей муңайып,
 Эки баатыр, Бакайга,
 Энөөлүк кылып койгонго,
 Эң эле жаман уйалып.
 Кара мүртөз Семетей,
 Кан Бакай кетем дегенде,
 Кара жерден каргышты,
 Гүлчоро менен Канчоро,
 Ал экөөнөн алганга.
 «Туулупмун бекер деп,
 Тумшугу жок Семетей,
 Ушул дүйнө жалганга».
 Бушайман кылып турганда,

Алмамбет уулу Гүлчоро,
 Сөөгүнөн өткөрүп,
 Суук сөздү кыларда,
 Кыраакы Бакай карыйа,
 Кыйалын билип ал чакта:
 «Кызыталактар талаада,
 Кыйла жыйын кылдыңар.
 Бүтө элек дагы силерде,
 Алда эмине кебиң бар?
 Буурулду минчи, Семетей,
 Эрди сайган, Канчоро,
 Башты мага байлап бер,
 Бол, Гүлчоро, жол башта!
 Ала жүргүн, Канчоро,
 Карагер бээни таштаба.
 Желе жортуп бастырып,
 Батыраак жетип баралы,
 Кетечинин жарына.
 Карагул айткан баары чын,
 Семетейге алдында.
 Алысын кууп, суу бойлоп,
 Жылкы келип калгандыр,
 Кетечинин сазына!» –
 Деп, Бакай кан шашыла,
 Жарлык кылды жалпыга.
 Аш кайнамада барышты,
 Ара күндүк алыска.
 Муну мындай таштайлы,
 Баатырлардын алдагы,
 Кеңешинен баштайлы.

БААТЫРЛАРДЫН КЕҢЕШИ, КЫЗЫЛУЙУК ДӨӨНҮН ЖЕР ЖАЗДАНЫШЫ

Кетечинин сазына,
 Ай шоолалап тийген кез.
 Жайылган жылкы ичинен,
 Кысырдан ылгап тандады.
 Кысыр калып туу болгон,
 Тултуйуп майга жык толгон,
 Тору бээни жайлады.
 Канчоро камбыл туу бээни,
 Чай кайнамда сойду эле.
 Аңгычакты Гүлчоро,
 Кемегени ойду эле.
 Бакай менен Семетей,
 Кеңеш менен болду эле.
 Көмкөрмөлүү казанын,
 Кемегеге астырып,
 Арчадан чапкан сузгуну,
 Эт котортуп бастырып.
 Калтырбастан эт чийки,
 Эки демеп бышырып.
 Таң агарып атканда,
 Койбой туурап жеп болуп.
 Жайдактаган аттарды,
 Жетелешип откоруп.
 Булар минтип жатканда,
 Кара чаар минген аты бар,
 Калды бирөө кез болуп.
 Жакындан чыгып жалтаарып,
 Кайра тартып качкынча,
 Карап турган Канчоро,

Ыргып минип атына,
 Кармап алды куткарбай,
 Чаап чыгып астына.
 Чаар атчан ушул жан,
 Казактан келген бир адам.
 Семетей, Бакай, Канчоро,
 Кеп кылбай турду баарысы,
 Акылга чебер даанасы,
 Алмамбеттин баласы,
 Гүлчоро баатыр кеп сурайт,
 Кеп сураса бек сурайт:
 «Сууту канган атыңдын,
 Жол алып сен шашылдың,
 Кайда бара жатасың?
 Жашырбай ички сырыңды,
 Айтчы, баатыр, чыныңды!» –
 Гүлчоро сурап болгуча,
 Күйүгүп жаман алдырап:
 «Өз атыңды билдирип,
 Анан кылчы маа сурак!» –
 Дөп, ошентип чаар атчан,
 Жооп бербей кеп сурап:
 «Атыңды айтып билгизсең,
 Мен айтып сырым билгизем,
 Сен атыңды айтпасаң,
 Мен сырымды айтпаймын,
 Тирүүлөй жерге киргизсең!
 Атыңды ачык биле албай,
 Айра таанып ала албай.

СЕМЕТЕЙ

Күмөндөнүп мен турам.
 Атым Молдо Күдүрмүн,
 Түн уйкумду бөлгөмүн.
 Күрпүлдөктүн куйуштан,
 Сегиз күн мурун жөнөдүм.
 Аксакал кан Бакайдын,
 Эр Семетей арстандын,
 Жүзүн качан көрөмүн?
 Кан Чубактын баласы,
 Кайраттуу чоро кабылан,
 Алмамбет уулу Гүлчоро,
 Сен төртөөңсүз мен билсем.
 Жиберди мени Агеркеч,
 Түбүм Алтай элинен».
 Молдо Күдүр айтканда,
 Камындырбай Гүлчоро:
 – Тааныгандай айттың сен,
 Агеркеч жазган кат кана? –
 Молдо Күдүр олтура,
 Өтүгүн чечип ыргытып,
 Батегин чубап былгытып.
 Ортосунан батектин,
 Катты сууруп алды эле.
 Гүлчорого карабай,
 Бакайга суна калды эле.
 Калмакча жазган кат экен,
 Кыргыздан сөзү жат экен.
 – Окучу, балам Гүлүс», – деп, –
 Кан Бакай айткан чак экен.
 Башынан ылдый сүйрөгөн,
 Жаралуу жылан изденген,
 Кочкор мүйүз чиймекей,
 Колуна кагаз тийгенде,
 Жаттап алган немедей,
 Алмамбет уулу Гүлчоро,
 Шабырата кирди эле.
 Асили кытай Гүлчоро,
 Кырк эки уруу тил билген,

Тилине кошуп кат билген,
 Каттын көрсө баш жагын,
 Айаккысын жат билген.
 Атайын жазган кагазы,
 Алты катар кат экен.
 Агеркечке «А» койгон,
 Бакай деген сөзүнө,
 Баш жагына «Б» койгон.
 Семетейге «сын» койгон,
 Гүлчорого «кеп» койгон.
 Канчорого «кап» койгон.
 Этегине тизмектеп,
 Он алты жерге арп койгон.
 Эстей түшүп Гүлчоро,
 Эп келтирип окуса,
 Эки жүз элүү кат болгон.
 Андай жазган каттар көп,
 Окушка Гүлүс маш болгон.
 Айагына чыкканда,
 Кептин баарын укканда,
 Жымыйып Гүлүс күлдү эле.
 Кабылан Бакай кеп айтат:
 «Кагылайын, Гүлчоро,
 Батыраак айтчы», – деп айтат.
 «Окудум катты, абаке,
 Күлкүм келет бир кепке.
 Керимбай бузук болуптур,
 Казактын элин көчүрүп,
 Агеркеч Букар кеткенде.
 Агеркеч кайра келгенде,
 Айлынан кепти угуптур,
 Жапанга жалдап барарда,
 Керимбайга ишенип,
 Куржунда пулун Үмүтөй,
 Килитин кыркып буулуптур.
 Жыйырма миң алтындан,
 Сактаган пулу чачылды.
 Аттангалы камынып,

СЕМЕТЕЙ

Жатыптыр казак бул күндө,
 Керимбай барып келиптир,
 Жапан менен Жилинге.
 Жапандан кыркы миң кол алып,
 Кызылуйук дөөнү алып,
 Жилинден жүз миң кол алып,
 Мадыкан деген зорду алып.
 Казактан он миң камданып,
 Жүрмөкчү болуп Таласка,
 Кас санамак кыйалы,
 Олуйа азиз Манаска.
 Кат болжолун байкасам,

Эми он күн калыптыр,
 Эл аттанып басарга!
 Биз ылдамдап желели,
 Айлынан элди козготпой,
 Армансыз болсун баатырлар,
 Абийрин ачып келели!» –
 Дөп Гүлчоро айтканда,
 Канчоро туруп муну айтты:
 «Ырас айтат, эр Гүлүс,
 Эбегейсиз, шер Гүлүс.
 Эчтекеден жазганбас,
 Эр уулу менен тең Гүлүс.

СЕМЕТЕЙ

Элге кайра барбайлы,
 Эл жыргасын жай уктап,
 Аларга бүлүк салбайлы.
 Төштүктүн уулу Жоодарга,
 Кошойдун уулу Жалгызек,
 Таласта калды Байтайлак,
 Ал үчөөнө мына бу,
 Күдөр бекти жумшайлы.
 Эп келеби мунум», – деп,
 Эр Канчоро айтты эле.
 Алдатып ийип Семетей,
 Жалтангансып калган шер.
 Унчукпай да кеп кылбай,
 Карап турду бир далай.
 Каркылдап сүйлөп ошондо,
 Касиеттүү кан Бакай:
 «Канчоронун кебине,
 Кошулдум акыл бергенге.
 Бир кишини кем айтты,
 Жедигердин элинде,
 Киши билбес жан эле,
 Кийизбай деген бар эле.
 Мылтык атып, жаа тартса,
 Миң кишиче бар эле.
 Айчүрөк барсын ал жерге,
 Кабар айтсак деп турам,
 Капыста жаткан билинбей,
 Кан төгүүчү эренге.
 Таластагы кыргыздан,
 Тандап беш миң алалы.
 Жалгызек менен Жоодарга,
 Кокондогу Сынчыга,
 Кетментөбө шаарында,
 Керкөкүлдүн уулуна,
 Кошунуң арбын келсин деп,
 Келтирип катты жазалы.
 Ээ болуп турсун Таласка,
 Карыса да Жамгырчы.

Жезкемпирдин жети уулун,
 Жедигердин элинде,
 Жетисуунун улугун.
 Баарын кел деп айталы.
 Букардын каны Ысмайыл,
 Темир кандын баласы,
 Бизден салам кат барса,
 Ысмайыл жатып алабы?
 Чайчүй менен Шаңкайды,
 Келсин дейлик аларды.
 Эп келсе сага, Семетей,
 Элдин санын жүз миңге,
 Бир толтуруп салалы.
 Кыйын айткан Алмамбет,
 Жапандан келген суу кечип,
 Кызылууйук балааны!
 Анжунун каны Нескара,
 Кечээ сыр коргондо урушта,
 Гүлчоро сойду ошону.
 Жеркендин сайрам сайында,
 Мурадилди Канчоро,
 Өлтүрүп койду Казанда.
 Калмактан чыккан Уушанды,
 Арпанын түзү жайыкта,
 Жалгызек баатыр жайлады,
 Жекече чыгып майданга.
 Орок кырды сойлотуп,
 Бала баатыр атанып,
 Байтайлакка даңк калды.
 Капкачаңкы кундарын,
 Уруштун чыгым пулдарын,
 Алгалы бизден эсептеп,
 Нескара уулу Мадыкан,
 Кекетип бизге калганбы?
 Канчородон токмок жеп,
 Качып кеткен Шаймамбет,
 Ыйламсырап барганбы?
 Керимбайга кошулуп,

СЕМЕТЕЙ

Ал Мадыкан баатырга,
 Арызын айтып салганбы?
 Анжудан арбын кол алып,
 Ачууланып Мадыкан,
 Аттанып жүрүп калганбы?
 Кары дешип Коңурду,
 Эсепке албай салганбы?
 Бул сапаркы урушка,
 Катышпай жүржүт калганбы?
 Ачык жазып Агеркеч,
 Арбын кошун келсин деп,
 Ал үчүн кабар салган бейм?
 Кыйланы айттым кыдыртып,
 Баарына кабар салсак бейм?
 Баарды келди көп журттун,
 Баарынын колун алсак бейм?
 Салтанаттуу кол менен,
 Салышар жоого барсак, бейм?» –
 Деп, Бакай кан бир карап,
 Сакалын сылап олтурду.
 Баатырдын уулу каңкоруң,
 Бала Семетей анткоруң,
 Кыйамына келгенде,
 Кылымдан ашкан анткоруң:
 «Канчоро менен кан Бакай,
 Айттыңар сөздү бир далай.
 Алмамбет уулу Гүлчоро,
 Ал олтурду унчукпай.
 Силерге жакса акылым,
 Менин айтар сөзүм мамындай.
 Жедигер бардым башында,
 Эки бала кашымда.
 Кыргыздан жыйнап кол албай,
 Жалгыз өзүм баргамын,
 Жаныма киши албадым.
 Жалтайсаңар баарыңар,
 Жалгыз өзүм барайын,
 Ушу жерде калыңар!

Эл-журт бизди эр дешет,
 Элге салып бүлүктү,
 Эрмин деп айтыш бейкерек?!
 Калың журт бизди кан дешет,
 Кан төгүлчү күн болсо,
 Калкка салып калбаны,
 Канбыз деп жүрүш не керек?!
 Ала келбей мен өзүм,
 Эндекей келип калыпмын,
 Болсо жакшы ал эле,
 Атамдан калган жоо белек.
 Жолуна сайчу уруштун,
 Айгычы алтын туу, желек!» –
 Деп Семетей айтканда,
 Алмамбет уулу Гүлчоро,
 Кайгырып ичтен турса да,
 Кара күчкө калп эле,
 Каткырыгын салганы.
 Каалгадай кашка тиш,
 Кашкайып чыга калганы:
 «Абакем айткан ырас, сөз,
 Төгөрүктүн төрт бурчун,
 Алты бөлүк дүйнөнү,
 Айланып келиш кыйын кеп.
 Биз камынып болгунча,
 Кылкандай найза көк желек,
 Кызылуйук дөө келет.
 Эрлерге кабар салгыча,
 Эр жыйылып болгунча,
 Эр көкүрөк жаш каман,
 Баштаган аскер жүз миң жан,
 Эр Мадыкан ал келет.
 Арып-ачып келген жоо,
 Эл жыйылып болгунча,
 Элиңди тепсеп ал кетет!
 Атбашы, Нарын шаарыңды,
 Кара кыргыз калкыңды,
 Талап алып четинен,

СЕМЕТЕЙ

Чыгарбайбы тарпынды!
 Кетментөбө, Жасынды,
 Чыгыш жагы Эркечтам,
 Ойдуң, түздө Коконду,
 Кол жыйылып болгунча,
 Мыйаздай копшойт ошону.
 Баарысы колдон кеткенде,
 Боро албай шайың бошоочу.
 Зордук менен баш ийген,
 Зомбулуктан тынч жүргөн,
 Жедигер караан болобу?!
 Чайчүй, Букар, Шаңкайлык,
 Анда келбейт айлыңа.
 Келмек түгүл ошолор,
 Жолобой качат жаныңа.
 Мен кошулдум бул жерден,
 Баралы деп алдына.
 Абакем айткан акылга,
 Арбагына сыйынып,
 Атабыз Манас баатырга!
 Кеткинче барып көрөлү,
 Ажал жетсе өлөлү.
 Элге бөлөк салдырбай,
 Кызылууйук, Мадыкан
 Бир беттешип көрөлү.
 Кыйын да болсо Кызыл дөө
 Карып калган киши окшойт.
 Кырмызы шаанын Мурадил,
 Как ошончо бардыр ал.
 Керимбай менен Үмүтөй,
 Өзүбүзгө маалым жан!
 Мадыкан атын уккалы,
 Сонордоку бүркүттөй,
 Мен ошого кызыгам.
 Бүтүлүү тоо болсо да,
 Бир бүлүнтүп буздурам.
 Карыйа Бакай, кан Семей,
 Мен экөөңдү кош кылам.

Күүлөнгөн экен анжулар,
 Торопойун тоздурам!
 Ар качан арка тирегим,
 Эр Канчоро сен турсаң.
 Сакалы аппак кебездей,
 Саадагы кырк кез кан Бакай,
 Тууга ээлик сен кылсаң.
 Алатоодой залкайып,
 Адамзаттан салты артык,
 Абакем Семей алп турсаң!
 Агеркеч жазган катында,
 Коңурбайдын аты жок.
 Кордукту салчу жоо ошол,
 Мунун кол катышкан наркы жок.
 Каңгайдаң калмак бузулбай,
 Кан Коңурбай кол жыйбай,
 Калгандары канчалык?
 Кызылууйук, Мадыкан,
 Кылалбайт карчаш анчалык.
 Кан Коңурбай кошулса,
 Элчилешип сүйлөшүп,
 Анан элди жыйалык.
 Кошулбаса Коңурбай,
 Уруштун дайны жок туруп,
 Кошун курап, кол жыйнап,
 Тышкарыдан кол сурап,
 Журтту упурак кылбайлык.
 Жок сөздү айтып жобурап,
 Жоодон коркуп калгансып,
 Ушул жерде турбайлы.
 Карагулдун өлүгүн,
 Кан Коңурга туйгузбай,
 Калган жоону жайлайлы!
 Күрпүлдөктүн куйушка,
 Биз баралы беш күндө.
 Биз көрбөгөн жер экен,
 Абакем жолун билбесе.
 Көөрүктүүнүн кырында,

СЕМЕТЕЙ

Көкжаңгактын адырда,
 Калмактардын жылкысы,
 Карагул айдап баккан мал,
 Байкасам бүгүн ушунда.
 Калган элди аралап,
 Казактан төрт, беш бала таап,
 Тогуздун айы он беши,
 Жылкыны Күдүр айдаса.
 Алыпсың жылкым кана деп,
 Кан Коңурбай дооласа,
 Жылында алман берем деп,
 Баскан мөөрү бар эле,
 Айтабыз алтын кана деп?
 Жылкы колго тийгенде,
 Кан Коңурбай калчага,
 Жооп айтыш арзан кеп!
 Чакырып баарын келгиндей,
 Куйткулап күүлөп казакты,
 Көчүрбөсө башка эл.
 Ак калпак кыргыз калган журт,
 Жан жыргатсын жай жатып.
 Жанынан тойгон душманга,
 Биз баралы кан чачып.
 Салгылашып көрөлү,
 Маңдайдан терди агызып.
 Эл багалы жыргатып,
 Өз үйүнө жаткызып.
 Аттаналы, жүрү», – деп,
 Эр Гүлчоро муну айтып.
 Үзөңгүгө бут артып,
 Жалпы минди атына.
 «Күдүр бекти калгын деп,
 Эңиш тартып батышка,
 Кызылжар, Семей, баргын деп.
 Болумдуу тың баладан,
 Төрт, бешти жыйнап алгын деп.
 Кабарлап туруп биз жакты,
 Каңгайлыктын жылкысын,

Калтырбай айдап жангын» деп.
 Күдүр бекти таштады,
 Күрпүлдөктүн куйушка,
 Төрт берендин басканы,
 Баратып Бакай айтканы,
 Көргөмүн жолун шибердин,
 Ааламга аты таралган,
 Амырдын суусун үч кечтим.
 Желе-жорто бастырсак,
 Эрте басып, кеч жатсак,
 Сегиз күндө жетебиз.
 Селдей болгон аскерге,
 Жер жайнаган көп элге,
 Баштаймын жолун, балдар», – деп,
 Абаң Бакай жөнөдү.
 Таң сүзүлүп агара,
 Аралашып кошо ага.
 Аттарга минип камына,
 Кечкурунку бүрүлдө,
 Таанылбас киши күүгүмдө,
 Тамак ичип жайланып,
 Төрт кашка кетип баратат,
 Чоң Инген тоосун айланып.
 Сегизинчи күнүндө,
 Күн козу түш кезинде,
 Чыгып келди төрт берен,
 Ача мойун ок бир белге.
 Чыга калса мойнокко,
 Жээрде кашка жайдак бээ,
 Байлалуу турат туу белде.
 «Адам бар жерге келдик», – деп,
 Жээрде бээни көргөндө,
 Имерилип турду эле.
 Аңгычакты бир бала,
 Ээрчиткен тайган ити бар,
 Көтөргөн мылтык, капканы,
 Чыга калып жандоодон,
 Төрт беренди көргөндө,

СЕМЕТЕЙ

Жүрөгү чыга жаздады.
 Коркконунан ал байкуш,
 Үстү жаккы ак тоого,
 Сары ала таш чоң зоого,
 Жан соогалап качпады.
 Кадам таштап, бут серпип,
 Бери карай баспады.
 Көрүп туруп Гүлчоро,
 Колун булгап чакырды:
 «Кел бери, деп чакырса»,
 Бечара байкуш мергенчи,
 Жүгүргөнчө шашылды.
 Жакын кирип келгенде,
 Төрт берендин айгине,
 Айдай жүзүн көргөндө,
 «Абаке», – деп чакырып,
 Бакайдын аты айтылып.
 Андан башка кеби жок,
 Токтоп калды апкаарып.
 Кыя карап Канчоро:
 – Кел, Жээнбай, келгин-деп,
 Эмине кылып бул жерге,
 Капкан, тузак көтөрүп,
 Не жумушка келдиң, – деп?
 Бөрү токой, көк талаа,
 Үчкаркыра адырда,
 Бештен киши кемибей,
 Жүрүчү эле жаныңда.
 Көтөрүп тапкан жүрөсүң,
 Бу жерде кандай жүрүшүң?
 Келчи жакын жаныма».

Канчородон кеп угуп,
 Алдакаткан Жээнбай,
 Арстандарга жоолугуп,
 Бышактап ыйлап бир далай,
 Бир убакта соолугуп.
 Улутунуп, үшкүрүп,
 Жанына келип булардын,

Олтурду анан үңшүйүп.
 Кылчайып карап кан Семей:
 «Жаш кабылан Канчоро,
 Бул Жээнбай кайсы элден?
 Атынан айтып чакырдың
 Тааныйсыңбы муну сен?» –
 Канчоро жооп бергинче,
 Палан-пастан дегиче,
 Жээнбай сөзгө келди эле:
 «Айсалкындын кызынан,
 Казакта жүрүп туулган,
 Алп Жамгырчы баатырдын,
 Жээнинин жээни элем.
 Өзүмдүн атым Жээнбай,
 Эр Семетей, не болдуң,
 Мен жээниңди тааныбай?
 Дайынсыз киши мен эмес,
 Алп Жамгырчы тайым бар.
 Бирге жүргөн, бирге ойноп,
 Бирге өскөн чүкө ойноп,
 Жатса, копсо бир жүргөн,
 Канчоро менен Гүлүстөн,
 Күнөскө ууга келгенде,
 Үйүмдө далай жүрүшкөн.
 Кыштайым күнөс күнгөйүң,
 Жайлайым Текес тескейин
 Жүрүчү элем эркимче,
 Өткөн жылы жазында,
 Ишим кетти тескери.
 Күнөскө барып кыштабай,
 Түлкүсүнө кызыгып,
 Каркыранын адырда,
 Бүркүт салдым мен кыштай.
 Түлкүгө бүркүт салганда,
 Бүркүт кара карап аппак,
 Түлкү кызыл өзүмө,
 Сулуу кыздай көрүнүп.
 Сегиз найза өңөрүп,

СЕМЕТЕЙ

Баатыр бүркүт кызытып,
 Күндө алдырып түлкүнү,
 Наспей тартып, бөрк ыкшап,
 Жүрүптүрмүн кеңгиреп.
 Бүркүт учпай жаз келди,
 Калыпмын казак ичинде,
 Жалгыз үйлүү кыргыздын,
 Маанайы элден бас келди.
 Чогулду казак элдери,
 Каркыранын түзүнө.
 Көп жыйналып эл келди,
 Керимбай бөлүп бийлерди.
 Сен, Жээнбай, үйүңө,
 Кетип калгын турба деп,
 Кубалап мени жиберди.
 Топ тарады, эл кетти,
 Эки күн өтүп, үчүндө,
 Көчкүнүң деп Жээнбай,
 Алты, жети эр жетти.
 Үйүмдүн сыйрып тутуусун,
 Эркектерге бүктөттү.
 Он эки атан төөм бар,
 Комдолуу атан төөлөргө,
 Бар дүнүйөмдү жүктөттү.
 Алдына түштүм көп көчтүн,
 Көркөмүн көрдүм көп жердин.
 Эки ай көчүп бир тынбай,
 Амырдын агын бойуна,
 Чоң Ингендин тоосуна,
 Күрпүлдөктүн куйушка,
 Айдап келип кондурду.
 Жээнбай качып кетет деп,
 Эки үйлүү коңшум бар.
 Өзүм менен үч элем,
 Казактарга кайтартты,
 Төрт күн жаттык былк этпей.
 Бээ байлабай, мал саабай,
 Кара чай менен нан жедик,

Тээ Анжыйандын сартындай!
 Күн алтыга жеткенде,
 Үмүтөй менен Керимбай,
 Жыйнады элди жайма-жай.
 Байлардан алтын дилде алды,
 Мен Жээнбай шордуудан,
 Сегиз атан төө алды.
 Төөмдү алса жөн албай,
 Ком-чомумду кошо алды.
 Ком чыгышпай төөлөргө,
 Үйүмдө үзүк жок калды.
 Аргамжы, жибим бүт алды,
 Кыштай бүркүт салуучу,
 Эки атымды кошо алды.
 Кол, буту жок жыландай,
 Сойлотуп мени таштады.
 Жээнбайың бул күндө,
 Мүлжүгөн баш баштанды!
 Айлам кетти меники,
 Ээрчитип тайган ит алдым.
 Эки бала, бир катын,
 Аш таба албай саргардым!
 Капкан жайдым кыймага,
 Ачканын аңы жүрбөйт деп,
 Эч нерсе түшпөй кыйлага.
 Асынып мылтык кийикке,
 Ар күнү чыгам бийикке.
 Көөнүм тартып, аң издеп,
 Бүгүн келдим бул жерге.
 Талабы келип оңунан,
 Арылып шорум маңдайдан,
 Эне төркүн арстандар,
 Учурап калдың алдымдан!
 Өткөн жылы жай жаттык,
 Кыштай мында кыштадык.
 Жайдын күнү үч мезгил,
 Күн жаайт экен бул жерге.
 Кыштын күнү беш мезгил,

СЕМЕТЕЙ

Кар жаайт бул жерге.
 Эки күн жарык жаркырап,
 Күн тийбейт экен дэгеле!
 Эки катар тон кийсе,
 Токтобой киши титирейт.
 Жайдын күнү кол үшүйт,
 Териден мээлей кийбесе!
 Быйыл жаздын алдында,
 Кызылууйук дөө келди.
 Кыркы миң аскер кол келди,
 Коногу менен жүдөтүп,
 Түгөтүп болду бул элди!
 Аздык кылып Кызыл дөө,
 Манжудан келди Мадыкан.
 Артындагы аскери,
 Кем эмес бирөө жүз миң жан.
 Үмүтөй менен Керимбай,
 Санатын оң миң толтуруп,
 Эр жыйнады казактан.
 Эми үч күндө аттанып,
 Таласка бармак бул жактан!
 Жолуктубу сиздерге,
 Мага коңшу жүрүүчү,
 Молдо Күдүр байкушту,
 Агеркеч мындан атказган?
 Кызыл дөө менен Мадыкан,
 Үмүтөй менен Керимбай,
 Шек албады аяктан.
 Шек алып калса кокустан,
 Чаптырмак киши артынан.
 Желмогуздай Кызыл дөө,
 Чочконун бойу бир дөбө.
 Ырайым кылар түрү жок,
 Кол салышса бирөөгө.
 Манжудан келген Мадыкан,
 Ал капырдын мен айтсам,
 Узун эмес анчалык,
 Жоонойбойт киши анчалык.

Орто бойлуу, сом белдүү,
 Кара мүртөз таш жүрөк.
 Таамай каман түспөлдүү,
 Маңдайында жалгыз көз,
 Кыйанга толгон көл өңдүү.
 Ыраңы башка адамдан,
 Кыш куураган чөп өңдүү.
 Өзүнө окшош доңуздун,
 Мингени шумдук Көк бука,
 Как тумшуктун үстүндө,
 Жалгыз мүйүз уйу бар.
 Ээсинен мурун камынып,
 Челий турган жайы бар.
 Ээсинен бетер кан ичме,
 Эби жок жаман малы бар.
 Жүз элүү миң аскерге,
 Жүрөгү курч эки эрге,
 Келипсиңер төрт берен.
 Келбес бекен алыңар,
 Тил алсаңар баарыңар,
 Таласка кайра жаныңар.
 Арбын аскер, кол жыйнап,
 Утур чыгып алдынан,
 Анан салгылашып багыңар.
 Болбосоңор айтканга,
 Талкалап жеп койгудай,
 Кызыл дөөнүн каары бар.
 Өңөргөн чокмор алдында,
 Көзүм көргөн бир ишти,
 Күчүн чочко билгизди.
 Чатырынын жанында,
 Өзү чакыр таш дөбө,
 Туручу эле кышында.
 Кечээ көктөм маалында,
 Эриккенде Кызыл дөө,
 Чокморун күүлөп колго алды,
 Таш дөбөнү бир салды.
 Чокморун тартып алганда,

СЕМЕТЕЙ

Кумдай болуп чачылып,
 Дөбөнүн орду казылып,
 Таштан неме жок калды.
 Көзүм көрдү чочкону,
 Көрмөк тургай мен мурун,
 Укпагам мындай балбанды!
 Бирок буга Мадыкан,
 Өз ойунда арданды.
 Ушу дагы ишти деп,
 Маңдайында кырчакка,
 Жалама жалтаң ак ташка,
 Төрт бута келет бийиги,
 Эчки чыгып жатчу эле,
 Өзү эңкек зоо эле.
 Басып барып жанына,
 Күбүр-шыбыр дегенсип,
 Көрсөтүп койду уйуна.
 Өкүрүп бука жер чапчып,
 Өкүрүгү мээ жарып,
 Челийип көзү кызарып,
 Жалгыз мүйүз башында,
 Ченебей сүзүп түз барып,
 Илип алып мүйүзгө,
 Таштады зоону аңтарып.
 Буканын күчүн көрсөтүп,
 Мадыкан өзү өрөпкүп.
 Көр күчүмдү дегенсип,
 Кубангансып жымыйып,
 Күлгөнү шумдук, түрү суук,
 Шилекей агып ууртунан,
 Тиштери кара көрүнөт.
 Кабышкан иттей ырсыйып,
 Букага минди шапа-шуп,
 Ал балтасын алып кырсыыйып.
 Бир бакырса түгөнгүр,
 Айылда киши аптыкты.
 Өзү коркок жандардын,
 Үзүлүп кетип колкосу,

Көөдөнүнөн жан чыкты.
 Бооз катындан отузу,
 Бала салып кутулду!
 Тээ маңдайда турган арсайып,
 Башын аппак муз чалып,
 Кереге тарткан тоо эле,
 Кыя тартып Мадыкан,
 Балтаны шилтеп жиберсе,
 Сырты тийген жеринен,
 Учуп кетти жөн эле.
 «Балта бел» деп ат койдук,
 Күчүн көрдүм ошонун,
 Каарына алса Мадыкан,
 Алдынан кимиң тососуң?
 Уккан жана көргөнүм,
 Укмуш кулак билгеним,
 Баарын такыр мен дедим,
 Эми өзүңөр билгиле,
 Мындан нары калганын.
 Арбагы эбеп жөлөйт ко,
 Биз айталык Манас оорагын.
 Силерди көрдүм, баатырлар,
 Мен үйүмө барайын.
 Эл жатканда ээрчитип,
 Эки бала, катыным,
 Казан, чөмүч көтөрүп,
 Алтүндө келе калайын.
 Казан асып, суу койуп,
 Чай кайнатып берүүгө,
 Мен жээниңер жарайын», –
 Деп, токтолду Жээнбай.
 Анын кебин укканда,
 Жергелей тартып төрт баатыр:
 «Айтканың ырас Жээнбай,
 Көп кечикпей кайта бар.
 Жылдыз такта мезгилде,
 Катын, балаң ээрчитип,
 Алды жаккы көрүнгөн,

СЕМЕТЕЙ

Талаанын үстү секиге,
 Ошол жерге келе кал.
 Камсыз келбей, камдуу кел,
 Алда кандай күн болот,
 Өзүңө керек буйумуң,
 Калтырбай баарын ала кел.
 Учурашып биз менен,
 Тойунтуп катын, балаңды,
 Сен күнөсүңө бара бер.
 Эки душман беттешсе,
 Эр сайышып кектешсе.
 Солкулдайт да, калкылдайт,
 Токтоно албайт кара жер!
 Жайытта жүрөт арбын мал,
 Төөгө жүгүң артып ал.
 Катының менен экөөңөр,
 Тандап эки атты ал.
 Бүгүн алың келе албайт,
 Эртеңки түнү жолго сал.
 Кааласаң баргын күнөскө,
 Кааласаң баргын Таласка.
 Тынчылыктуу жер десең,
 Көчүп баргын Нарынга.
 Жүзүң тайбай, кадыр таап,
 Сен жүрөсүң, Жээнбай,
 Жалгызектин алдында».
 Барар болсоң каерге,
 Акылыңды токтотуп,
 Анан келгин алдыма.
 Сен келгиче кечикпей,
 Кат жазамын камына.
 Бааруучу жериң чын айтсаң,
 Сен бааруучу жериңдин,
 Атын жазып беремин,
 Актай калган жайына».
 Семетей мындай айтканда,
 Токтоло калып Жээнбай:
 «Кагылайын, кан төрөм,

Эки ооз айтар кебим бар.
 Кеткин дедиң мени сен,
 Кыргыздын уулу дедиңби?
 Турайын десем болбодуң,
 Чай кайнатып бере албай,
 Ачка койот дедиңби?
 Жаман катын, жаш бала,
 Өлүп кетсе урушта,
 Каңгырап жалгыз калат деп,
 Менин камым жедиңби?
 Урматыңда өзүңдүн,
 Узап кетип калайын.
 Кат жазып кагаз маа берсең,
 Текести ээлеп алайын,
 Ар жагы Текес, Кулжа бар,
 Бер жагы Тоң, Ысыккөл,
 Башкы жагы Музарттан,
 Чыгыш жагың кош жылгаң,
 Жапа жемиш түрдүүлөр,
 Чыгат экен көп анда.
 Арык казып, суу койбой,
 Бышат эгин айдаса,
 Өзүң берсең өтүнүп.
 Мен жатайын ал жайда.
 Жээнбайдын эли деп,
 Айтылып калат ар кайда»
 Айтканын кабыл алыптыр,
 Айабай катты жазыптыр.
 Текестин аяк жагында,
 «Жээнбай жайлоо» деген жер,
 Ушул кептен калыптыр.
 Колуна жазган катты алып,
 Коңшу түтүн көп болуп,
 Короого кайкап, кой толуп.
 Сандап жылкы саагандай,
 Көңүлүңдө кош болуп.
 «Кош эмесе, деп койуп», –
 Жээрде кашка бээ менен,

СЕМЕТЕЙ

Желип кетти оштонуп,
 Эми булар нетиптир,
 Жээнбайга көрсөткөн,
 Талаанын үстү секиге,
 Түн ичинде жетиптир.
 Болжогон жерге жеткенде,
 Эл уктаган кездерде,
 Эр от кылып, от жагып,
 Казан асып, муз салып,
 Талаада салар чай кайда,
 Чай ордуна туз салып.
 Куурган арпа талкандан,
 Курулай сууга чалдырып,
 Жатмакчы болду берендер,
 Олпокторун жамынып.
 Анда Гүлүс кеп айтат:
 «Кабылан Семей, кан абам,
 Кара чаар жолборсум,
 Ой, Канчоро, жоромсуң.
 Гүлчоро айтат бир кепти,
 Көөн койуп уккула.
 Жарабаса айткан кеп,
 Жабырап тилдеп салгыла.
 Мен барайын кошуунга,
 Түндүн кара чапанын,
 Чүмкөй жаап башыма.
 Жылдыздан мончок тагайын,
 Шырп алдырып, сыр бербей,
 Манжу менен жапандын,
 Алда кандай сыры бар,
 Анык кабар алайын.
 Жазбай табам мен үйүн,
 Жээнбайды табайын.
 Жээнбайды жиберип,
 Агеркеч менен сүйлөшүп,
 Акылдашып канайын.
 Өлбөгөн жанга аш керек,
 Эки-үч төөгө аш жүктөп,

Жетелетип жээнге,
 Жетип келе калайын.
 Жараса ушул акылым,
 Уруксат берчи, кан Бакай,
 Көп кечикпей барайын.
 Таң агарып аткыча,
 Дайар болуп калайын».
 Гүлчоро мындай дегенде,
 Күйгүлүктүү Семетей,
 Күрпүлдөп сүйлөй берди эле:
 «Манжудан кабар алганың,
 Анык акыл, Гүлчоро.
 Жапандын сырын тартканың,
 Мунуң акыл, Гүлчоро.
 Анан Агеркечке жөлөнүп,
 Төө жетелеп, ун жүктөп,
 Ууру киши кептенип,
 Бул айтканың кандай кеп?!
 Кайнаган какан Бейжинден,
 Алыстан келген Алмамбет,
 Ал аш ойлогон жан бекен?
 Атакем Манас, Айкөл шер,
 Ошол аш ойлогон эр бекен?
 Өмүр бойу аларга,
 Астында жүргөн жол баштап,
 Мына бу Бакай карыйа,
 Ууру кылган жан бекен?
 Ачка элден барып, ун алып,
 Айылга түйшүк бир салып,
 Ал эркектин иши эмес,
 Ушинтип эптеп, жан багыш!
 Эртең өөрүн алабыз,
 Кези келсе тапкан мал,
 Жоонуку деп айтышкан.
 Кезегинде баккан мал,
 Жуттукту деп айтышкан.
 Эртең менен болгондо,
 Алып келип сойорбуз,

СЕМЕТЕЙ

Жайылып жаткан көп малдан.
 Чалгынга барсаң, барып кел,
 Кызылуиук, Мадыкан,
 Катышпай ага жанып кел.
 Айла кылып, жан кыйып,
 Уктап жаткан душманга,
 Түнүндө барып урушуп,
 Тынчын анын кетирбе!
 Паана издеп келген казактын,
 Ишенип жүргөн эрлерин,
 Көк түздө сайып түшүрүп,
 Көрүнөлү көзүнө.
 Белгилеп уруш туу жайып,
 Беттешип чыгып, эр сайып.
 Бир көрүнсө казакка,
 Өзүнөн өзү жаталбай,
 Казактар калат азапка.
 Калп эле күлүп ырсактап,
 Чөмөрө кийип калпагын,
 Көбү келет кыйшактап.
 Кескен казы, кошкон май,
 Сары кантын кошо алып,
 Табактарын кучактап,
 Алдуусу келет тай сойуп,
 Алда нечөө кой сойуп.
 Куушуруп колун келбейли,
 Уурдап келип нан жесең,
 Атага наалат келбейби?!
 Абийирден тайып каласың,
 Агеркечке канткенде,
 Аштык бер деп барасың?
 Мадыкан, Кызыл дөөлөрдүн,
 Кыйындыгын көрөйүн.
 Кыйалың жаман турасың,
 Былкылдабай сен жаткын!» –
 Семетей айтып болгуча,
 Кайраттуу шер Канчоро,
 Кайраты артык эр чоро,

Кабыландай каркырап,
 Ачуусу келип аркырап,
 Күүлөнүп сүйлөп Гүлүскө,
 Шашыла сүйлөп чачылат:
 «Баарыбыздын атабыз,
 Баатыр Манас арбагын,
 Түн ичинде жоо алып,
 Канткенде аны сатабыз?!
 Абамдын качат оорагы,
 Аман-эсен жаныңда,
 Арстаның карап турбайбы,
 Кечээ Сыр коргондо урушта,
 Кан абам калды туйукта.
 Түн ичинде жоо чендеп,
 Кыйла жумуш кылдым деп,
 Жүрүптүрсүң сен ага.
 Жапандан келген Кызыл дөө,
 Карыйа Бакай, кан Семей,
 Гүлчоро баатыр жолборсум,
 Өтүнөмүн силерден,
 Ушул ишти мага бер!
 Канчорону кызматка,
 Салып койуп урушка,
 Калганыңар жана бер!»
 Эки күндүн артында,
 Кийин болчу урушту,
 Камынып сурап турганда,
 Бек ыраазы болушту,
 Канчородой тууганга.
 Айткан сөздөн жанбаган,
 Айтканын кылбай калбаган,
 Эр Гүлчоро баатырга,
 Кыйын болду бул заман.
 Аттардын ээрин алышты,
 Аккаңкы койуп башына,
 Чыканактап калышты,
 Чырым уйку алышты.
 Тулпарлардын чылбырын,

СЕМЕТЕЙ

Кармай жаткан арстандар,
 Таң агарып атканда,
 Тараза жылдыз батканда,
 Тоодо улар чакырып,
 Токойдо элик бакырып.
 Көзү көрдү кыйланы,
 Жердин бети ачылып.
 Эр Семетей көкжал шер,
 Кашатка чыкты шашылып.
 «Кечөө күнү, кеч келдим,
 Сайышарга жер барбы?
 Карап туруп кашаттан,
 Белгилеп койуп келейин,
 Ылайыктуу жер болсо,
 Алдырып барып сайайын,
 Атамдан калган желегим», –
 Дөбөгө чыгып Семетей,
 Төрт тарапка көз салып.
 Жайнаган казак, манжуну,
 Жапандан келген кырк миң кол,
 Көптүгүнө таң калып.
 Ээк алдында бир талаа,
 Эр сайышчу жермин деп,
 Чыга калды тандалып.
 Канчоролоп бакырды:
 «Алды жаккы кашатка,
 Атадан калган белекти,
 Абакем ала келген желекти,
 Сайып келгин сен барып.
 Желекти көрүп жапандар,
 Анжу, манжу, казактар,
 Эртеңкече ашыкпай,
 Армансыз чыксын камданып».
 Канчорону жиберип,
 Кайраттуу туулган каракөк,
 Кайра келди залкайып.
 Кан Бакай жатат оорукта,
 Таласында жаткандай,

Эчтемеден кенебей,
 Эрен кары чалкайып.
 Аш-тамагын белендеп,
 Турган экен Гүлчоро,
 Аскалуу тоодой заңкайып.
 Тууну сайып кашатка,
 Күндүн мурду чыга элек,
 Кайра жетип келди эле,
 Канчоро баатыр калкайып.
 Ошо күнү Керимбай,
 Жүрөгү туйлап ыргыштап,
 Таң аткыча көз жумбай,
 Үйгө жарык киргенде,
 Ордунан турду жаталбай.
 Желбегей чапан жамынып,
 Эки жеңи салынып,
 Эшикте турса Керимбай,
 Жээнбай калды кабылып.
 Күдүңдөп жүргөн Жээнбай,
 «Кетейин» деп камынып.
 «Кайда бардың, Жээнбай,
 Карбаластап таң атпай?
 Күдүр молдо экөөңөр,
 Күдүңдөп калдың тынч жатпай.
 Ийинге мылтык асынып,
 Ээрчитип тайган, ит алып,
 Сен кийикке барбагын,
 Бүгүндөн кийин тил алып!
 Кыйшаңдабай шыбырап,
 Куймулчак кыпчып жатпасаң,
 Кордукка башың саласың.
 Кокуйлатып сабатсам,
 Бир балаага каласың!
 Эл кобо элек таң ата,
 Сени сакчы койбосо,
 Кара кабың көтөрүп,
 Кайсы жакка барасың?»
 Жөн жүргүн деп кекээрлеп,

СЕМЕТЕЙ

Жөн эле жүргөн кишини,
 Керимбай калды такымдап.
 Жан айабай карганат,
 Байкуш Жээнбай такылдап.
 Каңгыра какшап, кан безеп,
 Жалынып турат какылдап.
 Жүрөгү турбай Керимбай,
 Туйлап турат лакылдап.
 Кылчайып артың караса,
 Түшчүлүк алыс кыр ташта,
 Айчыгы алтын кызыл туу,
 Көрүнө түштү көзүнө,
 Күн чагылып жалтылдап.
 Желекти көрүп далайып,
 Бүткөн бойу шалайып.
 Жээнбайга кеп кылбай,
 Кайра басып салпайып.
 Үйүнө кирип балпайып,
 Дүрбүсүн алып далпайып.
 Кыйланы кылчу немедей,
 Туш келтирип желекти,
 Тиктеп калды тамтайып.
 Желекти байкап караса,
 Кызыл желек жарашкан.
 Бетине салган ай белги,
 Сары алтындан кадаткан.
 Бир көргөндө кызыл туу,
 Титиретип жадаткан,
 Желекти абдан байкады!
 Баатырдын таанып желегин,
 Балаа баскан Керимбай,
 Титирек кирип бойуна,
 Менменсиген неменин,
 Коркунуч кирди ойуна.
 Байкап турган Жээнбай,
 Үйүнүн келип жанына.
 Чуркап барды Жээнбай,
 Керимбайдын алдына:

«Ээ, Керимбай, эреним,
 Көп элге тийген керегин.
 Аңчы киши кептенип.
 Дүрбүндү салып, көп тиктеп,
 Токтоно албай сенделдиң.
 Казак, кыргыз бир тууган,
 Айта салчы, баатырым,
 Эминени сен көрдүң?
 Көргөнүңдү мага айт,
 Сен айтпасаң, Керимбай,
 Жашырбастан мен айтам.
 Кечээ күнү түш менен,
 Түш кыйыган кез менен.
 Багылдыр этин көтөрүп,
 Келе жатсам таш менен.
 Талаадан көрдүм төрт киши,
 Мен көрбөгөн эл экен,
 Мындан мурун бир иши,
 Мени көрүп калыптыр,
 Желип келди бир киши.
 Келген киши кеп айтты,
 Ким болосуң деп айтты?
 Ага айткан кебим бул,
 Ой десе, ой деп кол булгап,
 Тилим кекеч деп булгап,
 Жооп бербедим түз гана,
 Сөзгө келсем ал жерде,
 Койбостой тирүү көрүндү,
 Боз ала чамбыл таш жерде.
 Жөө жүгүрүп тамтаңдап,
 Айылга келдим мен араң,
 Эл жатып алган мезгилде.
 Ордуман туруп эртелеп,
 Сени көздөй энтелеп,
 Бара жаткан кезимде,
 Айтайын деп мен сизге,
 Эми эле келсем жаңына,
 Карабай, баатыр, алыма,

СЕМЕТЕЙ

Тилдеп кирдин жемелеп.
 Айбатыңдан жазгандым,
 Алдыңдан кайра баскамын.
 Үйүмө барып кире албай,
 Көз айырбай бек тиктеп,
 Дагы айланып Керимбай,
 Сурап бекен деп тиктеп.
 Жөлөнүп турсам кырчоого,
 Үйгө кирдин шашылып,
 Эшикке чыктың жүгүрүп,
 Дүрбүңдү алып ашыгып.
 Карадың кыйла кыр ташты,
 Байкап туруп ойлодум,
 Катырат деп, баатыр не башты?
 Сен тилдесең жемелеп,
 Элди басат калтырак.
 Айрыкчасы Жээнбай,
 Эртең менен алдыңдан,
 Басалбай калдым калтырап.
 Менден бетер, Керимбай,
 Сен калыпсың алдырап.
 Коркосуң эмне мынчалык,
 Бүткөн бойуң шалдырап?
 Көрүнүп бүтүн калыптыр,
 Кыр ташта желек жаркырап.
 Дүрбү салдың таң менен,
 Мен жүрөмүн ар күнү,
 Таш аралап аң менен.
 Жалтылдаган кыр ташта,
 Тааныдыңбы абыдан,
 Эмне укмуш айтчы сен!
 Бекерге мени тилдедиң,
 Айткалы кеңеш алдыга,
 Атайын издеп келсем мен.
 Алыстан көрүп желекти,
 Аптыгып үйдө сүрдөдүм.
 Жаным бышык меники,
 Кечээ жүзүн көрүп өлбөдүм!» –

Деп, божурап Жээнбай,
 Керимбайды какшыктап,
 Сыр алдырбай сөзүнөн,
 Жел чыгарбай бек мыктап.
 Корккон болуп, калп эле,
 Өлпөң-сөлпөң жүгүрүп,
 Кайра тартты кыпчыңдап.
 Бара түшүп кылчайып:
 «Сен сакчыңа айтып кой,
 Келип калса Жээнбай,
 Тоспогун, – деп кылайтып.
 Адырга чыга барайын,
 Абыдан кабар алайын.
 Ал түндө бир мезгил,
 Сага кабар салайын.
 Киргизбей койсо сакчылар,
 Кетет го менин амалым!»
 Кетер жаккы жолунун,
 Кеңири ачып эшигин,
 «Жерге киргир жаткын», – деп
 Желип кетти Жээнбай.
 Ал Керимбай тура албай,
 Нашта кылып, чай ичип
 Кадимкидей күлүндөп
 Ашыкпастан жай ичип.
 Адатынча келтирип,
 Куурдак менен май ичип.
 Арагынан ууртабай,
 Үйүнө кирип катынга:
 «Тамак барбы мага», – деп,
 Эки жеңин жыйа албай,
 Не кыларын биле албай,
 Үмүтөйдүн астына,
 Барып кирди Керимбай.
 Эки колу төбөдө,
 Жаткан экен Үмүтөй,
 Ойгоно элек төшөктө,
 Эшиктен кирген Керимбай:

СЕМЕТЕЙ

«Ээ Үмүтөй, Үмүтөй,
 Не жатасың кебелбей?
 Келип калган окшонот,
 Канкордун улуу Семетей,
 Жүрөгүм туйлап жай бербей,
 Кирпик ирмеп көз илбей,
 Таңаткыча ойлонуп,
 Уктабадым кенедей.
 Эрте турдум таң менен,
 Таңдын сонун шамалы,
 Жүрүп жаткан мал менен,
 Жээнбай келе жатыптыр,
 Желе жорто аң менен.
 Маектештим бир далай,
 Суракка тартып ал менен.
 Жаны калбай бүжүңдөп,
 Кеп кыла албай күдүңдөп,
 Алсырады Жээнбай.
 Аңгычакты кылчайып,
 Түштүк жакты карасам,
 Көк талаанын кашатта,
 Асылуу желек таң менен!
 Алда кандай жумуш деп,
 Дүрбү салып карадым.
 Караганда тааныдым,
 Баатыр Манас байрагын.
 Тиктеп калдым селейип,
 Туруп калдым делейип,
 Кыйла кепти маа айтты,
 Жээнбай кайта ал келип.
 Кечээ күнү бешимде,
 Бир кишиге жолуктум.
 Жолуккан киши айтты дейт,
 Менин атым Гүлчоро,
 Алыскы жерден келдим деп,
 Айтыптыр экен ошондо,
 Бечара байкуш Жээнбай,
 Коркуп калган белем дейм,

Мага кабар айтам деп,
 Таң аткыча уктабай,
 Эшик сактап жүргөн бейм.
 Көргөнүм алтын кызыл туу,
 Уккан кебим мына ушу.
 Уйкуңду бузуп ойготуп,
 Үстүңө келген жумуш бу».

Керимбай сөзүн угуптур,
 Үмүтөй ыргып туруптур.
 Үмүтөй менен Керимбай,
 Мадыкандын кошуна,
 Булар барды туралбай.
 Башын салып ээрчишип,
 Барып кирди уйалбай.
 Керимбай кирсе эшиктен,
 Келберсиген Мадыкан,
 Тура элек экен төшөктөн.
 Керимбайды көргөндө:
 «Кел Керимбай, Үмүтөй,
 Эл турбастан келдиңер?
 Ашыгыш мага бар беле,
 Айта турган кебиңер?»
 Мадыкан муну сурады,
 Ал сураса Керимбай,
 Айтпай карап турабы:
 «Камындык, баатыр сиз болуп,
 Чогулуп кеңеш кылганбыз,
 Чогуу олтуруп биз болуп.
 Бир укмушту мен көрдүм,
 Мындай укмуш көрбөгөм,
 Эрте туруп таң менен,
 Эшикке чыктым туралбай.
 Түштүк жаккы жал таштан,
 Бир элести мен көрдүм.
 Эч кишиге айтпадым,
 Дүрбү салып байкадым.
 Байкасам кызыл туу экен,
 Ал Манастын алтын туу,

СЕМЕТЕЙ

Сайылып ташка туруптур,
 Семетей келип калган бейм,
 Селдей жайнап кол курап,
 Казабына алган бейм.
 Түк кишини көрбөдүм,
 Желегин көрүп жазгандым,
 Жүрөгүм чыгып өлбөдүм.
 Сиз тургуча туралбай,
 Айтайын деп жөнөдүм.
 Сизге айттым көргөнүм,
 Ага да айтып койойун,
 Кызыл дөөгө жөнөйүн.
 Балбанга кабар салайын,
 Өзүң ойлоп иш кылгын,
 Андан кийин калганын», –
 Айтып койуп Керимбай,
 Кайра басып жөнөдү:
 «Кызыл дөөнү бул жерге,
 Кычырып кел Керимбай.
 Башка киши жибергин,
 Каадалантып чочкону,
 Чакырып ага сен барбай!» –
 Деп, Мадыкан бир тиктеп,
 Бир сакчысын жүгүрттү:
 «Кызыл дөөнү кычыр деп.
 Айтор оңой иш эмес,
 Көп кечикпей келсин», – деп.
 Сакчысын баатыр буйурса,
 Барбай турган эркиби?
 Чуркаган бойдон барыптыр,
 Дөөгө кабар салыптыр.
 Күңгүрөнгөн капыр дөө,
 Көптү көргөн баатыр дөө,
 Бойу узун адамдан,
 Орто карта бир дөбө:
 «Мен барбаймын ал жерге,
 Керек болсом Мадыкан,
 Өзү келсин бул жерге!» –

Деп, ошентип Кызыл дөө,
 Орто жерге келгенде,
 Олтуруп алды бир жерге.
 Дөөгө барган сакчысы,
 Уккан, көргөн бар кебин,
 Такыр айтып келди эле.
 «Барбасак кандай болот», – деп,
 Мадыкан баатыр, Үмүтөй,
 Баарын кылган Керимбай,
 Басып барды жанына,
 Булар минтип жаткынча,
 Чайын ичип алгынча,
 Гүлчоро менен Канчоро,
 Кара көк Семей, кан Бакай,
 Кабыландай төрт арстан,
 Дөбөнүн чыгып башына,
 Дүрбү салып карашкан.
 Кыр ташты алып чекеге,
 Чендеп байкап калыптыр.
 Эр Семетей көөдөгүң,
 Аскер менен иши жок,
 «Жери кандай экен» деп,
 Тоо-ташты тиктеп калыптыр.
 Алмамбет уулу Гүлчоро,
 Көп акыл бар эр ошо.
 «Жапан, манжу, казактын,
 Жайнаган аскер көп элин,
 Чендеп байкап билейин», –
 Деген кыйал-ой менен,
 Кыя карап олтурду.
 Кан Бакай дүрбү шыкаалап,
 Уруш кылар жер чендеп,
 Алдындагы талааны,
 «Баатырлар чыкса жекеге,
 Ылайыктуу экен» – деп,
 Жерди байкап жатканда,
 Баатыр туулган кабылан,
 Кайраты толук чын арстан,

СЕМЕТЕЙ

Атасы кыргыз нойгуттан,
 Энеси кытай кызынан,
 Чубактын уулу Канчоро,
 Айылга дүрбү салыптыр.
 Жергелешип төрт киши,
 Кеңеш кылып алыптыр.
 Туш келтирип дүрбүсүн,
 Чындап тиктеп калганы.
 Орто тоодой көрүндү,
 Жапандан келген Кызыл дөө,
 Ал чочконун карааны.
 Дагы ирмерип дүрбүсүн,
 Жанындагы Мадыкан,
 Аны сынап карады.
 Мадыканды бир карап,
 «Баатыр ошол экен» деп,
 Байкап ага таң калат.
 Үмүтөй менен Керимбай,
 Сары оорудай үңкүйүп,
 Олтурат алар үксүйүп.
 Алардын көрүп караанын,
 Туралбады Канчоро,
 Туташып ичтен от күйүп,
 Мадыканды жактырып,
 Сүйлөшүп жаткан немедей,
 Тура калды чачылып.
 Кыраандар турсун кыр ташта,
 Кыйла кеп бар бер жакта.
 Ал Мадыкан, Керимбай,
 Үмүтөй үчөө барганда,
 Кызыталак бадырек,
 Кызыл дөө сөзүн баштады:
 «Чай ичелек, ачкарын,
 Эми туруп жатканда,
 Бир кишинди жумшапсың,
 Э, Мадыкан, анжулук.
 Аскериң бар манжулук,
 Калмак сага кошулган,

Сенин элин үч урук.
 Ашыктыңбы, Мадыкан,
 Ичинден элиң бузулуп?
 Бузулса элиң, чыныңды айт,
 Ички пикир сырыңды айт.
 Ашыгып эрте чакырып,
 Ашыкканын кай жумуш?» –
 Деп, Кызыл дөө айтканда,
 Мадыкан да мындай дейт:
 «Жапандан келген Кызыл дөө,
 Көөдөнүңдү көтөрбө.
 Менин элим бузулса,
 Жалынбайым сага тегеле!
 Түштүк жаккы жал ташка,
 Сайылып желек калыптыр.
 Элден мурда Керимбай,
 Аны көрүп алыптыр,
 Анан мага барыптыр.
 Тааныйт экен казактар,
 Деги кыргыз желеги.
 Ал Манастан калган дейт,
 Байыртан бери кыргыздар,
 Кайда барса көтөрүп,
 Белги кылып алган дейт.
 Ал үчүн сени чакырдым,
 Кеңеш кылып алсак деп,
 Менден уксаң ушул кеп».
 Аны угуп Кызыл дөө,
 Кылым элден узун дөө,
 Кыйалданып ушул дөө:
 «Убара кылбай Таласка,
 Өзү келсе Семетей,
 Ушалайын мен мында.
 Ортокмун деп олжого,
 Чатак кылба сен анда!
 Көп кызмат кылды Керимбай,
 Кан көтөрүп, так берип,
 Башына тажы бак берип,

СЕМЕТЕЙ

Бир жумшайын Таласка.
 Казактарга кан болуп,
 Үмүтөй көчсүн бул кайта,
 Алматынын шаарына!
 Манастан калган казына,
 Такыр өзүм алайын.
 Бүгүн аскер дайардап,
 Эртең уруш салайын.
 Кур койбойун, Мадыкан,
 Кыргыздан алган олжодон,
 Азыраак ырым кылайын!» –
 Деп, ушундай Кызыл дөө,
 Тамшанып тиктеп турду эле.
 «Мен барамын мурун», – деп,
 Кызыл дөө минтип айтканда,
 Анжунун каны Мадыкан,
 Ант урган капыр ачынат,
 Сөзүн айтып чачылат.
 Ачып оозун жумганда,
 Азуулары качырап:
 «Эр Семетей баатырга,
 Мен барамын алдында,
 Менден мурда чыккыдай,
 Мен турганда Кызыл дөө,
 Сенин алың бар канча?!
 Ойуң менен жоо алып,
 Мана бу турган Керимбай,
 Кан кылам дейсиң Таласка.
 Керимбайга Кызыл дөө,
 Кандык түшүп калыппы?!
 Үмүтөйгө Кызыл дөө,
 Шаар түшүп калыппы?!
 Сен эркинче жүктөтүп,
 Жапанга алып кеткидей,
 Семетей жыйган дүнүйө,
 Сага түшүп калыппы?!
 Кектүүнүн баарын кор кылам,
 Кесип башын жок кылам.

Тартып алып Таласты,
 Тайак жеген Шаймамбет,
 Так ошону чоң кылам!
 Өлбөй турсам Мадыкан,
 Жапандан келген Кызыл дөө,
 Алтын, күмүш сага жок!
 Үмүтөй менен Керимбай,
 Бул экөөнө үй да жок!
 Мурунку өткөн заманда,
 Казактардын калмактар,
 Бөлүп алган бир чакта,
 Деп ошентип мен угам.
 Манас баатыр болгондо,
 Манас атка конгондо.
 Калмактан бөлүп казакты,
 Калк катары санаптыр.
 Музбурчак менен Көкөтөй,
 Кандыкка муну каалаптыр.
 Как ушундай иш кылган,
 Катарда жок казакты,
 Кан атантып журт кылган,
 Кайран Манас уулуна,
 Кастыкты булар каалаптыр.
 Кызыталак казактар,
 Каршы чыгып чоңуна,
 Калк болуштан жадаптыр.
 Жарытпаган өз элин,
 Жалчытабы биздерди?
 Анжу, манжу калмакка,
 Үй башына кул кылып,
 Таратып ийип тынайын,
 Атагы казак дегенди,
 Казак эмес, Кызыл дөө,
 Катарга санап өзүңдү,
 Такандашсаң сен мага,
 Тазалаймын көзүңдү.
 Жашым отуз чамасы,
 Бүтүн жердин бетине,

СЕМЕТЕЙ

Таанытайын өзүңдү!» –
 Деп, күпүлдөйт, Мадыкан,
 Көрүнө айтып жашырбай,
 Бек күпүлдөйт, Мадыкан.
 Үмүтөй менен Керимбай,
 Күбүр-күбүр шыбырап,
 «Тайгылдык деп биз бактан,
 Ажырапбыз бокту жеп,
 Арка болгон кыргыздан!»
 Казактардын билгичи,
 Алар антип тургандан,
 Карланып Кызыл дөө,
 Мадыканды бир тиктеп,
 Жаман көзүн алайтып:
 «Эртеңки күнү таң менен,
 Күндөн мурун аттанып,
 Семетейге барайын,
 Селейте чаап алайын.
 Кайра келип, Мадыкан,
 Кутурупсуң манжулар,
 Куп жайыңды табайын!
 Кургак жердин жакшысы,
 Улуу Инген, Кичи Инген,
 Мал көбөйчү жер экен.
 Жыгачы мунун мол экен,
 Шаар салчу жер экен.
 Жилиңден бери карата,
 Так Амурга баргыча,
 Беш чоң шаар салайын,
 Аралда жүргөн камалып,
 Жапанды жерге жетинтип,
 Анан өлүп калайын.
 Айтканымдай кылбасам,
 Адам болбой калайын!» –
 Деп, бабырап Кызыл дөө,
 Кыргыз менен беттешпей,
 Сыртынан олжо талашып,

Адабат болду бул экөө.
 Мадыкан ойлойт ойунда:
 «Теңдешер мага киши жок,
 Бүтүн жердин борунда.
 Чыккан чөптөй кылкылдап,
 Жүз миң аскер колумда,
 Эрдемсиген Кызыл дөө,
 Барса барсын алдымда,
 Эми эле өлүп жок болот,
 Гүлчоро менен Канчоро,
 Кимиси чыкса майданга.
 Ошолордун колунда,
 Андан кийин мен барам,
 Алдыма келген немесин,
 Бирден чаап жок кылам.
 Семейтеге азыраак,
 Эки айланып калбасам.
 Үч имерип сайышка,
 Маа тең келбейт ар качан.
 Жалган кылбай айтканым,
 Кан көтөрүп Таласка,
 Шаймамбетти жумшасам.
 Эгин бышкан ойуна,
 Чөбү калың тоосунда.
 Ар жагы Камбыл, Карашаар,
 Ортосунда төрт тоонун,
 Бешбалыктын шаары бар.
 Алтай Иле, Текеске,
 Кызылжар, Семей, Кеминге,
 Нарындан берки көп жерге,
 Анжу, манжу элдерин,
 Айдап көчүп барайын,
 Амурдан нары карата,
 Такыр ээлеп алайын.
 Кыргызды алып кыйратып,
 Кан Коңурбай баатырды,
 Калкынан аны табайын.

СЕМЕТЕЙ

Анжу, манжу элинен,
 Себеп болуп Коңурбай,
 Мурадил менен Нескара,
 Баш болуп канчоо өлдү экен,
 Эсебин такыр алайын!
 Кыбыратбай казакты,
 Буларга салып азапты,
 Жылкычы кылып алайын!
 Көрчү абам, акетай,
 Сазайы кылып буларга,
 Менден өтүп казактар,
 Кызыл дөөгө барганын!» –
 Деп, ойлонуп Мадыкан,
 Эки баатыр жоо болду,
 Ичтеринде доо болду.
 Кан болуучу Керимбай,
 Кара ниет Үмүтөй,
 Эми айласы не болду?
 Өктө койуп Үмүтөй,
 Керимбайга таарынат:
 «Дайыны жок, жөн жүрбөй,
 Талаага чачып мал, пулду,
 Кызыл алтын, ак күмүш,
 Элге берип баарыны,
 Эми айлабыз табылбай,
 Эндиретип салдыңбы.
 Кызыл дөөнү ким жеңет?
 Жеңген менен Семетей,
 Мадыканга тең келбейт!
 Теңдешип жеңсе буларды,
 Семетей бизге күн бербейт.
 Алмамбеттин Гүлчоро,
 Көрбөдүм жүзүн бул кезге.
 Ырайым кылбайт деп угам,
 Жер бетинде эч кимге.
 Канчоро кантип ийбелсин,
 Бакай кайдан карасын?

Сен Керимбай бузуку,
 Кетирдиң элдин айласын.
 Караймын деп Керимбай,
 Жалгыз жандын пайдасын!» –
 Деп, Үмүтөй турганда,
 Семетей жеңсе баарысын,
 Ойлоп алды Керимбай,
 Кутулаар жак арыбын.
 Үй-үйүнө барганда,
 Жээнбайды Керимбай,
 Чакырып алды жанына.
 Өзү молдо ит чиркин,
 Кат жазыптыр камына.
 «Катка жазып Таласты,
 Арбактуу атап Манасты.
 Эл атасы кан Бакай,
 Эл башкарган Семетей,
 Жоого сүрдү Гүлчоро,
 Беш-алтыдан кабаттап,
 Беттешкенди бир сайган,
 Белдүү баатыр Канчоро,
 Мен Керимбай кулуңар,
 Бейлеп сөзүм угуңар.
 Кан Үрбү өлүп калганда,
 Сыр коргонго Коңурбай,
 Кошум баштап барганда.
 Кан Семейге караштуу,
 Элге кабар таратып,
 Элдин барын жыйдыңар.
 Кадырын сыйлап Көкчөнүн,
 Үмүтөйгө кат жазып,
 Казакка кабар кылдыңар.
 Үмүтөй бала жаш анда,
 Алымбайдын Бердикке,
 Колду баштап барганда,
 Өлтүрчү жоодон кутулуп,
 Үстөмдүктү алганда.

СЕМЕТЕЙ

Кат жазыптыр баатырлар,
 Кан болду деп Үмүтөй,
 Карап жүрдүк биз ага.
 Жаштык кылып делбиреп.
 Акылын билбей кеңгиреп.
 Жайлоого көч деп казакты,
 Айдап элди шиберге,
 Кырк миң алтын пул менен,
 Тил билесиң баргын деп,
 Жапанга мени жиберди.
 Жапандан кайра жанганда,
 Мадыканга бар деди.
 Колума жазып кат берди,
 Кан буйругу бойунча,
 Чакырып келдим бар элди.
 Керимбай кылган ишби деп,
 Кылбаңыздар күмөндү.
 Акэркеч жеңем жок эле,
 Ал киши дагы билбеди.
 Бүгүнкү күн сиздерден,
 Кызыл дөө менен Мадыкан,
 Жок олжону талашып,
 Батышпай калды бир жери».

Мазмундуу кыска кат жазып,
 Өзүн чочко ак жазып:
 «Кечээ көрүп келипсиң,
 Тайдан бирди сойдуруп,
 Этин такыр бышырып,
 Катка кошуп сен алып,
 Баатырлардын алдына,
 Барып кел деп Жээнбайды,
 Керимбай койду атказып.
 Жакшы жорго ат берди,
 Таарга салып, эт артып,
 Бек жумшаса тартынбай,
 Жээнбай байкуш шашылып,
 Көп кишиге көрүнбөй,

Көмүскө менен жашынып.
 Семетейдин тушуна,
 Жетип барды ашыгып.
 Катар келди төрөлөр,
 Куржундун оозу ачылып.
 Бышырган эттер алынып,
 Дасторкону салынып.
 Калгандарга туйгузбай,
 Семетейдин колуна,
 Катты берди жашырып.
 Кеңеш кепте жок экен,
 Айткан кеби болбоду.
 «Мен кетейин эми», –
 Деп Жээнбайың козголду.
 Жээнбай узап кеткенде,
 Кайта айылына жеткенде.
 Эңтендей басып шыпылдап,
 Жээнбайдын үйүнө,
 Керимбай бузук жетти эле:
 «Жээнбай баатыр келдиңби,
 Канкорго катты бердиңби?
 Белде жаткан берендер,
 Берген этти жедиби?
 Жакын бекен жаткан жер,
 Аш кайнамда сен келдиң?
 Баатырлар айткан кеп болсо,
 Жашырбай айтып, маа бергин.
 Кеп айтпаса баатырлар,
 Теги түрү кандайраак?
 Онтолобой Жээнбай,
 Айтчы кебиң батыраак!» –
 Деп Керимбай сурады,
 Жээнбай сүйлөп жабырап,
 Баштады кебин бажырап:
 «Колума жазып кат бердиң,
 Тай сойуп, этин бышырып,
 Жоргого артып жибердиң.

СЕМЕТЕЙ

Көрүнбөй башка кишиге,
 Көмүскө менен мен желдим.
 Төрт баатыр чогуу туруптур,
 Жайа салып таарды,
 Төгүп этти аа бердим.
 Ачыккан белем баатырлар,
 Таң калдым этти жегенин.
 Алаксытпай калганын,
 Көрсөтпөй берки үчөөнө,
 Өзүң жазган катыңды,
 Семетейге мен бердим.
 Кеп кылбады эчкими,
 Жаман эмес кептенет,
 Жааса анча эмес, бир жери,
 Көргөнүм ушу меники,
 Баары кебим бул», – деди.
 Күндө жаңы тай сойуп,
 Кымызга чайкап бал кошуп,
 Үмүтөйгө туйгузбай,
 Жээнбай болду чабарчы.
 Күнү-түнү жок Керимбай,
 Семетейге жиберди,
 Көөдөк, көөсөр Үмүтөй,
 Керимбай сырын билбеди,
 Кеп кылбай жүрө бергени.
 Кеңештен кайра жаңганда,
 Кошуна келип камдана,
 «Аскердин баарын тургун деп,
 Барабанды ургун» деп,
 Таң аткыча уктабай,
 Жердин бети ачыла,
 Күндүн нуру чачыла,
 Аттанып чыкты Кызыл дөө,
 Бек алдырап шашыла.
 Актан баскан көк желек,
 Жер, суу койбой кызыталак,
 Кетүүчүдөй тебелеп.

Күүсү катуу заары күч,
 Кара мүртөз чочконун,
 Каарына чыдабай,
 Кар жаады жерге себелеп!
 Эр Семетей баатырдын,
 Эки күн мурун сайдырган,
 Желегинин алдында,
 Баткалаш маңдай жагына,
 Бадырек желек сайдырып,
 Барча тоодой түгөнгүр,
 Аскериң катар сап кылып.
 Ок-дарысын мол алып,
 Бир канча дөөгө артырып.
 Келди майдан чегине,
 Барсылдашып баатырлар,
 Балталашар жерине.
 Барып булар турганда,
 Кайран Бакай карсылдап,
 Ак асаба калкылдап,
 Белде жаткан төрт баатыр,
 Асаба таштап, туу сайып,
 Белги кылган жерине,
 Баары келип турушту,
 Баштакыдан башкача,
 Баштамак болуп урушту.
 Манжудан келген Мадыкан,
 Айдаганы жүз миң жан.
 Үмүтөй менен Керимбай,
 Казактар жатып ал албай,
 Караан болуп он миңи,
 Көк талаанын түзүнө,
 Каралашып ал келди.
 Кызыл уйук жапандан,
 Жүз элүү миң жан келди,
 Манжунун каны Мадыкан,
 Кылымдан ашкан эр келди.
 Эки каман тең келди.

СЕМЕТЕЙ

Жапандардын элинде,
 Жаңкойбос деген бирөө бар,
 Жанашпас пенде эң жаман,
 «Мен чыгам деп жекеге,
 Элден мурун камынган.
 Мингени төөнүн кыйыны, –
 Жалгыз эле мен өзүм,
 Жок кылам», – деп кыргызды.
 Адам угуп көрбөгөн,
 Ар сонундан кийинди.
 Ала келген жеринен,
 Андан мурун көп минген,
 Сынаакы болгон төө минди.
 Алдына чокмор өнөрдү,
 Тумшугу үшүп көгөрдү.
 Найзаны ылгап кармады,
 Жанына найза байлады.
 Кылычы кында салынуу,
 Кыйындыгы таанылуу.
 Ийнинде калкан жабылуу,
 Башына туулга көмөрүп,
 Бастырып элден бөлүнүп,
 Баселек тоодой көрүнүп,
 Бастырганда бакырып:
 «Семетей, кел деп чакырып»
 Чокчоңдотуп колунду,
 Чоролоруң жибербе,
 Мен убара болбоймун,
 Барча-барат немең!» –
 Деп, кыйкырып турганда:
 «Мени каалап калыптыр,
 Мен барайын ага», – деп,
 Семетей атын бурганда,
 Баатыр билек, таш жүрөк,
 Балакеттүү Канчоро:
 «Кагылайын, кан аба,
 Бул айтышың кандай кеп?!

Кетечинин ойунда,
 Жапандыкты маа бер деп,
 Сурадым эле башында,
 Баарыңардын алдында.
 Өзү чыкпай Кызыл дөө,
 Малайына сен барба!
 Жанкойбос – деп аталып,
 Эр экен жапан калкында.
 Бир беттешип көрөйүн,
 Менменсиген баатырга.
 Уруксат бергин мага», – деп,
 Тура калды Канчоро,
 Кан Бакайдын алдына,
 «Баргын, баатыр, баргын деп,
 Балакеттүү жапанга,
 Мурун киши барбаган,
 Жүрөгү жоодон жанбаган.
 Эр көрбөгөн ээн журт,
 Кезектешип сактабай,
 Сөөгүн жанчып, канын бүрк!» –
 Деп, Бакай кан айтканда,
 Карала менен калкылдап,
 Камбыл тууган эр неме,
 Кең багалек балкылдап.
 Башына жапкан калканы,
 Күн чагыла жаркылдап.
 Чоң экен деп душмандан,
 Ойунда жок тартынмак,
 Ал Канчоро баатырда.
 Жанкойбос менен Канчоро,
 Аты-жөнүн сурашпай,
 Айалдашып туралбай,
 Аттардын башын буралбай,
 Найзалашып сайышып,
 Барсылдашып салышып.
 Найзадан жалын от чыгып,
 Тирүү бирөө калтырбай,

СЕМЕТЕЙ

Кетүүчүдөй көрүнүп,
 Көрүп турган элдердин,
 Көңүлү нечен бөлүнүп.
 Жерден чыккан топого,
 Баатырлар жүрөт көмүлүп.
 Жанкойбос минген төөсү бар,
 Андан мурун бадырек,
 Сойгон экен далай жан.
 Албан түрдүү урушуп,
 Алалбады чорону.
 Эр Канчоро бир чакта,
 Балта менен ыгын таап,
 Жиберди итти башка чаап.
 Балтаны тартып алганда,
 Сыртына мээси жабылып,
 Жанкойбоско талаада,
 Калды өлүм табылып.
 Жанкойбос өлүп калганда,
 Жалангычтай Канчоро:
 «Кызылуйук дөө келгин,
 Кылчаңдабай сен келгин!
 Кечке чейин бул жерде,
 Келгениңди жоготуп,
 Элиңдин белин бошотуп,
 Эдебиңди беремин.
 Эки күндүк уруксат,
 Төрөмдөн алып мен келдим!» –
 Деп, Канчоро турганда,
 Кыйамат кайым болгондой,
 Кыйын болуп турганда.
 Кызыктуу Кызыл дөө,
 Керкин минип кержеңдеп,
 Адырдан качкан аркардай,
 Таноосу көөп дердеңдеп.
 Талкалайын муну деп,
 Чалкалаган бадырек,
 Кабаттап сегиз тон кийип,

Баарын темир ал кийип.
 Учу заар, өткүр миз,
 Карыга найза илинип.
 Капка тоодой көрүнүп,
 Калың элден бөлүнүп.
 Каарына чыдабай,
 Капкара булут сөгүлүп,
 Ачып кирпич ирмесе,
 Көзүнөн каны төгүлүп.
 Каарын көрүп капырдын,
 Эр Семетей, Гүлчоро,
 Канчоро кантер экен деп,
 Кайгырып көөнү бөлүнүп,
 Кебетеси капырдын,
 Капыстан чыккан ажыдаар,
 Как ошондой көрүнүп,
 Талкалайын бурутту,
 Деп ойлонуп түгөнгүр,
 Туйлатып керкин ойнотуп,
 Жанкойбосту жалмаган,
 Менменсиген баатырын,
 Койойун деп сойлотуп.
 Оозунан түтүн бургутуп,
 Желип чыкты бадырек,
 Жердин чаңын ургутуп.
 Майышпаган Канчоро,
 «Камынбасам бекер деп,
 Каарланган бадырек,
 Муну менен салышуу,
 Кезектешип бекер» деп.
 «Манастап» ураан чакырып,
 Мөкүбалдуу чоң найза,
 Булгап баатыр качырып.
 Качырганда Канчоро,
 Камынгыча Кызыл дөө,
 Капталга муштап өткөндө,
 Чиркей чаккан немедей,

СЕМЕТЕЙ

Солк этип чочко кебелбей.
 Андай нечен эр сайган,
 Ал Канчоро баатырды,
 Бучкагына теңебей.
 Бура тарта бергенде,
 Бөйрөгү утур келгенде,
 Узун экен найзасы,
 Муштап тура бергенде,
 Болумдуу баатыр Канчоро,
 Ооп барып оңолуп,
 Мурункудай баатырлык,
 Кайраты качып жоголуп,
 «Баатырлыгым качты деп,
 Эсим чыгып шаштым деп.
 Кайра барсам уят», – деп,
 Бар кайратын бүт жыйып,
 Киши кылбас иш кылып.
 Ачылып турган оозуна,
 Көрүнүп тиши ырсыйып,
 Келтирип күүлөп найзаны,
 Оозго койуп өттү эле.
 Как ошондо чочконун,
 Бир тиши ыргып кетти эле.
 Тиши сынып, ич күйүп,
 Ичинен жалын от күйүп,
 Оңдоп кармап найзаны,
 Алаканга түкүрүп.
 Томурандап минген керк,
 Эң эле жаман жүгүрүп.
 Жазганбай тыптың качырып,
 Найзаны учу жеткенде,
 Эр Канчоро баатырдын,
 Көөдөнүндө чарайна,
 Күкүм болуп чачылып.
 Канчорону шаштырды,
 Баштан кайрат качырып.
 Баатыр туулган Канчоро,

Кайра кирди жапырып.
 Кезек менен кери жок,
 Канчоро менен Кызыл дөө,
 Кыямын тапса келтирип,
 Баш кеспей кетер кейпи жок!
 Кыя тартып Канчоро,
 Камбыл туулган эр неме,
 Кыйкырганда найзасын,
 Табарсыктын башына,
 Таамай муштап өттү эле.
 Кызылуйук чочконун,
 Сегиз кабат темир тон,
 Канчоронун найзасы,
 Бешөөнөн тешип өттү эле.
 Калган тондун кабатын,
 Тешип өтөр айла жок,
 Көптү көргөн Канчоро,
 Темирден сегиз тон кийген,
 Мындай капыр элде жок.
 Күүлөнүп алган Канчоро,
 Кызыл дөөнү камынтпай,
 Тартып алып найзасын,
 Кайра имерип капталга,
 Карс дедире муштады.
 Муштаганда көкжалың,
 Мөкүбалдуу көк найза,
 Учун канга чыктады.
 Тоздогон музду жаргандай,
 Оргуп сууну жайгандай,
 Найзаны тартып алганда,
 Кан куйулду жаргандай,
 Карчыттан аккан кара кан,
 Үзөнгүдө шырылдап.
 Как ошондой куйулса,
 Каары катуу Кызыл дөө,
 Кайраттанып күч чыңдап.
 Көк түпөк найза ыргады,

СЕМЕТЕЙ

Күжүлдөгөн чорону,
 Май сооруга бир сайды.
 Найзанын учу жеткенде,
 Карала аттан Канчоро,
 Капкайда ыргып кетти эле.
 Оңолуп өөдө болгунча,
 Ордунан кооп тургунча.
 Оңбогон ал Кызыл дөө,
 Мурду бузук түгөнгүр,
 Эшик эндүү айбалта,
 Эптеп кармап колуна,
 Кырданып өөдө болгунча,
 Чабайын деп чокуга,
 Чакчайып тиктеп калганда,
 Чакчелекей койгулап,
 Ат айабай катуу чаап,
 Көкжал баатыр Семетей,
 Колундагы балтасын,
 Канчорого шилтетпей,
 Кыйырдан келип бир сайып,
 Кызыталак чокконун,
 Абалы канча деп сайып.
 Көкжал сайган Сырнайза,
 Ушул дөөнү сайгандай,
 Сайылып калса жал ташка.
 Торопойу тоз болуп,
 Учуп кетмек асманга.
 Ушунча урган найзага,
 Ээрден көчүк кыйшайып.
 Козголуп койбойт солк этип,
 Семетей найза тарткыча,
 Жетип келип Гүлчоро,
 Канчорону коборуп.
 Өлбөй чоро кутулду,
 Өкүмсүгөн Кызыл дөө,
 Эр Семене тутулду.
 Жаалысы катуу Семетей,

Жалангычтай чоң дөөгө,
 Жанына келип бир сайды.
 Удаа эки сайганда,
 Тоо да болсо Кызыл дөө,
 Козголбой турган ал канча?
 Казаптанып түгөнгүр,
 Семетей өтө бергенде,
 Канчорону чабуучу,
 Колундагы балтанын,
 Жалпагы менен канкорду,
 Далыга койуп өттү эле.
 Сокмоктуу балта тийгенде,
 Көкжалсыган Семендин,
 Көзүнө күүгүм кирди эле.
 Колундагы Сырнайза,
 Шыңгыр этип үн чыгып,
 Түшчүлүккө кетти эле.
 Бойу узун чунак дөө,
 Эки имерип чабалбай,
 Энөөлүк кылып бул доңуз,
 Жандап өтүп кетти эле.
 Атасы Манас анткордун,
 Кан ичме Семей канкордун,
 Сыр алдырбас Сырнайза,
 Колдон ыргып кеткенин,
 Сомо темир сом балта,
 Төкөр уста Бөлөкбай,
 Сомдоп соккон Айбалта.
 Эшик эндүү, төш жары,
 Как ыргайга саптаган,
 Пил терисин каптаган.
 Жоолуу күнү болгондо,
 Жоболоңдуу Ажыбай,
 Өңөрө албай кокуйлап,
 Кабылан Манас барында,
 Кайран баатыр Ажыбай,
 Жоболоңун көп тарткан.

СЕМЕТЕЙ

Арта салып ийинге,
 Аргытып минген Буурулду,
 Артынан баатыр жетти эле.
 Кызылуйук чоң дөөнү,
 Айры шили, каракуш,
 «Ооз омуртка тушу деп,
 Өлбөсө да бул доңуз,
 Талуу жери ушул», – деп.
 Туулганын сыртынан,
 Каттуу чапты капшырып,
 «Манастап» ураан чакырып.
 Эрдемсиген Семетей,
 Өз ойунда муну ойлойт.
 «Өлдүң го деп, Кызыл дөө,
 Кара жерди жастанып».
 Туулгага балта тийгенде,
 Карс деп, үнү угулду.
 Алда кандай шумдук деп,
 Жапандын эли чуу турду.
 Тийген күнү бузулду,
 Ушул чапкан балтанын,
 Чак деген үнү көп элге,
 Үч күнчүлүк жерлерге,
 Үйдөкүдөй угулду.
 Табына келген Тайбуурул,
 Оозуна күч бербей,
 Укурук мойун чоң күлүк,
 Ооздук тиштеп нидерип,
 Өтө берди алдына.
 Бадыректин эрлигин,
 Баарың байкап карачы.
 Чымын конгон ысыкта,
 Чыдабай эти кычышса,
 Тырмагандай артынан,
 Как ошончо билбеди,
 Кадигине илбеди.
 Илбеген менен Кызыл дөө,

Куйган чойун, колодон,
 Кошмосу анын сары жез,
 Беш кабат темир туулга,
 Алты кабат калканы,
 Кыргызтыкка жарабай,
 Чыгып кетти талканы.
 Эрлиги менен элебей,
 Баш кийимин ченебей.
 «Кызталак кыргыз сени деп,
 Кыйындыгың көрсөттүң,
 Кыйратайын эми», – деп.
 Колундагы балтасын,
 Чагарактаган кисеге,
 Чат жайына илди эле.
 Такымына кыстарган,
 Нак чойундап куйдурган,
 Оордугу келет миң батман.
 Чойунбашын колгон алып,
 Жан алчуудай сурданып.
 Качырып кирген кишиге,
 Ач бөрүдөй кырданып.
 Күүлөдү чокмор чойунду,
 Бурулгунча Семетей,
 Ай далынын түзүнө,
 Как дал орто өзүнө,
 Капташтырып бир койду.
 Манастан калган чоң калкан,
 Оң, тескери ийилди,
 Антарылып кийилди.
 Алда кандай болгонун,
 Аны эми ким билди?!
 Жайнап чыккан кызыл чок,
 Кылымда мындай болгон жок,
 Алоолонгон түтүн жок,
 Жалбырттап чыккан от болуп,
 Жер бетинде күйүп чөп,
 Жердин бети жалбырап,

СЕМЕТЕЙ

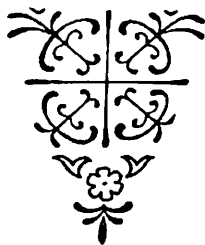
Жалындап от жайылат.
 Бакай менен Гүлчоро,
 Баатыр туулган Канчоро,
 Арбагың колдой көргүн деп,
 Айкал Манас баатырдын,
 Арбагына жалынат.
 Жердин бети бузулган,
 Жерден учкан топурак,
 Асмандагы булутка,
 Аралашып кошулат.
 Күркүрөп шамал жел айдап,
 Арылып туман, топо-чаң,
 Жердин бети көрүндү,
 Саксаламат Семетей,
 Тайбуурул менен болкойуп,
 Так Ополдой зоңкойуп,
 Сом балтасын колго алып,
 Утур чыгып жолуна,
 Чабуучудай камданып,
 Кызыталак чоң дөөнү,
 Алгыр бүркүт түрдөнүп,
 Кирген экен дуулданып.
 Кош колдоп кармап жакасын,
 Эр караанын көргөндө,
 Карыйа Бакай, чоролор,
 «Манастап» ураан чуу салып.
 Байкап көрсө кыйасын,
 Көрүнбөй калган буу каптап,
 Кызыл дөө чапкан убакта,
 Кылыгын анын угасың.
 Далыга чокмор тийгенде,
 Кызыталак ит чочко,
 Чокудай чоң чокморду,
 Баатырга шилтеп ийгенде,
 Энеден эмген эмчек сүт,
 Как оозуна татылган.
 Кайрат кылып Семетей,

Качырган менен чоң дөөнү,
 Чаба алчуудай шайы жок.
 Балатылап кан уйуп,
 Кечир далы сөгүлүп,
 Каржиликтин булчуң эт,
 Талаа-талаа бөлүнүп.
 Кейпин көрүп көкжалдын,
 Эр Гүлчоро арстаның,
 Семетейдин колунан,
 Ыргып кеткен Сырнайза,
 Жөлөнүп түшкөн кыр ташка
 (Бирине бири окшобой,
 Ар кылыгы ар башка).
 Найзаны колго алганы,
 Суркойонго ал дагы,
 Айабай камчы салганы.
 Баатырдын атын чакырып,
 Бар кайратын ашырып.
 Көгүчкөн кууган шумкардай,
 Куусу чыгып куулдап,
 Жете барды токтобой.
 Найзадан чыккан суук үн,
 Салкын желдей шуулдап.
 Бакай туруп алабы,
 Бастырып кошо барганы.
 Баатыр Семей канкордун,
 Чылбырынан кармады.
 Найзасын бере салганы.
 Кыйрыма эми келди деп,
 Кыраан баатыр Семетей,
 Чымылдап чери тарады.
 Ичинде кири калбады,
 Атадан калган найзаны,
 Оңдоп колго кармады.
 Оро-пара чочкону,
 Туулгасы жок башында,
 Кулактын түбү талуулга,

СЕМЕТЕЙ

Ат күүсү менен бир койду!
 Сырнайза учу жеткенде,
 Күрө тамыр, суу безге,
 Төш жары кирип кеткенде.
 Урган найза шак деди,
 Учундагы темири,
 Мойун сөөккө так деди.
 Тоодой болгон чочконун,
 Эми айласы кеткени.
 Кулак түпкө найза жеп,
 Жер силкинип, тоо кулап,
 Томорулуп кеткени.
 Өзү мыкты шамдагай,
 Өлөр жерин болжолдоп,
 Таамай сайган эр кандай?
 Бура тартып Буурулду,
 Буудан Семең жетти эми.
 Сак калган жаккы жаагына,
 Сайып найза өттү эми.
 Кийинки сайган Сырнайза,
 Кичине тил алкымга,
 Аралап учу кетиптир.
 Кызыл өңгөч, кекиртек,
 Кошулушкан бакалоор,

Түбүнөн таарып кетиптир.
 Кызыл дөөнү жайлады,
 Сырнайза үчүн майлады.
 Ээн талаа, көк түздүү,
 Өнгөн гүл чыккан көк чөптү,
 Кызыл канга жошултуп,
 Кылымдан чыккан чоң дөөнү,
 Кыйаматка жөнөтүп.
 Кылчайып кайра келгисиз,
 Мурунку эрге кошултуп.
 Баатыр жүрөк, сом билек,
 Мыкты болсоң келгин деп.
 Тайбуурулду ойнотуп,
 Майданда турду зоңкойуп.
 Гүлчоро келди кан какшап:
 «Мадыканды маа бер», – деп!
 «Берсең берчи баатыр», – деп,
 Жүрүп кетти кан Бакай,
 Семетейди жетелеп.
 «Абакем маа берди», – деп,
 Гүлчоро турат энтелеп.
 Муну мындай таштайлы,
 Мадыканды Гүлчоро,
 Сайганынан баштайлы.

ГҮЛЧОРО МЕНЕН МАДЫКАНДЫН КАРМАШУУСУ

Кызыл дөө өлсө Мадыкан,
 Кылайып арман кылбаган.
 «Меники кылам болду дейт,
 Кыргызды жеңип мен алсам.
 Дембелеп жүрүп чабышып,
 Учөөлөп келип сайышып,
 Кызыл дөөнү алышты,
 Бирине бирин жеткирбей,
 Түгөтөйүн кыргызды», –
 Деп, ойлонуп Мадыкан,
 Каары катуу эр чыкты.
 Түрү суук жалгыз көз,
 Жоондугу он бир кез.
 Жалганда бул чочконун,
 Бүтөр эмес жулкушу,
 Кебетеси, кешпири,
 Оңой олтоң неме эмес.
 Оңойлук менен бендеген,
 Оморулар бел эмес.
 Оройун көрсөң чочконун,
 Беттешип ага ким чыкса,
 Көрүнүп көзгө тургудай,
 Өлүм жактан бир элес!
 Бастек бойлуу, керк беттүү,
 Жай турганда мүнөзү,
 Жер чапчып топо жамынган,
 Топоз бука келбетүү.
 Минген уйу көк бука,
 Бурула берсе булт этип,

Сууда сызган балыктай,
 Капкайда кетет жылт этип,
 Ойкуштап бука токтобойт,
 Аргымактай кылт этип.
 Эки жагын каранып,
 Бетинде ачык жери жок,
 Сакал, мурут жүн алып.
 Узун эмес орточо,
 Сынбас найза карманып.
 Сыздырып минген букасын,
 Жетип келди жаланып.
 Чыкканда элден бөлүнүп,
 Бүтүн дүйнө жер бетин,
 Оруп, жыйып алчудай,
 Тартынар жери көрүнбөйт,
 Тирүү жандан эч кандай.
 Аңтарып көзүн тиктесе,
 Асмандагы жарык күн,
 Корккондой болуп бүрүлдөп.
 Өнүп жерге чыккан чөп,
 Эси чыгып дирилдеп.
 Жерге башка түр кирип,
 Жөрмөлөп жерде жүргөн жан,
 Жай-жайына киришип.
 Ыраңын көргөн капырдын,
 Манжудан чыккан баатырдын,
 Көз жеткен жерде жан калбай,
 Талаадагы кайберен,
 Башын жерге салалбай,

СЕМЕТЕЙ

Чөп үзүп жерден алалбай.
 Бендеден бенде туулуп,
 Жан чыгыптыр ар кандай!
 Жаагы жардын чабындай,
 Бетиндеги бырышы,
 Кыйан жеген агындай.
 Кызыталак түгөнгүр,
 Кыйалданып ушундай.
 Жетип келди майданга,
 Желмогуздай жулунуп.
 Тосуп чыкты алдынан,
 Алмамбет уулу Гүлчоро,
 Суркойонду суурултуп.
 Ооздукка күч бербей,
 Суркоен турат булкунуп.
 Келген жерде Мадыкан,
 Кеңешкели келгендей,
 Кебелбей турат кеп уруп:
 «Келген киши сен кимсиң?
 Кержеңдеген Сур кула,
 Келиштирип минипсиң.
 Атаңды айткын жашырбай,
 Атыңды айткын жашынбай!
 Алдымдан тосуп келипсиң,
 Акыретке кетесиң,
 Кайра айланып дүйнөдө,
 Кала албайсың эч кандай!
 Эрлик кылдың сен бүгүн,
 Эми келдим мен сага,
 Кара жандан түнүлгүн!
 Кызыл дөөнү сойдуңар,
 Кылгылыкты кылдыңар.
 Кокого сайып найзалап,
 Койбой жанын алдыңар.
 Кеткендердин кегин кууп,
 Өлгөндөрдүн өчүн кууп,
 Бирге жүздү белгилеп,
 Кек алуучу мен бармын!» –

Деп айтканда Мадыкан,
 Гүлчоро анда мындай дейт:
 «Айтарын билбей тамтырап,
 Алактаган айбан деп!
 Ким экенин билбесең,
 Не келесиң темтиреп?!
 Өзүмдүн атым Гүлчоро,
 Атамдын аты Алмамбет,
 Маа жолуктуң, бадырек.
 Тирүү кайта кетишиң,
 Бул жалганда кыйын кеп!
 Тааныбасаң бизди сен,
 Таанытайын сага мен.
 Мингени айдай ачык боз,
 Арстан Манас эр менен,
 Ажырашкыс болгон дос,
 Аксакалдуу Бакай кан.
 Кызыл Буурул ат минген,
 Салакасы келишкен.
 Салты башка кишиден,
 Күн чырайлуу, жылдыз көз,
 Көркөм киши Семетей.
 Алтымыш түрлүү кубулган,
 Асемдеп кийген буруудан.
 Бар кийими буулумдан,
 Балдай сөзү угулган.
 Барча тоодой көрүнгөн,
 Айчырайлуу, ак жүздүү,
 Арстандын уулу Семетей,
 Ажыдаардай ышкырган,
 Адамдан башка иш кылган.
 Атышып келген далайды,
 Кара жер менен тең кылган.
 Калайыктан кем кылган,
 Кара көздөн от жанган,
 Кандуу беттен нур тамган,
 Караган бенде таң калган.
 Калба салган дөөлөргө,

СЕМЕТЕЙ

Кайраты артык Семетей.
 Сага окшогон немени,
 Алып жүргөн абакем,
 Бучкагына теңебей!
 Санды көрсө шашпаган,
 Сан экен деп качпаган.
 Сапырып ийип ар качан,
 Санаада ишин баштаган.
 Карала ат минген калкайып,
 Кайраттуу баатыр Канчоро.
 Көптү көрсө шашпаган,
 Көп экен деп качпаган.
 Көөнүдө ишин бүтүрүп,
 Көп эрди жерге жаздаган.
 Көрүнгөн көзгө бир башка,
 Көзөл Чубак баласы,
 Күркүрөгөн Канчоро.
 Күндү күнгө уласаң,
 Курчалышып тура алсаң.
 Кырк күндүк далай чабышта,
 Талыкпаган эр ошо.
 Талабы артык бендеден,
 Таалайы артык шер ушу!
 Ким болосуң сен өзүң?
 Чычкан тешкен куржундай,
 Маңдайда жалгыз бир көзүң!
 Жылкы таппай, уй минип,
 Эрмин дейсиң күүлөнүп!
 Атаңды айт, өзүңдү айт,
 Ал жайыңды такыр айт.
 Эрдемсибей чокчоңдоп,
 Арыз абалың бар болсо,
 Абакеме барып айт!
 Бекер өлүп кетесиң,
 Таттуу жандан кечесиң.
 Такандашсаң сен бизге,
 Кайра келбес чын жайга,
 Караңгыга кетесиң!

Элиң кайсы сеники,
 Жериң кайсы сеники?
 Бекер келип катышып,
 Кебиң кайсы сеники?»! –
 Дөп, Гүлчоро айтканда,
 Мадыкан күлүп карсылдап,
 Ачылып оозу үңкүрдөй,
 Кабаган иттей арсылдап.
 Маңдайында жалгыз көз,
 Толгон көлдөй жалтырап:
 «Атамдын аты Нескара,
 Калдайдын уулу Коңурбай,
 Таласыңа барганда,
 Талаалатып кыргыздар,
 Такыр сайып алыпсың.
 Алмамбет уулу сен болсоң
 Жеркендин сайы Сайрамда,
 Манжунун каны Нескара,
 Атамдын башын алыпсың!
 Өзүмдүн атым Мадыкан,
 Өчөшүп жоону кыйратам.
 Кайра келбес чын жайга,
 Гүлчоро сени узатам!
 Бакайыңды байлайын,
 Калган журтуң кыргызды,
 Баш аламан айдайын.
 Мактаган төрөң Семетей,
 Сага барча тоо болсо,
 Ал мага журтта калган тебетей.
 Ошол үчүн бул жерде,
 Мен турамын баарыңды,
 Бучкагыма теңебей!
 Элим манжу уругу,
 Өзүм манжу улугу.
 Шаарым Жилин суу бойу,
 Анык билгин сен муну!
 Атамдын кунун алсам деп,
 Ар качан жүрдүм камым жеп.

СЕМЕТЕЙ

Бир күнү барды алдыма,
 Жамгырчынын Шаймамбет,
 Беш жыл болгон баргалы,
 Беш ай болгон Шаймамбет,
 Мага кебин салганы.
 Аңгычакты алдыма,
 Керимбай барды казактан,
 Чыдай албай келдим деп,
 Кыргыз салган азаптан.
 Өз, жат элин билбеген,
 Ит экен кыргыз деп билдим.
 Миң тулпарга бербеймин,
 Көк буканы мен миндим.
 Көп сөз айтып не пайда,
 Кобураба, Гүлчоро,
 Күн тийбес жайга сен кирдиң!
 Жалгыз кантип жатам деп,
 Жаадыңа алба, Гүлчоро.
 Эр Семетей, Канчоро,
 Алачыктай кара таш,
 Антара тартып албасам,
 Бастырып ага салбасам!
 Алмамбет уулу сен болсоң,
 Баш сөөгүңдү каптатып,
 Тепме тобум кылбасам!
 Өзөгүңдү жарбасам,
 Өпкө, боор, жүрөгүң,
 Ич каныңды албасам.
 Бөйрөк майың, карын май,
 Чоң казанга сызгыртып,
 Сом этиңди тууратып,
 Ачуу тузга чыктатам.
 Арманда өтөт экемин,
 Кумардан антип чыкпасам!
 Жалгыз калам деп коркпо,
 Жилигиңди чагамын,
 Кууруп жеп сени тынамын!
 Акундун кызы Чүрөктү,

Ааламга аты дүмөктүү,
 Олжо катын кылбасам.
 Шаатемир кызы Чачыкей,
 Үмүтөйгө бербесем.
 Акбала сенин катының,
 Шаймамбетке алдырам.
 Шаймамбетти Таласка,
 Семетейдей кан кылам!
 Өзүм көчүп Жилинден,
 Кочкорго шаар салдырам.
 Кокондун шаарын бош кылам,
 Түркмөнүңдү жок кылам!
 Манаска салган күмбөзүң,
 Жыпжылма түптүз чактырам,
 Каныкейди күң кылам!
 Ташкен менен Наманген,
 Анжунун элин кондурам.
 Чайчүй, Букар, Шаңкайды,
 Сага жөлөк далайды,
 Кетирем шайын аларды!
 Коросон, Ооган, Испанды,
 Жедигердин Жетисуу,
 Уламдын бели Кыйбаны,
 Амур бойу, Ургөнчтү,
 Эркечтам менен Кашкарды,
 Сарыкол, Чымкент аларды,
 Алажууку, Үчташты,
 Кетментөбө, Жазыны,
 Атбашы жайлоо, Нарынды,
 Тартып алам барыңды!
 Көтмалды, Бишкек шаарыңды,
 Жок кыламын аларды.
 Билбейсиң, кыргыз бачагар,
 Өзүңдүн чактап алыңды!
 Алтай, Текес, Кеминге,
 Айдап жылкы салдырам.
 Алматынын шаарына,
 Казактарды ээ кылам!

СЕМЕТЕЙ

Кутубий менен Манастын,
 Коргондорун чактырып,
 Которуп атын алардын,
 Оркундун ойун бош таштап,
 Чактырамын баарысын,
 Ташка ойдурган катыңды!
 Барскон менен Дарканды,
 Бучкагыма теңдебей!
 Айдыңкөл менен Нуранды,
 Атайлап атын өчүрүп,
 Башкача бурам буларды!
 Учкаркыра, Сарарка,
 Байатан айткан жерлерге,
 Жердетпейм кыргыз аларга!» –
 Деп, Мадыкан айтканда,
 Алмамбет уулу Гүлүстөн,
 Тартынбаган эч кимден,
 Так сүйлөгөн эр экен,
 Таалайы артык шер экен.
 Мадыканга Гүлчоро,
 Мана мындай дээр экен:
 «Сен, Мадыкан эркиңче,
 Баш болдуң элге көөнүңчө.
 Ашыгыпсың, Мадыкан,
 Ажалдан мурун өлгүңчө.
 Бек шашыпсың алдырап,
 Ажал сага келгинче!
 Эренди сайдым элден мен,
 Эр сайдым чандан жерден мен.
 Эсиргенди көрбөдүм,
 Эл ичинде сендей мен!
 Эсирбесең неткениң,
 Эртеден айткан кептериң?!
 Эзелки жайың байкасам,
 Коркконуңдан, Мадыкан,
 Андан-мындан кеп сурап,
 Жоокалаткан кептендиң.
 Бар ойлогон кыйалың,

Баары бузук, ит, сенин!
 Кыскасын айтсам, Мадыкан,
 Талас эмес, жер эмес,
 Наманген, Ташкен шаар эмес,
 Көтмалды, Бишкек, Самаркан,
 Сен айдасаң алардан,
 Баарынан чыга берүүчү,
 Кыргыз андай эл эмес!
 Кетментөбө, Жазыны,
 Эркечтам менен Кашкарды,
 Коросон, Ооган, Испанды,
 Чайчүй, Букар, Шаңкайды,
 Жетисуу, Үргөнч буларды,
 Барыскон менен Дарканды,
 Айдыңкөл менен Нураны,
 Саа бастырсам, Мадыкан,
 Маа жетпейби убалы!
 Бошотуп берип саа жерин,
 Семетей карап турабы?!
 Атбашы, Нарын, Арпага,
 Алматы, Алтай, Сарыарка,
 Күн чыгыш жак тарабы,
 Оркундун Кызыл дайрага,
 Кутубий, Манас шаарларга,
 Тарбагатай, Илеге,
 Көктокой, Күнөс көп жерге,
 Түш көрдүңбү, Мадыкан,
 Бара албайсың ал жерге?!
 Эки күн жарык көргөзбөй,
 Жиберейин, Мадыкан,
 Кире турган тар жерге,
 Өлүгүң ачык таштабайм,
 Этиңди ит жеп кутуруп,
 Ээсин каап кокустан,
 Калбаны элге баштабайм.
 Алалбайсын Чүрөктү,
 Ааламга аты дүмөктүү.
 Айткан ушул кебиңди,

СЕМЕТЕЙ

Киши укпасын, ит уксун,
 Тирүү жан койбой жалмаган,
 Козголбогон жер уксун!
 Жамгырчынын Шаймамбет,
 Баш боло албайт алашка.
 Жамгырчы тирүү турганда,
 Бара албайт басып Таласка
 Айабайт аны Жамгырчы,
 Өз жерин саткан талакка.
 Өтүп кетсе билбеймин,
 Көрүнбөй качып арапка!
 Ак калпак кыргыз элине,
 Ээ болупсуң, Мадыкан,
 Өз ойуңда жерине!
 Ата болуп асырап,
 Эне болуп чын сактап,
 Эмин-эркин өстүргөн,
 Менин жерим болсо деп,
 Көргөн киши күйүккөн.
 Даңктуу аты Тыйаншан,
 Алатоону кыргыздар,
 Саа береби, Мадыкан?!
 Токсон уруу көп алаш,
 Тегеректеп курчалып,
 Ала-Тоого жайлашкан.
 Энем – суу, атам – тоосу
 Мисирден жакшы бул бизге,
 Алатоонун коосу – деп,
 Ак калпак кыргыз не айткан?!
 Заңкайган бийик Тыйаншан,
 Ак дейилде жамынган.
 Суу акпаган сүт аккан,
 Күркүрөп сүтү күч аккан.
 Сүтпү, суубу таанылбай,
 Сай-сайында бүт аккан.
 Эл Кысылган күн болсо,
 Он, он беш жыл тим эле,
 Кайып менен жан баккан.

Ант кылышат кыргыздар,
 Абдан кыйын иш болсо,
 Алатоо урсун – деп айткан,
 Алты ата, жети бабасы,
 Ак калпак кыргыз алашка,
 Алатоо болгон паанасы:
 Алатоодон айрылбас,
 Түптүү кыргыз журт ушу
 Жүз ата болсо баласы,
 Жүрөгүнүн канындай,
 Алаш уулу болгонго,
 Аркайып турган Ала-Тоо,
 Чечекейдин карасы.
 Алатоону таанытып,
 Сен чочкого кеп айткан,
 Алмамбет шердин баласы!
 Өлүмдөн коркуп, Мадыкан,
 Жоокалатпа сен мынча.
 Жалынсаң да, жалбарсаң,
 Койбоймун тирүү жалганда! –
 Деп, Гүлчоро айтканда,
 Айтарына сөз таппай,
 Ачууланып Мадыкан,
 Өткүр темир найзаны,
 Булгап колго алганы.
 Шүдүңдөтүп букасын,
 Бул капыр жөнөп калганы.
 Сайамын деп, жоо келсе,
 Гүлчоро туруп алабы?
 Батарына чукулдап,
 Күн кылкылдап барганы.
 «Сайыштырбай бөлгүн деп,
 Жез доолбас ургун», – деп,
 Канчорого кан Бакай,
 Кабар айтып салганы.
 Жез доолбас кагылды,
 Манжулардын элинен,
 Керней, сурнай чалынды.

СЕМЕТЕЙ

Мадыкан менен Гулчоро,
 Беттештирбей жандырды,
 Мадыкан кайта келгенде,
 «Жапандыктын аскери,
 Кыргыздар сойду эки эрди,
 Коркконунан Мадыкан,
 Кол кайтарбай келгени,
 Бу көрөкчө жапанга,
 Бүгүн түн качып кетели», –
 Деп, кеңшип жапандар,
 Жапа доңуз атып жеп,
 Бака, жылан, коңуз жеп,
 Чөп тамырын терип жеп,
 Кай кеткени белгисиз,
 Бирден кетти темтиреп.
 Жапандын эли жок калды,
 Таптырып келмек тургайлык,
 Кеткенине жапандык,
 Мадыкан, казак кубанды.
 Керимбай бузук жеткирген,
 Жээнбай артып келтирген.
 Жылкы этинен жакшы жеп,
 Бал чайкаган кымыздан,
 Көөкөрдөгү арактан,
 Айабай кана ичишип,
 Курчанган белин чечишип,
 Төрт баатыр жатып таң атты.
 Тулпарларын токунуп,
 Туйгундар түгөл камданып.
 Ордунан турду берендер,
 О дүйнө кеткен Манастын,
 Арбагына жалбарып
 Аңгычакты Мадыкан,
 Уйку көрбөй таң атып,
 Гулчоронун кебине,
 Күйүгүп бетбак арданып.
 Өгүзүн минип дардаңдап,
 Мурду бузук барбаңдап,

Эки буту салбаңдап,
 Капшытын керип кампайып,
 Көк буканын үстүндө,
 Көпкөн суурдай дампайып.
 Айгыр тепек кептенип,
 Укмуштуу мурду жалпайып,
 Келип калды талпайып.
 Башкаларга жол бербей,
 Жанында эки баатырды,
 Бирөөң, баргын сен дебей,
 Бастырды баатыр Семетей.
 Кызыл дөөдөн кечээ ал,
 Чокмор жеген ченебей.
 Кары Бакай кемеңгер,
 Кара кулак шер этке,
 Кандыра эки тойгузган.
 Арак менен жуудурган,
 Аруу менен буудурган.
 Тарамышын аркардын,
 Майда туурап кууруткан.
 Сарымсак менен согонго,
 Чылап туруп сугунткан.
 Кырма кызыл дарыны,
 Ичинен берген күчтүүлөп.
 Кайнатма кара дарыны,
 Тышынан чапкан эптүүлөп.
 Тал-тал кетип бөлүнгөн,
 Этин була жымыйткан.
 Сөөгү ооруп сыздабай,
 Эти чирип суу акпай,
 Өз жайында Семетей.
 Өрөпкүгөн эр неме,
 Жоо жарагын бүт алып,
 Тай буурулга минди эле.
 Ак күбө кийип, ок өтпөс,
 Кандагай кийип, чок өтпөс.
 Сырнайза алып, ийилбес,
 Сом балта алып, жанына,

СЕМЕТЕЙ

Кылычы бар кабында.
 Кылым бенде тең келбес,
 Азыркы күндө Семетей,
 Ачууланган чагында.
 Буурулду минип күүлөнүп,
 Кирип келди көкжалың,
 Мадыкандын жанына.
 Семетейди Мадыкан,
 Көз жиберип бир карап,
 «Мага кантип Семетей,
 Тең келе алсын», – деп санап,
 Теминип минген букасын,
 Жанаша тосуп капырың,
 Кыргыздын кыраан баатырын.
 Карс дедире бир сайды,
 Мадыкандын найзасын,
 Сайдырбастан Семетей,
 Кагып ийди алдыртан.
 Семетейдин балтасы,
 Алдыртан өөдө тийгенде,
 Каңгып найза сайылбай,
 Белинен сынып кетти эле.
 Менменсиген Мадыкан,
 Балтага капыр камынган.
 Аңгычакты турабы,
 Манастын уулу жаш арстан,
 Сырнайзаны ыргады.
 Мадыкандай анжуну,
 Кара боорго бир сайды.
 Манастан калган Сырнайза,
 Бор сайгандай өтчү эле,
 Кара ташты муштаса.
 Найзанын учу жетерде,
 Болжолу жок Мадыкан,
 Бооруна кирип кетерде,
 Баатырдын сайган найзасын,
 Астыртан кагып ийди эле.
 Эр Семетей тың экен,

Баатырлыгы чын экен.
 Мадыкан каккан найзаны,
 Чыгарбады колунан,
 Сайдырбай какса боорунан.
 Буурул ат менен имерип,
 Кыйгактуу найза баатырың,
 Кызталакты кыйрынан,
 Сайып өтүп кетти эле.
 Кырынан найза тийгенде,
 Кыймылдабай, былк этпей,
 Кылчалык чочко солк этпей,
 Кийими темир уйуткан,
 Найзадан темир курчу өтпөй,
 Күүсү менен Буурулдун,
 Семетей өтө бергенде,
 Теңи сынып жоголгон,
 Кыйгагы кеткен найзасын,
 Баштагы бүтүн немедей,
 Семетейдин жонуна,
 Көк бука менен тап берип,
 Май сооруну болжолдоп,
 Күүсү менен койду эле.
 Темири жок найзасы,
 Сокмоктуу тийип капырдын,
 Чоң ополдой Семетей,
 Чок талдан качкан эликтей,
 Чылбырын чойуп Буурулдун,
 Чыдабай ыргып кетти эле.
 Канкорун, ыргып кеткенде,
 Канчоро баатыр жетти эле.
 Кайраттуу баатыр Канчоро,
 Чолок найза Мадыкан,
 Кара сандын сом этке,
 Канык муштап өттү эле.
 Укмуштуу уй мингени,
 Канчоро атын бургуча,
 Темири жок найзаны,
 Бөйрөккө шилтеп ийди эле.

СЕМЕТЕЙ

Сокмоктуу найза жеткенде,
 Сонун көргөн сайышты,
 Ойун көргөн чабышты,
 Ойрон болгон Канчоро,
 Оң жагына кыйшайып,
 Ооп барып түштү эле.
 Буудандан артык Көк бука,
 Желгенине жел жетпейт.
 Жанашып шамал ушуга,
 Капташып калган кан Бакай,
 Так ошонун тушуна.
 Чорого сайган найзаны,
 Кыйгап чочко кармады.
 Кыйрына келген Бакайды,
 Кыйырынан бир сайды.
 Ак сакалы жарк этип,
 Туурдан түшкөн бүркүттөй,
 Томолонду далп этип.
 Арстандар өөдө болгунча,
 Арбагы артык Гүлчоро,
 Андай күндөр кез келсе,
 Жалгыз эмес миң чоро.
 «Манастап» ураан чакырып,
 Кыйкырыгы баш жарып,
 Качырып кирген баатырдын,
 Кайратын көргөн таң калып,
 Бакайды сайган Мадыкан,
 Оңолуп кайра болгунча,
 Күүсү менен найзанын,
 Көкбукадан аңтарып,
 Сайып өтүп кеткенде.
 Эңишке келген Суркойон,
 Жел өпкөрөөк мал экен,
 Камчы тийген ачынып,
 Араандай оозу ачылып.
 Тартса оозуна күч бербей,
 Алып өтө бергенде,
 Жанында турган Семетей,

Энөөлүгү курусун,
 Керге келбейт бирерде!
 Коппой калмак Мадыкан,
 Муну чокуга тартып жиберсе!
 Айбандан жаман Көк бука,
 Жалгыз мүйүз маңдайда.
 Мадыкандын алдынан,
 Мүйүзүн салып чатына,
 Үстүнө аны мингизди,
 Көтөрүп алып тиргизди.
 Сынып калган найзасын,
 Жыгылган жерге таштаптыр.
 Ачууланып ал чочко,
 Балтасын ала баштаптыр.
 Ошонгочо Семетей,
 Айылда жүргөн немедей,
 Ажал-өлүм маңдайда,
 Келип карап турса да,
 Кебелбей турат көрдүңбү,
 Тайбуурулга ал минбей!
 Тайтайып турган баатырды,
 Жакын жеткен Мадыкан,
 Балта менен чапканы.
 Балтаны шилтеп ийерде,
 Барып жетип ал кезде,
 Баатыр Гүлүс арстаның,
 Бар күчүн жыйнап колуна,
 Көт жактан келип бир сайды,
 Көмүлгүрдү сооруга.
 Манжунун каны бадырек,
 Түк эсепке албады.
 Канчоро жете барганы,
 «Кырк кабырга чени деп,
 Кый сүбөөнүн бети деп,
 Нар жагында сөөк жок,
 Жука жерин ушу», – деп,
 Болжоп найза ыргады,
 Болжолдуу жерге урганы.

СЕМЕТЕЙ

Такыр темир кийгени,
 Урган найза сынганы.
 Кур кол калып Канчоро,
 Жарактан жаны тынганы.
 Күүлөнүп келген алыстан,
 Алмамбет уулу Гүлчоро,
 Жан айабай найзалап,
 Ач карышкыр шекилдүү,
 Жан ачышып кайсаңдап.
 Гүлчоро өтө бергенде,
 Канчоро кирип, балта чаап.
 Эрегишкен эки арстан,
 Урушту мыктап салышты.
 Ителгидей имерип,
 Бири найза шилтесе,
 Бири балта жиберип.
 Ошондо араң, Семетей,
 Тайбуурул минди залкайып.
 Алатоодой даңкайып:
 «Тур, Гүлүстөн, Канчоро,
 Элөөсүздөн бул чочко,
 Буурулдан сайды ыргыта.
 Кара баштуу бендеден,
 Жыгылбапмын бу чакка.
 Арбагына жөлөнө,
 Атам баатыр Манаска,
 Эрегишин көрөйүн,
 Эсирген бул тажаалга.
 Качан болсо бир өлүм,
 Жумуру баш адамга», –
 Деп, Семетей баркылдап,
 Атадан калган Аккүбө,
 Чагылып күнгө жаркылдап.
 Уңгусу темир, учу курч,
 Учуна салган кара курч.
 Ташты сайса сынбаган
 Сырнайзасын күү менен,
 Мадыканга ыргады.

Канчоро, Бакай, Гүлчоро,
 Кадыр Алла колдо деп,
 Чыгып төшкө жылганы.
 «Кетирбестен убактын,
 Манастын уулу чунактын.
 Табайын деп өчөшүп»,
 Мадыкан чочко убактын.
 Боз мунарык жер чаңдап,
 Топурак учуп тумандап.
 Көрсөтпөй күндү чаң каптап,
 Көрүнсө кээде ал экөө,
 Көп мезгилде көрүнбөй,
 Салгылашат карсылдап.
 Жарактын үнү чака-чак,
 Алмамбет уулу эр Гүлүс,
 Ар жоругу бар Гүлүс.
 Асмандан жамгыр жаадырып,
 Жердин чаңын арылтып.
 Жайнаган манжу, казактар,
 Кыргыздан келген төрт арстан,
 Бир-бирине таанышып.
 Семетей менен Мадыкан,
 Күжүлдөшкөн баатырлар,
 Көк талаада сайышып.
 Күчү артык немелер,
 Өлүмдөн кайгы түк жебейт,
 Балта менен чабышып,
 Бирин-бири элебей.
 Эки күн өтүп кеткенде,
 Музбурчактын Аккубак,
 Анжунун элин азгырып,
 Элүү миңин котчу алып,
 Жапандарды кубалап,
 Суук Шиберге барганда,
 Өзү жайчы Аккубак,
 Күндү жайлап дубалап,
 Анжудан элүү миң өлдү,
 Өзү келди саламат.

СЕМЕТЕЙ

Булар мунтип жүргөндө,
 Манастын уулу Семетей,
 Бир ишти калган элебей.
 Эбин таап Мадыкан,
 Билекке сайып ийиптир
 Билекте кашка тарамыш,
 Такыр кыркып кетиптир.
 Ошонгочо Мадыкан,
 Салгылашып жүрүптүр.
 Нымыгып бойу тердебей,
 Жаралуу болгон абасын,
 Шалпысынан көрүптүр.
 Шашыла минип атына,
 Эр Канчоро жөнөптүр.
 Чубактын уулу Канчоро,
 Ач айкырык, куу сүрөөн,
 Ачуусу келсе кайран эр,
 Жедигердин көп колун,
 Жалгыз жүрүп жүдөткөн
 Карала тулпар ат минген,
 Кабаттап темир кийинген.
 Казабына келгенде,
 Канчаны жерге кийирген:
 «Кагылайын, кан аба,
 Абамдын шайы кетиптир,
 Уруксат бер уулуңа,
 Мен барайын ушуга!» –
 Деп, Бакайдан суранып,
 Жооп сурап бата алып,
 Чубактан калган Акнайза,
 Чындап колго карманып.
 Чымырканып Канчоро,
 Мадыканга бет алып,
 Бастырган жерден бакырып,
 Барлык үнүн айабай,
 «Манастап» ураан чакырып.
 Караланы камчылап,
 Алчыланып баратат.

Үнүн уккан баатырдын,
 Анжу, манжу, казактар,
 Калтылдашып карашат.
 Учунан жалын күйгүзүп,
 Өңөргөнү Акнайза,
 Жалтылдатып баратат.
 Ыраактан көрүп караанын,
 Илебинен от жанган,
 Ырайымсыз чоронун,
 Ыдыгынан жадашат.
 Күлчоро жете барганда,
 Шайы кетип шалдайган.
 Талкаланып бүткөн бой,
 Тарамышы кыркылып,
 Такатсыз турган Семетей,
 Чорону көрүп кубанган.
 Анжу, казак бул журттар,
 Алдында келип Канчоро,
 Мадыкандан телп эле,
 Ыргып кеткен неме эле.
 «Бул күчтү кайдан тапкандыр,
 Эки күн жатып, эс алып,
 Эми кайра келгенде?» –
 Деп, күркүрөп көпчүлүк,
 Айыңдашып турду эле.
 Канчоро жете келгенде,
 Семетей атын бурду эле.
 Семетей баса бергенде,
 Мадыкандай эренге,
 Баатыр чоро эр неме,
 Бар күчүн айап ченебей,
 Бар тобокел мейли деп,
 Зыңгыратып найзасын,
 Карс дедире урду эле.
 Букасы менен булкуйуп,
 Бул Мадыкан бадырек,
 Былк этип койбой турду эле,
 Ителги тийген таандай,

СЕМЕТЕЙ

Имерип жааган жаандай.
 Чубактын уулу эр чоро,
 Өзү мыкты шамдагай.
 Чондугунан чочконун,
 Тоо экен – деп, – жазганбай.
 Албан түрдүү урушуп,
 Ат арытып, чарчатып.
 Салты жок уруш баштады,
 Айанбай катуу жулкушуп.
 Эки имерип Канчоро,
 Удаа сайып өткөндө,
 Оодарылбас кара таш,
 Манжунун каны Мадыкан,
 Каардуу уруш баштады.
 Ылачындай Канчоро,
 Ырайымсыз ошого,
 Бар кубатын бүт жыйнап,
 Кулачын кыйла жазганы.
 Кабуусуна келгенде,
 Сом темирден уйуткан,
 Балта менен чапканы.
 Белсенип чапкан балтага,
 Менменсиген Мадыкан,
 Бели сына жаздады.
 А дүйнө кетип каларга,
 Араңдан зорго тас калды.
 Алдыңкы сапар келгенде,
 Алмадай учуп кетти эле.
 Эми мага теңби деп,
 Эндирей түшүп оңолуп,
 Эби келе түшкөндө,
 Эр Мадыкан бадырек,
 Кыйрына келген мезгилде,
 Жалпагы менен балтанын,
 Жаңзап өтө бергенде,
 Карала аттан Канчоро,
 Кайраты артык эр чоро,
 Капкайда ыргып кетти эле.

Канчорого карабай,
 Ажалы тарткан Мадыкан,
 «Гүлчоролоп» чакырды.
 Үнүн улай Гүлчоро,
 Суркойон менен оргутуп,
 Артынан чаңын бургутуп,
 Эңишке кирген бүркүттөй,
 Эки ийнин куушуруп,
 Жан алгычтай түрү бар,
 Жан алчудай сүрү бар.
 Жагалданган жалкы шер,
 Жан айабай качырган,
 Ааламдан тапкыс асыл жан,
 Кылга байлап таштады.
 Кылымда мындай болгон жок,
 Кыйын уруш баштады.
 Жалгыз кылга байлаган,
 Жан аманат карызды,
 Эрлигин баатыр Гүлчоро,
 Беттеше келген жеринде,
 Мадыканга таанытты.
 Урган найза күркүрөп,
 Тийген найза табына,
 Чыдай албай Мадыкан,
 Сийдиги чыгып буркуруп.
 Берен Алмаң көкжалы,
 Белин бекем байлады.
 Көз ачтырбай чочкону,
 Үстөккө-босток сайганы.
 Ар канча кылып аракет,
 Алдында минген букадан,
 Аңтарып сайа албады!
 «Найзадан айла кетти деп,
 Насибин, ушул белем деп,
 Имерип сайса бадырек,
 Бу дүйнөдөн кеттим», – деп.
 Сабына коло орогон,
 Алыскы жоого жорогон.

СЕМЕТЕЙ

Атасы баатыр Алмандан,
 Мурас калган Айбалта,
 Кыймылдатпай кесүүчү,
 Кыя тартып таш чапса,
 Жанын кайдан айады?
 Айбалтаны колго алды,
 Комутта жазып, кур калып,
 Кайра кирген кырданып,
 Тап бүркүттөй сурданды.
 «Эбине келсе бадырек,
 Дүйнөдөн эми кетти деп,
 Үзөнгүгө тамандап,
 Алдынкы ээрдин бек тиштеп,
 Ачылса жолум шар болуп,
 А дүйнө кеттик деп тиштеп».
 Арта салып ийинге,
 Кош колдоп тартып жиберет.
 Балтанын үнү чак деди,
 Түшчүлүк ыраак көп элге,
 Жанында турган немедей,
 Тундуруп кулак шак деди.
 Шай колдогон Гүлчоро,
 Чапкан экен жакшы эле.
 Төш жары энин келтирген,
 Уйутуп койгон сом темир,
 Жарылып сырты кеткени!
 Он сегиз миң ааламды,
 Оруп-жыйып алчудай,
 Опул-топул бат эле,
 Бир орого салчудай.
 Одурайган бадырек,
 Ыргаган шамал теректей,
 Элебеди бул чочко,
 Кыймыл этип, солк этпей.
 Кылчайып карап турганда,
 Амалы кетип ушунда,
 «Эми кандай кылам деп,
 Чын шайтаным кармады.

Көз ачтырбай урам», – деп,
 Кол тындырбай Гүлчоро,
 Сырты кайсы, миз кайсы,
 Үстөккө-босток төбөлөп,
 Салып турат дембелеп.
 Манжудан келген Мадыкан,
 Андай уруш көп көргөн.
 Качан чарчап чаалыккан.
 Колун сунуп алдыртан,
 Алмамбет уулу Гүлүстү
 Ач билектен кармаган.
 Билекке манжа илинди,
 Бул бадырек айбандын,
 Баатырлыгы билинди.
 Билегин толгоп кармады,
 Колундагы айбалта,
 Жерге түшүп калганы.
 Ал кармаса Гүлчоро,
 Жанын айап калбады.
 Сол колун сунуп имерип,
 Жакасынан кармады.
 Кудай өзү жаратат,
 Кубаты артык жандарды.
 Катуу силкип, бек тартып,
 Манжунун каны тажаалдан,
 Алмамбет уулу арстан,
 Оң колун сууруп алганы,
 Жакадан чойуп тартышып,
 Тамандаша калганы.
 Тартышканда чыдабай,
 Такыр темир сооттун,
 Узун, туура бөлүнүп,
 Чыгып кетти далдалы,
 Суркойон менен Көк бука,
 Айак шилтер аларда,
 Арга, медер калбады.
 Колдорун тартып алышпай,
 Кан ичип кайра жанышпай,

СЕМЕТЕЙ

Кармашкан бойдон көк түзгө,
 Ал кезекте баатырлар,
 Катары менен түштү эле.
 Буттап темир курчанган,
 Жан аяшпай ал экөө,
 Белиндеги жынжырдан,
 Былкылдатпай кармашты.
 Балбандарча басышты,
 Бардык күчүн салышты.
 Аркасына сүрүшүп,
 Этегин кайра түрүшүп,
 Көрүп туруп ал экөөн,
 Көпчүлүк жандан түнүлүп.
 Жаркырап жерге күн тийбей,
 Чаңга бети көмүлүп.
 Кээ кезинде үндөрү,
 Элге угулуп кай чакта,
 Бирин бири серпишип.
 Айкырышкан убакта,
 Капкачандан бер жакка,
 Катып калган кара жер,
 Оргуштап агып, суу чыгып,
 Толуп калды булакка.
 Буттары тийген кара таш,
 Чыдаштык бербей курган таш,
 Топурактай чачырап.
 Бирин бири тиктесе,
 Азуулары качырап.
 Кош көөрүктүн отундай,
 Көзүнөн жалын чачырап.
 Эки күнү, бир түнү,
 Эрикпестен кармашып.
 Сооттун баары жоголгон,
 Сонунда мындай болбогон.
 Бирин бири жеңбеди,
 Жеңүүгө алы келбеди.
 Ошол кезде кан Бакай,
 Салып жетип келгени.

«Чарчадыңар, арстандар,
 Салгылашып кеттиңер,
 Күнү-түнү сеп албай.
 Керней, сурнай тарттырып,
 Ажыратсак ал кандай?
 Тогуз, он күн дем алып,
 Ылгап жарак колго алып,
 Беттешсеңер бул кандай?» –
 Бакай минтип барганда,
 «Куру кантип жанам» деп,
 Алмамбет уулу ач арстан,
 Ичинен кайгы, бушман жеп.
 «Кандык өкүм өзүндө,
 Кандай кылса кылар», – деп,
 Унчукпай турду мостойуп.
 Манжудан келген кызыталак,
 Оозунан түтүн, буу чыгып.
 Чокуга чапкан немедей,
 Орго-баргы сөз кылып:
 «Мен майдандан чыкпаймын,
 Кыргыз атың өчүрүп,
 Жоготпой сени туз кылып!
 Мына бу уругу кытай Гүлчоро,
 Өлтүрөмүн алдыда,
 Жууруп ундай нан кылып!
 Жебесем кумар чыгабы,
 Семетей, Бакай каныңы?
 Бириң аттан жыгылсаң,
 Бириң келип камына,
 Уурулукча жоо алып,
 Карабайсың буруттар,
 Өзүңдүн алы жайыңа!
 Койнумда алтын кудай бар,
 Мен сыйынам ушуга
 Жазганбастан кудайдан,
 Алмамбет уулу Гүлчоро,
 Чокуга аны чапканга,
 Арданам мен артыкча!» –

СЕМЕТЕЙ

Деп Мадыкан каарданып,
 Көзүнөн жалын от жанып.
 Суу көрбөй жаткан канча жыл,
 Шорлуу чөлдөй кумсарып.
 Кара нөшөр жаачу,
 Жай күнүндөй бүркөлүп.
 Кабагынан каапырдын,
 Тийип турган жарык күн,
 Туткасы анда кептенип,
 Жаркырабай түнөрүп.
 Оозунан көбүк буркулдап,
 Соотун оңдоп курчанып,
 Бүткөн бойун топчулап,
 Кара бойун упчулап.
 Алайа капыр тиктесе,
 Ал чочконун көзүнөн,
 Алачыктай от чыгат.
 Маңдайга келген тоо, таштар,
 Чыдай албай таш кулап.
 Карагай, кайың теректер,
 Балталап кесип жаткандай,
 Туруштук бербей карсылдап.
 Көзүнүн чаары жеткен жер,
 Муз жарылып тарсылдап.
 Кыймыл эткен бүт жанды,
 Калтырбай баарын соргон жер,
 Токтоно албай калтылдап.
 Күн тутулуп, карайып,
 Ай чыга албай жашынып,
 Каарынан коркуп чочконун,
 Асманда жылдыз аз калып.
 Койо берип Гүлүстү,
 Букага минди камданып.
 Аркага колун шилтеди,
 Алып келген жүктөтүп,
 Алтымыш балбан манжудан,
 Жоо жарагын, кийимин,
 Толуктап алып келгени.

Койнуна колун салганы,
 Жакут менен көздөгөн,
 Коло менен жасаган,
 Колдой турган кудайын,
 Колуна кармап алганы.
 Калдыр-күлдүр дегенсип,
 Кашкайып каран күлгөнсүп,
 Мойнун ийип, каш серпип,
 Койнуна кайра катканы.
 Көрүп туруп капырды,
 Кабылан Бакай карыга,
 Гүлчоронун айтканы:
 «Айланайын, абаке,
 Дем алдырам мени – деп,
 Убара болбо, тегеле.
 Кантип кайра жанайын,
 Кол менен жасап кудайын,
 Колдоп мени койот деп,
 Көйрөңдөнүп өкүрсө,
 Атам баатыр Манастын,
 Арбагына сыйынам.
 Алты күндөн ашырбай,
 Арасында чочкону,
 Чанданды соргон дүйнө ушул,
 Таруудай сөөгүн калтырбай,
 Талкалап муну тоз кылам!
 Менменсиген чочконун,
 Өз кайратын башына,
 Өлө турган күч кылам!»
 Деп, Гүлчоро Бакайга,
 Кашкайып туруп кеп айтып, –
 «Кайыр кош, аба, – деп айтып, –
 Сайып алсам чочкону,
 Манжу, жапан, казакка
 Найзага илип көтөрүп,
 Алып барам ушуну.
 Башаламан барбаңдап,
 Ала көөдөк Канчоро,

СЕМЕТЕЙ

Манжу менен жапанга,
 Аралап кирип кетпесин.
 Байкабай артын дардаңдап,
 Тайбуурул менен абакем,
 Бастырбасын салбаңдап.
 Бекер убал байкасам,
 Караанга келген кошунду,
 Карандай кырып, кан чачмак.
 Бир сураймын, абаке,
 Атамдан калган Сырнайза,
 Жеткирип аны берип бак.
 Ылдамырак желиң деп,
 Айланайын, абаке,
 Жеткиртип аны бериң», – деп,
 Айтып турду Гүлчоро,
 Арты-артынан кан какшап.
 Барган менен Бакай кан,
 Баатырлар болбой койгондо,
 Баш байланып барбаса,
 Майданда турган жекме-жек,
 Жакырлар болбой койгондо.
 Айрыкчасы Мадыкан,
 Карарып болбой койгондо.
 Өчөшүп ага Гүлчоро,
 Баатыр жан болбой койгондо.
 Бозжорго менен аргытып,
 Чаң уйултуп самсытып.
 «Канчоролоп» чакырып,
 «Канкордон калган Сырнайза
 Алып чап», – деп, бакырып.
 Оозунан кеп чыкканча,
 Оро-пара маңдайда,
 Көрүп турган Канчоро,
 Найза өңөрүп чапты анда.
 Алдында анын Суркойон,
 Алмамбет уулу Гүлчоро,
 Айбаттанып жоо сайган,
 Адамдан артык шер чоро.

Куйушканын кыскартып,
 Басмайылын бош тартып.
 Боор олоңун бек тартып,
 Алмамбеттин бадана,
 Сары алтындан көздөгөн,
 Самсыган кытай Бейжинде,
 Салтка кийген тон ошо.
 Үпчүлүгү үч тогуз,
 Үпчүлөндү, эр чоро.
 Топчулугу үч тогуз,
 Топчуланды, шер чоро.
 Куймалуу алтын үзөнгү,
 Нардай болгон Сур атка,
 Теппей ыргып мингени.
 Тили таттуу, боору таш,
 Буудай жүздүү, кара каш,
 Ширин сөздүү, от көздүү,
 Асталап сүйлөп кыз үндүү.
 Чыбыктай бели буралган,
 Жер бетинде жок эле,
 Мындай сулуу жаралган.
 Алагар көзү чолпондой,
 Эр кулагы калкандай,
 Кызылы кызыл, агы ак,
 Карга тамган кан кандай?
 Сыпаттап айтып болгусуз,
 Тамылжып турат бети айдай.
 Чачы тал-тал жибектей,
 Ээрдиндеги муруту,
 Найзага таккан түпөктөй.
 Кара бойу келишкен,
 Күмбөзгө тарткан сүрөттөй.
 Сырнайза колго тийгенде,
 Күлүңдөдү, сүйүндү.
 Мадыкандын түрпөтүн,
 Көзү көргөн кан Бакай,
 Гүлчородон түңүлдү.
 Жоо жарагы алдында,

СЕМЕТЕЙ

Дайарланган Мадыкан,
 Кирген нардай чамынып,
 Сокмоктуу найза колго алып
 Барып тийди качырып.
 Сокмоктуу найза тийгенде,
 Мадыкан муштап ийгенде,
 Кез төш жары найзасы,
 Бадана, соотун талкалап,
 Чарайнасын жок кылып,
 Колтуктун көбүк этине,
 Төрт карышча киргенде.
 Көк букасы бултулдап,
 Желип өтө бергенде,
 Сом этке найза тийгенде,
 Алмамбет уулу Гүлчоро,
 Чын ачуусу келгенде.
 Кыйшайа түшүп опоңуп,
 Оргуштап аккан кызыл кан,
 Капталынан куйулуп.
 Султандын уулу чорого,
 Мындай жара буйумбу?
 Аз болгондо аккан кан,
 Арыкта суудай куйулду.
 Сырнайзаны колго алып,
 Чын ачуулап умсунду.
 Мадыкан бура тарткыча,
 Чарайнанын четине,
 Ай далынын бетине,
 Качырып найза бир урду.
 Күчтүү урган Сырнайза,
 Бор сайгандай күрт этип.
 Төш жары кирип, ал кетип,
 Муштап өтө бергенде,
 Уй мүйүзүн тайанып,
 Араң өөдө болду эле.
 Далыдан аккан кызыл кан,
 Көк буканы жошолоп,
 Соорусунан куйулган.

Ант ичкендей арданып,
 Манжунун каны түгөнгүр,
 Ачууланып саргарып.
 Ал төш жары кирген Сырнайза,
 Мадыканга канчалык?
 Качырып жетти Гүлүстү,
 Жаралуу каман кептенип.
 Найзасын булгап имерди,
 Балакеттүү түгөнгүр,
 Бөйрөккө сайып жиберди.
 Бөйрөккө найза тийерин,
 Баатыр Гүлүс билгени.
 Бөйрөгүнө тийгизбей,
 Мадыканга билгизбей,
 Машы чыккан эр чоро,
 Ат капталга шалк этип,
 Жыгыла берди ошондо.
 Каңгып сайган найзасы,
 Кайпып өтүп кеткени.
 Мадыкандын Көк бука,
 Сууда сызган балыктай,
 Бурулганда булт этип,
 Бута атым жерден көрүнүп,
 Төрт туйагы шырыктап,
 Уйдан чыккан шум бука,
 Кош кулагы шалактап,
 Ача туйак шарактап.
 Букасын кайра бурганда,
 Кайра айланып бир сайса,
 Жок болчудай көрүндү,
 Эр Гүлүстөн жалганда.
 Эсин жыйып жалактап,
 Элөөрүгөн баатырың,
 Оңолуп минип сермелип,
 Алдындагы Сур атка,
 Айабай камчы бир салды.
 «Манастап» ураан чакырып,
 Болумдуу чочко капырды,

СЕМЕТЕЙ

Май сооруга бир сайды.
 Ошол урган Сырнайза,
 Томолонуп кетмекчи,
 Утур келсе кыр ташка.
 Таамай күчүн арнаган,
 Май соорудан койгондо,
 Мадыкандай чочкону,
 Томолото жаздады.
 Тоодой болгон бадырек,
 Тоңкойуп көтү кыйшайды,
 Жаралуу болгон көк жолборс,
 Жолуккан бенде соо болбос.
 Алмамбет уулу эр Гүлүс,
 Азыркысын ага окшош.
 Баатырдан тийген найзаны,
 Манжунун каны Мадыкан,
 Балбандык менен көтөрдү.
 Ким көргөн мурун мындай жан,
 Күч келген сайын күч алган?!
 Зордугун капыр көрүнттү,
 Суркойон оозун бургуча,
 Султандын уулу Гүлүстүн,
 Соорудан канын төгүлттү.
 Гүлчоро минген Суркойон,
 Өмгөчөктөп жыгылды.
 Үстүндөгү Гүлчоро,
 Топого башы тыгылды.
 Букасы мыкты капырдын,
 Сайганы жазбас жакырдын.
 Алдындагы Көк бука,
 Өкүрөңдөп жүгүрүп,
 Өтө берди төрт бута.
 Машы чыккан балбан эр,
 Байыртан намыс алган эр.
 Төрт аяктап тик туруп,
 Сур атты тартты чылбырдан.
 Сөөгү сак калган Суркойон,
 Ыргып турду, чыйрак мал.

Эки жерден найза жеп,
 Көбүк эт менен соорудан,
 Гүлчоро жолборс көкжалдан,
 Оргуштап агат кызыл кан.
 Кошо минди эр Гүлүс,
 Ат турганда ордунан.
 Минген менен баатырда,
 Найза сайар чама жок,
 Анжудан келген чочкого.
 Аккан каны төрт талаа,
 Кимдер айтып, ким айтпайт,
 Бендеде мындай чоң балаа!
 Качырышып сайа албай,
 Бирине бири бара албай.
 Ортосу алыс төрт бута,
 Экөө турду түз талаа.
 Ойуна түштү Гүлүстүн,
 О дүйнө кеткен эр Манас,
 Ошол учур маалда.
 Эки көзгө жаш алып,
 Эбегейсиз кайгырып.
 Түштүк жагын каранып,
 Гүлүстөн турду ошондо,
 Арбактарга жалынып:
 «Акырет кеткен атамдын,
 Арбагы келер болсочу!
 Олуйзаада Кошойдун,
 Оройу келер болсочу!
 Оройу бузук чочкодон,
 Өзү колдоп койсочу!
 Кыямат кеткен Алмамбет,
 Көрбөдүм жүзүн дүйнөдө,
 Эл айтат сенин атаң деп,
 Кылчайып келер болсочу!
 Кысылган мындай күндөрдө,
 Кызыл кан аккан мезгилде,
 Кыя карап койсочу!
 Кытайдан келген Алмамбет,

СЕМЕТЕЙ

Кыямат кеткен нечак деп,
 Бет алган жакка тырышкан,
 Кебездей ичи аппак деп.
 Жалгыз уулу Гүлчоро,
 Жан кыйналды жаман деп,
 Айланар күнү болорбу?
 Армандуу кылып кан атам,
 Арбагы эбеп-жөлөбөй,
 Манжунун каны Мадыкан,
 Агызып каным койорбу?!
 Көктеке сындуу ат минген,
 Көпкөк темир кийинген,
 Теминишкен душманын,
 Жети кат жердин алдына,
 Тим эле тирүү кийирген.
 Акбалтанын Чубак кан,
 Кызыгышкан урушта,
 Суудай кызыл кан аккан.
 Султандын кулу экен деп,
 Сүйөр күнүм болорбу?!
 Суркойон минип Гүлчоро,
 Жүрөр күнүм болорбу?!
 Шолоктоп ыйлап мен турсам,
 Султан Чубак арбагы,
 Сөөбөй мени койорбу?!
 Кара калпак кыргагы,
 Кабылан Манас чыйрагы,
 Кан Жакыптын Сыргагы,
 Телкызыл сындуу ат минген,
 Сундуруп найза тартпаган,
 Сумсайып жоодон качпаган,
 Жолугушкан немени,
 Жонуна найза аштаган.
 Учурайт экен ошого,
 Топурак баскан далай жан.
 Карыпка жардам болорбу,
 Ошол кабылан баатыр Сыргактан?!
 Эң алдында мен өлсөм,

Өчөгүшүп чочкодон,
 Эр Канчоро ал өлөсө,
 Караан болгон артында,
 Эки чоро тең өлсө.
 Арстандан калган туйактын,
 Тулпардан калган чунактын,
 Анда айласы не болор?
 Кан жөткүрүп абакем,
 Капталынан жаралуу.
 Карыйа Бакай абамдын,
 Ак сакалын кызартып,
 Кара мүртөз Мадыкан,
 Кан кылып башын аларбы?
 Атпай алаш көп журттун,
 Манжунун каны бул иттен,
 Амалы кетип каларбы?
 Жамгырчынын Шаймамбет,
 Манжуга барып сатылган,
 Ал арсыз пайда табарбы?
 Алп Жамгырчы карынын,
 Каныкей энем баарынын,
 Канжарлап кардын эшерби?
 Кардап жүрүп чочколор,
 Карыганда ошолор,
 Так айласы кетерби?
 Жалгызек менен Байтайлак,
 Бул бадырек Мадыкан,
 Башын кесип байланат.
 Ак калпак кыргыз кайран журт,
 Аргасын таппай сандалат.
 Айчүрөк учса куу болуп,
 Акун кандын шаарына,
 Таап бергин деп Чүрөктү,
 Манжунун колу жык толуп,
 Аны да жаман кыларбы?!
 Түпкү төркүн ээси деп,
 Букардагы Ысмайыл,
 Түпкү тирек сенсиң деп,

СЕМЕТЕЙ

Түп көтөрө кырарбы?
 Кылгылыкты кылабы,
 Кызыталак манжулар
 Кырып ийип, тыңарбы?!
 Кашкардагы Жоодарды,
 Маргалан, Ташкен, Коконду,
 Башкарып турган Сынчыны,
 Чогултуп баарын жыйарбы?
 Чокко салып боорун жеп,
 Чочконун жаны тынарбы?!
 Ата болуп асырап,
 Эне болуп алпештеп,
 Эркелетип эл баккан,
 Алатоо кыргыз энеси,
 Ээн таштап, бул жерди
 Ойунда ишин кыларбы?!
 Колотунун баарынан,
 Шарылдап суу куйулган.
 Суу оордуна сүт аккан,
 Ааламда сонун Тыйаншан
 Торопойун тоздуруп,
 Топурагын боз кылып,
 Туугандын белин бош кылып,
 Душмандын көөнүн кош кылып,
 Күркүрөп капыр барарбы?
 Күзгүдөй жарык тийген күн,
 Гүлдөгөн кайран биздин жер,
 Чүмкөнүп кара каларбы?!
 Акырет кеткен төрт берен,
 Алатоонду эстесең,
 Арбагың келе каларбы?
 Атакемдин Ак күмбөз,
 Ай ааламда даңкы бар,
 Күл, талкан кылып бул чочко,
 Кулатып бузуп саларбы?
 Күмбөзү жок Манастын,
 Оорагы өчүп каларбы?» –
 Деп буркурап Гүлчоро,
 Көзүнөн аккан жашы бар,

Көп кыйналып турганда,
 Алдындагы Суркойон,
 Ээсинен мурун жаныбар:
 «Ажыратып, Гүлүстөн,
 Алатоонун чөбүнөн,
 Айбандар көөнүн ачуучу,
 Көк ала майдан төрүнөн,
 Манжуга олжо кылгынча,
 Суркойонду деги сен,
 Аккула ата, ала жат!
 Азыз кандын Алмамбет,
 Арнап минген Сарала,
 Арстандан айрып калтырбай,
 - Арбагың мени, ала жат!
 Алп Чубак минген Көктеке,
 Аккула менен барабар,
 Атагың жүрөт эмгиче,
 Суркойонду, ала жат!
 Манжуга олжо бергинче,
 Сырттан Сыргак баатырдын,
 Сындуу малы Телкызыл,
 Суркойонду тарп кылбай,
 Жалынам сага, ала жат!» –
 Деп, Суркойон солкулдап,
 Жетим калган баладай,
 Ичин тартып болкулдап,
 Айбан мал ыйлап турганда,
 Күрпүлдөктүн куйушта,
 Таамай түш болгон убакта,
 Жер силкинип, күн өлүп,
 Күн өлбөсө неткени,
 Күүгүм тартып кеткени!
 Капкара булут чогулуп,
 Чүмкөлүп катуу койулуп.
 Жел күркүрөп, үн чыгып,
 Түштүк батыш жагынан,
 Тунарык кызыл сүр чыгып.
 Каркайып турган Алатоо,
 Асман менен теңдешкен,

СЕМЕТЕЙ

Жаш тилекти көргөндө,
 Жалпайып жылма болчудай,
 Жашып башын ийишкен.
 Карагай, кайың, тал, терек,
 Бороон, шамал урса да,
 Шоодурабай дарак, таш,
 Тилден калып унчукпай,
 Дымыгып кетти кара жер.
 Кызталак манжу дартынан,
 Кыямат кайым болгондой.
 Аңтарылып жер, асман,
 Ар мүнөзүн байкасаң,
 Астын-үстүн болгондой.
 Таштан ташка секирген,
 Назик муңдуу үндөрүн,
 Аккан суулар келтирген,
 Жер жайнаган чечекей,
 Гүлдөрүн күбүп түшүрдү.
 Күзгү коңур салкындай,
 Өзүнүн өңүн өчүрдү
 Өйүз-бүйүз кеп жандар,
 «Алда кандай заман деп,
 Болду бүгүн жаман» деп,
 Бирин бири карабай,
 Талаада жүргөн айбандар,
 Эмизе берди алмашып,
 Өз баласын тааныбай.
 Муңдуу сайрайт булбулдар,
 Мурункудай наалыбай.
 Ак муздун баары көгөрүп,
 Жер жүзүндө бар нерсе,
 Калды катып дени өлүп.
 Аңгычакты болбоду,
 Ашкере келди бул жерге,
 Арбагы Манас колдоочу!
 Түштүк жактан сурданган,
 Кызыл мунар арылды.
 Жаркырап жерге күн тийип,
 Күзгүдөй болуп жарыды.

Келе жатат төрт берен,
 Көргөн жандар тааныды.
 Тоонун баары оштонуп,
 Томсоргон тоолор жок болуп,
 Мойундарын көтөрүп,
 Көргүн мени дегенсип,
 Турнадай болуп койкойуп,
 Гүлдүн баары чатырап,
 Байчечекей жер жайнап,
 Булбулдар сайрап, тил кайрап,
 Муңдуунун көөнү ачылып,
 Көк ала майдан жер бети,
 Көргөндүн баары калды таң.
 Камбар ата сылаган,
 Ай соорунун түзүндө,
 Минген аты Аккула,
 Айбандан башка жаныбар,
 Аккула минип залкайып,
 Алатоодой заңкайып,
 Алдыда баштап Айкөл шер,
 Келе жаткан чагы бар.
 Уй куймулчак Сарала,
 Уйулгуткан бирөө бар.
 Темир көк тулпар ат минген,
 Көк темирден тон кийген,
 Көзөл Чубак келаткан.
 Сырнайзасын зыңкыйтып,
 Телкызылды кындыйтып,
 Зерлүү таажы кийинген,
 Өз кезинде Сыргактын,
 Сексен нөкөөр кашында,
 Күнү-түнү бир жүргөн.
 Мындай дөөлөт ким көргөн?
 Келген күкүк түрдөнгөн,
 Күлө багып кашкайып,
 Өңу жарык күзгүдөн,
 Айкөл шерден айрылбай,
 Ал үчөө катар бир жүргөн.
 Кудай бетин нары кыл,

СЕМЕТЕЙ

Күлгүн тартып жер күлүп,
 Тиктенип чептер сүйүнүп
 Таштын баары жалтырап,
 Жер ачылып жаркырап,
 Нур чачылып жыт бурап,
 Жан-жаныбар кыбырап.
 Сүйкүмдүү сонун көрүндү,
 Жердин бети жыбырап.
 «Кыргыздын колу келди деп,
 Жайнаган манжу, казактар,
 Төртөө келип, жөн койбой,
 Сойду эле кан кылып,
 Кызылуйук дөөнү деп,
 Төртөөнө төртөө кошулду,
 Эми кандай болду?» деп.
 Баатырды көргөн далайы,
 Эл тарабын карасаң,
 Сүйүнбөгөн бир жан жок.
 Жоо тарабын карасаң,
 Күйүнбөгөн бир жан жок.
 Бирде өөдө, бирде пас,
 Ушундай экен дүйнө шок!
 Жергелетип төрт баатыр,
 Желе, жорто келатыр.
 Сарала менен теңселип,
 Кыраан Алмаң, эңсенип,
 Баатыр Гүлүс жанына,
 Белүнүп жалгыз ал келип.
 Сүйүнүп жашы токтобой,
 Көз айырбай жалдырап,
 Гүлүстөн калды шалдырап.
 Азиз кандын Алмамбет,
 Гүлүстөнгө айткан кеп:
 «Тирүүмдө жүзүң көрбөдүм,
 Алтын чырай бетинден
 Алдейлеп, балам, сүйбөдүм.
 Жай алган жерге тынч койбой,
 Жалынып катуу наалыдың.
 Манжудан чыккан Мадыкан,

Жан кыйналар эр эмес.
 Тоо бузулуп дүркүрөп,
 Сайларга келип жык толуп,
 Агызып кетер сел эмес.
 Келгин, балам, жаныма,
 Оң колунан бир кармап,
 Оң, колум күчүн бердим деп,
 Сол колунан бир кармап,
 Сол колум күчүн бердим деп.
 Ойронун чыгар чочконун,
 Ушул чакта манжунун,
 Кайраты сага теңби деп?
 Аркасынан сылады,
 Адам уулу далынды,
 Тийгизбесин жерге деп.
 Көрүшөрбүз да бир күн,
 Жан кыйналып күч келсе,
 Жаштык кылбай чакыр деп.
 Болгун, балам, турбагын,
 Бул бадырек чочкону,
 Кара жерге батыр деп.
 Бул өңдөнгөн сом билек,
 Ар кайсы жерде элдедир.
 Мадыканча болбосоң,
 Тукум болбой жерге кир!
 Караанга келген кошунга,
 Катылбагын, тийбегин!» –
 Сөзүн айтып болгунча,
 Өйүздөгү көп жанга,
 Ирмеп көзүн Гүлүстөн
 Серпип кашын караса,
 Көрүнүп турган бул төртөө,
 Кай кеткени билинбейт,
 Карааны жок эч жайда.
 Апкаарыбай, калтарбай,
 Манжунун каны Мадыкан,
 Атырайып түрү суук,
 Карап турат маңдайда.
 Караанын көздөн чыгарып,

СЕМЕТЕЙ

Калкынан эми чыккандай,
 Эр Гүлүстөн чыйралып.
 Сырнайзаны колго алып.
 Жан алчудай сурданып.
 Өлгөндү көрүп көз менен,
 Күлүндөп өңү нурланып.
 Бастырып жөнөй бергенде,
 Мадыкан турат муну айтып:
 «Сээрчисиңби, Гүлчоро,
 Сени менен сүйлөшкөн,
 Айтчы атың ким ошо?
 Аккула минип шаңданган,
 От жанып көзү маңдайдан.
 Өзгөчө түрү бир башка,
 Аккүбө кийген кайсы жан?
 Качырганын кайсаган,
 Кагышкандан тайбаган,
 Көк темирден тон кийген,
 Көгала тулпар ат минген,
 Көрүндү көзгө бир адам,
 Көп адамдан сүрдүү экен,
 Анын аты ким экен?
 Сырнайза колдо зыңкыйган,
 Шыргыйдай бойу шыңкыйган,
 Санды көрүп шашпаган,
 Сан экен деп качпаган,
 Сапырылган заманда
 Санаада ишин баштаган.
 Караса жүзү нурланган,
 Качырса жүз миң, кол алган.
 Темир кызыл көк атчан,
 Темингенин куткарбас,
 Саңоору алтын шумкар жан,
 Келгендердин ичинен,
 Салакасы артылган
 Зерлүү жака, алтын тон,
 Салты менен жамынган,
 Аныңдын айтчы аты ким?!
 Эки күндүн алдында,

Кан Бакай келген жаныңа,
 Дем алып кийин келгин деп,
 Канчалык айтып жалынса,
 Болбой койдум мен анда.
 Ойлогомун ал чакта,
 Оморо сайып алам деп,
 Ойдунга каның жайам деп.
 Ойума келбей мен калдым,
 Кутулуп сенден калар деп.
 Өз ойумда жүрчү элем,
 Ак калпак кыргыз алашты,
 Аяк асты кылбаган,
 Коң төрөнү чабал деп.
 Туудурган атам Нескара,
 Туруштук кылбай душманга,
 Аралатып кыргызды,
 Алда кандай иши деп,
 Көз кайкыган анжуга,
 Кандык наам алганбы,
 Кырмуз шаанын Мурадил,
 Кылымдан чыккан чабалбы? –
 Деп жүргөмүн башында
 Баарысын айтып бир бирден.
 Андан кийин Гүлүстөн,
 Мага уруксат бергин сен,
 Элиме барып келейин,
 Эки күн жатып, дем алып,
 Сегиз болдуң төрт элең.
 Седдей каның агызып,
 Эдебинди берейин!
 Сөз талашып калкымда,
 Өлүп кеткен алдымда,
 Кызыл дөөнүн дартында,
 Тамак ичпей келгемин.
 Тамактанып алайын,
 Как айлаңды кетирип,
 Талаада каның жайайын.
 Өлтүрдүм деп кош болбой
 Таласыңа барайын.

СЕМЕТЕЙ

Таш талканын чыгарып,
 Коргонуң талап алайын!»
 Жоокалатып кеп сурап,
 Жоо бөрүсү Гүлүстөн
 Мунун жүрөгү канча деп сынап.
 Мадыкан антип турганда,
 Ак сакалы чайкалып,
 Бозжорго менен чайпалып,
 Жашы кыркта немедей
 Досун көргөн кан Бакай,
 Ажары айдай нурланып,
 Келе калып кеп айтат:
 «Э, кулунум, Гүлчоро,
 Келип кеткен байатан,
 Кербендерим муну айтат.
 Бир тойуучу ырыскы,
 Тамагы бар бул иттин,
 Ичпей турат бу капыр,
 Ошол үчүн көөдөндөн,
 Кылча жаны кыйылып,
 Чыкпай турат бу капыр.
 Байкап туруп алыстан,
 Байатан бери карасам,
 Элиме барып келсем деп,
 Мөөнөт сурап жалынган.
 Барсаң, барып, келгин деп,
 Айтсаң, боло жаш арстан!»
 Абасы айтып анчалык,
 Акылына сөз салып,
 Кошко карай жөнөдү,
 Кайра тартып жол алып.
 Мадыканга Гүлчоро,
 Айтмак болду шаңданып.
 Кырчактын кыраан барчыны,
 Шаңшыгандай Гүлчоро.
 Жерге чыккан жашыл чөп,
 Абанын жамгыр суусуна,
 Аңсагандай, Гүлчоро:
 «Э, Мадыкан, сен уккун,

Караанын көрүп шерлердин,
 Кантеринди биле албай,
 Айлаңды таппай удуктуң!
 Аккула минип шаңданган,
 Айбатын көргөн жалтанган,
 Атагы алаш көп журттун,
 Алатоодой аркасы,
 Ак калпак кыргыз журтунун,
 Калдайган темир капкасы,
 Көргөндө эстен тандыңбы,
 Арбагы азыр тирүүдөй,
 Атакебиз Манастын?!
 Алдыңкы келген Айкөл шер,
 Аты Манас баатыр эр.
 Жүрөгү чыгат кыпылдап,
 Көрүнүп койсо карааны,
 Сага окшогон немелер!
 Мени менен сүйлөшкөн,
 Алгыр бүркүт түрдөнгөн
 Азиз кандын Алмамбет,
 Кытайдан келген эр экен
 Мен Гүлчоро бакырды,
 Анын уулу дээр экен.
 Көз көрбөй, кулак уккан кеп,
 Манжу, калмак, чүржүттөр,
 Чогулушуп алган дейт.
 Кылымдар бойу былк этпей,
 Ажыдаар деп аталган,
 Кытайга түйшүк салган дейт.
 Таарынып кытай канына,
 Манжу, калмак, чүржүткө
 Бошотуп шаарын берген дейт,
 Ошондо кең Таласка келген дейт.
 Айкөл шердей зор баштан,
 Алмамбет султан жол баштап,
 Элүү төрт илек кол баштап,
 Түрк уланы келген дейт.
 Анжу, манжу, калмакты,
 Кытай, кыргыз бирлешип,

СЕМЕТЕЙ

Бейжинден айдап чыгарып,
 Түндүк жакка кууган дейт.
 Көпкөк темир кийинген,
 Көгала тулпар ат минген,
 Көргөндүн бойу титиреп,
 Көзүнөн жалын, от күйгөн,
 Балта дөөнүн эр Чубак.
 Беттешкенден жеңилип,
 Көзү өтүп кеткиче,
 Теңдигин колдон бербеген,
 Түбү тектүү шер Чубак.
 Сырнайзасын зыңкыйткан,
 Таптаза бойун шыңкыйткан.
 Тиктесе көзү сурмалуу,
 Түлөк куштай кылтыйган,
 Баатыр Сыргак кан ошо.
 Чоң Бейжинде урушта,
 Токсон уруу түрк уулу,
 Алда канча санаксыз,
 Анжу, манжу, калмакта,
 Кармашты канча көп көрдү.
 Ошол күнү тайманбай,
 Жалгыз жумуш бүтүргөн,
 Жакыптын, Сыргак уулу
 Тегин киши дебегин,
 Келген төртөөн сен муну!
 Бүткөн бойун чойундан,
 Эритип куйуп койсо да,
 Эбиң келди, Мадыкан!
 Качалбайсың, ажалдан,
 Айтканымды мен кылам.
 Алдындагы Көк бука,
 Сен кептенип, Мадыкан,
 Уйду минип не кылам?!
 Кебетенди байкасам,
 Эки бетиң толуксуң.
 Соруп жатып анжуну,
 Семирип, чочко, толупсуң!
 Көч-көч айдап, жол тарткан,

Өлүгүң калып талаада,
 Казактын ити тойунсун!
 Эми имерип, бир сайсам,
 Ээрден сени кыйшайтам.
 Гүлчоро атым курусун,
 Илип алып найзага,
 Тебетейдей көтөрүп,
 Манжу, жапан, казакка,
 Аралап элге барбасам!
 Уруксат бербей мен койсом,
 Бир тойбой өлсөң, жалгандан,
 Арманың калар ар качан!
 Бер жагы эки күн болсун,
 Нар жагы жети күн болсун.
 Арманың, чыгып болгунча,
 Баарыңды ичип тойунгун.
 Кайтып келип бул жерге,
 Кара койдой сойулгун.
 Болжолдуу күндөн кечикпей,
 Өзүң, келгин сен деди.
 Эрте, кеч байкап жүрөсүң,
 Сен кептенип, аш уулап,
 Кошко барбайм мен», – деди.
 Ушу болот баатырдын,
 Манжунун каны капырга,
 Мөөнөттүү жооп бергени.
 Суркойон оозун бош койуп,
 Башынан алып жүгөндү,
 Эчтемеден камы жок
 Агытып атын жиберди.
 Көк букачан Мадыкан,
 Күңгүрөнүп бул айбан,
 Кошуна барып далпайып,
 Ашпоздору ашыгып,
 Жапа тырмак камдашып,
 Жалгыз жеген тамагын,
 Жамактап аз айталык.
 Чочкосу жок ал жерде
 (Чочкодон артык кем эмес),

СЕМЕТЕЙ

Айуу менен сууру,
 Арбын эле ал жерде.
 Алман салып угузуп,
 Анжу, манжу, казактан,
 Алты жүз мерген жиберди.
 Он бир айуу, беш жүз суур,
 Бир күндө атып келгени.
 Жылкынын этин жебеген,
 Айып экен бир жери.
 Уйдан сойду он үчтү,
 Төөдөн сойду экини.
 Койдон сойду бир жүздү,
 Он бир айуу, беш жүз суур,
 Он үч сыйыр, бир жүз кой,
 Эки төөнү аа кошуп,
 Баарын жалгыз жеп бүттү.
 Кош тегирмен жүгүргөн,
 Кош жаңырык үн салган,
 Күрпүлдөктүн куйуштан,
 Бир өзөндү бүт ичип,
 Какшытып аны соолутту.
 Курсагын сылап чердейип,
 Кош болуп капыр оштонду.
 Алты киши түк тынбай,
 Маңдайдан аккан терлерин,
 Арытып, аарчып алалбай,
 Күнү-түнү дем албай,
 Бек кыйналды шордуулар,
 Ташып тамак бералбай.
 Кымыздан тарткан аракты,
 Кылкылдатып бул чочко,
 Жутуп турат, дем албай.
 Арак, эттин баарысын,
 Такыр жеди бадырек,
 Өлбөстүктүн дарысын.
 Алты батман нан жеди,
 Ошондо да тойунбай,
 Кана тамак маа –деди.
 Беш жүз уста жыйнады,

Найза, балта, кылычын,
 Мизин ууга сугарды.
 Жонундагы жаранын,
 Каны менен ириңин,
 Тарттырып аны чыгарды.
 Бүткөн бойу жеңилди,
 Көк бука болду мингени.
 Күн чекеге жеткинче,
 Оозу тынбай жегенин.
 Күн көзү түш болгондо,
 Шашылып жолго киргени.
 Караанын көрүп капырдын,
 Кан ичме доңуз баатырдын,
 Гүлчоро атын кармады.
 Жети күн жатты майданда,
 Оозуна даам албады.
 Токсон күндүк салышта,
 Мындай нечен сайышта,
 Тотугуп өңү калбаган,
 Оозуна тамак албаган.
 Карды ачып талбаган,
 Кабылан туулган эр немең,
 Калың элдин баарынан,
 Кайраты артык кабылан.
 Караанын көрүп каапырдын,
 Катыны эркек туугандай,
 Каткырып күлүп сүйүнүп,
 Суркойон белин чыңдады.
 Атадан калган Сырнайза,
 Мадыканга ыргады.
 «Армансыз өлсүн чочко деп,
 Алдында сайып алсын» деп,
 Аңкаарыбай турганы.
 Көк камандай күркүрөп,
 Күчү артык Мадыкан,
 Көргөндүн бойу дүркүрөп.
 Элесин көргөн айбандар,
 Эси чыгып бүркүрөп.
 Жетип келди майданга,

СЕМЕТЕЙ

Көөрүктөн чыккан жалындай,
 Эпкини катуу күжүлдөп.
 Айал кылып турбады,
 Ал Мадыкан бадырек,
 Аргытып найза урганы.
 Найзаны күүлөп сунганда,
 Учунан жалын, от күйүп,
 Жолум үйдөй чок күйүп.
 Алдындагы Көк бука,
 Ок жетпестей жүгүрүп.
 Кейпин көрүп чочконун,
 Эр Семетей, кан Бакай,
 Канчоро баатыр үч арстан,
 Турушту андан түнүлүп.
 «Кыйырга эми келди» деп,
 Гүлүстөн турат сүйүнүп.
 Сокмогу менен найзанын,
 Соолгон чочко муштады.
 Кенебеген Гүлүстөн,
 Кеңири бул жалгандан,
 Кетип кала жаздады!
 Атынын жалын кучактап,
 Чарайнасы жарылып,
 Быт-чыт болду нечен кат
 Бул бадырек Мадыкан,
 Гүлүстү урган найзада,
 Улуу Инген тоосун бир сайса,
 Томоруп түптөп таштамак!
 Өзү сайып кош болуп,
 Көк бука менен оштонуп,
 Кыя тартып, бир сайып,
 Өтө берди кош болуп.
 Найзаны муштап, тартканда,
 Талкаланып чарайна,
 Быт-чыты чыгып жатканда,
 Кол арыктай шарылдап,
 Эр Гүлүстөн баатырдын,
 Соорудан каны акканда.
 Кездемдин учун кылайтып,

Кезгерип найза чунайтып.
 Керене күлүк Сур атты,
 Камчы берип чуратып.
 «Көтөндүн бүрөө чети деп,
 Алтын ээр калмакча,
 Аркасында кашы деп,
 Качырып найза урчуу жер,
 Нак капташтың ушу» деп,
 Сундурган найза тартпады,
 Сегиз көчүк кошууга,
 Сырнайзаны аштады.
 Тоодой болгон бадырек,
 Тоңкойуп жерди жазданды.
 Кылбай койбойт Гүлчоро,
 Оозу менен айтканды.
 Алдындагы Сур аттын,
 Ооздугун тартканы.
 Имерилип айланды,
 Эң эле жаман карарды.
 Эндиреп жаткан чочкону,
 Эмчектин асты көбүк эт,
 Үстүртөн найза мадады.
 Таамайлап келип бек сайды,
 Аркасынан Сырнайза,
 Учу чыгып кылтайды.
 Найзаны сайып таштады,
 Имере кармап балтаны,
 Кан ичме минген Көк бука,
 Орой төбө чокуга,
 Унгусу менен бир салды.
 Балтаны тартып алганда,
 Катуу чапкан сом балта,
 Мээсине орноп калганда,
 Төрт айагы тыбырап,
 Өкүргөн үнү көк жарып,
 Көк бука өлүп калганы.
 Балтаны байлап жанына,
 Салып жетип келгенче,
 Мадыкандын алдына,

СЕМЕТЕЙ

Найзаны кармап сабынан,
 Ыкшап сайып абыдан,
 Так көтөрүп алганы.
 Мадыкан менен Гүлчоро,
 Оор келип Сур атка,
 Жүрө албай калганы.
 Өзү айбан Суркойон,
 Алдыңкыдан бешбетер,
 Аккан дайра, тоо, ташка,
 Айрыкчасы Тыйаншан,
 Бек жалбарып ушуга:
 «Колдогун, мени дем берип,
 Айланайын, Алатоо,
 Суусун ичкен колот, коо!
 Чөбү күрүч, суусу сүт,
 Алатоо, мага бергин күч!
 Салкындуу жыпар, сайың түз,
 Залкарлуу тоом бергин күч!
 Үстүмдөгү Гүлчоро,
 Эбегейсиз шер болуп,
 Жеңе албай дегеле,
 Адам уулу тең болуп.
 Найза илип Семетей,
 Мадыканды көтөрсө,
 Басалбай турсам майышып,
 Шерменде айбан мен болуп.
 Кандырып суусун суу берип,
 Суркойонду тааныткан,
 Ак карлуу ата Алатоо,
 Алсызга медет кылбасаң,
 Мындай тирүү болгуча,
 Өлгөнүм жакшы курган жан!»
 Коргошундай таш эрип,
 Суркойон ыйлап теңселип.
 Буркурап айбан турганда,
 Алатоонун ардагы,
 Арстан Манас арбагы,
 Алдында минген Кула атты,
 Куйундан бүткөн бул атты,

Кыз олуйа Кеңколдон,
 Күрпүлдөккө узатты.
 Ак калпак кыргыз элине,
 Атасындай асырап,
 Ак сүтүн берген Алатоо,
 Жардам кылып Сур атка,
 Созуп мойнун узартты.
 Азар түмөн айбанды,
 Асыраган Алатоо,
 «Аккула менен баргын» деп,
 Ак кайыпка тоо айтты.
 Ак кайып менен Аккула,
 Кирип келди жер чаңдап.
 Күрпүлдөктүн куйушка.
 Аркырап үнүн чыгарып,
 Кишенеди Аккула.
 Чылбырын илип мүйүзгө,
 Жетеледи ак кайып.
 Кайнап турган калың эл,
 Баарысы көрүп, таң калып,
 Белин тартып, бүт серпип,
 Эки дөөнү көтөрүп,
 Анжу, манжу, казактын,
 Жүз элүү миң, аскерден,
 Ашып калган немеси,
 Жүрөгү чыгып баарынын,
 Баатыр шерден сүрдөдү.
 Ташкындуу күчүн бергендей,
 Аркайган мөңгү, ак баш зоо,
 Кайрат кирип кайыптан,
 Турган тулпар баспастан,
 Бутун сергип, күч жыйнап,
 Жорголой басып ыргыштап,
 Жолго түшө калганы.
 Ошондой кылып жоо сайган,
 Найзага илип калдайтып,
 Анжу, манжу, казакка
 Көтөргөн бойдон ал барган.
 Анжулук жандан түңүлүп,

СЕМЕТЕЙ

Аккубак катуу сүйүнүп.
 Керимбай менен Үмүтөй,
 Эң эле жаман күйүгүп.
 Жетелей чаап, боз бээсин,
 «Садага кылам эрге деп,
 Агеркеч келет жүгүрүп.
 Кара тоодой калдайтып,
 Мадыканды Гүлчоро,
 Көтөрүп алып келгенде,
 Аттан түшүп аламан,
 Амандык сурап баары жан.
 Ызы-чуу болуп чуркурап,
 Баары турду зыркырап.
 Кан Бакай абаң карыйа,
 Эр Семетей, Канчоро,
 Салып жетип келишти,
 Гүлчоронун жанына.
 Эсендик айтып сурашып,
 Жай-жайына түшүрдү,
 Аскердин баарын чубатып.
 Эртеси элди жыйдырды,
 Эр Семетей кеп кылды:
 «Жапан менен анжуну,
 Ким барып аны чыкырды?» –
 Деп, Семетей айтканда,
 Эч кишиге кеп бербей,
 Керимбай айтты сөзүн жай:
 – Жапанга барса, мен бардым,
 Манжуга дагы мен бардым,
 Аларга кабар мен салдым.
 Кан Үмүтөй жумшады,
 Барбаймын деп айтпадым.
 Жыйнап келдим бул элди,
 Кыдырып келдим көп жерди.
 Барган күнөө менде бар,
 Баргызган мени Үмүтөй.
 Чакырган күнөө менде бар,
 Чакырткан мени Үмүтөй.
 Кырк миң алтын пул берип,

Кызылуйук чоң дөөгө,
 Кылкылдаган деңизге,
 Кыямат жакын бир жерге,
 Барып келгин сен деди,
 Тил билесиң бар деди.
 Барып келдим аларга,
 Барып абал айтканда,
 Баары келди бул жайга.
 Алдына миңден алтынды,
 Алман салдык байларга, –
 Деп, Керимбай айтканда,
 Анда Семен мындай дейт:
 «Калжыраба, Керимбай,
 Капкайдагы бокту жеп.
 Манжу, жапан элдери,
 Караанга келген аскерсиң,
 Бас десе басып келгенсиң,
 Жай-жайыңа сен кеткин!
 Атың менен тонунду,
 Олжолоп алып нетейин?
 Жөө, жылаңач калтырып,
 Азапка салып нетейин?»
 Аскер башы алардан,
 «Баш киши мында кел десе»,
 «Мен элем деп башчысы»,
 Бир киши чыкпайт алардан.
 Баш билги болгон коркушуп,
 «Башыбызды алат» деп.
 Коркконунан кобо албай,
 Ордунан өөдө туралбай,
 Эси ооп турганда,
 Жапанга аскан чүпүрөк,
 Как ошондон белгилеп,
 «Жашынсаң да белгилүү,
 Тур ордуңан келгин деп,
 Ордуңан тур», – дегенде,
 Чанданып тура калалбай,
 Жыгылып, кооп темтеңдеп,
 Белгилүү болуп калгандар,

СЕМЕТЕЙ

Жүгүнүп бели эңчендеп,
 Буластаган далайдын,
 Буту, колу бүгүлдү.
 Миңге башчы болгондон,
 Манжудан турду миң киши,
 Жапандан турду кырк киши,
 Казактан турду он киши,
 Мадыкандын чатырга,
 Чогултуп баарын киргизди.
 Семетей менен кан Бакай,
 Басып булар кирбеди.
 Баарысынын үстүнө,
 Баатыр Гүлүс киргени,
 «Нак кан ичме келди» деп,
 Баарысы андан сүрдөдү.
 Жыйылган тиги топ элге,
 Гүлчоро мунтип сүйлөдү:
 «Кызылуйук, Мадыкан,
 Кылымды соруп турганда,
 Кылган ишин сен деди,
 Журт болбой кара жерге кир,
 Катар өлсө ал экөө,
 Эң курбаса куржундап,
 Курчап кирип барууга,
 Куурагыр, алың келбеди!
 Өз жериңде ал экөө,
 Орой сөздү эр беле?
 Уруп-согуп көп тилдеп,
 Жалкытканбы силерди?
 Башчың башчы болгунуң,
 Жалгыз башка ээ болуп,
 Аты жогун жөө болуп,
 Баштап алып аскериң,
 Баарың кетип жоголгун!
 Азык-түлүк, ок арткан,
 Алда кандай заман деп,
 Алдын алып тон арткан,
 Төөнүн баарын таштагын.
 Аттууң канча, жөө канча,

Эсебиңди айткының!» –
 Деп Гүлчоро айтканда,
 Жапандыктар жабырап:
 «Атыбыз жок, жөө келдик,
 Үч ай болду келгели.
 Ат миништи үйрөндүк,
 Жылкы деген мал болбойт,
 Биз жылкыны билбейбиз,
 Чарбага жарды жерибиз.
 Далайыбыз алдында,
 Качып жолго киргенбиз.
 Минген жылкы баарысы,
 Керимбай менен Үмүтөй,
 Өз элинен алышты.
 Кызылуйук дегенге,
 Согат кылып барышты.
 Жаныбыз калса чоң олжо,
 Биз ыраазы ошого», –
 Деп, чуркурап турушту.
 Жапандык айтып болгондо,
 Манжудан айтты канчасы,
 Анталашып мунчасы:
 «Жуз миң аскер биз келдик,
 Аттуу келген элүү миң,
 Аты жогу элүү миң.
 Казактан алдык жөө аскер,
 Казактан алдык атты да,
 Аттуу болдук баары аскер.
 Жөө кетели барыбыз,
 Көп болду казак чыгымы,
 Элүү миң аттуу аскердин,
 Музбурчактын Аккубак,
 Качып кеткен жапанды,
 Табабыз деп кубалап,
 Күндү жайлап дубалап,
 Муздатып жолго салды эчак.
 Ырайым кылсаң калганга,
 Кыйылып кетчү бир жанга,
 Нааразы биз болбойбуз,

СЕМЕТЕЙ

Элүү миң, атты алганга».
 Деп айтканда алардын,
 Кабыл алып айтканын.
 «Аты жогун аттуусу,
 Таштап салып кетер» деп,
 Найза, мылтык, балтасын,
 Баарын берди колуна.
 Азык-түлүк, нан, чайын,
 Алтын, күмүш акчасын,
 Калтырбай берди алардын:
 «Мылтыгың бердим колуңа,
 Бекер элге катышып,
 Калба салба жолуңа.
 Кардын ачса кийик бар,
 Каптал-каптал коолордо,
 Заңкайган бийик зоолордо.
 Атып жеп, жаның багып кет,
 Турба, жөнө, жолуна!
 Башкарып келген аскерди,
 Бийлик бердим силерге,
 Төкпөй-чачпай буларды,
 Алып кеткин элиңе!» –
 Деп, Гүлчоро айтканда,
 Күлүңдөшүп сүйүнүп,
 Суурча жонун түйүшүп,
 Чубап булар жөнөдү.
 Семетей калыс экен деп,
 Көзү жетти айгине.
 Дөөлөр айдап келбесе,
 Кыргызды чаап алсак деп,
 Келбейт элек бул жерге».
 Деп сүйлөшүп кужулдап,
 Куржундары мойнунда,
 Манжу менен жапандын,
 Курттай болуп чубуруп,
 Булар түштү жолуна.
 Агеркечтин үйүнө,
 Арстандар келип түштү эле,
 Куруп калган Үмүтөй,

Жандан күдөр үздү эле.
 Чай, тамагын ичкенде,
 Казактын элин жыйдырып,
 «Жаш баланы азгырып,
 Кас кылгандыр бирөө деп,
 Мында жок азыр күнөө» деп.
 Акыл, насаат кеп айтып,
 Үмүтөйдү жемелеп,
 Сөз айагы, сокмогу
 Керимбайды тебелеп.
 «Эки күн малың жыйгын деп,
 Көчтүң камын кылгын» деп,
 Жаккан отун өчүрдү,
 Казакты айдап көчүрдү.
 Алматы, Алтай, Сарарка,
 Жай жайына коңдурду.
 Жай алдырып казакты,
 Кетер маалы болгону.
 «Көзүң ала, ичиң заар,
 Сенден чыгат далай чаар!» –
 Деп, Керимди кекээрлеп,
 Семетей айтып койгону.
 Жалпы казак элине,
 Үмүтөйдү кан койду.
 Бузуку кул Керимбай,
 «Эми эбимди табат» деп,
 Көп акылды ойлоду.
 Ойлогон менен ал канча,
 Барар жери болбоду.
 Саргарып өңү ооруду,
 Асылган оору койбу?
 Шайы кетип Керимбай,
 Сакайар чара болбоду.
 Үмүтөйдү чакырып,
 Ойунда кебин салганы,
 Жаш Үмүтөй баатырды,
 Дагы азгырып алдады:
 «Кеп айтамын мен деди,
 Кеңешимди бил, деди.

СЕМЕТЕЙ

Сүрөтүңдү кан койду,
 Мындан кийин Семетей,
 Сени эсепке алып койбу?
 Байкап жүргүн ар качан,
 Өзү билип иш кылат,
 Сага кеңеш салбастан.
 Каныкейден кете албай,
 Агеркечтен өтө албай,
 Кан атады наамыңды,
 Мындан кийин Семетей
 Чыгарбайт сенин дайыңды.
 Кеңештен качан кур калсаң,
 Себеп кылып ошону,
 Бул үчөө карып чал болот,
 Беттешип көргүн бир жолу!
 Бузуктун ушул кеңеши
 Үмүтөйдүн өлүүгө,
 Буруусуз себеп болгону.
 Кызыл кыйа талаада,
 Коңурбай менен сүйлөшүп,
 Семетей башын алганда,
 Жолунда турса Үмүтөй,
 Тепсеп өтүп Семетей,
 Кеңешсиз кетип калганда.
 Керимбай кебин ойлоочу,
 Агеркеч айтса тил албай,
 Болбой барып Таласка,
 Ошондо өлөт болжолу.
 Күдүр молдо бакырды,
 «Эр Семетей жумшаган,
 Коңурбайдын жылкысын,
 Айдап кет деп акыры».
 Семетейден ажырап,
 Кетечиде жүргөндө,
 Карагулдун өлгөнүн,
 Кан Коңурбай укканда,
 Арбын киши жиберип,

Айдатып кеткен жылкысын.
 Кудур молдо кеп айтып,
 Көргөн-билген немесин,
 Баштан аяк көп айтып.
 Кудур кеби бүттү эле,
 Эр Семетей Бакайга,
 Канчоро, Гүлүс баатырга,
 Агеркечтин үйүнөн,
 Аттанар мезгил жетти эле.
 «Ала кетет мени» деп,
 Өз жанынан Керимбай,
 Тирүүлөй үмүт үздү эле.
 Эртең кетет деп угуп,
 Көк ташка кошуп кучала,
 Майга ачытып ичти эле.
 Элебей ичкен эң жаман,
 Боор, бөйрөк эзилип,
 Кызыл кан агып курсактан,
 «Керимбай ооруп жатат» деп.
 Эр Семетей кеп уккан.
 «Сак болсо ала кетейин,
 Өлөр болсо зилинде,
 Канын жүктөп нетейин?» –
 Деген ойдо Семетей,
 Барып кирсе үйүнө,
 Ушул бүгүн өлчүдөй,
 Узап барса күүгүмдө.
 Өлүп кетти Керимбай,
 Күн көзү түш мезгилде.
 Таластан келген төрт берен,
 Аттанып жөнөп кетти эле
 Атбашы менен Нарынды,
 Аралап басып буларды,
 Айлына аман жетти эле.
 Муну мындай таштайлы,
 Семетей менен Жалгыз көз,
 Сайышынан баштайлы.

СЕМЕТЕЙДИН ЖАЛГЫЗ КӨЗДҮҮ МАДЫКӨЛДҮ САЙЫШЫ

Бетпак тоону жердеген,
 Түркмөн деген эл деген.
 Ал түркмөндү башкарган,
 Жалгыз көз деген эр экен.
 Маңдайында жалгыз көз,
 Бендеден башка шумдукту.
 Бир бөлөкчө жаралган,
 Теңдешип бенде жеңбеген.
 Өзү балбан адамдан,
 Ар канча балбан болсо да,
 Башка жакка барбаган.
 Шукурлуунун тоосунда,
 Карагайлуу коосунда,
 Карманап деген бар эле,
 Кара дөө деген иниси,
 Ага-ини жан эле.
 Карманаптын алганы,
 Эр Манастын эжеси,
 Кардыгач дегеп кыз эле.
 Жакып кандын тун кызы,
 Манас менен киндиктеш,
 Карманаптын колунда,
 Далай малы бар болуп,
 Коломтолуу бай болуп,
 Козголбой жатчу неме эле.
 Түркмөндөгү Жалгызкөз,
 Үйүндө жатып ойлонуп,
 Тегеренип толгонуп:
 «Күчүм болсо ушундай,

Орустан киши катылбай,
 Баатырлыгым ушундай.
 Бараңдан киши катылбай,
 Букар менен Шам шаарын,
 Чаап алсам болбойбу?
 Карманаптын жылкысын,
 Айдап алсам болбойбу?
 Жакыптын кызы Кардыгач,
 Карманаптын алганы,
 Айалдан сулуу сонун дейт,
 Тартып алсам болбойбу?»
 Канча жылдан бер жакка,
 Козголбогон түгөнгүр.
 Өзүнүн аты Мадыкөл,
 Кошумчасы Жалгыз көз,
 Өлүм айдап, кан тартып,
 Өзү үйүндө жата албай,
 Карманапка жөнөдү.
 Элинен тандап кол жыйнап,
 Аз жыйнабай, мол жыйнап,
 Беш миң киши нак ылгап.
 Аш-тамагын көп алып,
 Арбын кошун кол айдап.
 Бетпактыдан аттанып,
 Шүкүрлүү көздөй жол тартып,
 Карманап көздөй оң тартып.
 Келе жатат Мадыкөл,
 Керней, сурнай чуулатып.
 Арада нече конуптур,

СЕМЕТЕЙ

Алда канча жол басып,
 Шүкүрлүү жетип болуптур.
 Шүкүрлүүнүн жери жай,
 Карманаптын калкы бай.
 Улуу, кичүү дебестен,
 Элинин баары жалпы бай.
 Өзү тажик мусулман,
 Мунун журту илгертен,
 Чачылган эмес, бузулган,
 Жылкы алам деп Жалгызкөз,
 Кол салып келди ушундан.
 Арага киши жиберип:
 «Карманап мага келсин деп,
 Үзөнгүмдөн кучактап,
 Таманымды өпсүн деп,
 Эли, журтун башкарып,
 Кан болуп жата берсин деп,
 Каалаганым Кардыгач,
 Катынын тартып кетем», – деп.
 Келген киши кеп айтып,
 Калтырбай кепти деги айтып.
 Карманап өтө бузулуп,
 Каарданып тутулуп:
 «Кара дөө иним кайда деп,
 Кайрат кыл, белин байла
 Дөө деген сенин атагың.
 Бастырып үйдөн чыкпайсың,
 Ушунуңа капамын!
 Жайы, кышы тап жылбай,
 Жалгыз үйдө жатасың.
 Бересиңби түгөнгүр,
 Жалгызкөздүн жазасын!»
 «Айланайын, акебай,
 Айтасың сөздү ар кандай.
 Жалгыз көзү бар болсо,
 Сокур эмес сак болсо,
 Желмогуз болуп жүрбөсүн?
 Каныбызды сорбосун?

Калтырбай сойуп койбосун?!
 Адамдын этин жейт дечү,
 Төкпөйт деген сорпосун.
 Кара дөө атым болголу,
 Ат бастырып чыкпадым,
 Же сайышып душман жыкпадым,
 Кардыгачты бер десе,
 Анча неге сыздадың?
 Бербейсиңби катынды,
 Албайсыңбы малыңды,
 Кандыгың башта бар болсо,
 Дагы аласың катынды!»
 «Бокту жеген акмак деп,
 Болбогон кепти кылат деп,
 Катынын тартуу кылганда,
 Калган эл укса уят кеп!
 Мен өзүм да баатырмын,
 Жалгыз көз кандай кылат», – деп
 Эл чогултуп, туу сайып,
 Азыраак кошун куралып,
 Астынан чыгып, жол тосуп,
 Жалгыз көзгө жол кошуп,
 Ак асаба желегин,
 Асманды көздөй аштатып,
 Атыш, чабыш кылбастан,
 Сайышар жерин басташып.
 Күтүп турду Карманап,
 Жалгызкөздү сакташып.
 Жалгызкөз жайы ушундай,
 Жаандан ашкан кыйын ай.
 Чын ачуусу кармаса,
 Чийки жеп койот, адамды ай.
 Жылында киши берүүчү,
 Урумдун эли чыдабай!
 Орустан алман алуучу,
 Кыздан салык салуучу.
 Кебеп кылып адамды,
 Жеп бүтүрүп жануучу.

СЕМЕТЕЙ

Адамды көрсө түк койбойт,
 Айбаты катуу эр ушу!
 Мурунунун үстүндө,
 Муштумдай болгон жалгыз көз,
 Адамзатка окшобойт,
 Кан куйгандай кызыл көз.
 Орто бойлуу тууралжын,
 Угуп турсаң, кызык сөз!
 Кыздан алман алуучу,
 Койнуна анын жатуучу.
 Башканы эмес катынын,
 Жеп алчу канкор капырың,
 Жылбас чабдар аты бар,
 Минип алган баатырың:
 «Карманап деген сенби деп,
 Кардыгач кызык көрүнсө,
 Кармашар болсоң келгин», – деп.
 Бу да мыкты бек айбат,
 Тартынган жок тайгактап.
 Жалгыз көздү тургузбай,
 Артынан өлүм айдактап.
 Беттешип кире барганда,
 Карманап сайып калганда,
 Карманаптын найзасын,
 Кармап алды жазганбай.
 Кара дөө жетти артынан,
 Агасын карап туралбай.
 «Ага-ини келет деп,
 Намыс кылып уйалбай.
 Мендей баатыр болобу,
 Экөөнү каттап бир албай?»!
 Кара дөөнүн найзасын,
 Мадыкөл дагы кармады.
 Карманап менен Кара дөө,
 Тарттырып ийип найзасын,
 Куру кол болуп калганы.
 «Көзүң көрүп турчу деп,
 Куп кылар ишим ушу деп,

Өз элинин ичинен,
 Кызыл тору жигитти,
 Кычырды – бери келгин», – деп.
 Чыкырып алып жигитти,
 Ким билет мунун жумушун?
 Жанындагы жигитти,
 Жалдырап карап турушу.
 Колунан анын кармады,
 Канжарлап кардын жарганы.
 Көрсөтүп туруп майданда,
 Чыркыратып жалмады.
 Көрүп турган капырды,
 Коркпой бенде калбады.
 Кара дөөнү шилиден,
 Сол колу менен кармады.
 Карманап болсо оң колдо,
 Кар кылышы болжолго,
 Жакып кандын Кардыгач,
 Качырып жетти ошондо.
 Өзү катын карыган,
 Мүчөсү эркек далыдан.
 Кара дөө менен эр Манап,
 Кардыгачка жалынган.
 Сууруп алып найзасын,
 Кетирди мунун айласын.
 Кутказды кайын инисин,
 Кутказды Карманабын.
 Жедирбестен жырткычка,
 Ажыратып экөөн тең,
 Бура тартып, дуу койуп,
 Издемек болду Кардыгач,
 Семетей сындуу инисин.
 Таппай калды дөөлөрдү,
 Ташка чыгып аралап,
 Качып кеткен жөөлөрдү.
 Элин койбой көчүрдү,
 Жылкысын койбой жылдырып,
 Баарын айдап кетирди.

СЕМЕТЕЙ

«Дагы элден калды» деп,
 Аралап жүрөт тоолорду,
 Антарып жүрөт коолорду.
 Тогуз күндүн ичинде,
 Алты жигит, беш кызды,
 Он бирин сойуп жеп болду.
 Жата турсун Жалгызкөз,
 Жарма ордуна кан ичип.
 Ойной турсун Жалгыз көз,
 Нан ордуна киши жеп.
 Жан айабай Кардыгач,
 Семетейге кетти издеп.
 Өзү көргөн жол менен,
 Кең Ташкендин ой менен.
 Наманген басып аралап,
 Айагы өөдө Таластын,
 Күмбөзүн көрдү талаадан,
 А дүйнө кеткен Манастын.
 Куран окуп Манаска,
 Кудайына сыйынып,
 Элечек жок башында,
 Эркекче кийим кийинип.
 Эр Семендин үйүнө,
 Барып түштү Кардыгач.
 Тааныган жок Семетей,
 «Кайдан келген киши» деп?
 Ал аңгыча болбоду,
 Ак сакалы жарк этип,
 Күн нурундай жалт этип,
 Кан Бакай кирди эшиктен.
 Карап калып кабылан,
 Карындашы Кардыгач,
 Көргөн жерден тааныган.
 Жолун кууп Манастын,
 Эже дечү мурунтан:
 «Эжеке, аман жүрдүңбү,
 Эрмекке бала сүйдүңбү?
 Эркекче кийим кийинип,

Кыйынчылык көрдүңбү?
 Өзүң, басып келипсин,
 Кыргызчылык көрдүңбү?»
 Кабылан сурап калганы,
 Көзүнүн жашы бурчактап,
 Кардыгач кебин салгааны:
 «Бетпак тоону жердеген,
 Баары түркмөн эл деген,
 Ал түркмөндү башкарган,
 Жалгыз көздүү эр деген,
 Адамдын этин чийки жейт.
 Орустун элин жадатты,
 Урумдун элин каратты.
 Мени соогат берсин деп,
 Карманапка кат жазды.
 Бербеймин деп, Карманап,
 Кошуун курап, кол жайкап,
 Намысына талашты.
 Карманап күчтүү эр эле,
 Мени менен бир тууган,
 Манасымдай шер эле.
 Кайын иним эле Кара дөө,
 А дагы кимден кем эле?
 Экөө катар качырса,
 Сууруп алып найзасын,
 Куру кол койду жөн эле.
 Намысым үчүн эркекче,
 Кийинип алып мен бардым.
 Ажыратып дөөлөрдү,
 Ажалынан кутказдым.
 Алдыңа келдим мен мында,
 Өзүң билгин калганын!»
 Семетей угуп туруптур,
 Сөзгө көңүл буруптур.
 Эженин жүзүн көрбөгөн,
 Ким экенин билбеген.
 Эми билди Семетей,
 Чоролорду чакырбай,

СЕМЕТЕЙ

Бастырып кетти жапжалгыз,
 Чоң экен деп кенебей.
 Адамдын этин жей турган,
 Жалгыз көздөй жырткычты,
 Бучкагына теңебей.
 Бастырганда Кардыгач
 Баса минди атына.
 Кирип алды ал ээрчип,
 Семетейдин артына.
 Күйүп ичи жалын чок,
 Курган малдын дартында.
 Айбаады жалгыз деп,
 Семетейдей жакырды,
 Ал өңдөнгөн капырга.
 Намангенден өткөндө,
 Ташкенди басып кеткенде,
 Шүкүрлүүнүн тоосуна,
 Ошого жакын жеткенде.
 Эки жагы бийик тоо,
 Орто жери терең коо.
 Кырында кайкы белес жол,
 Адам ашчу жери ошол.
 Жалгыз кыйа аттанган,
 Кадымтен бери бел ошол.
 Семетей чыкты койгулап,
 Буурул менен деги ошол.
 Эжесин карап көрбөдү,
 Өзү жалгыз кудайдын,
 Өкүмүнө көнгөнү.
 Дүрбүнү алып койнунан,
 Көзүнө салып көргөнү.
 Шүкүрлүү бетин караса,
 Адырмак жери түз талаа,
 Айдап жылкы келатат,
 Желмогуздай чоң балаа.
 Карап көрсөң капырды,
 Адам жечү жакырды,
 Кабагы салык, өңү саз,

Узун эмес бойу пас.
 Туурасы келет төрт кучак,
 Булчуңу бука санындай,
 Муну көргөн тирүү жан,
 Калар эмес наалыбай.
 Бышыгы менен кери жок,
 Чийкиси менен иши жок,
 Кандай нерсе жесе да,
 Карды оорубай аш болот.
 Колуна алган бир кыз бар,
 Катуу кыйын жумуш бар,
 Байкап уккун кыргыздар.
 Баатыр Семен, эрлигин,
 Айкөлдүн уулу жалгыздын,
 Айбыкпаган шерлигин.
 Ошол үчүн ал алган,
 Чыңкожо менен Толтойдон,
 Атышып жүрүп теңдигин.
 Көрө салды Семетей,
 Келе жаткан немеңди.
 Көрсө дагы Жалгыз көз,
 Кишиби деп кенебей.
 Байлап алган кызы бар,
 Чыктап жээчү тузу бар.
 Калтадан тузду алганы,
 Эңкейип кызды кармады.
 Канжарды алып колуна,
 Жарганы кызды калганы!
 Жапаасын көрүп канкордун,
 Семетей туруп албады.
 «Манастап» ураан чакырып,
 Качырып жетип барганы.
 Жалгызкөз ачык угалбай,
 Кара дөө окшойт деп ойлоп,
 Кычырып жатат агасын,
 Кызыгып мага ал келсе,
 Кетирейин чамасын.
 Эч нерсе менден кери жок,

СЕМЕТЕЙ

Кыздын кылып айласын,
 Эр Семетей баатырдын,
 Көп элдер көргөн пайдасын.
 Муштаганда таш тешкен,
 Белинин сынып кетпеген,
 Ак болоттун кыймасын,
 Төкөр уста эптеген,
 Атадан калган Сырнайза,
 Сундуруп алды колуна,
 Жалгызкөздөй баатырдын,
 Сайып өттү сооруга.
 Селт этип бойу дүркүрөп,
 Чочуп кетти ушунда.
 Жети кабат темир тон,
 Кийген экен үстүнө.
 Отурайып тиктесе,
 Тик бакпай бенде жүзүнө.
 Кызды таштап жиберип,
 Жылбастын башын имерип:
 «Кайдан келдиң, бала дейт,
 Каның тартып мага» дейт?!
 Өзүң толук баласың,
 Бүткүл этиң май го», – дейт?!
 «Сен билбесең менмин дейт,
 Манастын уулу Семетей,
 Сени издеп келдим», – дейт.
 Көкжал Манас дегенде,
 Күүгүмдөп көзү тунарды.
 Манастын атын укканда,
 Нур кетип бети кубарды.
 Айбаты бар арстаның,
 Айкөл Манас мамындай,
 Атын уккан бенделер,
 Акылынан шашканы:
 «Андай болсо Семетей,
 Арып-чарчып келипсиң,
 Кылар ишиң баштагын,
 Кийгеним темир тон деди,
 Кылыч кеспейт, ок өтпөйт,

Денем таштан бил деди.
 Мени сайып эңкейтчү,
 Туула элек бир деди!
 Алдыма келген жаш бала,
 Сен кезегиң ал деди.
 Жеринен арбак колдогон,
 Беттешкен бенде оңбогон.
 Бала жолборс Семетей:
 «Баштагы кезек сенден» деп,
 Башын чайкап болбогон.
 «Болбосоң, бала, мейлиң деп,
 Канын, тарткан экен деп,
 Капшырайын жерге деп.
 Кызыталак Семетей,
 Көрсөтөйүн көзүңө,
 Эрдемсиген түгөнгүр,
 Энеңдин тойун өзүңө!
 Кандай чыксаң ошондой,
 Чыккан жердин тешигин,
 Көрсөтөйүн сага мен,
 Кире турган эшигин.
 Катырайын кадамың,
 Жегизейин кешигиң!» –
 Деп Мадыкөл жалгыз көз,
 Күүлөнүп найза алды эми.
 Күркүрөтө сунду эми,
 Найзаны таштап жиберип,
 Он эки канат ордодой,
 Оң жагыда чойун баш,
 Ошону колго алды эми.
 Жылбас атты чуратып,
 Жылмандап өңүн тер басып.
 Күңгүрөнгөн түгөнгүр,
 Кош колдоп келип урду эми.
 Калканы бар далыда,
 Туулгасы бар башында,
 Эр Семетей кебелбей,
 Карап турат алдында.
 Чойун баш келип тийгенде,

СЕМЕТЕЙ

Калкандын баары калдырап,
 Туулга бүтүн быркырап.
 Жон сөөгү ооруп зыркырап,
 Кете жазды асыл жан,
 О дүйнө көздөй чыркырап.
 «Эр кезеги бир деди,
 Эр Семетей баатырың,
 Мен урамын тур», деди!
 Атасы Манас баатырдын,
 Чойун башы жок эле.
 Иштетер болсо чойун баш,
 Айбалтанын сырты эле.
 Мизи, сырты балтанын,
 Уйуткан болот курч эле.
 Качан да болсо канкорун,
 Сырты менен урчу эле.
 Каары менен чапканда,
 Ташты талкан кылчу эле.
 Буурул атты секиртип,
 Бурулуп чыгып желигип.
 Жанаша түштү Семетей,
 Алдында атын теминип.
 Чаап өттү Семетей,
 Орой төбө чокуга,
 Карап көрсөң Жалгыз көз,
 Калканы жок далыда,
 Туулга жок башында,
 Кийгени тери тебетей,
 Кебелбей турат ушунда.
 Мына ошону көргөндө,
 Таң калды Семен ушуга
 «Кандай кылсам экен деп,
 Кабылан Манас атамдын,
 Арбагы колдор бекен» деп?
 Балталарын ташташып,
 Колго найза кармашып.
 Качырышып сайышып,
 Карсылдашып салышып,
 Бирин бири жеңе албай,

Эки күн турду тайышып.
 Жаракта жалгыз бүтүн жок,
 Баарысы сынган быркырап.
 Жалгыз гана Сырнайза,
 Колунда турат зыңгырап.
 Желмогуз Жалгыз көзүңдүн,
 Деги жаны аманат.
 Ал Семетей баатырды,
 Арбактар сакта саламат.
 Семетейди карасаң,
 Серпишкен жоосу аламат.
 «Арбагың азыр жолдо деп,
 Атакем, мени колдо деп,
 Калганга кылбай жаманат!»
 Эр Семетей баатырың,
 Атасы өткөн Манастын,
 Арбагына сыйынат.
 Орто белден алышып,
 Оодарышып калышып.
 Аттын баарын чарчатып,
 Аслы айла болбоду,
 Жерге түшүп бул экөө,
 Чечип салды тондорду.
 Арбайтып сунуп колдорун,
 Көрсөтмөк болду болжолу.
 Өдө-төмөн сүрүшүп,
 Күрөкөлөр жыртылып,
 Чынжырлары кырчылып,
 Жердин бети жыртылып.
 Кургак жерден суу чыгып,
 Чуңкур жерлер дөң болду,
 Дөңсөө жерлер көл болду.
 Кармашканы экөөнө,
 Бүгүн жети күн болду.
 Жалгыз көз да кошуун көп,
 Семетейде желөк жок.
 Ошондо да чунагың,
 Коркуп калбайт дегеле,
 Анткени баатыр жүрөк ток.

СЕМЕТЕЙ

Жалгыз көз туруп кеп айтат,
 «Шер экенсиң деп айтат.
 Чыныңды айтчы сен кимсиң,
 Эр экенсиң мен билдим?»
 Семетей анда муну айтат:
 «Жашырбаймын, шерменде,
 Атамдын аты алп Манас,
 Өзүмдүн атым Семетей,
 Жерибиз Кеңкол, чоң Талас,
 Элибиз кыргыз көп алаш!»
 «Андай болсо, Семетей,
 Атка минип алалы,
 Кезектеше калалы.
 Сенин каның ичпесем,
 Жалгыз көз атым курусун.
 Айкөл Манас баатырдын,
 Тукумун бүгүн үзбөсөм!
 Белинди байла абыдан,
 Үмүтүң үзгүн жаныңдан
 Издегеним сен элең,
 Өзүң келип калыпсың,
 Таалайыма табылган.
 Өлтүрбөй мен койомбу,
 Өзүң келип кабылсаң?»!
 Колуна алды кылычын,
 Капырдын көрчү жумушун.
 Каршы маңдай жагында,
 Кара сеңир тоо келди.
 Кылычын кармап колуна,
 Качырып тоого дап берди.
 Талкан кылып тоо-ташты,
 Эр Семетей баатырды,
 Коркутамын деп келди.
 Кылычты тартып алганда,
 Кара ташка салганда,
 Каары менен чапканда,
 Как жарылып кара таш,
 Талкаланып туз болду.
 Кайраттанып ошондо,

Жалгызкөздөй баатырдын,
 Жүрөгүнө күч толду:
 «Койсоңчу, бала Семетей,
 Көрдүңбү деди ушуну?»!
 «Кара ташка чапкыча,
 Канкор мага чапкының.
 Такандашчу Семетей,
 Күчүң, болсо ачкының,
 Эрдигинен жазганбай,
 Семетей айтты ушундай.
 «Дагы күчүм көрсүн деп,
 Жүрөгү чыгып өлсүн» деп,
 Жанаша турган боз дөбө,
 Колундагы чойун баш,
 Чаап тартып алганда,
 Томурулуп тоодой таш,
 Асманды көздөй зыркырап,
 Учуп чыкты кара таш.
 «Эрдемсиген, Семетей,
 Өрөпкүбөй көзүңдү ач!»
 Аны Семен, элебей,
 Эрдик менен кенебей,
 Жалгызкөздөй көкжалды,
 Бучкагына теңебей.
 Үстүнө келди бастырып,
 Тай буурул менен тебелей.
 Чийкилей адам этин жеп,
 Ал Жалгыз көз кутургур,
 Ууртунан кан куйултуп.
 Карышкырдай ант ургур,
 Семетейди карады.
 Эми ойлоп санады:
 «Кабыландай эр экен,
 Кара кашка шер экен.
 Бала да болсо Семетей,
 Азыр мага тең экен.
 Семетей турса залкайып,
 Тай буурул менен чайпалып.
 Аккула менен болкойуп,

СЕМЕТЕЙ

Арстан Манас зоңкойуп,
 Уй куймулчак Сарала,
 Уйулгутуп Алмамбет.
 Көктеке менен болкойуп,
 Көзөл Чубак келатат.
 Буларды көрүп Семетей,
 Кайраттанды ченебей.
 Жалгыз көз катуу өкүрүп,
 Жаалысы менен түкүрүп.
 Чойун башты колго алып,
 Жылбас атты айабай,
 Камчы менен бир салып.
 Эр Семетей баатырды,
 Чапмак болду каарданып.
 Арбагы Айкөл Манастын,
 Арка болуп Семене,
 Артында турат калкайып.
 Жалгыз көздүн көп кошун,
 Карманаптын калың эл,
 Карап турат жардашып.
 Жалгыз көз капыр кутургур,
 Жан айабай ант ургур,
 Жаман чапты кырданып,
 Жаачу күндөй сүрдөнүп.
 Чойун баш менен урганда,
 Жылбастын башын бурганда,
 Жыгылды деп Семетей,
 Жылмайып карап турганда.
 Чаңдан чыкты Семетей,
 Камчы уруп бууданга.
 Арман кылды Жалгыз көз,
 Жаза чапкан экемин,
 «Аттиң» деп бушманда.
 «Манастап» Семен, бакырды,
 Жалгыз көздү чакырды.
 Семетей үнүн укканда,
 Колуна балта курч алып,
 Алдыдан ал да качырды.
 Ажыдаардай өңдөнүп,

Түрүн көрсөң, капырды,
 Маңдайга келип түз туруп.
 Семетейди башка уруп.
 Майдандын ичин чаң алып,
 Чаңда Семен көрүнбөй,
 Жакасын элдер карманып.
 Жагалданган Семетей,
 Жалтанбай да, кенебей,
 Камчы берип Буурулга,
 Чаңдан чыкты эрендей.
 Эки кезек өткөрүп,
 Элди аман көз көрүп.
 Башын өөдө көтөрүп,
 Эр Семетей жөтөлүп,
 Жагалдап Семен, чыкканда,
 Жалгыз көз жана бушманда,
 Бүтүлүү тоо болсо да,
 Кадайын деп бооруна.
 Чоң найзаны колго алып,
 Жүргөн жерге чуу салып,
 Күркүрөтүп найзасын,
 Күүлөп чочко күч алып.
 Качырып найза муштады,
 Ал кумардан чыкпады.
 Найзасы сынды белинен,
 Узүлүп орто жеринен.
 Күүгүмдөп көзү тунарып,
 Кулагы укпай чуу алып.
 Көзүн бардап Семетей,
 Жана кайта эс алып.
 Тай буурулду чууратып,
 Чаңдан чыгып буралып:
 «Жалгыз көз баатыр кел деди,
 Кезегимди бер», – деди!
 Кезек менен иши жок,
 Ант ургурду карасаң,
 Айткан сөздө бүтүн жок.
 Жан айабас жалгыз көз,
 Кылычын алып колуна,

СЕМЕТЕЙ

Кызталак кызып баратат.
 Жылбас аты кайыктай,
 Сызып кетип баратат.
 Эр Семетей баатырын,
 Кызып кетип баратат.
 Арстандан калган Сырнайза,
 Аны карман колуна,
 Атасы түшүп ойуна,
 Кадамак болуп бооруна.
 Кыйамына келгенде,
 Кыйкырып барып тийгенде,
 Кыйгактуу найза, көк түпөк,
 Төш жаргыча киргенде,
 Найзаны сайып мылгытып,
 Тезектен бетер ыргытып,
 Кайра айланып сайды эле,
 Өтө берип имерип,
 Чарайнасы чатырап,
 Чыдай албай быркырап,
 Темир сооттор жыртылып,
 Тепчип найза өттү эле.
 Арстандын уулу чунагың,
 Мына ошондой күчтүү эле.
 Найзага сайып көтөрүп,
 Жалгыз көздүн өзүнө,
 Айтты баатыр эр немең,
 Далай кепти өткөрүп:
 «Талоон койуп тынч элди,
 Талайсыңбы, Жалгызкөз?!
 Бекерче эле бирөөнүн,
 Ак никелүү катынын,
 Каалайсыңбы, Жалгыз көз?
 Алман алып кыздардан,
 Жалмайсыңбы, Жалгыз көз?!
 Тирүүлөй адам этин жеп,
 Кандайсыңбы, Жалгыз көз?!
 Кылычтын мизин кан кылып,
 Жалайсыңбы, Жалгыз көз?!
 Айдап малын олжолоп,

Кордойсуңбу, Жалгыз көз?!
 Урушка олжо алганда,
 Өлүм акыр болот деп,
 Ойлойт белең, Жалгыз көз?!
 Урумдан алман кыз алып,
 Ойлойт белең, Жалгыз көз?!
 Эми күчүңдү элге күч кылып,
 Көйрөңдөнүп ташты чаап,
 Көрбөйсүңбү, Жалгыз көз?!
 Боз дөбөнү тоз кылып,
 Болжолу жок сөз кылып,
 Белбөйсүңбү, Жалгыз көз?!
 Бараңдын элин аралап,
 Башка журтту талап чаап,
 Жойлойсуңбу, Жалгыз көз?!
 Кайда кетти ал күчүң,
 Бучкагыңа теңебей,
 Койбойсуңбу, Жалгыз көз?!
 Сонунду бүгүн көрдүңбү,
 Сойлодуңбу, Жалгыз көз?!
 Семетей мени сойот деп,
 Ойлодуңбу, Жалгыз көз?!
 Жети кабат темир тон,
 Кийесиңби, Жалгыз көз?!
 Деги ажал болот деп,
 Билесиңби, Жалгыз көз?!
 Жарлаган жерге жан койбой,
 Кырасыңбы, Жалгыз көз?!
 Бүтүн кылым калкына,
 Турасыңбы, Жалгыз көз?!
 Шыйрактан кармап Семетей,
 Урасыңбы, Жалгыз көз?!
 Капташып ажал өлүмгө,
 Каласыңбы, Жалгыз көз?
 Тирилип кайра жериңе,
 Барасыңбы, Жалгыз көз?!
 Семиз болсо сойуп жеп,
 Өзүң окшош адамга,
 Зулум, закмат отунду,

СЕМЕТЕЙ

Жайасыңбы, Жалгыз көз?!
 Калың түркмөн элиңди,
 Айдайынбы, Жалгыз көз?!
 Жарадар кылып жөн койбой,
 Жалмайынбы, Жалгыз көз?!
 Өзүң кары менен жашмын,
 Жайлайынбы, Жалгыз көз?!
 Жалпы жандын көп өчүн,
 Алайынбы, Жалгыз көз?!
 Кара эшектей кардынды,
 Жарайынбы, Жалгыз көз?!
 Жалгыз көзгө кеп айтып,
 Өткөзүп ага бек айтып,
 Как ошондо Семетей,
 Найзаны оңдоп имерди,
 Оро-пара тумшукка,
 Ташка уруп жиберди.
 Шаркырап каны чачылды,
 Сөпөттөй сөөгү жанчылды.
 Жалгыз көзгө Семетей,
 Билбейсиң деп алыңды,
 Кара калпак түркмөнгө,
 Ажал өлүм табылды.
 Көзү көрүп өлгөнүн,
 Өлбөйлү туруп берип деп,
 Кол салып бала жолборско,
 Кошундун баары жабылды.
 Телегейи тең экен,
 Баары тегиз эл экен.
 Кишилери зор экен,
 Бойу бийик чоң экен.
 Аскердин түбү ал элден,
 Адылдерден дээр экен.
 Кара болот Зулпукор.
 Кармап сууруп кынынан,
 Качырып кирди Семетей,
 Жабылган элдин кыйрынан.
 Кылычын шилтеп тарткандай,
 Мизинен каны чуурган.

Кылкандай найза, көк желек,
 Кылкылдаган аскерге,
 Кыйын болду бул дүбөк.
 Арылган боздой туурултуп,
 Аткан тандай суурултуп.
 Жалгыз көздүн аскерин,
 Айдап Семен, үркүтүп.
 Таш кыйа, татаал капчыгай
 Тайгак, тарма жолу бар,
 Айдап кирди аскерди,
 Бала жолборс айанбай.
 «Тирүү койсом болбойт деп,
 Баатыры өлгөн кошуну,
 Жабылып мага жолойт деп.
 Тирүү калса булардан,
 Жазасын элдин берет», – деп,
 Күчү менен кери жок,
 Куп байлады белин ал,
 Кубалап кырды элди ал.
 Чындап бузду пейлин ал,
 Чың байлады белин ал.
 Бирин койбой талкандап
 Түптүз кылды элди ал.
 Жалгыз киши калбады,
 Жан качырбай жайлады.
 Катылышып түркмөндүн,
 Казат кылган бул элден,
 Үйүнө киши жанбады.
 Өчөшкөндөн Семетей,
 Каракалпак түркмөнгө,
 Бетпак тоого барганы.
 Жалгыз көздөй зулумду,
 Өлтүрүп андан өчтү алды,
 Өчөшкөн калың көптү алды.
 Жалгыз көздү жалманган,
 «Укмуштан угуп, өлдү деп,
 Урумдун эли кубанды.
 Семетейди көрсөк», – деп,
 Эли, журт калбай чубады

СЕМЕТЕЙ

Тообо, назыр кылышып,
 Урумдун эли жыйылып,
 Укмуштан угуп Семенди,
 Уламалап мактады.
 «Буту менен бир тепсе,
 Тоолор учуп асманга,
 Периштелер качкандай.
 Бир үйлөсө күү менен,
 Дарыйа толкуп чайпалып,
 Сабасынан ташкындай.
 Бир жылмайса күн күлүп,
 Кабагынан ай күлүп,
 Көзүнөн жылдыз чачкандай.
 Жалгыз көз жырткыч өлбөсө,
 Кетет элек кырылып,
 Калат элек баарыбыз,
 Караңгы көргө тыгылып.
 Бир жылда он беш кыз алган,
 Баарын койбой жеп алган,
 Кемип калса кыз чыкпай,
 Айдап кетип малды алган.
 Он жылдан бери карата,
 Ошондой кордук бул салган.
 Сен өлтүрдүң капырды,
 Теңдешпеген эч балбан».
 Жалгыз көздөн кутулуп,
 Элдин көөнү шат болду,
 Элдер жана чуркурайт:
 «Бул Жалгыз көз капырдын,
 Кылганы бизге дарт болду,
 Көкөйдөн чыккыс дат болду.
 Бойкат анын катыны,
 Сак туулса ал бала,
 Жана салат чоң жаңжал.
 Кабыл кылсаң тилекти,
 Жарып аны сен салсаң».

Катынды издеп табарда,
 Кардын анын жарарда.
 Эжекеси Кардыгач,
 Болбой койду так анда:
 «Өзүң дагы жалгызсың,
 Өчөшүп сен чочкого,
 Аскерди койбой бут кырдың.
 Курсакта жаткан бул бала,
 Чоңойуп сага не кылсын?»!
 Кардыгач сөзүн алганы,
 Жарылбай катын калганы.
 Жалгыз көздүн катыны,
 Эркек бала ал тууду.
 Атын анын Сарт койду,
 Акыры жүрүп ал Сарттан,
 Кыргызга бүлүк чоң болду.
 Бура тартып Семетей,
 Таласты көздөй оролду.
 Кол кармашып Семетей,
 Кара дөө менен достошту.
 Кетемин деп элине,
 Эжекеси Кардыгач,
 Эли менен коштошту.
 Урумдан келген көп элден,
 Улуу, кичүү дебестен,
 Акыл, насаат көп укту.
 Арбын алды олжону,
 Ар бир ишке жолукту.
 Атасы Айкөл Манастын,
 Арбагына сыйынып,
 Аттанып эли алашка,
 Эчен күнү жол басып,
 Жетип келди Таласка.
 Муну мындай таштайлы
 Чыгымдан коркуп Коңурбай,
 Өлгөнүнөн баштайлы.

КОҢУРБАЙДЫН ӨЛҮШҮ, УУСАҢГЕНДИН ДҮМӨГҮ

Семетей жатты жоо жайлап,
 Теңдешпей бенде бел байлап.
 Жыл он эки ай күн өттү,
 Мөөрлөшкөн калмактан,
 Алман алар күн жетти.
 Алыскы жерге баргызбай,
 Айланып кара кыш жетти.
 Жамбы издеп барган жок,
 Жай алып жатып, кыш өттү.
 Ойлонуп куу Коңурбай:
 «Мындан айла издейин,
 Алдында бир кур берейин,
 Андан кийин арстанга,
 Элчи салып көрөйүн», –
 Деп ошентип түгөнгүр,
 Айла менен пул жасап,
 Жезден алтын ал жасап,
 Калайдан күмүш мол жасап,
 Семетейге жиберди.
 Жыйырма чейрек «алтынга»,
 Баскан экен ал мөөрүн.
 Ар жыл сайын беришке
 Жалганы пулдун чыкканча,
 Жарамак болду бир ишке.
 Бир жылкысын бергенде,
 Кийинкисин токтотуп,
 Эки жылы сүйрөшкө.
 Камданууну ал ойлоп,
 Бир беттешип көрүшкө.

Амалын таппай кыйналып,
 Чыдабады ал ишке.
 Бул Коңурбай чоң калча,
 Айла тапты бир башка.
 Бейжинде жатып тактада,
 Кабарчыны чаптырып,
 Эсен канды алдырып,
 Далай чоңду чакыртып,
 Сөзгө элди кандырып:
 «Адам уулу жаралып,
 Жер жүзүнө келгени,
 Бейжин аты койулуп,
 Шаар түрүнө келгели,
 Кытай аты койулуп,
 Эл түрүнө келгели,
 Тепсетип ушул Бейжинди,
 Эч бир адам келбеди.
 Келсе дагы адамдар,
 Алып шаарын жеңбеди.
 Түрк уулунун Манасы,
 Алып кетти ал деди.
 Атайлап сапар жол тартып,
 Алыска бардым мен деди.
 Сойдуруп келдим ошондо,
 Нескара баштап эрлерди!
 Семетейге жеңдирдим,
 Мен карыгандыгым билдирдим.
 Жадаса кандар билбейсиң,
 Душманың ким, досуң ким,

СЕМЕТЕЙ

Кеңүлүңө илбейсиң!
 Семетейге жол бердим,
 Жыйырма чейрек алтынды,
 Бир жыл жүктөп мол бердим.
 Нак алтын бербей ошого,
 Сары жез менен калайдан,
 «Сап алтын» кылып мен бердим.
 Баштагысы бекер го,
 Эми билгин, кандарым,
 Семетейдин жеңгенин.
 Ар жыл алман сен кылып,
 Алтын, күмүш бергениң!
 Үйдө жатсаң, улуктар,
 Элиндин пайда, зыйанын,
 Эч качан да билбейсиң.
 Эби келсе сиздерге,
 Эр Семетей баатырга,
 Элчи салсак, мен деймин.
 Аларда эки жол койсок,
 Ал бирөөнө жөн койсок.
 Кара аскерди эсепсиз,
 Дептерден жыртып таштасак,
 Алптарды алып эсепке,
 Ашык болсо күн берсек,
 Ашып кетсе күн алсак.
 Алтынды койуп, кандарым,
 Ашып кетсе биздин алп,
 Тамгалатып жер алсак.
 Ушу менин акылым,
 Ойлонгула, улуктар,
 Түпкүлүгүн акырын!
 Адам адам болгону,
 Алтын такта Бейжиндин,
 Алтын, күмүш теңгесин,
 Алым салып ким алды?
 Манас келип жол салды,
 Эки сапар кол салды.
 Албай койуп жериңди,

Кайсынысы кур калды?
 Бергиле кеңеш кебиң» деп,
 Айтып сөзүн муңкайды.
 Кулак салып Эсен кан,
 Угуп туруп далай кан,
 Кеңеш кылып олтуруп:
 «Билгини сага бердик деп,
 Өзүң билип кылгын деп,
 Четтен келген жоо болсо,
 Эрлик кылган сенсиң» деп.
 Алп Коңурбай баатырга,
 Алар берди бирлигин,
 Өлүм менен тирлигин.
 Колуна бийлик алганда,
 Козголуп жатпай зор калча,
 Эки киши жиберди,
 Элчи кылып чабарга.
 «Амердун улуу суусунда,
 Кызыл кыйа бели бар,
 Тулаңы калың жери бар,
 Ушуга келсең Семетей,
 Жарашсак деген кебим бар.
 Сенин менде кегин бар,
 Менин да сенде кегим бар.
 Үстөмдүктүү сен алып,
 Алым алган жериң бар.
 Малды, пулду таштайлы,
 Кара баштан баштайлы.
 Кара баштуу адамдан,
 Кара аскерди эч качан,
 Сан эсепке албайлы,
 Алптарды санайлы.
 Ашык болсо кимдики,
 Күн беришип тарайлы.
 Артык, кемдик бар болсо,
 Жер тарабын карайлы.
 Же Манастын көзү барында,
 Менин толук чагымда,

СЕМЕТЕЙ

Же менин көзүм барында,
 Сенин толук чагында.
 Бешикте бала уктабай,
 Белдерде жылкы жуушабай.
 Кармашып келе жатабыз,
 Көп жылдан бери тынч албай.
 Элүү жылда эл жаңы,
 Жүз жылда болот жер жаңы.
 Өзүң ойло, Семетей,
 Жаңы эрге кекти калтырып,
 Калганга убай кылбайлы.
 Өзүмчө акыл ойлонуп,
 Туура көрдүм буларды».

Жазган каты ал экен,
 Коңурбай сөзү бул экен.
 Окутуп катты Семетей,
 Ойлонгону бул экен.
 «Алпты эсепке салсам деп,
 Артык чыгат биздин эл,
 Күйрөктүүнүн сырт жагын,
 Бери тартып алсам деп.
 Акимсинген Коңурбай,
 Алдыма менин келмекби?!
 Алпым менин көп чыкса,
 Айрып жерин-бермекби?!
 Мындай сонун эсепти,
 Таба албай мен турам.
 Болжогон күнү ал келсин,
 Ошого жете мен барам», –
 Деп сурданып Семетей,
 Атайлап ага кат жазбай,
 Элчини сыйлап атказбай,
 Айтып сөзүн жиберди.
 Алыска барган элчилер,
 Антип, минтип жүрүшүп,
 Араңдан зорго келишти.
 Семетейдин сөздөрүн,
 Бир-бирден айтып беришти,

Келем деген кебине,
 Кесирлүү бул чоң калча,
 Өтө кыйын кош болду
 Айласын көрчү түгөнгүр,
 Ок жыландай октолду.
 Алымга берип жүрүүчү,
 Алтын, күмүш теңгени,
 Бербей турган окшонду.
 Кыш өттү, да жай келди,
 Болжол кылган жерине,
 Ал Коңурбай чоң келди,
 Айдама кошуун кол келди.
 Кара тоодой кан Коңур,
 Канчаны жеген оңбогур.
 Эки тизгин, бир чылбыр,
 Өз колуна тийгенде,
 Уй түгүндөй кол менен,
 Уйпалачу ой менен,
 Амурду көздөй жол алды,
 Айдама кошун кол алды.
 Шайтандын тилин билгенден,
 Жыландан камчы илгенден,
 Шумдуктун кара тулпарын,
 Ажалдын кара бүркүтүн,
 Томогосуз көтөрүп,
 Тоо омкоруп жүргөндөн.
 От жалынын бүрккөндөн,
 Үрөйү элдин үрккөндөн.
 Адам тилин билбеген,
 Аркан чач нечен дөөлөрдөн.
 Жанына котчу алыптыр,
 Жабыла жөнөп калыптыр.
 Чыр чыгарса Семетей,
 Кыймылдатып кебелтпей,
 Жылдырбай байлап алам деп,
 Жөргөмүш торун жайыптыр.
 Амурдун кызыл кыйага,
 Айкырып жатып алыптыр.

СЕМЕТЕЙ

Ошол кезде карасаң,
 Арстан туулган эр Семен,
 Айласы арбын эр немен,
 Чоролор менен кеңешип,
 Кандай күндөр болот деп,
 Айбалта, кылыч өгөшүп,
 Казактардын көп колун,
 Буктурма кылып салыптыр.
 Калчанын күчүн көрөм деп,
 Ашыга жөнөп калыптыр.
 Айта-буйта дегинче,
 Тулпарларын чуратып,
 Төбөдөн тозон чубалтып,
 Салып кирип келиптир.
 Кан каадасы болгонча,
 Коңурбайдын ойунча,
 Кабылан Семей, кан Коңур,
 Такка чыгып олтурду.
 Көп кечигип турбады,
 Бүтүн кебин урганы,
 Бүтүшкөн шарт бойунча,
 Алпты эсепке алганы.
 Каңгай жактан өлгөн алп,
 Артык чыгып калганы.
 «Мөөр бас» деп Коңурбай,
 Ормон окуу салганы.
 «Алды менен Манаска,
 Алты жүз миң калмакты,
 Айыбына бересиң», –
 Деп, Семетей айтканы!
 «Бул эмине кылык деп,
 Бул кайдан келген кычык кеп?»!
 Алп Коңурбай чоң калча,
 Ачууланып калганы.
 Ангычакты Гүлчоро
 «Атаңдын көрү чуржут кул,
 Айткан сөздү угуп тур.
 Алмамбет, Чубак, Музбурчак,

Ажыбай, Көкчө, эр Сыргак.
 Алп Серек калган эрлердин,
 Булардын баарын жеп койдун!
 Аз келгенсип ал ишин,
 Таласка барып өрт койдун!
 Андан кепти ачпасак,
 Күн берем деп калмакка,
 Абакем мөөрдү не басат?!
 Алманга берчү алтынды,
 Убагыңда бербейсиң.
 Алтын деп сары жезиңди,
 Күмүш деп калай, темирди,
 Алдаган кептен сен калча,
 Ал эмнеге келбейсиң?!
 Күн бергин деп Коңурбай
 Калжырап бокту не жейсиң?!
 Сен албайсың, бересиң,
 Мойнуңду бурсаң, сен калча,
 Азыр менден өлөсүң!»
 Арстандын түрүн көргөндө,
 Санаасын санга бөлгөндө.
 Ашыккандан Коңурбай,
 Алдыртан кирпич ирмеди.
 Шайтандын тилин билгендер,
 Шашылып атка минди эми.
 Эки жактан калың кол,
 Ат койушуп калды эми.
 Канаттуу жетпес талаада,
 Кангайдан келген балаага,
 Канкорлор уруш кылышты,
 Канчасын аттан жыгышты.
 Кызыл кыйа талаада,
 Кызыл бороон жел болду.
 Кыйкырып үнү басылбай,
 Кыжылдаган эл толду.
 Токтобой кошун толкуду,
 Аккан селдей толкуну.
 Алдары арбын күчтүүлөр,

СЕМЕТЕЙ

Найзасы албарс учтуулар,
 Ылганып алга чыгышты.
 Үч кабылан буларды,
 Антара сайып жыгышты.
 Кылычы кызыл курчтуулар,
 Кытайдан чыккан мыктылар.
 Желеги желге жалпылдап,
 Жез барабан карсылдап.
 Айбалта көккө жаркылдап,
 Ат койуп катар келишти.
 Өлүмдөн туура шек кылбай
 Ойлорунда баарысы,
 Кыргызды байлап кетишти.
 Кызыл желек, Сырнайза,
 Тоо томкоргон бир сайса.
 Гүлчоро менен Канчоро,
 Ар сонуну бар чоро.
 Бучкакка камчы салганы,
 Суркоен менен Каралат,
 Булуттай сызып калганы,
 Кайрып мизин салганы.
 Каптап келген селдерди,
 Кайнаган калмак элдерди.
 Калкан жапкан элдерди,
 Бооруна найза мылгытты,
 Оозунан канын кулгутту.
 Бадана кийген баатырдын,
 Башын кесип туйлатты,
 Дардайтып аттан кулатты.
 Амурдун бойу чаң болду,
 Талаанын баары кан болду.
 Ат көтөргүс дөөлөрдүн,
 Башы айланып маң болду.
 Оп тартып ийчү дөөлөрү,
 Ат көтөргүс жөөлөрү,
 Омкорулуп жыгылды,
 Орого башы тыгылды.
 Эки жактын өлүгү,

Эттен бүткөн тоо болду,
 Ат өлүгү зоо болду.
 Өлгөндөрдүн кунун кууп,
 Кайрашкан кыйын жоо болду.
 Укумунан тукуму,
 Унутулгус доо болду.
 Түн кулпусу бекиди,
 Жыйылгыла, аскер деп,
 Эки жагын жекиди.
 Эр Семетей баатырың,
 Кол эсебин алганы:
 «Бердике тилмеч берен жок,
 Илгедей менен Талдыбай,
 Өчөбап, Мөнгү эрен жок.
 Оодарылып кетеби,
 Опасыз жалган дүйнө шок!» –
 Деп, эр Семен кейиди.
 Ушу кезде карасаң,
 Кара жалдуу чоң калча,
 Арыбы анын бир канча.
 Өлбөй калган аскерин,
 Топко бөлдү миң барча:
 «Таң атып кетсе буруттар,
 Тамтыгыңды койбойт деп,
 Талаада такыр оңдойт деп.
 Жатып алыш болбойт деп,
 Тегеректеп бурутту,
 Очогор менен окто деп,
 Күйүп өлсүн чокто», – деп!
 Караңгыны жамынып,
 Бастырып кирип барганы,
 Барсылдакка алганы.
 Койчагыр үнү чаңырды,
 Жылдыздай учуп аткан ок,
 Тоо бузулуп жаңырды.
 Ошол кезде үч берен,
 Чукул кеңеш салышып,
 Чүңкүлдөшүп алышып,

СЕМЕТЕЙ

Аккелтеге ок салып,
 Астынан Семен атышып.
 Арстан туулган чоролор,
 Аркага чыга калышып.
 Эки жаккы бөйрөктөн,
 «Манастап» ураан салышып.
 Сапырып жөнөп алганы,
 Салгылашкан кыргызда,
 Буларда арман калбады.
 Таңга жуук болгондо,
 Айдап барып калмакты,
 Музга камап алганы.
 Тайгалантып калмакты,
 Талпакта жүндөй сабады.
 Ошол кезде байкасан,
 Балыктар күлүп карашты.
 Кундуздар чачын тарашты,
 Үч беренди жаратты.
 Ал аңгыча болбоду,
 Ааламдын бети ачылды,
 Көк асмандын төшүнө,
 Алтындан чен асылды.
 Кыйар кески Коңурбай,
 Олутунда тура албай,
 Ойрон болуп көп колу,
 Алгара тулпар миниптир,
 Карысына ал чочко,
 Кандуу найза илиптир.
 Алкынтып өзү чыгыптыр,
 Айгайлап кебин уруптур:
 «Өзүм чыктым мен деди,
 Кызыталак Семетей,
 Жекеге чыккын сен деди!
 Жыгылбасаң корунуп,
 Кунду азыр бер деди!»
 Токтоно албай Гүлүстөн:
 «Жагалданган дөбөттүн,
 Жандан сөзү көп өттү,

Абаке, мага бер деди.
 Калың алаш журтуна,
 Караан болгун сен», – деди.
 Алышкан жоодон кайтпаган,
 Айыгышкан дөөлөрдү,
 Ар качан жерге жаздаган,
 Алмамбет уулу ач арстан.
 Абасы баргын дегенде,
 Бетинен сары түк чыкты,
 Берендин көөнүн жеп болгон,
 Пейили бузук калчага,
 Тартынбастан түз чыкты.
 Суркойон тулпар чуратып,
 Тозоңун алыс чубалтып.
 Оттой жанып эки көз,
 Опурулуп жетти тез.
 Келе жаткан Гүлүстү,
 Каңгайлар көрүп таң калды:
 «Пери бекен, жин бекен?
 Же бендеден чыккан пил бекен?
 Азыр келе жатышы,
 Айбаты суук чилде экен!
 Көкө теңир колдо деп,
 Бурутту, Коңур оңдо» деп, –
 Койнунан буркан суурушту,
 Кужурап калмак турушту.
 Кылым кыргыз караса,
 Билеги жоон, таш жүрөк,
 Пилден күчтүү бадырек,
 Айбаты артык таш жүрөк,
 Алптарды женген бадырек.
 Кызталак калдай камынып,
 Ок өтпөс тонун жамынып.
 Алдыга чыга калганда,
 Ачка калган жолборстой,
 Карап көрсөң, түрүнө,
 Алышкан аман болбостой.
 Куйундай жерди сапырып,

СЕМЕТЕЙ

Кызыл бороон жел келет.
 Кыйкырыгы таш жарат,
 Буга кандай киши тең келет?
 «Арбагы Манас колдо!» деп,
 Айтып турду дембелеп.
 Ал аңгыча болбоду,
 Эки ажыдаар беттешип,
 Арбашып калган окшонду.
 Салмагынан алардын,
 Кара жер араң токтолду.
 Жаракка жарак кагышып,
 Жер жайнаган чок болду.
 Арстандай алышты,
 Арманы жок салышты.
 Ары-бери сүргөндө,
 Аалашып жургөндө.
 Жер чайпалып басылды,
 Туман түшүп ачылды.
 Ал экөөнүн башынан,
 Буркураган буу чыкты,
 Бучкагынан тулпардын,
 Булактап кара суу чыкты.
 Бирин бири ала албай,
 Жүржүт калча Коңурбай,
 Элөөсүздөн чорону,
 Түп этектен алганы.
 Алтын ээр калмакча,
 Башынан орой чалганы,
 Алдыга жөнөп калганы.
 Өрү калган Алгара,
 Өзү карган Алгара,
 Опол тоодой баатырды,
 Үзүп кете албады.
 Тоңкочуктап Суркойон,
 Мүдүрүлө жаздады,
 Ок жылаандай айланып,
 Гүлүс айдардан ороп кармады.
 Кайрып Гүлүс алганда,

Кайта жөнөп калганда,
 «Бадырек буруп жетти деп,
 Байлап алып кетти деп,
 Манжулардын Маңгуш алп,
 Куткарып алып калам», – деп,
 Куйундап ылдам жеткенде,
 Капталынан качырып,
 Аны Канчоро сайып кеткени.
 Кажыман жетип удаалаш,
 Башын кесип өткөнү.
 Ал аңгыча болбоду,
 Анжулардың Аңгуш алп,
 Айгайлап бу да жетти эми.
 Канчоро менен Кажыманды,
 Катар сайып өттү эми.
 Эсенбай жетип аңгыча,
 Ат куйругун карматып,
 Канчоро менен Кажыман,
 Аман алып кеткени.
 Ошол кезде байкасаң,
 Коңурбайдын Алгара,
 Тонкочуктап калыптыр.
 Гүлүстөндүн Суркойон,
 Толорсуктан алыптыр,
 Албаганда неткени,
 Коңурбайдын айдары,
 Колдон чыгып кеткени.
 Атына камчы салганы,
 Артына качып калганы
 Ошол кезде жаш арстан,
 Куткарып ийсем бекер – деп,
 Кайра качкан калчанын,
 Этегинен эрмелеп,
 Ат куйругун сермелеп,
 Тик качырган бүркүтөй,
 Көтүнөн кууп алганы.
 Калмактардын калың кол,
 Корголошуп калганы.

СЕМЕТЕЙ

Оттой күйгөн эки көз,
 Ошондо ого бетер кызарды.
 Кындан чыккан ак шамшар,
 Кырк сегиз кулач узарды.
 Эңкейе түшүп Гүлүстөн,
 Эбегейсиз күч менен,
 Кылычты шилтеп калганда,
 Туура чаппай, кыйгач чаап,
 Калчапын минген Кара атын,
 Толорсугун кыйа чаап.
 Өзүн таамай чаба албай,
 Арманда Гүлүс калганы.
 Күч менен кеткен Жойболот,
 Карагай, кайың, чынардан,
 Кыйып кетти бир колот.
 Шилтеген кылыч күүсүнөн,
 Тоолор тоого урунуп,
 Топурак көккө бургуду.
 Жердин бети көрүнбөй,
 Туман түшүп уйуду.
 Алты күнү ачылбай,
 Ааламдын бети куруду.
 Адашып калып Гүлчоро,
 Амалы жаман куурулду.
 Аккан терге мандайдан,
 Астында жер жуурулду.
 Армандуу калган Гүлүстөн,
 «Манастап» катуу айкырды.
 Айкырыктан апкаарып,
 Көйкаптын тоосу жарылды.
 Камоодо жаткан шамалдар,
 Жер бетине жайылды.
 Алты күндөн бер жакка,
 Ааламды баскан топурак,
 Шамал айдап арылды.
 Таштар учуп калдырап,
 Тил киргенсип тим эле,
 Сүйлөп жатат балдырап.

Кабышып тоолор күркүрөп,
 Ааламды шамал учурду,
 Астын-үстүн кылат деп,
 Адамдын баары диркиреп.
 Албарсты, шайтан, азыткы,
 Жүндөй учуп жүрүшөт.
 Томорулуп кетчүдөй,
 Тоо түбүнөн солкулдап.
 Кыштын күнкү буурадай,
 Үшүгөн элдер калчылдап.
 Топурак учуп чачыла,
 Жердин бети ачыла,
 Коңурбайды көрсөм деп,
 Гүлүстөн жүрөт шашыла.
 Токсонго жашы толголу,
 Тоодой болгон калчага,
 Мындай кордук болбоду.
 Эрдигинен ажырап,
 Эмгектүү болот убайда.
 Кете берген бир жакка,
 Жер көрүнбөс туманда.
 Эңишке келсе калчанын,
 Толорсугу кыркылган,
 Алгарасы очоңдоп,
 Өргө тартса Кара атты,
 Көчүктөн жөлөп чочоңдоп.
 Чаңдан чыгып эр Гүлүс,
 Чар тарабын карады.
 Амурдун берки жээгинде,
 Көрүңдү Коңур карааны.
 Аткан октой зыркырап,
 Урган таштай дыркырап,
 Арстан чоро барганы.
 Аксак атчан Коңурбай,
 Качан жанын айады?
 Амурдун бойу суук жер,
 Жайдын күнү муз тоңуп,
 Эки чети жар болуп,

СЕМЕТЕЙ

Орто жери шар болуп,
 Шыргалаңдап буу чыгып,
 Кээ бир жерде жарыктан,
 Оргуштаган суу чыгып.
 Үйөр агып түрүлүп,
 Үзүктөй болгон чоң муздар,
 Суу үстүндө сүрүлүп.
 Суу айланып кулкулдап,
 Үнү угулуп чулкулдап,
 Эри өлгөнсүп жулкулдап.
 Салаа-салаа тешиктен,
 Атырылып шуртулдап.
 Орто жери ойулуп,
 Тегеренип бургуйлап.
 Жан айабай Коңурбай,
 Сууга кирди койгулап.
 Сууга Коңур киргенде,
 Алты найза бойу муз,
 Токтоо кылбай ойулуп,
 Суу үстүндө калкылдап,
 Салдар агып баратат.
 Шыр-шыр этип үн чыгып,
 Карлар агып баратат.
 Жарга урулуп токтолуп,
 Коңурбай башы кодондоп,
 Бир көрүнүп жок болот.
 Анда-санда найзанын,
 Учу чыгат сороктоп.
 Кээ бир жерде туулгасы,
 Көрүнүп калат короктоп.
 Акылга чебер Гүлүстөн,
 Алтымыш эки уруудан,
 Окшобогон буруудан,
 Аралаша эштирген,
 Алмамбеттин чалмасын,
 Көрөмүн деп пайдасын.
 Туруп кармап турганы,
 Тезектей калкып Коңурбай,

Бир тешикте көрүндү.
 Көргөн жерде Гүлүстөн,
 Чалма салып ат кармап,
 Азоо минип, жылкы айдап,
 Машыгып чыккан Гүлчоро,
 Чалмасын шилтеп калганы.
 Салып көнгөн Гүлчоро,
 Чалманы жазбай салганы.
 Эки колун капшыра,
 Как эмчектен түшүптүр.
 Мойнуна чалма түшкөндө,
 Калчанын иши бүтүптүр.
 Гүлчоро чалма тартканда,
 Өзү калып чалмада,
 Алгара сууга акканда,
 Амалы кетип зор калча,
 Бүт эле тоодой бир барча.
 Кыйрынан музга ыктады,
 Оңойлук менен тартканга,
 Муз үстүнө чыкпады.
 Үзөңгү боого Гүлүстөн,
 Чапма салып басыптыр.
 «Манастап» баатыр бакырып,
 Бар кайратын ашырып,
 Коңурбайды тартыптыр.
 Күчү ашкан беренге,
 Күркүрөгөн эренге,
 Муз туруштук кыла албай,
 Баш-айагы жүз бута,
 Калыңдыгы каткан муз,
 Тогуз аркан бойу бар,
 Каңтарылып кеткени.
 Коңурбай болуп копурук,
 Аңтарылып кеткени.
 Короо ордунда көпкөк муз,
 Асманга учту чыркырап.
 Он күндүк жерге барыптыр,
 Сынган муздар зыркырап.

СЕМЕТЕЙ

Чыргадай сүйрөп Коңурду,
 Тоодой кылып томурду,
 Көрсөтүп ага сонунду.
 Семетейге барам деп,
 Гүлүстөн жөнөп калганы,
 Асман тиреп каркайган,
 Бойун жасап заңкайган.
 Зымылдаган капчыгай,
 Бир кептешке келгенде,
 Такашып Коңур калганы.
 Күч келтирип тартканда,
 Үзүлүп кетти арканы.
 Күү менен келе жаткан ат,
 Суркойон тулпар мүргүдү.
 Кайра тартты Гүлүстөн,
 Ак шамшар кармап колуна,
 Эки жеңин түрүнгөн.
 Чаап салат экен деп,
 Карап туруп Коңурду,
 Чаптырып ийип бекер деп,
 Жер жайнаган көп калмак,
 Чөп катары тирүү арбак.
 Аламан койуп келе атат,
 Куткарсак деп Коңурду,
 Атып мылтык баратат.
 Аккан селдей түрүлүп,
 Коңурбай үчүн күйүгүп.
 Как ошондой учурда,
 Каары катуу эр Семен,
 Кандуу кылыч, жалдуу шер,
 Кайраты артык Канчоро,
 Кара кытай, манжуну,
 Кайнаган калмак, анжуну,
 Гүлчорого жеткизбей,
 Кайра тосту ошону,
 Көргөнгө укмуш жумуш бу.
 Гүлчорого Семетей:
 «Жабыр салып тулпарга,

Тоодой болгон калчаны,
 Башы керек эмеспи,
 Башын чаап таштагын!
 Абасынан укканда,
 Ачылып көөнү Гүлчоро,
 Булгап чапкан шамшардын,
 Учу айга такалды,
 Кесип өтүп Коңурду,
 Жерге кирип кадалды.
 Сабы колдо болбосо,
 Көк өгүздүн мүйүзүн,
 Кесип кете жаздады.
 Каны өлүп, туусу жыгылды,
 Кара кытай, көп калмак,
 Каңгайды көздөй сыйлыкты.
 Азынап аттар мөңкүдү,
 Айылын көздөй жөңкүдү.
 Амурдун улуу суусуна,
 Канча калмак калкыды.
 Жеңишин көрүп кыргыздын,
 Күкүктөр чоор тартышты.
 Акыйнек куштар айтышты,
 Кутулдук деп өлүмдөн,
 Суурлар анкуш салышты.
 Асман күлдү карсылдап,
 Урмат топ атты тарсылдап.
 Жер бийледи кылтылдап,
 Ырдады Амур зыңкылдап.
 Жанаша туруп шаңданып,
 Кун менен ай күлүндөп,
 Айкөл шерди баш кылып,
 Өлгөндүн кунун алышты,
 Такымга атты салышты,
 Таласка жөнөп калышты.
 Таласка барып эсен сак,
 Каныкей менен Бакайдан,
 Амандык сурап калышты,
 Анан үй-үйүнө жанышты.

СЕМЕТЕЙ

Түгөнүп калган кан Коңур
 Түйшүктүү туулган оңбогур.
 Көзү тирүү чагында,
 Колунда өкүм барында,
 Атагы калмак уруудан,
 Уушандын эле иниси,
 Уусаңгенди баш кылган.
 «Семетейди кычырдым,
 Элебей келет быйакка,
 Сен баргынын Таласка», –
 Деп жиберген алашка.
 Жиберилген Уусаңген,
 Ара сырттап, жол тартып,
 Айдама кошун кол тартып,
 Аруулугун, сактыгын,
 Алдынан чалып, жол тартып.
 Адамы жок жер менен,
 Алатоону кылаалап,
 Түк казакка туйгузбай,
 Эч бир жанга билгизбей,
 Барып жетти бир кезде,
 Самаркандын сыртында,
 Жайлоосу Белсаз, Кырчында,
 Каныкей, Бакай, Жамгырчы,
 Жаткан кезде ушунда.
 Калкылдатып туу жайып,
 Аскердин чыкты карааны.
 «Кайдан келген адам» деп,
 Айран таң, болуп калышты.
 Ойлоп калды кыргыздар,
 Мындан кабар алышты.
 Кошуну элге барса да,
 Бир бөлүгү калмактын,
 Чон коргонго барышты.
 Айчүрөк кеткен Үргөнчүкө,
 Акун канды көрөм деп.
 Кошунду калың көргөндө,
 Калктын баары эңдиреп,

Башкарган аны баатыр жок,
 Айласын таппай сендиреп.
 Атка минер киши жок,
 Аны менен иши жок.
 Коркутуп элди чуу кылып,
 Атып мылтык, жаа тартып,
 Кайрат кылып бара албай,
 Жигиттер чуулап ыйлашып.
 «Чоң коргонду ачкын деп,
 Төрөңдүн барбы дүйнөсү,
 Аны тезден тапкын», – деп?
 Сыркоргонго түшкөнү,
 Калдайа басып ордону,
 Элөөсүздөн жоо алган,
 Кандай десе көп болор,
 Калмактан келген ушуну.
 Кыра кыргыз ичинде,
 Калмак эли көп эле.
 Уусаңгендин кошунга,
 Калбай баары кошулду.
 Калмактын каны Уусаңген,
 Кан тактага олтурду.
 Ээн жаткан жерди алды,
 Эндекей жаткан элди алды.
 Албаганда неткени,
 Сыркоргон колдон кеткени.
 Алыста жүрсө күн доолап,
 Арка болчу бектери,
 Талабына калмактар,
 Такыр бүгүн жеткени.
 Талап-булап кыйратып,
 Катын, кызын ыйлагып,
 Алтын, зарын жүктөтүп,
 Камкасын кайра бүктөтүп,
 Качырына жүктөтүп.
 Тубарларын бүктөтүп,
 Тулпарыпа жүктөтүп.
 Зар койбоду шаарына,

СЕМЕТЕЙ

Салган кийиз калтырбай,
 Мейманкана, сарайга,
 Талап алды баарын да.
 Коргонго келген булардан,
 Кол салып келген олжо алган.
 Айылга барган сырт жактан,
 Эми ошондон кабар алалы.
 Жамгырчы, Бакай, Каныкей
 Келген жоону карады.
 Кеңколдо жаткан төрөнү,
 Күм-жам кылып келген, бейм?» –
 Деп, ошентип санады.
 Ачуудан ичи ачышып,
 Коркуш жок мындан жашынып.
 Жаңы баатыр Байтайлак,
 Минерге аты жок болуп,
 Айласы кетип токтолуп.
 Жамгырчынын Уларбоз,
 Карып калган мал эле.
 Карыса да Уларбоз,
 Бир жылкыча бар эле.
 Уларбоз минип алкылдап,
 Чарайна, сооту жаркылдап,
 Баса минип үстүнө,
 Бакайдын уулу Байтайлак,
 Баатыры жок үстүндө,
 Ороgo бузук калмактын,
 Айдама кошун колду айдап,
 Алыска барчу элди алды,
 Калмактан кабар сөздү алды.
 Семетейдин алыска,
 Элчилешип кеткени,
 Ал элден билип бул калды.
 «Кеткени, абам, жалганбы,
 Кеткени, абам, чын болсо,
 Коргонду талап алганбы?
 Таланган болсо Сыркоргон,
 Кыргыздын журту сандалды.

Айдап алып аскерди,
 Ал Кеңколго барганбы?» –
 Жата албады үйүнө,
 Жамгырчы, Бакай аттанды,
 Көзү көрдү келишип,
 Кең коргонду басканды.
 Койбой талап малды алган,
 Коргонго койгон такты алган.
 Кара кыргыз журтунун,
 Үстүндөгү бакты алган.
 Уусаңген калып коргондо,
 Дүнүйөнү узаткан.
 Уусаңген элге муну айткан:
 «Ара сырттап басканда,
 Алаштар туйуп калбайбы?
 Дүйнөнү тартып албайбы?
 Кашкардын жолун айланып,
 Каңгайга кетсек жакшыраак.
 Ара сырт бизге жакын жол,
 Жакын да болсо ыраак жол.
 Кашкар бизге ыраак жол,
 Ыраак да болсо жакын жол.
 Ыраак деп андан эринбей,
 Таластан алган олжону,
 Кутказар жагын карагын».
 Бастырмак болду кубалап,
 Бакайдын уулу Байтайлак
 Бала жолборс чоң балбан,
 Кошойдун уулу Жалгызек,
 Ошого киши жиберип:
 «Алдынан тосуп чыккын деп,
 Ара сыртты карасын,
 Карап мен да келем деп.
 Кашкар жакты карагын,
 Кашкарга кирип кетпесе,
 Артынан кууп жетем деп.
 Башын кесип келбесем,
 Байтайлак атым бекер деп!

СЕМЕТЕЙ

Ажыратып мал, пулдун,
 Баарын алып келем», – деп!
 Атасынын атынан,
 Жазып катты жиберип.
 Баш кишиге карабай,
 Малдын кетти артынан.
 Чоң жолдордон из чалып,
 Бара жатат Байтайлак.
 Эки жагын каранып,
 Келе жатат Байтайлак.
 Эркечтамды бет алып,
 Калмактар келди чубалып.
 Дүнүйөнү мол алып,
 Кашкарды көздөй жол алып.
 Кашкарга кирип кеткенде,
 Кетмекчи болду калмактар,
 Дүнүйөнү кутказып.
 Талабына жетпеди,
 Артынан кууп Байтайлак,
 Бала арстан жеткени.
 Байтайлак барып, жол кошуп,
 Астынан чыгып, жол тосуп.
 Сайышар мыкты жок экен,
 Сапырып элин чапканы.
 Кайра айдашып мал, пулун,
 Кең колду көздөй баштады.
 Келе жатат, Байтайлак,
 Таланга кеткен малды айдап.
 Кең колду көздөй жол алып,
 Алтын, күмүш мол алып.
 Кыргыздан жалгыз бирөө жок,
 Кара калмак колду алып.
 Күндүз ага кошулбай,
 Кошулуп бирге олтурбай.
 Түндөсү өзү күзөтүп,
 Келе жатат бала арстан,
 Алтын, зарды жүктөтүп.
 «Өлбөй тирүү болгондо,

Кеңколго жетип барам деп,
 Кудайсыган Уусаңген,
 Куп жайыңды табам деп.
 Кужуру кайнап курушуп,
 Кыжыры кайнап кырданып.
 Ууруча шаарды чабат деп,
 Калмактарга сурданып.
 Тирүү киши кетирбей,
 Кырайын деп чуу салып.
 Издеп келсе калмактар,
 Эрдигин анын көрөйүн,
 Эрегишкен калмактын,
 Бейжинин талап келейин.
 Адам кылар иш эмес,
 Мунун жазасын колго берейин!» –
 Деп, ошентип Байтайлак,
 Жаш балапан, ой кыска,
 Жакын келип Кең колго,
 Жетип келди жол кыска.
 Келе берсин аралап,
 Кошойдун уулу Жалгызек,
 Ошондон кабар ким алат?
 Бакайдан кабар барганда,
 Катты колго алганда.
 Жаткан экен Жалгызек,
 Мазардын тоосу жайлоодо.
 Семетейге таарынып,
 Ачууланып чачылып:
 «Кошой сандан калбаса,
 Кошойдун берген желегин,
 Өлгүчө Манас кармаса.
 Кошойдун уулу мен болсом,
 Семетей теңине албаса.
 Барбай койсом белем деп,
 Талап алса мейли деп.
 Кара чоктуу калмакка,
 Калка болгон, чоң төрө,
 Кызыл чоктуу кытайга,

СЕМЕТЕЙ

Кызмат кылган, чоң төрө,
 Кызыталак Семетей,
 Элчилешип келем деп,
 Өзү келсе жеке эле,
 Барбай койсом белем деп.
 Ойуна алып эми эле,
 Өчөшпөйүн арстанга,
 Кайраты журтту басканга.
 Ашыккан окшойт кан Бакай,
 Калмак каптап жатканга.
 Калмактын канын суу кылып,
 Көк жаңырттып, чуу кылып.
 Кыйратайын аны деп,
 Кылым кыргыз журтуна,
 Кылайын кызмат дагы деп.
 Дагы эле бизге иш бар го,
 Кыраан султан Семетей.
 Таарынчы айтып көрсөм деп.
 Талатып койуп көп элди,
 Тарттырып койуп Коргонду,
 Жата берсем болбойт», – деп,
 Намысына толгонду.
 «Аркамдан кыргыз кол келсин.
 Аз келбесин мол келсин!
 Аттанып өзүм жөнөйүн,
 Арбактар мага жол берсин!» –
 Деп, ошентил Жалгызек,
 Жалманбозду токунуп,
 Кеңколдо жаткан Уусаңген,
 Үйүндө жатып коркутуп.
 Сыртынан тилдеп Семенди,
 Ала көөдөк эренди.
 Кошойдун уулу Жалгызек,
 Койбоочудай күүлөндү,
 Ат арытып, жол жүрүп,
 Айабастан мол жүрүп.
 Ажыбай барган беш күндө,
 Ал эки күндө келгени.

Түндүк жаккы чек экен,
 Ашып түштү Жалгызек,
 Төө жайлоо деген бир белди.
 Алды жагын караса,
 Жүк жүктөгөн нары бар,
 Үстүндө жүгү бир тоодой,
 Олжо алган чагы бар.
 Ким экенин биле албай,
 Карап белде тура албай.
 Кайраты толук эренин,
 Өз кайратын тыйа албай.
 Ылды тартып далактап,
 Эки этеги салактап.
 Кирип келди ал элге,
 Эки көзү алактап.
 Жүктөгөнү зар экен,
 Айдаган калмак сал экен.
 Кууп жетип Байтайлак,
 Кайтарып келген кези экен.
 Ушул сапар келгени,
 Такыр калмак эл экен.
 Калмактын тилин так билген,
 Жалгызек жайы ал экен.
 Калмак менен сүйлөшүп,
 Кажы-кужу үндөшүп.
 Уларбоз менен солкулдап,
 Байтайлак келди бир кезде.
 Эки баатыр көрүшүп,
 Колдун учун өбүшүп.
 Эсен-соосун сурашып,
 Амандашып турушту.
 Эл үчүн кылып намысты,
 Эр жигит кылат жумушту.
 Жалгызек баштап сөз сүйлөп:
 «Байтайлак баатыр, – деп сүйлөп.
 Абакебиз кан Бакай,
 Аман бүгүн турат деп,
 Тарттырып ийсек Коргонду,

СЕМЕТЕЙ

Уккан элге уят кеп!
 Семетей кылган кандай иш,
 Элчилешип бир жумуш,
 Элге кыйын мүшкүл иш.
 Барган жокпу, абакем?
 Кең колдо жаткан берендер,
 Айтпадыңар биздерге,
 Ошондуктан көбүрөөк,
 Таарыным келет сиздерге».

Байтайлак күлүп жарк этип,
 Ителгидей барк этип.
 Кужурлуу туулган балакет.
 Мойну кетип шылк этип:
 «Анык курбум, Жалгызек,
 Кудайга душман мен болуп,
 Айта албаймын жалган кеп.
 Өрттөнүп өлгөн канкордун,
 Өзү жалгыз кеткенин,
 Гүлчоро менен Канчоро,
 Ээрчитип алып экөөнү,
 Желип кайда житкенин,
 Айтсак такыр билбедик.
 Айдама кошун кол келди,
 Ошондо гана биз уктук,
 Коңурбайга кеткен деп,
 Калмактан кабар алганбыз,
 Эстүү баатыр, Жалгызек,
 Таарынчы айтар кез эмес.
 Ээн талаада биз айтсак,
 Жер укпаса, ким угат?
 Таарынчы кепти айтышчу,
 Семетей мында жок турат.
 Айкөл Манас баатырдын,
 Арбагы үчүн кылалы,
 Айанбастан кызматты.
 Аксакал ата, кан Бакай,
 Ардактуу эне Каныкей,
 Урматы үчүн кылалы,

Ушул сапар кызматты.
 Андан кала бергенде,
 Калың кыргыз эл үчүн,
 Кылалы баатыр, кызматты.
 Семетей менен беттешсек,
 Айтарбыз кийин таарынчы.
 Тарттырып койбой Коргонду,
 Бүгүн жетип баралы.
 Уусаңген деген зору бар,
 Падышалык тактага
 Минип алган чоңу бар.
 Бала Семей жолборстун,
 Аркасында жөлөкбүз,
 Менин кебим мына ушу,
 Жалгызек курбум угуп ал!»

Акылы дайра, ойу көл,
 Атасындай эр экен,
 Падыша улуу Бакайдай,
 Баштаган жолу эп экен.
 Жалгызек анда кеп айтат,
 Кеп айтканда деп айтат:
 «Семетейге өчөшүп
 Сенделтпейли бул элди.
 Талантып каран калмакка,
 Таратпайлы бул элди!
 Тоо тоого чилдей бул элди,
 Тоздуруп ийсек болобу?
 А дүйнө кеткен Манастын,
 Арбагы бизди койобу?»! –
 Эки баатыр кошулуп,
 Булардын жүргөн жеринен,
 Кан агат кийин жошулуп.
 Бакайдын уулу жолборстун,
 Он тогузда жашы бар.
 Калмак, каңгай, кытайды,
 Ойрон кылар иши бар.
 Өзү бала, шер кайрат,
 Өчөшкөнүн талкандайт.

СЕМЕТЕЙ

Жаңыдан атка мингенде,
 Алоокенин кенжеси,
 Алтымыш жайсаң инисин,
 Ороккырды жалмаган.
 Ал Кеңколго тургузбай,
 Калмак менен каңгайды,
 Аралап кирип айдаган.
 Жаңыдан чыгып кыргыздан,
 Таанылып келе жаткан ал.
 Жалгызек өзү эң мыкты,
 Сөз айтканга өтө ыктуу.
 Сөзү ширин нагыздуу,
 Кимге болсо жагыштуу.
 Жыйырма экиде жашы бар,
 Кан Кошойдун уулу ушу.
 Жалгызек менен Байтайлак,
 «Ал Кеңколго барам деп,
 Коргонду сактап калам», – деп,
 Ал экөө келген алдынан,
 Калмактын салган дартынан.
 Эр Семетей, Гүлчоро,
 Бели катуу Канчоро
 Жете келип артыңан,
 Жүктүү нарды көрүштү,
 Илгери карай жүрүштү.
 Шартылдата бастырып,
 Жетүүгө тез күйүктү.
 Жолдо бара жатканда,
 Гүлчоро айтат бул ишти:
 «Алыстан келген бул душман,
 Коргонду басып алган бейм,
 Кордукту журтка салган бейм.
 Кор кылып элди койгон бейм,
 Жамгырчы, Бакай, Каныкей,
 Катары менен сойгон бейм.
 Байтайлак өлүп калганбы?
 Каш кайтарар киши жок,
 Калмактар кирип алганбы?

Абаке, сенин эрдигиң,
 Адамдан кыйын шердигиң,
 Асли жакшы болбойт ко,
 Колундан кетет тендигиң!
 Элдин баарын кем дедиң,
 Эр кадырын билбедиң,
 Кыргыз менен калмактың,
 Ортосунда чоң ишти,
 Жалгыз өзүң бийледин
 Карыйа Кошой абамдын,
 Сыйлабадың арбагың.
 Карап турса Төштүк кан,
 Бучкагына албадың!
 Жолдо турса Үмүтөй,
 Карын бөлө тууганың.
 Учурашып жок десе,
 Тайежеңе барбадың.
 Чыгарасың, абаке,
 Кандай кылып кирип жууп,
 Ушулардын зардабын?!
 Гүлчоронун кебинен,
 Улай кармап Канчоро,
 Күйүттүү кепти башынан,
 Баштап калды ал чоро:
 «Абакемдин башынан,
 Киши менен иши жок.
 Алыстагы киши эмес,
 Короосунда кой баккан,
 Киши менен иши жок.
 Башканы койдум, кантейин,
 Бала кезден бирге өскөн,
 Мени менен иши жок!
 Бул сапаркы жумушта,
 Эл билгендин баарысын,
 Ичине салды кызыл чок!
 Арбагың, сенин чоң болду,
 Айласыз элиң, токтолду.
 Гүлчоро күйүп айткандай,

СЕМЕТЕЙ

Күлдү журттун баарысы,
 Тарап кетет окшонду!» –
 Деп, ошентип сөз кылып,
 Канчоро айтып токтолду.
 Күлүмсүрөп Семетей,
 Мыйыгында күлдү эле.
 Кылган иши жолу жок,
 Как ошондо билди эле,
 «Айланайын балдар, ай
 Белиме тануу жандар, ай.
 Кеңеш салбай калыпмын,
 Акылыман таныпмын.
 Сандалып бүгүн турамын,
 Эч айламды таба албай!
 Кармашта барсын, Канчоро,
 Кайрат кылар, эр чоро.
 Таарынышса Гүлүстөн,
 Ар кандай ишке жүрүшкөн.
 Өзүң билип жайларсың,
 Таарынттырбай кандарды,
 Табарсыңар, жаш балдар,
 Айбыңардын айласын!
 Эки бала иш кылсаң,
 Эми кантип бурамын?
 Калгандарды бөлүнтпөй,
 Элди күтүп алгыла.
 Бийликти бердим силерге,
 Билип кылсаң ишиңди,
 Деги кордук болуптур,
 Туйунуп эми олтурам.
 Кетирбей карма, жаш балдар,
 Абалтан берки кишиңди.
 Катышпайын, билбейин,
 Гүлчоро менен Канчоро,
 Өзүң башкар ишиңди», –
 Деп, ошентип Семетей,
 Агынан сүйлөп турганда,
 Мойун толгор айла жок,

Ишин берип турганда.
 Ич күптүүсү басылып,
 Жүрөктөн зардап арылып.
 Таарынчысы жазылып,
 Жанындагы чоролор,
 Жаркылдады жалганда,
 Атадан калган Коргондун,
 Жанына жакын барганда.
 Ак асаба, көк желек,
 Алы келсе калмактар,
 Жамгырчы менен Бакайды,
 Эчак мууздап таштамак.
 Жалгызек менен Байтайлак,
 Калган элди баштаган.
 Семетейге жолукту,
 Төө жайлоо, Айрык башынан
 Семетейди көргөндө,
 Серпилбеген Жалгызек,
 Зирек баатыр Байтайлак,
 Кабактарын бүркөшүп,
 Кабаттап тонун чүмкөшүп.
 Салам айтса, кол бербей,
 Бастырышты жүр дешип.
 Калмактан баатыр Уусаңген,
 Алар менен иши жок.
 Бел байлады Кожожаш,
 Азыркысы көөнү ток.
 Семетей менен Гүлчоро,
 Кайраттуу баатыр Канчоро,
 Жоо бөрүсү Жалгызек,
 Жолборс баатыр эр жүрөк,
 Бала баатыр Байтайлак,
 Келгенин көрүп Уусаңген,
 Каалгасы бийик чоң Коргон,
 Каалгасын бекем бекитип,
 Калкалап жанын бекинип.
 Карап жатты калдайып,
 Коргонду берип калмакка,

СЕМЕТЕЙ

Каңкорун турат далбайып.
 Карап турар айла жок,
 Уруш кылбай камданып.
 Ошол кезде Айчүрөк,
 Асман менен айланып,
 Шамал менен жарышып,
 Шарпылдап учуп жетти эле.
 Коргонду калмак колго алган,
 Койбостон түктү олжо алган.
 Оодарылып токтобос,
 Оруну жок бул жалган.
 Кимиси баатыр, ким коркок,
 Ошондойдо ылганган!
 Элчи кирер эшик жок,
 Кылайган шоола тешик жок.
 Байрак тиктеп, туу жайса,
 Серпилип калмак чыккан жок.
 Чын айласы кеткенде,
 Тактада калмак жатканда,
 Гүлчоро турбай камданып,
 Эркечтенип шаңданып.
 Эрлик менен аттанып,
 Эбин таап кирсем деп,
 Урма ташта жез ноого,
 Бурап тартма жерине,
 Чыгарып алма тээгине.
 Чын эле келип ошого,
 Колун салып ошондо.
 Туткасынан кармады,
 Тартып сууруп алганы.
 Ноого түшүп зыпылдап,
 Коргонго кирип алганы.
 Колуна кылгыч кармады,
 Коркпой кыргын салганы.
 Коргондун ичин кандады,
 Душман кирди дегенде,
 Турбай калмак камданды.
 Жай кылбайт экен бизге – деп,

Жайнап чыкты талаага.
 Калың, калмак кошунун,
 Айдап чыкты талаага.
 Талаага чыгып Уусаңген,
 Сандаган калмак кол менен,
 Асаба таштап, туу тигип,
 Эр майданын күзөттү.
 Эрлик кылып Канчоро,
 Желигип чыкты майданга.
 Эл үчүн кызмат кылам деп,
 Белин чындап байларга.
 Калмак баатыр Уусаңген,
 Каруу жарак асынып,
 Майданга чыкты камынып.
 Эр Канчоро, Уусанген,
 Беттешип эми барганда,
 Балталашып жетерде,
 Башка чаап кетерде.
 Зыркырап доош угулуп,
 Канчоро өңү кубулуп.
 Кандай шумдук болду деп,
 Аркасын карап бурулуп.
 Шыпшайдар уулу Кожожаш,
 Шыпшыган жааны тартыптыр.
 Зыркыраган жаа огу,
 Канчорого жетиптир.
 Үч кабат темир калканын,
 Ок өтпөгөн олпогун,
 Такыр тешип кетиптир.
 Учу этке жеткенде,
 Кармай калды сабынан,
 Канчородон башка адам,
 Жаа огун кармап албаган.
 Кабылан туулган түгөнгүр,
 «Эми атса сойот деп,
 Кантип тирүү койот», – деп,
 Калмак Саңген баатырдын,
 Каршы алдына тура албай,

СЕМЕТЕЙ

Кайра качып калганы.
 Бура тарта бергенде,
 Бурултпай найза сайганы.
 Канчоро калды жыгылып,
 Топого башы тыгылып.
 Коркконунан эңтендеп,
 Жыгылып, кооп темтендеп,
 Бура тартты Уусаңген,
 Башын кесип кетсем деп.
 Ашыгып калды Байтайлак,
 Батыраак ага жетсем деп.
 Өлүм менен кери жок,
 Өлүмдөн коркор эби жок.
 Эрдигинин чени жок,
 Чендешер бенде теги жок.
 Алыстан келип шаар алган,
 Ал калмакта кеги көп.
 Качырып жетти Байтайлак,
 Камандай тиши качырап.
 Маңдайда көзү чачырап,
 Канчорого жеткенче,
 Сайып калмак Саңгенден,
 Шаштырды бала найзалап.
 Кооп кетти ордуна,
 Эр Канчоро анталап.
 Коркуп калган түгөнгүр,
 Басалбай турат тамтаңдап.
 Алдындагы Карала ат,
 Эми кармап минерде,
 Шыпшайдар уулу Кожожаш,
 Жааны тартып ийгенде.
 Темиңөөргө туш келип,
 Темирге огу тийгенде.
 Темирди тешип кыйратып,
 Каралатты сулатып.
 Аттан өтүп аткан ок,
 Канчоронун шакшагын,
 Көзөп кетти кыйратып.

Аны көрүп Байтайлак,
 Аргытып атын чуратып.
 Кабылан туулган чорону,
 Ат куйругун карматып.
 Алып кетти чогуудан,
 Армандуу болбой Канчоро,
 Кутулду душман колунан.
 Карап турбай Кожожаш,
 Жебе тартып соңунан.
 Бакайдын уулу Байтайлак,
 Оң мөрүгө ок тийип,
 Балтасы түштү колунан.
 Балта жерге түшкөндө,
 Эр тиреги сом билек,
 Колдун иши бүткөнү.
 Калмактын каны Уусаңген,
 Кайрап кылыч жетти эле.
 Гулчоро чаап жеткиче,
 Куйгулуктуу чунактын,
 Көрүнөө башын кести эле!
 Гулчоро байкуш канетсин,
 Түшүрбей башты тополо,
 Эңип илип кетти эле.
 Уусаңгенди Гүлчоро,
 Көмө сайып кеткени.
 Калмактын калың кошуну,
 Каптап селдей жеткени.
 Гүлчорону жеткирбей,
 Уусаңген башын кестирбей,
 Кутказып алып кеткени.
 «Өлүгүн алып кетет деп,
 Абакем сөөгүн көрсүн деп,
 Жалгызынан айрылды,
 Көңүлү сууп калсын», – деп,
 Белине бекем камынып,
 Жынжырдан кемер курчанган,
 Аتكый кармап Гүлчоро,
 Сур аттын артып жалына,

СЕМЕТЕЙ

Камчы берип санына,
 Калмактардан, чогуудан,
 Алып чыкты Гулчоро.
 Кайра жанды калмактар,
 Мындай уруш болгондо,
 Кан төгүлмөк наркта бар.
 Эрегиштен эр өлөт,
 Экөө жалгыз дебестен,
 Эңишке кирсе баары өлөт
 Өзү өктөм кудайдын,
 Өкүмүнө ким көнбөйт.
 Ушинтип келет Гүлчоро,
 Кошуп ыйлап күңгүрөп.
 Кошунга жакын барганда,
 Башы башка Байтайлак,
 Тулку бойу бир башка,
 Гулчоро тура калганда.
 Карыган Бакай абаңдын,
 Көзү көрүп баласын,
 Көрүнөө калмак чыгарса,
 Чечекейдин карасын
 Карып калган кан Бакай,
 Канткенде буга чыдасын?!
 Кызыл кандуу жөтөлүп
 Бузулуп өңү көгөрүп:
 «Семетей, төрө, болбой кал,
 Кордукту мындай, кылбай кал!
 Бала жолборс атанып,
 Журт башкарып, жүрбөй кал!
 Атактуу баатыр Коңурга,
 Антта турбас доузга,
 Бир кишиге туйгузбай,
 Билинбей кетип ушуга.
 Канчоро чалгын чалды деп,
 Гулчоро кабар алды деп.
 Жыргап жаткан кыргызда,
 Кайдан болсун кайгы деп.
 Камынбай жүрөт алдынан,

Карыганда кан Бакай.
 Күнүм каран калдым деп,
 Өзү берген жалгызды,
 Өзү кудай алды деп!
 Тунжуруман айрылып,
 Акырет кетер чагымда,
 Күнүм каран калдым деп!
 Өңөргөн колдо найзамды,
 Кара ташка мен уруп,
 Жеп салдым жалгыз баламды
 Жыласын тартып куурадым,
 Жаш менен көзүм буладым!
 Кылычым канга бойодум,
 Кылымды далай жойлодум.
 Кыргызыман айрылып,
 Кыйноого калган окшодум!
 Мылтыгым сынды белинен,
 Бузулган ишим жеринен!
 Буркурап ыйлап олтурсам,
 Боор ачыр бенде ким экен?!
 Карыганда Бакайдын,
 Көзүнүн жашы сел экен!
 Тартылып түндүк, от өчүп,
 Түгөнүп калган кеп экен!»
 Уусаңген калмак баш кесип,
 Сакалы ылдый жаш кетип.
 Кайгырып Бакай кабылан,
 Кайгыдан бойдон ал кетип.
 Шалдырап мууну бошошуп,
 Шалпыйып Бакай шай кетип.
 Ыйлап турат карыйа,
 Кара көздөн күйгөндөн,
 Кан аралаш жаш кетип:
 «Тулпарым калды минилбей,
 Тунжурум калды салынбай.
 Күкүгүм калды таңшыбай,
 Күлүгүм калды чабылбай.
 Көмүлгөн көргө калмактар,

СЕМЕТЕЙ

Күйгүзүп мени наалытты, ай!»
 Жамгырдай жашы төгүлүп,
 Сакалы ылдый агылат.
 Көрүп туруп Бакайды,
 Көргөн журттун баары ыйлап.
 Карыган Бакай кан ыйлап,
 Калбай журту баары ыйлап.
 Кайгысына Бакайдын
 Караган ыйлап, тал ыйлап,
 Өчпөскө бүткөн күн ыйлап,
 Өсүп чыккан гүл ыйлап.
 Ай караңгы түн ыйлап,
 Өз, жат дебей баары ыйлап.
 Токтоно албай тоо ыйлап,
 Топурак, таштын баары ыйлап.
 Адыр ыйлап, жер ыйлап,
 Адам калбай жалпы ыйлап.
 Карыган Бакай тура албай,
 Какшап турат жан кыйнап.
 Аккан тунук суу ыйлап,
 Айдыңкөлдө куу ыйлап.
 Алты сан кара көп ногой,
 Катын, эркек, кан ыйлап.
 Салынган коргон там ыйлап,
 Сайылган терек бак ыйлап.
 Сакалы ылдый жаш кетип,
 Сакалдуу Бакай кан ыйлап.
 Элдин баары чуркурап,
 Эси кетип буркурап.
 Тура албады Семетей,
 Жүрөгү күйүп бек туйлап.
 Чыдай албай Семетей,
 Чылбырын бекем курчанып:
 «Калмактан көрдүм кордук – деп!
 Кабылан төрөң муңканып.
 Бакайдын айткан сөздөрүн,
 Мойнуна кабыл парыз алып.
 Айтса айтпаса, абакем,

Айтары мага эп экен.
 Гулчоро менен Канчоро,
 Бузулат калкың дегени,
 Ал айтканы чын экен!
 Мени кудай урчубу,
 Мындай кордук болчубу?
 Алдын тосуп албасам,
 Жалгызек мойун бурчубу?
 Калкымдын баары бөлүнсө,
 Карыганда Бакайдын,
 Көзүнөн жашы төгүлсө
 Он тогузда Байтайлак,
 Бөөдө өлүп көмүлсө.
 Эрдигим менин бекер деп,
 Эл бузулуп кетер деп.
 Энөөлүк кылып мен жүрсөм,
 Эли-журттан айрылып,
 Эми айлам нетер деп.
 Эрдик кылып жоо сайсам,
 Элим көрөт пайдасын.
 Кантип элди унутам,
 Кошун курап, кол жайган?!
 Коңурбайга айдадым,
 Кетенчиктеп тартынбай,
 Зор душманга барганын.
 Тайанып элдин күчүнө,
 Ал душманды алгамын.
 Жалгыз жүрүп жоо алып,
 Жалгыз көздү сойдум деп,
 Көтөрүлүп көңүлүм,
 Көйрөңдөнүп алганым,
 Эл-журттан чыгып калганым,
 Анык болду бүгүн эң!» –
 Деп Семетей ачынып,
 Кан Бакайга карабай,
 Караганга жарабай:
 «Айланайын, Гулчоро,
 Өзүң билгин калганды,

СЕМЕТЕЙ

Баланы таза жууп кой,
 Аруу менен бууп кой.
 Абамды капа кылбагын,
 Азыр кызмат кылайын.
 Айтканы ката кетпеген,
 Касиеттүү эр эле,
 Каргап мени салбасын».

Гүлчорого тапшырып,
 Жүрүп кетти Семетей.
 Бастырып кете берерде,
 Гүлчоро туруп муну айтат:
 «Күлгүнүм, абам, – деп айтат.
 Жан айабас эр эмес,
 Жалгыз жарым барганда,
 Тирүү келчу жер эмес.
 Келген окшойт Кожожаш,
 Ал Шыпшайдардан кем эмес!
 Аткан октон ал жазбайт,
 Мылтык атып, жаа тартса,
 Тиктегенин жер жаздайт!
 Огу өтпөй калбайт деп,
 Олпогуң тоскоол болбойт деп,
 Койгун, аба, койгун деп,
 Айчүрөк жеңем, кайдасың,
 Аккуу кебиң кийгин деп!
 Жайдын тилин билчү элең,
 Күндү жайлап учкун деп.
 Байкап көрчү асмандан,
 Жыйылган калмак калктардан.
 Чогулушкан топ барбы?
 Сейрек турган эл барбы?
 Жалгыз турган жан барбы?
 Кемеге казып, от жагып,
 Түтүн салган кан барбы?
 Байкап көргүн жеңе», – деп,
 Гүлчоро айтып салганы!
 «Бийликти бердим сага», – деп,
 Эми эле айткан Семетей,

Бастыра албай калганы.
 Бакайдын турбай жанына,
 Канчорого барганы.
 Ал Канчоро баатырдын,
 Колу сынып кокуйлап,
 Колтуктап колун олтурат.
 Семетейди көргөндө,
 Тетири артын ал карайт.
 «Арбагым качкан белем» деп,
 Жалгызекке барды эле,
 Жаалысы катуу Жалгызек,
 Бура тартып кетти эле.
 Шашылып калды канкоруң,
 Журт жайкаган анткоруң.
 «Сары абам көөнү жай бекен,
 Көрбөгөлү көп болду,
 Сагынып мага зар бекен?»
 Буурул менен булкуйуп,
 Сары канга барды эле.
 Салам айтса алик жок,
 Сагынмак турсун Семене,
 Сары кан көзүн салган жок.
 Сары канга кеп кылбай,
 Салпыйып Семен шылпыйып.
 Алдымдагы Буурулду,
 Бастырганда кындыйтып,
 «Кандардын баары таарынып,
 Калган экен мага», – деп.
 Гүлчоро сөзүн унуттур.
 «Мен кирейин, аба деп,
 Күч кылайын мында», – деп.
 – Буурулдун башын буруптур,
 Кылычын кындан сууруптур.
 Чымындай жанын айабай,
 Өлөмүн деп санабай,
 Кайнаган калың калмакка,
 Кара бойун уруптур.
 Урганда жакшы болгон жок,

СЕМЕТЕЙ

Калмактын каны Уусаңген,
 Найзасын күүлөп булгалап,
 Семетейди качырды.
 Уусаңген үнүн укканда,
 Өзү бала Кожожаш,
 Көрөгөн көздүү кара көз,
 Жааны кармап, ок тиштеп,
 Семетейди атты эле.
 Жаанын огу жетти эле,
 Ок өтпөс буурум Аколпок,
 Дал болуп тешип өттү эле.
 Учу этке жетерде,
 Тепчий өтүп кетерде,
 Шай колдогон түгөнгүр,
 (Айткан сөзүм күмөндүр),
 Колдобосо неткени,
 Колдоочусу Баабедин,
 Кызыл бала жылаңач,
 Шашылып буга жеткени.
 Кирип жаткан окту ал,
 Бойунан кармап кеткени.
 Жанып жерге ок түштү,
 Жаанын огу бош түштү.
 Жолугушар киши эмес,
 Жоонун жайы эң күчтүү!
 Баабедин менен иши жок,
 Коруп турган киши жок.
 «Ок өтпөйт экен буга» деп,
 Кезеген огун имерип,
 Тайбуурулга Кожожаш,
 Тайсалдап туруп атты ок.
 Семендин жаны тыныптыр,
 Буурулдун буту сыныптыр.
 Шыйрагынан үзүлүп,
 Тарамышы кыркылбай,
 Тай буурул калды тим жылбай.
 Кеткенин билип Гүлчоро,
 «Бул кошулуп өлөт деп,

Анан кимди көмөм деп,
 Байтайлакты элдерге,
 Муну алсаңар белем», – деп,
 Кечикпей Гүлүс бат жетип,
 Атадан калган сур жебе,
 Ага кездеп ок салып,
 Атайын деп калмакты,
 Эр Гүлчоро бел байлап.
 «Көрүнөр бекен Чүрөк» деп,
 Көктү тиктейт көз жайнап.
 Көктү чолуп Айчүрөк,
 Баарын көрүп туруптур.
 Булутту сөгүп бөлүнттү,
 Гүлүстөнгө караанын,
 Өзү Чүрөк көрүнттү.
 Элдир-селдир чогууда,
 Тизилип турса сабында,
 Жаман чапан бир киши,
 Элдин арка жагында,
 Кемегеси жанында.
 Болжолдоп Чүрөк желегин,
 Ошо жакка ыргады.
 Семетей менен кери жок,
 Эр Гүлүстөн чоронун,
 Билбей турган кеби жок.
 Билгени немей неткени,
 Адырды көздөй бет алып,
 Салып чоро кеткени.
 «Канкорум кордук көрдү» деп,
 Кошойдун уулу Жалгызек,
 Салган бойдон жеткени,
 Туугандан кечкен кызталак,
 Кандуу калпак кийсе да,
 Кысылганда чын карайт.
 Асили кыргыз уругу,
 Ал карабай ким карайт?
 Калмак Саңген капырды,
 Кан ичме жинди чакырды.

СЕМЕТЕЙ

Кайра тарта бергинче,
 Семетейге келгинче,
 Сайып өтө берди эле,
 Бура тартып алгыча,
 Бурулуп найза салгыча,
 Уусаңгендин Жалгызек,
 Башын кесип алгыча,
 Жаанын огу жеткени,
 Оң карыга ок тийип,
 Сооту жок жерге нак тийип.
 Күүлөнгөн огу шак тийип,
 Колу сынып жок болду,
 Качырып жоого сак кирип.
 Ошо кезде Гүлчоро,
 Көрүп калды караанды.
 Бер жагында уч саптан,
 Кезеген жаадан ок тартты.
 Пар келтирип тушуна,
 Баатыр Гүлүс шок тартты.
 Бура тарта бергинче,
 Кожожаштай мергенди,
 Тоңкойтуп жерге кулатты.
 Бир атпады үч атты,
 Айагында күч атты.
 Калмактын мерген беренин,
 Кара жерге сулатты.
 Калка болгон калмакка,
 Кожожашты кулатты.
 Күчү тоодой күркүрөп,
 Күрдөлүү туулган түгөнгүр,
 Кара бойун чыйратты.
 Алдындагы Сур атты,
 Камчы берип кырдаңтты.
 Гүлүстөндүн камчысы,
 Күүсү менен тийгенде,
 Учуп кетти Суркойон,
 Учпаганда неткени.
 Ортодо турган Жалгызек,

Жөө калганы Семетей,
 Жаралуу болгон эрлерге,
 Көз ачкынча жеткени.
 Жалгызек колу сынганда,
 Буурулдун буту сынганда,
 Жалгызек менен Семетей,
 Өлүмдү алып мойнуна,
 Жалынып акка турганда.
 «Экөөнүн башын тең кесип,
 Алып кетсем белем» деп,
 Баатыр калча Уусаңген,
 Атынын башын бурганда.
 Учкан куштан Гүлчоро,
 Утур келди ушуга.
 Найза карма чыңдаган,
 Сайганын жыкпай калбаган.
 Кылыч кармап кырдаган,
 Балта кармап кезерген,
 Кеткен эмес илгертен,
 Кез келгеп адам түк эсен.
 Күйгүлтүктүү Гүлүстөн,
 Күлүгүн мыктап жүгүрткөн.
 Көкүлүн көккө шүйүлткөн,
 Куйругун бекем түйүлткөн.
 Тилин өлчөп сөз алган,
 Асманда жүргөн күңүрттөп,
 Мөкүбалдуу найзасын,
 Булгап колго алганы.
 Бура тарта бергиче,
 «Чарайнанын чети деп,
 Алтын ээр кашы деп,
 Табарсыктын башы деп,
 Кулдун, өлөр жери ушу»,
 Как бооруна муштады.
 Муштаганда өткөнү,
 Аркасынан коройуп,
 Найза чыга түшкөнү.
 Күүлүү найза жетиптир,

СЕМЕТЕЙ

Эки кабат темир тон,
 Талкалап өтүп кетиптир.
 Кужурлуу туулган Гүлчоро,
 Күүсү менен күркүрөп,
 Көргөндүн бойу дүркүрөп,
 Сийдиги агып бүркүрөп,
 Калмактар качып сыйлыкты,
 Бир четинен дүркүрөп.
 Астына салып калмакты,
 Айдап кетип баратат.
 Күрзү кылып Саңгенди,
 Жайлап кетип баратат.
 Эр чырагы эки көз,
 Маңдайында жалтылдап,
 Жайнап кетип баратат.
 Уусаңген онтоп жалынып,
 Сайрап кетип баратат.
 Буурулу аксак жетелеп,
 Семетей басып энтелеп.
 Колу сынып Жалгызек,
 Мине албай атка сендиреп.
 Жаралуу болгон Канчоро,
 Карап турат энди.
 Каттып турат кан Бакай,
 «Жалгыз уулум өлдү деп
 Ажыдаардай бул душман,
 Элге кайдан келди», – деп.
 Сүрдүгө эли бергенде,
 Буурулдуң буту сынганын,
 Анда Бакай көрдү дейт.
 «Аттын буту сыныптыр,
 Арстандын жаны тыныптыр
 Өлсө өлгөндүр Байтайлак,
 Арстандын алы кандай», – деп?
 Байтайлакты унутуп,
 Семетейге кайгы жеп.
 «Караан болбой калкында,
 Канчоро жатып алды деп.

Жалманбоз турат майданда
 Жалгызек кайда кеткен», – деп.
 Белине таңуу бектерди,
 Эми Бакай кан эстеп.
 Ырысына жараткан,
 Илгеркинин карысын.
 Намыс учун жараткан,
 Жаш уландын баарысын.
 Байтайлакка карабай,
 Майдандагы чорого,
 Салып Бакай баратат.
 Бозжорго менен алкылдап,
 Семетейге кан Бакай,
 Кирип келди жакындап.
 Ачуусу келген Бакай кан,
 Кандуу найза салат, бейм.
 Өлтүрбөсө да бул абам,
 Өзүмдү жара кылат, бейм?
 Семетей турат муну ойлоп,
 Жалгызек дагы аны ойлоп.
 Бирок жетти Бакай кан,
 Жаңыдан акыл кеп ойлоп:
 «Канкорум, шайык нетти деп,
 Тай буурул аксак көрүнөт,
 Не калба болуп кетти деп?
 Арстаным, шайың нетти деп,
 Атың аксак көрүнөт,
 Азап күн кайдан жетти, – деп?
 Жалгызекти имерип,
 Каңкорго айткан сөздөрүн,
 Талаага таштап жиберип:
 – Кулак сал, бала, сөзүмө,
 Не калба болду өзүңө?
 Шалпайыңкы көрүнүп,
 Калыптырсың, көзүмө.
 Өлсө жалгыз, ким өлдү,
 Кабылан арстан Жалгызек,
 Ким көргөн мындай күндөрдү?

СЕМЕТЕЙ

Каптап калмак кетпесин,
 Куткаргыла көп элди!
 Калың элден айрылсак,
 Калганга кыйын иш болот!
 Жалгызынан айрылган,
 Карып калган Бакайга,
 Калдайган кара кыш болот!
 Эркин өткөн жыргалда,
 Элдин баары кор болот.
 Башканын көзүн карашып,
 Балдардын баары зар болот.
 Басарга жолу тар болот,
 Байланып колу шал болот!
 Таарынчыны койуңар,
 Таарынбаймын мен Бакай!
 Бузук кыйал болбосун,
 Күнүмдүгүн карабай,
 Түбөлүгөн ойлосун!
 Айдалып кетсе байкуш эл,
 Көзүнөн агып кандуу сел,
 Оодарылып жата албас,
 Айкөл Манас баатыр шер!
 Манастан тукум бар туруп,
 Карыган Бакай мен туруп,
 Алп Жамгырчы кан туруп,
 Жалгызек баатыр, сен туруп,
 Эки чоро шер туруп,
 Элди эстебей балам деп,
 Бышактап ыйлап мен туруп.
 Чаптырып ийсек Таласты,
 Айдатып ийсек алашты.
 Кара кыргыз уругу,
 Кабылан Кошой канымдын,
 Алмамбет, Чубак залымдын,
 Ажыбай, Сыргак баатырдын,
 Арбагына чет болуп,
 Кантип бетин көрөбүз?
 Мындай наам алгыча,

Салышып жатып өлөбүз!
 Көргүлүктү көрөлүк,
 Урушуп жатып өлөлүк.
 Өлсө өлгөндүр Байтайлак,
 Эл тынчытып көмөлүк!
 Сырдаган Коргон кур калса,
 Зыркырап эмчек сыздаса,
 Чыркырап бала ыйласа,
 Мөкчөйүп чалдар муңканса,
 Туулбай туна чөккүн деп,
 Тукум болбой өлгүн деп,
 Арстандын калып артында,
 Мындай кордук көрдүк деп.
 Ак чачтуу кемпир каргаса,
 Ак калпак кыргыз элим деп,
 Ак шумкар шаңшып үн салса.
 Алашым кайда кеттиң деп,
 Кош жаңырык үн салса.
 Ала-Тоо какшап муңканса,
 Сабалаган эркиндеп,
 Залкайган кыргыз элим деп,
 Асманда булут сумсайса.
 Караңгыда нур чачкан,
 Баскан кыргыз жол тапкан.
 Кайран журт кайда кеткен деп,
 Каалгып ай чыкпаса.
 Кубат берген баарыга,
 Кубанткан жанды жарыкка.
 Курдашым Манас баатырдын,
 Кураган эли кайда деп,
 Орноткон тагы кана деп,
 Күн көшөгө тартынса.
 Куу инген кетсе букулдап,
 Көлдөкү куулар кукулдап.
 Куу тайган кетсе кыңшылап,
 Тулпарым кетсе азынап,
 Ушулардын убалы,
 Канткенде бизди соо кылмак?!

СЕМЕТЕЙ

Эл ичинен эр туулат,
 Элин сактайт туу кармап.
 Эли үчүн эр өлөт,
 Эбегейсиз шер өлөт.
 Эр өлбөсө, эл өлөт,
 Эри өлсө, эл көмөт,
 Эл болбосо ким көмөт?!
 Кайраты толук азамат,
 Ушундайда көрүнөт.
 Чырпыгы сынса чынардын,
 Жаз менен жана көгөрөт.
 Буурулдун бутун таңгыла,
 Калмакты сайып кыйратып,
 Калганды сактап калгыла!» –
 Жалгзызынан айрылып,
 Кан түтөп ичтен кайгырып.
 Кан Бакай турса муну айтып,
 Жалгызек ойлоп муңайып:
 «Кагылайын, абаке,
 Карагын менин өзүмө.
 Калмак Саңген баатырды,
 Көмө сайар кезимде,
 Учуралдым кесирге.
 Калмактап мерген жеткенби,
 Аткан огу туш келип,
 Каруумду үзүп кеткенби?
 Унутпаймын, абаке,
 Сенин карылык сөзүң эстелди!»
 Каары кайнап кулбөгөн,
 Өрттөнгөн токой түрдөнгөн,
 Канкордун уулу түгөнгүр,
 Күнгүрөнө сүйлөнгөн:
 «Айланайын, абаке,
 Буурул атка ок тийди.
 Болбоду шайым тим эле,
 Аттан мурун маа тийди.
 Аколпок тешип өтпөдү,
 Тешүүгө күчү жетпеди.

Жаанын огу жарылып,
 Жерге түштү кептенди».

Канкордун кебин укканда:
 «Катыгүн, балам, не дейсиң,
 Тепчип кеткен ок жанып,
 Билбей калган белемсиң?!
 Ачуулуу келип, мас болуп,
 Жаралуу калган кезиңде,
 Акылыңа, Жалгызек,
 Илбей калган белемсиң?!
 Кайсы жерге тийди эле,
 Ок тийген жерди көрөйүн?»! –
 Олпокту барып караса,
 Ок өтүптүр ушунда.
 Темир соот күрөкө,
 Так өтүптүр ушуга.
 Бакайга даана көрүнүп,
 Олуйа келди алдына,
 Жылаңач бала дубана.
 «Арстан эрге кайгы жеп,
 Аткан ок тепчип жетерде,
 Ашыгып араң жеттим деи,
 Тасмасынан чың кармап,
 Тартып салып кеттим», – деп.
 Кобурап бала сүйлөдү,
 Семетей менен Жалгызек,
 Үнүн укту баланын,
 Көрө албады караанын.
 Сергек туулган Жалгызек:
 «Абаке, жакшы билгин деп,
 Кужурлуу туулган Гүлчоро,
 Куткарып калды бизди деп.
 Усаңгендей баатырды,
 Кан ичме жинди капырды,
 Найзага илип кетти деп.
 Көтөрүп алып капырды,
 Чокмор кылып жакырды.
 Калмактын калың кошунун,
 Аралап кирип кетти деп.

СЕМЕТЕЙ

Бизге тийген жебени,
 Ага да атты бекен деп?
 Эми айласы нетти деп,
 Колу сынып Канчоро,
 Жарадар болуп кеткен деп.
 Арстанга жардам кыларга,
 Калган эмес бектен», – деп.
 Анда айтат кан Бакай:
 «Баарыбызды кыйраткан,
 Бел коргондо Шыпшайдар,
 Калмакча аты Шыпшайдар.
 Эл койгон аты Жойкара,
 Ошонун уулу Кожожаш,
 Келгени, бейм, ант ургур.
 Эреңдерди кыйратып,
 Сойгону, бейм, мант ургур.
 Эми билдим баатырлар,
 Башын кесип кетүүчү,
 Баатыр эмес Уусаңген.
 Аткан экен Кожожаш,
 Азапты салып бул башка.
 Гүлүстөн кетсе алыска,
 Гүлүстөндөн айрылсак,
 Ким жарайт эми намыска?
 Жарар бекен Айчүрөк,
 Аркасынан барышка?» –
 Бакай абаң муну айтып,
 Эки эренге жай айтып.
 Берендерди ээрчитип,
 Коргонго барып кирди эми.
 Өзү Бакай табышкер,
 Жалгызек менен Канчоро,
 Шыпа кылып колуна,

Салгын деп кудай оңуна.
 Тайбуурулдун шыйрагын,
 Буулум менен чырмады.
 «Чиритпей өзү сактайт», – деп,
 Алтындан шакшак кылганы.
 Каде менен оротуп,
 Кан Бакайдын таңганы.
 Алдырып келди талаадан,
 Арстан Тайлак баланы.
 Айчүрөк учуп асмандап,
 Гүлчоро кеткен кол айдап,
 Андан кабар ким алат?
 Барарга киши жок болуп,
 Баралбай кыргыз токтолуп.
 Жүз отузда бул кезде,
 Барууга турду камданып,
 Эр Жамгырчы козголуп.
 Ал Жамгырчы баатырдын,
 Минген аты Уларбоз,
 Салынганы байандоз.
 Саадагын алып байланбай,
 Колуна кармап найза албай.
 Кайда терек, тал болсо,
 Жулуп алчу тайманбай.
 Ошону менен жоо алган,
 Илгертен берки адаты.
 Карылык менен кери жок,
 Ойуна түшүп санаты.
 Уларбоз менен аргытып,
 Алчактап кетип баратты.
 Муну мындай таштайлы,
 Жубатай менен Гүлчоро,
 Жоругунан баштайлы.

ГҮЛЧОРО МЕНЕН ЖУБАТАЙДЫН КАРМАШУУСУ

Калмактын иши тез болгон,
 Алп Жамгырчы баатырга,
 Бир бала жолдо кез болгон.
 «Өзүң чоочун баласың,
 Кайсы жакка барасың?
 Кабыландай жаш бала,
 Кабарың айта саларсың», –
 Анда бала кеп айтат:
 «Өзүң кары аксакал,
 Жүрдүң кайда», – деп айтат.
 «Мени койуп сен бала,
 Өзүңдүн айтчы кабарын,
 Чыныңды айтпай сен койсоң,
 Көмө чаап саламын!»
 Бурулбай бала бастырып,
 Бура тарта берерде,
 Эр Жамгырчы баатырың,
 Шамдагай эле эң эле,
 Бура тарта бергинче,
 Этегинен кармады.
 Карыса да эрлик чоң,
 Камгактай эңип алганы.
 Коркконунан чыдабай,
 Колго түшкөн байкуш жан,
 Бала сөзүн баштады,
 Бар сырын айтып таштады:
 «Алдыга Саңген кеткен деп,
 Алып келгин кабар деп,
 Жубатай мени жумшады.
 Айдама кошун кол келет,

Ар жагында бул кырдын,
 Калмактын колу мол келет.
 Келип калса кыргыздан,
 Кимиси ага тең келет?»! –
 Жашырбай баарын чын айтып,
 Жаш бала тилин безенет.
 Баланы кармап ныктады,
 Кулагын кесип алганы,
 Жаагын канга чыктады.
 «Колуна, бала, алгын деп,
 Алп Жамгырчы кылды деп,
 Жубатайдай баатырга,
 Жашырбай айтып баргын», – деп,
 Кулагын берип колуна,
 Баланы салып жолуна.
 Алласына сыйынып,
 Баштагын кудай оңуна,
 «Мурун мындай жок эле,
 Жаңы чыккан эр окшойт,
 Жабуу болгон Жубатай,
 Кадайын найза бооруна».
 Эки жагын каранып,
 Эр Жамгырчы карыйа,
 Ээрди-башын жаланып.
 Түптүү турган чынарды,
 Түбү менен бут бойдон,
 Сууруп колго аны алып.
 Нуру кетип бетинен,
 Кубат кетип белинен.
 Кайрат кылып чыкса да,

СЕМЕТЕЙ

Карылыгы билинген.
 Кайкалаган кайран эр,
 Кабыргадай ийилген.
 Оозунда жалгыз тиши жок,
 Алдыңкы ээрди келпийип.
 Эрликти бербей колунан,
 Эр Жамгырчы диңкийип.
 «Бала алдыга кетти деп,
 Кабарды айтып жетти», – деп.
 Өзүнө берип кайратты,
 Келип калган окшонот,
 Кайрат кылар убакты.
 Такоол кылган Буурулдун,
 Талкалап бутун кыйратты.
 Ээн талаага таштады,
 Семетейдей чыйракты.
 Карып калган Бакайдын,
 Башын кесип уулунун,
 Кайгыга салып ыйлатты.
 Уусаңгендей баатырды,
 Гүлчоро сайып кулатты.
 Кожожаштай мергенди,
 Жебелеп жерге сулатты!
 Баарын алып ойуна,
 Карысаң да Жамгырчы,
 Эми кылгын кайратты!
 «Гүлчоро келер бекен деп,
 Элди көрөр бекен деп?
 Келип калса Коргонго,
 Изимди кууп келер деп.
 Өлбөй калса Кожожаш,
 Гүлчородой чунактын,
 Табар бекен убактын.
 Гүлүстөн жерди тайанса,
 Тагдыр ошол, кудурет,
 Баарыбызды куураттың!» –
 Деп, ошентип Жамгырчы,
 Түптүү чынар өңөрүп,
 Эрлигин бербей колунан,

Карыса да күркүрөп,
 Өргө келсе күрс этип,
 Демик алып жөтөлүп.
 Жөтөлгөндө күч келип,
 Карылык эмей неткени,
 Токтоло калып, дем чыгып,
 Антип-минтип Жамгырчы,
 Белге келди тер чыгып.
 Үч-Кошойдун алкым таш,
 Алды бөксө, жери саз,
 Жаткан экен калың кол,
 Жайбаракат каз канат.
 Кайкыдан чыгып караса.
 Байакы бала баратат.
 Барып бала буркурап,
 Жубатайга зыркырап:
 «Буйругуңа тез болдум,
 Наркы каптал бөксөдө,
 Карыган чалга кез болдум.
 Жолуккан чал кеп сурайт,
 Барасың кайда кеп сурайт.
 Түз жообумду бербедим,
 Салам айтып койбодум.
 Карып калган абышка,
 Канчалык деп ойлодум.
 Көзүмө илбей ал чалды,
 Кордук көрүп сойлодум!
 Бура тарта бергинче,
 Өзүмдү алып өңөрүп,
 Такымына басканы,
 Ээрге башым жаздады.
 Кордукту салып башыма,
 Кулагым кесип таштады.
 Кулакты берип колума,
 Баргын, деп бала жолунда,
 Жашырбай, бала, айтып бар,
 Жубатай деген чоңуна.
 Деп, чунак чал кутурган,
 Койо берди жолума.

СЕМЕТЕЙ

Таап келген кебим бул,
 Кулагыман айрылып,
 Алдыңа келген ишиң бул.
 Карыдан келип бел жакка,
 Көз жиберсем ал жакка.
 Кудай урган ал чалдын,
 Кылбаган иши калбады,
 Өнүп турган чынарды,
 Кармап туруп белинен,
 Түбүнөн жулуп алганы.
 Өңөрүп алып чынарды,
 Атын жолго салганы.
 Келе жатат артыман,
 Салам деп биз калбаны!»
 Жоонун жайын укканда,
 Жубатай турбайт кубанбай,

Анын жайы момундай,
 Алп туулган Жубатай,
 Кытай менен калмактын,
 Кошулушкан жеринде,
 Койбой баарын жыкчу эле,
 Күрөш кылган кезинде,
 Балбанды жыгып, байге алган,
 Эрди сайып даңк алган.
 Коңурбай менен Эсен кан,
 Жеңилип андан таң калган.
 Ошол эрдигине ишенип
 Жоо дегенде кубанган,
 Жамгырчы жайын укканда,
 Камынбай бу да турбаган:
 «Кочуну жок бир чалдын,
 Өпкө, боорун тешейин,

СЕМЕТЕЙ

Көрсөтүп туруп өзүнө,
 Бөйрөк майын эзейин,
 Чоң кесеге толтуруп,
 Жүрөк канын ичейин,
 Айтканымды кылбасам,
 Жубатай болбой кетейин,
 Уусаңгендей баатырдан,
 Анан кабар албасам.
 Жебе тартса жазбаган,
 Кожошаш баатыр бар болсо,
 Уусангең менен Жубатай,
 Биригип экөө баш кошсо.
 Томкорулат Семетей,
 Болсо да аскар, бийик тоо!» –
 Дөп Жубатай күүлөнүп,
 Ачууланып сүйлөнүп.
 Доолбасы кагылып,
 Калмактар атка жабылып.
 Жебе, жасын асынып,
 Дүрдүгүшүп калышты,
 Орчун колу камынып.
 Ал аңгыча жакындап,
 Карыса да Жамгырчы,
 Жетип барды чамынып.
 Жамгырчынын көргөнү,
 Көк чынарды өнөргөн,
 Эрдик артык көгөргөн.
 Элден башка дөө экен,
 Байкап көрсө Жамгырчы,
 Киши эмес дөө экен,
 Келе жатса ыраактан,
 Аты жок өзү жөө экен,
 (Өңүрүп алган чынары,
 Көрсөтпөй атын далдалап,
 Жөө сыйактуу көрүндү).
 Каранын аны көргөндө,
 Жубатай көөнү бөлүндү.
 Талдуужал деген аты бар,
 Өөрчүп турган Жубатай,

Жаш баладай салты бар.
 Бастырып чыкса түгөнгүр,
 Найза колдо жалтырар,
 Карыса да Жамгырчы,
 Кайдан мындан тартынар?
 Маңдайлашып жатканда,
 Кылычтап кырып калмакты,
 Айдап койдой кырдыртып,
 Алып башын сыдыртып,
 Гүлчоро келген чагы бар.
 Ошол жерде Гүлчоро,
 Учурашкан жайы бар.
 Уусанкеңдин колунан,
 Эр көкүрөк зорунан,
 Тирүү койбой сойуптур,
 Кишинин жеп ич майын,
 Ал Гүлүстөн тойуптур,
 Калган журттун бөлүптүр,
 Атпай уулу кыргызга,
 Малай кылып бериптир.
 Ошондой кылып таратып,
 Кенколду көздөй бет алып,
 Кайра жаанып бериптир,
 Аз күн болгон кеткени,
 Арада өргүп күн өтпөй,
 Ал кошунга жетиптир.
 Калмактын элин тааныбай,
 Кайсы экенин биле албай,
 Карап турдуп мамындай,
 Кыя тартып өткөндө,
 Жамгырчыны тааныды,
 Муну ойлоп наалыды.
 «Уусангең сайдым эр бүктөп,
 Кожошаш өлдү жер жыттап,
 Колун айдап кыргызга,
 Калган колун калмактын,
 Кыргызга бөлүп тыңгыпча.
 Дагы артынан калың кол,
 Келген экен кыргызга.

СЕМЕТЕЙ

Алп Жамгырчы келиптир,
 Карыса да ал мында,
 Эр Семетей Жалгызек,
 Кайраттуу баатыр Канчоро,
 Карыйа Бакай абакем,
 Өлгөн белем чынында?!
 Калган элем ал элде,
 Алп Жамгырчы карыйа,
 Жалгыз өзү ырымга?» –
 Деп, ойлонуп Гүлүстөн,
 Уруш десе күч алып,
 Күүсү жанбайт бир иштен.
 Тамак ичсе ичпесе,
 Тамай отуз күн жүрсө,
 Карды ачканын билбеген.
 Кара суу келип оозунан,
 Өзөгү ооруп жүрбөгөн.
 Өткүр туулган чунагың,
 Өрчүй берет дембе-дем,
 Жоону көрсө Гүлчоро,
 Кара бойун чыйраткан,
 Пендеде мындай берең жок,
 Кайраты чыйрактан,
 Канжыгага калдайттып,
 Уусаңген башын байланган.
 Беттешип келген пендени,
 Бекер койбой жайлаган,
 Чынкожонун сойгон кул,
 Чын кан кумар болгон кул.
 Толтойдун ичин жарган кул,
 Боорунан өтүн алган кул.
 Уусангендей калчанын,
 Башын кесип келген кул.
 Кожожашты жайлаган,
 Атып көзгө кандаган,
 Калың колун калмактын,
 Жуушатып койдой жалмаган,
 Катылышкан ушуга,
 Тирүү пенде калбаган,

Кайраты артык эң чыйрак,
 Карылуу баатыр, бир балбан.
 Жамгырчыны көргөндө,
 Жаны чыгып абыдан,
 Ачууланып айкырып,
 «Абакелеп» бакырган,
 Укпаганда абышка,
 «Жамгырчы», – деп чакырган,
 Алдындагы Сур атка,
 Эңкейишти камчы уруп.
 Жакын жетип барганда,
 Жалт этип карап Жамгырчы,
 Гүлүстү көрө салганда
 Жиберди күлүп борсулдап:
 «Айланайын Гүлүс, ай,
 Билесиң кыйын жумуш, ай.
 Буурулудун буту сыныптыр,
 Семетей жаны тыныптыр,
 Кан Кошойдун Жалгызек,
 Колу сынып карыдан,
 Тынды жаны абыдан!
 Карала атка ок тийди,
 Канчоронун колун,
 Шакшагынан сындырып,
 Жаанын огу бек тийди!
 Өзүң барсың ал кезде,
 Байтайлак баатыр өлгөндө.
 Өзүң кирип ортого,
 Өткөрүп найза бооруңа,
 Күрзү кылып Уусанген,
 Аралап калмак кеткенде,
 Артыңан издеп келе атсам,
 Алды жаккы бөксөдө,
 Алдыман чыкты бир пенде.
 Атымдын башын бурадым,
 Анын дайнын сурадым.
 Карыган чал дегенсип,
 Мага жооп кылбады,
 Кармап алып колума,

СЕМЕТЕЙ

Аны басып боорума.
 Кесип алып кулагын,
 Карматып койуп колуна,
 Анан сөзүн сурадым.
 Корконунан чын айтты,
 Уусангендин артынан,
 Келатам деп сыр айтты.
 Келе жатат кошун дейт,
 Жубатай менин чоңум дейт.
 Баркына пенде чак келбес,
 Баарынан ашкан зорум дейт.
 Койо берип баланы,
 Колума алдым чынарды,
 Арбак оңдоп ишимди,
 Жолуман сени чыгарды.
 Кагылайын, Гүлүстөн,
 Кабагың ачык пендеден,
 Белиңди салып, бекем ук,
 Айткан абаң кебин сен.
 Кой, деп мени торгобо,
 Алп Жамгырчы тирүү деп,
 Тегеле, балам, ойлобо!
 Үйдө жатып өлгөндө,
 Катындар олжо бөлгөндө.
 Жамгырчы жакшы болобу?
 Жараткандын өкүмү,
 Жашырган менен болобу?
 Үч ай мурун түш көрдүм,
 Түшүмдө жаман иш көрдүм.
 Айдама кошум кол көрдүм,
 Алп чынар өңөрдүм.
 Элди козгоп сүргөмүн,
 Айдап колун жүргөнмүн,
 Как ошентип жүргөндө,
 Көөдөнгө найза аралап,
 Көкүрөктөн кызыл кан,
 Көп куйулган салаалап,
 Ал аңгыча көп дөбөт,
 Туш тушуман камалап.

Актан кийдим кийимди,
 Акырет жакын болуптур,
 Анык билдим өлүмдү,
 Эштектөр элим болголу,
 Жамгырчы атка конголу,
 Тоодой кылдым талапты,
 Колума албай жаракты,
 Капыр менен мусулман,
 Кошуп жерди жаратты,
 Кечээ кең Бейжинге барганда,
 Каарымдан кытай жадашып,
 Калганга атым дайындуу.
 Беш сапар сайдым калмакты,
 Элге кылдым санатты,
 Бүгүн кылып турамын,
 Акыреттик талапты.
 Үйдө жатып өлбөйүн,
 Кордукту балам, көрбөйүн.
 Өмүрүмдүн акыры,
 Шейит болуп өлөйүн!» –
 Деп ошентип Жамгырчы,
 Атынын башын бурбастан,
 Айал кылып турбастан,
 Бастырып түз чыккан,
 Камынган калмак турбады,
 Кара бойун чыңдады:
 «Калың калмак эл өлбөй,
 Карагай найза өңөрбөй,
 Же карыган чал, сен өлбөй,
 Же кан жүткүрүп мен өлбөй...», –
 Деп ошентип Жубатай,
 Кайрат менен жөнөдү,
 Көп найза алыптыр,
 Күркүрөгөн Жубатай,
 Күүлөнүп жөнөп калыптыр.
 Ал аңгыча алдынан,
 Гүлчоро жете барыптыр:
 «Койгунуң, аба, койгунуң,
 Сабырды азыр кылгының!»

СЕМЕТЕЙ

Алдыңдагы чорого,
 Бата берип тургунуң,
 Атыңдын башын бургунуң!
 Ушул жерде сен өлсөң,
 Таштай албай сөөгүңдү,
 Айланып сага өкүрсөм,
 Жаштан өлсө Байтайлак,
 Карыдан аба, сен өлсөң,
 Кандай болот алыбыз,
 Кары-жашың тең өлсөң?!
 Жаздыктанып жай жатып,
 Жакшы болот өлгөнүң.
 Кудай ажал бербесе,
 Күн жарыгың көргүнүң!»
 Аа Жамгырчы болбоду,
 Жолун тосуп торгоду.
 Жоокер кары болбоду:
 «Менден бата алганда,
 Беш болобу бир жаның?!
 Он болобу бир башың,
 Өмүрүң узун болсун деп,
 Эми да бата берейин.
 Өлсөм да арбагым,
 Жөлөк болуп жүрөрмүн,
 Кыйын болсо Жубатай,
 Кыйындыгың көрөйүн,
 Ажал келсе кудайдан,
 Акыретке жөнөйүн,
 Кой, балам тоспо жолумду,
 Шейит болуп өлөйүн!
 Болбой койду Жамгырчы,
 Күүлөп найза өңөрүп,
 Күркүрөгөн Жубатай,
 Көз жиберсе Гүлчоро,
 Мурун жоону көп көргөн,
 Сүрдүү экен Жубатай,
 Адамдан башка айбаты,
 Түрдүү экен Жубатай.
 Кийгени темир үч кабат,

Ал тышынан кийгени,
 Адамдан башка жети кат,
 Ошонун баарын көтөргөн,
 Күчтүү экен Жубатай.
 Атасы чыккан эр эле,
 Ал Коңурбай баатырга,
 Арка болгон бел эле,
 Качан буга тең эле?
 Ажал жетип күн бүтсө,
 Азыркы өлүм жакында,
 Көрүнүп турат дегеле,
 Кудай өзүң колдой көр,
 Баргын, аба, деди эле.
 Караанын калмактын,
 Эр Гүлүстөн ошондо:
 «Кадыр алла кудурет,
 Канча түрдүү жан кылдың,
 Кээ бирөөнү кан кылдың,
 Кээ бирөөнү зар кылдың,
 Кай бирөөнү чоң кылдың,
 Кай бирөөнү кор кылдың,
 Бирөөнүн ишин оң кылдың,
 Бирөөнүн ишин сол кылдың.
 Өкүмүң ушул, жараткан,
 Бул өңдөнгөн калмакка,
 Мендей бакыр кулунду,
 Өзүң айдап туш кылдың!
 Жай ордуна кыш кылдың,
 Жаз ордуна күз кылдың,
 Жазында жерден өндүрүп,
 Күзүндө эгин бышырдың,
 Калмактардын элинен,
 Качан муну чыкырдың?
 Көрбөдүм, уктум укмуштан,
 Кан атамдын тушунда,
 Макил дөөнү чоң кылдың,
 Алмамбет менен Чубакка,
 Ээн талаада кор кылдың.
 Эркиң менен иш кылдың,

СЕМЕТЕЙ

Буга окшогон калмакты,
 Карыбыңа туш кылдың,
 Каары катуу күч кылдың,
 Аскалуу тоону түз кылдың,
 Элким жүргөн кулуңа,
 Келесоңду туш кылдың!» –
 Деп ошентип Гүлчоро,
 Жаратканга жалынып,
 Үстүнө олпок жабынып,
 Суркойон минип болкойуп,
 Сыр найзаны колго алып:
 «Абакем болсо жаралуу,
 Жалгызек менен Канчоро –
 Буларда жатса жаралуу,
 Бакайдын ичи от болуп,
 Жүрөгү болсо жаралуу,
 Эр Жамгырчы абамдын,
 Керээз кеби бу болсо,
 Кеңгирип келе жатканда,
 Мындай жанга туш болсо», –
 Деп ошентип Гүлчоро,
 Көңүлү жашып турганда,
 Жоону көздөй бет алып,
 Жамгырчы атын бурганда,
 Эси кетип көз жайнап,
 Эми чоро турганда,
 Өзүнчө туруп чоронун,
 Эт жүрөгү элжиреп,
 Бүткөн бойу делбиреп,
 Уйкусу келип жаткансып,
 Кетип барат мемиреп.
 Как ошондо жанына,
 Сары ала атчан бир киши,
 Салып жетип келди дейт,
 Келген киши кеп айтат:
 – Тааныдыңбы? – деп айтып,
 Тааныбайсың мени сен,
 Тирүүмдө мени көрбөдүң,
 Күрпүлдүктө бир көрдүң,

Мен Алмамбет, – деп айтып,
 Колунан кармап Гүлүстөн,
 Колумдун күчүн бердим дейт.
 Башынан сылап Гүлүстүн,
 Барлык күчүн бердим дейт,
 Белдүү болгун, улуум дейт
 Кубаттуу болсун мунуң, – дейт.
 Ошону айтып жарк этип,
 Кубулуп кетти жалк этип,
 Көз ачылып чорондун,
 Күчкө толуп карк этип.
 Эр Гүлчоро караса,
 Алп Жамгырчы жетелек,
 Ойунда Гүлүс сүйүнүп,
 «Атакем колдоп кетти деп,
 Менменсинген Жубатай,
 Жерге башы жетти деп,
 Жетпегенде нетти?» – деп.
 Белин байлап бекемдеп,
 Жан жагын карап элендеп.
 Жаш Гүлүс турду ошондо,
 Кубанып жаны эреркеп,
 Оолугуп алган карт баатыр,
 Олпогун оңдоп кийди эми,
 Тоодой болгон күлүккө,
 Токто кылып турбастан,
 Томукка камчы урду эми.
 Астындан атын мойнудап,
 Аксакалың куйундап,
 Айкайлап алга кетти эми,
 Ана-мына дегиче,
 Калмакты кууп жетти эми.
 Алдынан утур ошондо,
 Бир калмак чыга келгени,
 Алиги келген чоң калмак,
 Кокусунан ошондо:
 «Мен Шаймамбет дегени».
 Шаймамбет атын укканда,
 Кыжыры кармап Жамгырчы:

СЕМЕТЕЙ

«Жүзү кара чыккынчы,
 Жүзүмдү жерге караттың,
 Баштап келип калмакты,
 Өз журттунду талаттың!
 Жериңди сатып калмакка,
 Тууганыңды жеридиң.
 Ай аламдын алдында,
 Абийримди кетирдиң.
 Эл саткан сендей бузукту,
 Балам деген оңобу?!
 Сага боору ооруткан,
 Киши жакшы болобу?!
 Элден безген баласы,
 Жамгырчы өзү өлтүргөн,
 Деген журтка ат калсын,
 Айкөл Манас баатырдын
 Арбагынын астында
 Абийрим менен акталсын!» –
 Деп, ошентип Жамгырчы,
 Чынарды булгап алганы,
 Шаймабетти ошондо,
 Жыга чаап салганы.
 Ак болотто дат калды,
 «Алп Жамгырчы баласын,
 Өз колу менен сойгон», – деп,
 Кылым журтка ат калды.
 Баламды көргө тыктым деп,
 Бадырек калмак чыккын деп!
 Тобуна кире барганы,
 Токмоктоп жүрүп далайын,
 Чокуга чаап салганы.
 Чынары тийген калмактын,
 Чыкпаган жаны калбады.
 Токто кылбай топ бузуп,
 Абандын Жубатайга барганы.
 Жубатайга баргыча,
 Жонунан чыккан калмактын,
 Канын суудай агызып,
 Колундагы чынардан,

Чорголоп кан тамызып,
 Карасы да Жамгырчы,
 Калктан чыккан бузук деп,
 Жалгыз уулунун нан кылды.
 Чыккынчыга момундай,
 Кең дүйнөнү тар кылды.
 Боор орутпай уулуна,
 Чыккынчы жаман экенин,
 Элине баатыр таанытты,
 «Эми өлсөм арман жок,
 Өз колум менен саткынды,
 Өлтүрдүм деп кош болуп,
 Азиз султан Манастын,
 Ата-журтун Таластын,
 Алдында бетим агарды,
 Кийинки калган урпактар,
 Унутпастан нуска алсын!» –
 Деп Жамгырчы жанданды,
 Кан ичме жинди кыргыз» деп,
 Калмактар коркуп таңкалды,
 Алп Жамгырчы, Жубатай,
 Маңдайлашып барышты,
 Кезектешкен уруш жок,
 Белсенишпей туруш жок,
 Жаш Жукбатай түгөнгүр,
 Качырып найза сайышы,
 Карыса да Жамгырчы,
 Кагып ийип найзасын,
 Чынар менен чабышып.
 Чаптырбастан Жубатай,
 Кармап алып чынарды,
 Тартып алып колунан,
 Айландырып имерди,
 Алп Жамгырчы баатырды,
 Чокуга тартып жиберди.
 Ачуусу келген Жубатай,
 Чынар менен урганда,
 Жерге барып чабылып,
 Чынарга каны чачылып,

СЕМЕТЕЙ

Алп Жамгырчы ошондо,
 Аты менен жок болду,
 Боз топурагы окшонду!
 Көрүп турган Гүлүстөн,
 Эми кайдан токтолду?!
 Суркойонго камчы уруп,
 «Манастап» ураан чакырып,
 Сыр найзаны сундуруп.
 Күүлөп Гүлүс жөнөдү,
 Жубатайды качырып.
 Гүлчоро жетип муштарда,
 Өлүмгө жанын кыстарда,
 Гүлчоронун найзасын,
 Кармай калып ушунда,
 Найзаны тартып алышка,
 Катую тийип намыска.
 Силкип тартат Жубатай,
 Койо бербей колунан,
 Бекемдеп кармап соңунан,
 Бери тартат Гүлчоро.
 Эки баатыр тартышса,
 Эми кантип чыдасын?
 Ачуусу келип чыдабай,
 Сабыр кылып тура албай,
 Найзаны алар ташташып,
 Балтаны колго алды эми,
 Былчылдашып башка уруп,
 Балталашып жатканы.
 Бирин-бири чаптырбай,
 Калкаңдашып жатканы,
 Мизинен сынып балталар,
 Талкаланып жатканы.
 Уңгусу менен урушуп,
 Утурмандай турушуп,
 Жаш баладай бул экөө,
 Мүдөтү жок урушуп.
 Кылычты сууруп кынынан,
 Мыктап кармап сабынан,
 От чагылып жаркылдайт,

Болоттон чыккан жалындан
 Качан булар бир-бирин,
 Жарак менен чаптырган.
 Бири чапса бир уруп,
 Кылычка кылыч урулуп.
 Жалпагынан жарылып,
 Кылычтын баары чагылып.
 Үйдөй болгон чойун баш,
 Опколжуп келип урганда,
 Токто кылбай үйдө таш,
 Үстүртөн ылдый чапканда,
 Астыртан өөдө какканда,
 Карсылдаган үн чыгып,
 Көгөргөн түтүн буу чыгып,
 Жарактан айла болбоду,
 Жалаң бойдон колдору,
 Куралдан айла болбоду,
 Кургак калды колдору.
 Жамгырчынын чынарын,
 Алсамбы деп Жубатай,
 Санасында ойлонду.
 Аңгычакты камынтпай,
 Гүлчоро ала койгону.
 Узун чынар солкулдап,
 Ачуудан булар толкундап.
 Чынар менен чабышып,
 Тийгизбей кармап алышып,
 Экөө тең окшош шамдагай,
 Пар келишип сайышпайт,
 Эч качан да эр мындай!
 Үстүнө кийген олпоктор,
 Колтугунан жарылып,
 Ызырынып кыйкырып,
 Ажыдардай ышкырып.
 Ачуусу келип Гүлүстөн,
 Айкөлдүн атын чакырып:
 «Арбагы азыр жолдо деп,
 Атакем Манас колдо, деп,
 Акыретик жан досуң,

СЕМЕТЕЙ

Алмамбет, Чубак колдосун.
 Силерден жардам болбосо,
 Ант урган чочко калмактын,
 Айласын кандай кылам», – дейт?
 Гүлчоро баатыр карданып,
 Балтанын алып уңгусун,
 Бала жолборс түгөнгүр,
 Мунун маңдайына ким турсун?!
 Алмамбет улуу Гүлчоро,
 Үнү күндөй күркүрөп,
 Көрүктүн чыккан отундай,
 Көзүнөн жалын шыркырап.
 Кыжырланып ошентип,
 Азуулары кычырап,
 Эттерине сары түк,
 Соотту тешип саксайып,
 Токойдон чыккан шер өңдүү,
 Сакал, мурут сапсайып,
 Ачып көзүн караса,
 Ай тийгендей чакчайып.
 Каарланып ал чапса,
 Калуучудай өңдөндү,
 Жубатай жер жазданып.
 Ал Жубатай кыйын жоо,
 Алдырып ага калган жок,
 Азыркысын дени соо.
 Атың ким деп сеники,
 Сөзгө келди так ошол.
 Жубатай антип ат сурап,
 Дайның ким, – деп так сурап.
 Имерилип толгонсо,
 Суу жыландай бурулат,
 Өңүнөн чыгып сарысы,
 Өткөзө кең далысы,
 От күйгөндөй жалыны,
 Көзүнөн чыгып аласы,
 Сойучудай өңдөндү,
 Соо койбостон чамасы.
 Гүлчоро ага кеп айтат,

Кеп айтканда деп айтат:
 «Айкөл Манас атам дейт,
 Сөзүмдө жок катам дейт.
 Семетейдин иниси,
 Аныктап муну бил, деди!
 Өзүңдүн атың ким деди?
 Эр экенсиң сен өзүң,
 Шер экенсиң баатыр, ай,
 Бул кайратка чыдаган,
 Тоо экенсиң баатыр, ай,
 Көкүрөктө деңиз сак,
 Соо экенсиң, баатыр ай.
 Сага окшогон баатырды,
 Көрбөгөнүм, капыр, ай!
 Күчүм дайра чалкар көл,
 Кең экенсиң, баатыр, ай.
 Эрмектешип алышсак,
 Тең экенсиң баатыр, ай.
 Жашырбай айтчы, билейин,
 Ким экенсиң, баатыр ай!» –
 Гүлчоро айтып калганда:
 «Каракалмак элимин,
 Ургу деген жеринен,
 Кытай менен аралаш,
 Келдим анын чегинен.
 Мурун кыргыз өлтүргөн,
 Улуу агамдын кегинен.
 Агамдын аты Уушаң дейт,
 Ушул Кеңкол жериндей,
 Урушта өлүм туткан дейт.
 Алдымда кеткен Уусанген,
 Ортончу бул зал экен.
 Өзүмдүн атым Жубатай,
 Бүгүн келди мында мен.
 Атамдын аты Уушанда.
 Менин атым казакча,
 Эжемди казак алганда,
 Баккан экен ушунда,
 Мен да сага таң болдум,

СЕМЕТЕЙ

Күчүндү көрүп маң болдум,
 Ийилбеген чырпыктай,
 Жаш экенсиң, Гүлүстөн.
 Арстандай согушка,
 Маш экенсиң Гүлүстөн,
 Бүткүл денең уйуган,
 Таш экенсиң Гүлүстөн.
 Аскарды бийик залкайган,
 Тоо экенсиң Гүлүстөн,
 Адамдын көзү жетпеген,
 Ай талаадай кыйрысыз,
 Кең экенсиң, Гүлүстөн,
 Тулку бойу туура күч,
 Кара бойуң катуу күч,
 Эр экенсиң Гүлүстөн,
 Черден чыккан Кабылан,
 Шер экенсиң Гүлүстөн,
 Уйутуп койгон коргошун,
 Коло менен чойундай,
 Бек экенсиң Гүлүстөн.
 Теңдешсе жеңип, жоо алган,
 Тел экенсиң, Гүлүстөн.
 Серпишерге маа өзүң,
 Тең экенсиң, Гүлүстөн.
 Жалгыз келип кайактан,
 Кандайча мага жолуктуң,
 Кабар айтып койорсуң,
 Бул сапаркы жүрүштөн!»
 Гүлүстөн анда шаңк этип,
 Ачылып кабак жарк этип,
 Башын силкип көтөрсө,
 Айнектей көзү жалт этип:
 «Жубатай уккун кебимди,
 Айттың ата тегинди.
 Теги, жайың билбеймин,
 Агаңды айтып берейин,
 Кан Коңурбай келгенде,
 Как ошондой мезгилде.
 Улуу агаң Ушанды,

Сойгон колум, мына ушул.
 Суу ордуна кан төгүп,
 Койгон колум, мына ушу.
 «Гүлүстөн» деп атанып,
 Толгон күнүм, мына ушу!
 Ортончу агаң Усаңген,
 Уруш кылып барганда,
 Сыр Коргонду алганда,
 Кыргызга элим калганда,
 Ичим оттой жанганда,
 Калкымды кайгы басканда,
 Каарым катуу ташканда,
 Баатырларды кыйраткан,
 Бакайдын жалгыз баласын,
 Башын кесип ыйлаткан,
 Кожожашты мээледим,
 Усаңгенди жерледим,
 Найзага илип көтөрүп,
 Боорунан тепчий өткөрүп,
 Кара бойун күч кылдым,
 Колу, бутун түз кылдым.
 Калың калмак кошунун,
 Каттап уруп койгулап,
 Күрзү ордуна иштеттим,
 Кара жерди тиштеттим!
 Тараттым калмак калкыңды,
 Тартып алдым зарымды.
 Айдап алдым малымды,
 Алдым канга канымды.
 Элге бөлүп колуңду,
 Эңчилеп бердим баарыңды.
 Келе жатсам ошондон,
 Кез болуп сен табылдың,
 Жамгырчыдай карымды,
 Жалмап жутуп кан кылдың!
 Мен алдырып койчу эр эмес,
 Жеңилер сендей шер эмес,
 Калмак менен кыргыздар,
 Кан агызган көп эгеш.

СЕМЕТЕЙ

Эрдигимиди ашырган,
 Душманымды качырган,
 Өзүн жуткан, кас кылган,
 Өчөшкөндү пас кылган!» –
 Деп, Гүлүстөн айтканда,
 Козголуп аттын үстүнөн,
 Комдонуп шердей Жубатай,
 Бузулуп өңү сурданып:
 «Айтчы анык, Гүлүстөн,
 Коңурбай качан өлдү дейт?
 Гүлүстөн анда: Коңурбай,
 Өлгөнү үч ай болду дейт.
 Кара нээт Коңурбай,
 Кас болду бизге башынан.
 Таласка сырттан жиберип,
 Уусаңгенди астыртан,
 Сыр Коргон алмак болгонун,
 Ачык билип ошондо,
 Алптардын санын ашырып,
 Жер алмак бизден болгондо,
 Алмамбет уулу Гүлчоро,
 Тилмеч болмок болгондо.
 Мени көрүп Коңурбай,
 Акылдан шашып корккондо.
 Эр Гүлчоро колуна,
 Кутулуп качмак болгондо.
 Гүлүстөн кууп артынан,
 Кармап суунун шарынан.
 Алып башын Коңурдун,
 Канын суудай агызган.
 Кан Коңурбай өлгөндө,
 Калмактар болду таш-талкан!»
 Гүлүстөн мындай дегенде,
 Сел болуп жашы Жубатай,
 Кылычын сууруп кабынан,
 Гүлчоро менен айанбай,
 Кылычташты Жубатай.
 Өкүргөндөн бакырып,
 Агалары өлгөнгө,

Арданып чыдап тура албай:
 «Уусаңгенди сойдум деп,
 Талкалап сөөгүн, койдум деп,
 Талкалап сөөгүн койдум деп.
 Кожожашты аттым деп,
 Жаа тартышка машмын деп.
 Мактанасың, Гүлчоро.
 Каарым кайнап баратат,
 Кара жерди сен өзүң,
 Жазданасың, Гүлчоро!
 Жан калкалап качпасаң,
 Кезектүү уруш баштайлы.
 Баш аламан урушту,
 Баатыр болсоң таштайлы.
 Кезекке келсең Гүлчоро,
 Алдыңкы кезек сеники,
 Кийинки кезек меники.
 Бир болбой кезек үч болсун,
 Кайсы баатыр, кайсы кор,
 Айагында күч болсун!» –
 Деп Жубатай айтканда,
 Кабыл алып Гүлчоро:
 «Андай болсо макул деп,
 Алыстан келдиң жол тартып,
 Алдыңкы кезек сеники,
 Болсун», – деди Гүлүстөн.
 Ачуудан ичи өрттөнгөн,
 Тууганы өлүп өксөгөн.
 Акылы качып ачуудан,
 Агалары жер тиштеп,
 Азалуу болуп кайгырган.
 Кезек колго тийгенден,
 Калмактардын Жубатай,
 Өрттөнгөн арча баштанып,
 Баштады уруш укмуштай.
 Илгеркинин алптары,
 Кезектешип урушчу.
 Кезекти берген баатырлар,
 Майданга кирип туручу.

СЕМЕТЕЙ

Кезек алган баатыр ал,
 Ат менен келип айкырып,
 Жактырганы кай жарак,
 Ошону менен уруучу.
 Кыймыл этпей, кыңк этпей,
 Беркиси карап туруучу.
 Кезек алган Жубатай,
 Кезек берген Гүлчоро,
 Калдайып турду кылт этпей,
 Жубатайды элебей,
 Бучкагына теңебей.
 Калканын кармап калдайып,
 Туулга кийип далдайып.
 Күмбөздөй болуп дүмпүйүп,
 Майданга Гүлүс турганда,
 Жубатайга Гүлүстөн,
 Көз жиберип калганы.
 Байкап аны караса,
 Бар өнөрү бар экен,
 Эрдигине жараша.
 Алеңгир жаа, сур жебе,
 Аны алып мойнунан,
 Колумсага кол салып,
 Огун алып койнунан,
 Камынып жаткан турбайбы?
 Илгеркинин шарты экен,
 Чабендес болсо эрлерин,
 Жаанын огун тийгизбей,
 Жаздырып кетчү салт экен.
 Аленгир жаа, сур жебе,
 Алып колго Жубатай,
 Айанбастан тартты эле.
 Жаа темири кырсылдап,
 Сынуучудай тырсылдап.
 Тартып бара жатканда,
 Дары салган мылтыктай,
 Аркасынан үн чыгат,
 Күүсү кыйын дүң чыгат.
 Ал өңдөнгөн жебеге,

Тайманбай карап ким турат?!
 Тартканда жебе карс этти,
 Сүрү катуу сур жебе,
 Гүлүстөнгө тез жетти.
 Байкап көрсө келген ок,
 Бет маңдайга болжолдоп,
 Адис болгон Гүлүстөн,
 Ат сооруга жыгылды.
 Жаанын огун жаздырган,
 Ким көргөн мындай кыйынды?
 Экинчи жебе зырылдап,
 А дагы жетти чырылдап.
 Карап көрсө Гүлүстөн,
 Как бооруна удулдайт.
 Ок жетерде Гүлүстөн,
 Оң жагына атынын,
 Ооп түшө берди эле.
 Ээрдин кашын кыйратып,
 Сур жебе өтө берди эле.
 Камынып турган Жубатай,
 Таппай жаасын туралбай,
 Баары күчүн жыйнактап,
 Тартты мыктап мамындай.
 Тартканда жаа кыйрады.
 Как белинен сынганы.
 Зыркырап келе жаткан ок,
 Үнү кулак чыңдады.
 Карап турса Гүлүстөн,
 Туура сандын бети деп,
 Аткан экен мелжеп бек.
 Адис болгон Гүлүстөн,
 Жаанын огу жетсин деп,
 Жаанын огу жетерде,
 Учу кирип кетерде,
 Саласы менен кармады,
 Калмактын огу олжо деп,
 Колумсага салганы.
 Көрүп турган Жубатай,
 Күңгүрөнүп мунайды.

СЕМЕТЕЙ

Жеңер пенде, болбос деп
 Жекелешкен буларды.
 Карап турбай Жубатай,
 Колуна балта дагы алды.
 Балтасынын мизин жок,
 Сырты калың болоттон,
 Күркүрөгөн Жубатай,
 Келе жатат күүлөнүп.
 Ааламды бүткүл сооручу,
 Ажыдаардай түрдөнүп.
 Калганды кармап колуна,
 Туулгасын кийип башына.
 Туруп берди Гүлүстөн,
 Жубатайдын алдына.
 Бет маңдайга барганда,
 Беренсиген Гүлүстөн,
 Белсенип балта салганда,
 Аңтарылып калканы,
 Оң тескери болду анда.
 Жерден туман чаң чыкты,
 Калың калмак журтунан,
 «Кайдасың?» деген чу чыкты.
 Кулагы тунуп кеңгиреп,
 Калган экен Гүлүстөн.
 Чуркуратып укканда,
 Чуратып чаңдан бул чыкты.
 Турган экен Жубатай,
 Балтасын оңдоп карманып.
 «Талкан болуп калды» деп,
 Гүлүстөндү карашып.
 Аман чыкты Гүлүстөн,
 Суркойон менен жарашып,
 Гүлүстөндү көргөндө,
 Эси чыгып Жубатай,
 Серпилип катуу зарланып,
 Көзү кызыл чок өңдүү,
 Көңүлүн кайгы, чер алып,
 Чокморун алып колуна,
 Чабайын деп чокуга.

Салайын деп жолуна,
 Ийинге арта салды эми,
 Тулпарын минген секиртип,
 Качырып жетти маңдайга,
 Үзөнгүгө тамандап,
 Кабаттап ээрдин тиштеди,
 Калбай тирүү өлсүн деп,
 Акыр эт жайын көрсүн деп,
 Үйдөй чойун баш менен,
 Опколжуп келип урду дейт,
 Гүлүстөндөй арстандын,
 Көзүнөн чаар закымдап,
 Чокморду тартып алганда,
 Бүткөн бойу калтылдап.
 Энесинен эмген сүт,
 Эми оозуна татылат,
 Эки киши кабышып,
 Ээрге көчүк чабышып,
 Удаа чыкты Гүлүстөн,
 Жубатай менен жарышып,
 Салмактуу чапкан чочконун,
 Чокмору саптан үзүлгөн,
 Кармай албай Жубатай,
 Башын жерге түшүргөн,
 Үч катар бирдей чабуучу,
 Кезектин ишин бүтүргөн.
 «Кезек келди мага, деп,
 Турууга калмак күтүнгөн,
 Жубатай доңуз ант ургур,
 Баатырлыгы башкача,
 Балбандыгы бир башка,
 Жумуру баштан кутургур,
 Эр Гүлүстөн баатырың,
 Эрендигин көрөбүз,
 Атадан калган сур жебе,
 Жулуп алды мойнунан,
 Учү кырдуу өткүр миз,
 Оогун алды койнунан,
 Колтугун керип жиберип,

СЕМЕТЕЙ

Жааны кармап имерип,
 Жубатайдын бооруна,
 Окту болжоп жиберип,
 Сур жебеси дүркүрөп,
 Аткан октон үн чыгып,
 Булуттан бетер күркүрөп,
 Аркасынан түтүндөп,
 Мыкты болсо Жубатай,
 Эрлигин мыктап күтүнөт.
 Адырайган чоң доңуз,
 Адамдан башка чочкоңуз.
 Жаанын огу жеткенде,
 Кыйрынан жерге сулады
 Сур жебе огу өткөндө,
 Жан кишиге туйгузбай,
 Ат үстүндө турбайбы!
 Жаздырып окту тийгизбей,
 Жаралган пенде турбайбы,
 Айтпай койбойт жашырып,
 Өнөр артык мындайбы.
 Экинчи жаны бат тартып,
 Эми өлдүң го – деп тартып.
 Эр Гүлүстөн баатырың,
 Бар күчү менен бек тартып.
 Атасы баатыр Алмамбет,
 Ошондон калган сур жебе,
 Илгертен бери бар жебе.
 Күүлөп Гүлүс тартканда,
 Чыдай албай сынды эле,
 Сур жебе огу чыркырап
 Тундуруп кулак зыркырап.
 Калмактын каны Жубатай,
 Карап турат кылтырап.
 Жаанын огу жеткенде,
 Жарып огу кетерде,
 Бул экөөндөй жан болбойт,
 Жаралган адис бул элде.
 Келе жаткан жебени,
 Кармап алды тим эле.

Жаасы сынып атыш жок,
 Айткан сөздү кайтыш жок,
 Мизи жок уңгу балтасын,
 Алмамбет улуу эр Гүлүс,
 Арта салып ийнине,
 Майданды көздөй тартканы,
 Көрүп туруп Жубатай,
 Жазганбаган эр мындай,
 Калканды кармап бетине,
 Туулга кийип башына,
 Соот кийип үстүнө,
 Ат үстүндө турду эле.
 Тунжур төрө баатыр,
 Туш келтирип калканга,
 Балта менен урду эле.
 Чапканда калкан жарылды,
 Жайнап оту чачылды,
 Жалындай түшүп жаткан чөп,
 От туташып басылды.
 Ошондо да солк этпейт,
 Ким көргөн мындай баатырды?!
 Күчтүү чапкан балтадан,
 Жерден чопо чачылды,
 Көрүнбөй чандын ичинде,
 Жубатай баатыр жашынды.
 «О, баатыр, кайда кеттиң», – деп,
 Калың калмак бакырды?!
 Элдин үнүн укканда,
 Элеңдеп көзү ачылды,
 Ат ойнотуп ойкуштап,
 Бастырып чыгып айкырды.
 Жубатайды көргөндө,
 Эр Гүлүстөн баатырың,
 Карарып каары артылды.
 Ирмелбей көзү чачырап,
 Чын ачуусу келгенде,
 Оозунда тиши кычырап,
 Чоң балтасы колунда,
 Жубатайды чакырат.
 Маңдайына барганда,

СЕМЕТЕЙ

Батакай турган балбанга,
 Эки үзөңгү теңейте,
 Тамандап тура калганда,
 Астынкы эрдин бет тиштеп,
 Бар күчү менен салганда.
 Калканы кетип быркырап,
 Туулгасы сынып чыркырап.
 Алдында минген тулпары,
 Багалчеги майышып,
 Үстүндөгү Жубатай,
 Балта тартып алганда,
 Жумаланды жер жакка,
 Этек-жеңи жайылып.
 Балтага жуккан каны жок,
 Жубатай жатат жаны жок.
 Менменсиген чочкону,
 Акыретке салды түз.
 Элден башка бериптир,
 Эр Гүлүскө мындай күч.
 Калкандын дайны калбаган,
 Туулгасы болгон ташталган,
 Куткарбады Гүлчоро,
 Кужуру менен чапканда,
 Күркүрөгөн Гүлүстөн,
 Кара жерди жазданткан.
 Камыр болуп жуурулуп,
 Кан ичине куйулуп.
 Башы чыкпай соотунан,
 Күрөккө жыйылып.
 Күркүрөгөн калмактын,
 Ошентип жаны тынды эле.
 Аркасында аскери,

Кол куушуруп турду эле,
 Кара аскерге тийген жок,
 Ал аскерге зыйан жок,
 Кубанып жүрөт эчени,
 Коркуп жүрөт нечени.
 Ичинен күйүп кан түтөп,
 Кайгы тартат нечени.
 Сүйлөшүп баатыр Гүлүстөн,
 Калмакты калың таратты.
 Семетейге кеңешпей,
 Мына мындай кат жазды:
 Тиан-Шандын Ала-Тоо,
 Ашпагын калмак», – деп жазды,
 Ошол чактан ушул чак,
 Кабыл болду жазган кат.
 Орто кылым болгунча,
 Калмактан киши ашкан жок,
 Какандын журту баскан жок.
 Суркойон менен болгойуп,
 Жамгырчынын өлүгүн,
 Эптеп жыйнап алыптыр,
 Табытка салып өңөрүп,
 Таласына барыптыр,
 Семетейдин Тайбуурул,
 Сакайып буту калыптыр.
 Жалгызек кетти элине,
 Атбашы сындуу жерине,
 Жамгырчы менен Байтайлак,
 Көмүлдү туулган жерине.
 Муну мындай таштайлы,
 Семетей менен Үмүтөй,
 Серпишкенин баштайлы.

ҮМҮТӨЙДҮН ӨЗҮНЧӨ КЕЛИП ӨЛҮШҮ, СЕМЕТЕЙДИН ТАЙБУУРУЛДУ БЕРИШИ

Казак калың журт экен,
 Кадимден бери калмакка,
 Аралаша турчу экен.
 Көкөтөй элге кан экен,
 Айдаркан чыгаан бай экен.
 Айдаркандын Көкчөсү,
 Белге тануу эр эле.
 Ал Көкчөнүн баласын,
 Үмүтөй төрө дээр эле.
 Үрбү менен Музбурчак,
 Өлүп кеткен кези эле.
 Башында казак үч төрө,
 Азыр баары чогулуп,
 Болуп калган бир төрө.
 Көкчөнүн уулу Үмүтөй,
 Баарысына кан төрө.
 Кымыз ичип олтуруп,
 Кыйал мас болгон кезинде,
 Шылтоо кылып токтотмду.
 Кылыгын ойлоп Семендин,
 Керимбайдын кептери,
 Кете элек али эсинде.
 Алтымыш уруу алашка,
 Кан болууну ойлочу,
 Эртең менен кечинде.
 «Кызыталак канкордун,
 Бул эмине кылышы?
 Кабар кылып, сөз айтпай

Элчилешип кытайга,
 Өзү токтоом кылышты.
 Коңурбайды сойгонун,
 Мага айтпай койгону,
 Мунусу кандай жумушу?!
 Атасы жүрдү ашында,
 Бүткүл элди башкарып.
 Ээрчитип барып Бейжинге,
 Кыйла элди өлтүрдү.
 Кырк чоро деп ат койуп,
 Кырк баатырды кутуртту.
 Кылым казак, кыргызга,
 Кылып жүрдү зордукту.
 Аз келгенсип ансы,
 Анын уулу Семетей,
 Мунун кандай кордугу?
 Бүтүн каңгай журтуна,
 Элчилешип келгенде,
 Айтпай бир ооз койушу.
 Кошулбады кебиме,
 Мени илбеди көзүнө.
 Алдап жүрүп ээрчитип,
 Атасы Манас ант ургур,
 Атамдын жетти түбүнө!
 Калмакка кармап бердиби,
 Каңгайдан кордук көрдүбү?
 Көзүн көрбөй шүк болдук,
 Атамдын кунун алайын,

СЕМЕТЕЙ

Бербеймин десе Семетей,
 Талкан кылып коргонун,
 Талаа кылып ордосун,
 Такыр кылып чабайын!
 Семетей менден эр бекен,
 Кайратым андан кем бекен?!
 Эли элимен көп бекен,
 Семетейге баш ийип,
 Унчукпай койчу мен бекем?!
 Кызыталак канкордон,
 Кылымды бузган анткордон.
 Атамдын кунун албасам,
 Адам болбой калайын,
 А көрөктү өлөйүн,
 Акыретти көрөйүн!»
 Намыстанып Үмүтөй,
 Эл эстүүсүн чыкырды,
 Төрт, беш бээни сойдуруп,
 Этти тартып койдуруп.
 Дасторконун жыйганда,
 Үйгө кирип олтуруп.
 Үмүтөй төрө кеп сүйлөп,
 Көйрөңдөнүп бек сүйлөп.
 Кебинен шумдук чуу чыгып,
 Таноосунан буу чыгып.
 Кара жаак чечен кул,
 Ууртунан суу чыгып:
 «Эй, ушул турган агалар,
 Бала төрө Үмөтөй,
 Кыла турган кебим бар,
 Айткан кепке жараңар,
 Баарың мени караңар!
 Силерге айтпай агалар,
 Кимге айтам зарымды?
 Ойун күлкү сөз болсо,
 Келтирет экен арымды.
 Эсепке албай калдым мен,

Алтын, күмүш, зарыңды!
 Ушул кезде Үмүтөй,
 Намыс үчүн күч жыйбай,
 Айдама кошун кол жыйбай,
 Коркуп бирөө сөз кылбай,
 Жатып калар чагымбы?
 Ойлонсом кыйын ачынтат,
 Өткөн иштер жанымды!
 Ошол үчүн чакырдым,
 Жашы менен карыңды.
 Айкөл Манас башында,
 Кармап жүрдү бул элди.
 Кайда барса кой өңдүү,
 Айдап жүрдү бул элди.
 Кайраты толук шер экен,
 Калмактан алып кегинди,
 Жерлүү кылды бул элди.
 Орустан барып олжо алды,
 Ортого аны бир салды.
 Кызыл кыйа бел ашты,
 Кытайды барып бир чапты.
 Кызыталак канкорун,
 Ортого салган тапканды,
 Жалгыз ооз кеп болсо,
 Жашырбай элге айтканда,
 Жабылып ээрчип жүрчү экен,
 Кайда барса басканда.
 Эч кимдин көөнү оорубайт,
 Как ошондой арстанга.
 Манастан андай кылганы,
 Ортого салып тапканды,
 Элди алдаш кыйалы.
 Алданып мал, пул, сөзүнө,
 Өлөрүн эч ким туйбайды,
 Эч болбосо Семетей,
 Атасындай кылбады!
 Кишини албай теңдикке,

СЕМЕТЕЙ

Кишиден-киши жазганса,
 Артына салып ээрчитип,
 Атамды алып басканда.
 Кызыталак канкоруң,
 Кытайды барып чапканда.
 Көзөл Көкчө кан атам,
 Өлүп кетти ошондо.
 Атамдын көзүн көрбөдүм,
 Колум менен көмбөдүм.
 Урмат кылып ыйлабай,
 Арбагын анын сыйлабай,
 Токтоно албай калдым мен.
 Семетейден кун албай!
 Арага элчи салбаймын,
 Аскерди жыйып айдаймын.
 Семетей кылса итчилик,
 Атамдын кунун албай тынбаймын!
 Мал албаймын мен кунга,
 Зар албаймын мен кунга.
 Кан ордуна кан алам,
 Алданбаймын мал, пулга!
 Кан атам Көкчө өлүптүр,
 Жан ордуна жан алам.
 Семетейден баш алам,
 Кардын жарып өт алам,
 Адамсынган канкордон,
 Атам үчүн өч алам!
 Эркек бала тууганда,
 Намыс үчүн дейт, экен.
 Аксакалдуу кишини,
 Калыс үчүн дейт экен.
 Карыйалар турасың,
 Мурункунун наркы экен.
 Арканча кылсак жакшылык,
 Кан ичме жинди Семетей,
 Аны билбес киши экен.
 Ойлоңорчу, көпчүлүк,

Өзү барды Кытайга,
 Ушунусу эп бекен?!
 Кеңештен куру калганда,
 Үйдө жатып алганда,
 Ошол кыйын кеп бекен!
 Каңгайга бирге баралбас,
 Кайратсыз казак эл бекен?!
 Кан Көкчөнүн Үмөтөй,
 Семетейден кем бекен?!
 Атасы салган бушманга,
 Чыгарбай Көкчө атагын.
 Жолдошу болуп бир жүргөн,
 Алмамбетти бузганда.
 Кийин көөнүн жайлаган,
 Анткен менен Айкөл эр,
 Менин атам Көкчөнү,
 Кан көтөрүп шайлаган.
 Кандык колго тийгенде,
 Көөнүндө кир калбаган.
 Алдап жүрүп акыры,
 Бейжинди көздөй айдаган.
 Ошол Бейжин жеринде,
 Каптаган какан элинде,
 Кан атам өлдү бейарман!
 Канбады менин кумарым,
 Кан атам кунун албадым.
 Чыкпайт ичтен зардабым,
 Семетейди чаппасам,
 Теңсинбеген төрөнүн,
 Деги эдебин таппасам!» –
 Деп ошентип Үмүтөй,
 Күңгүрөнүп күүлөнүп,
 Ачууланып сүйлөнүп,
 Ач арстандай түрлөнүп.
 Атайы беш миң кол жыйып,
 Ар сабында миң кылып.
 Найза сайар ыктуудан,

СЕМЕТЕЙ

Жазбай атар мыктыдан,
 Кылыч чабар кыйындан,
 Жигиттерден ылгаган.
 Балта кармар баатырдан,
 Байкасаң журтта калбаган.
 Беш миңге санын толтуруп,
 Үмүтөй кошун камдаган.
 Кара бойу катуу күч,
 Карылуу кошун дайындап,
 Семетейге арнаган.
 Семетей сени дегенде,
 «Кап» деп оозун кармаган,
 Ачууланып, арданып,
 Атасын ойлоп Үмүтөй,
 Ант ичкендей саргарып.
 Бастырмак болду түгөнгүр,
 Кең-Колду көздөй кол алып.
 Жоо жарагы бүткөндө,
 Аттанар болгон күндөрдө,
 Агеркеч туруп кеп айтат:
 «Ээ, кулунум, Үмүтөй,
 Акылым уккун, – деп айтат.
 Кабылан Манас сал эле,
 Каардуу туулган жан эле.
 Ал Манасты колдогон,
 Кыргыз, казак эл эле,
 Жердеген жери Манастын,
 Ырысына жараша,
 Кеңкол, Талас дээр эле.
 Жер, элине кол берген,
 Элдин баары жол берген,
 Кылган иши оң келген,
 Аны менен басташкан,
 Ар качан адам кор деген.
 Айкөлдөн калган тукуму,
 Семетей сенин тууганың.
 Тууган эмей неткениң,

Карын бөлөң эмеспи?!
 Каныкей мага бир тууган,
 Семетейди ал тууган.
 Сени, балам, мен туугам,
 Ал экөөңөр бир тууган,
 Түп атаңар тең тууган!
 Орус менен бараңга,
 Оорагы кеткен далайга,
 Эсиң болсо Үмүтөй,
 Эрегишип Семене,
 Жөнү жок калба сен салба.
 Каңгай менен калмакка,
 Кадыры өткөн далайга,
 Көрсөткөн каарын аларга.
 Сарыарканы калмактар,
 Атаңдан тартып аларда,
 Атаңды Манас колдогон,
 Бажасы менен муңдашып,
 Ошондо атаң кан болгон.
 Ал Манастын тобуна,
 Кас санаган оңбогон!
 Тим болгунуң Үмүтөй,
 Тилимди албай сен койсоң,
 Каныкей менен бир тууган,
 Тууган энең мен болсом,
 Эсиң болсо Үмүтөй,
 Аа, теңелбей тим болсоң!
 Чабам деп аны ойлоңсуң,
 Барып калсаң ал жерге,
 Эзелде жакшы болбойсуң.
 Кыйыгына сен тийсең,
 Бейажал өлүп сойлойсуң.
 Келген киши кетпеген,
 Үйүнө аман жетпеген.
 Өлгөн сайын өрчүгөн,
 Өткүр Манас уулу ал.
 Түгөнгөн сайын түтөгөн,

СЕМЕТЕЙ

Түптүү Манас тукуму ал,
 Кулагың салам Үмүтөй,
 Байкап уккун ушуну!
 Акыл айтам, Үмүтөй,
 Абайлап жакшы ойлосоң,
 А көрөктү, Үмүтөй,
 Таарынч айтып, жүйө айтып,
 Алдына киши жиберсең.
 Оңдой берет олутту,
 Орундуу берет конушту.
 Узартат сенин колунду,
 Кыскартат басар жолунду.
 Өлгүнчөктү бек кармайт,
 Жанындай көрүп колунду.
 Жайылдык кылсаң тил албай,
 Сойуп койот өзүңдү.
 Каргаларга чокутуп,
 Ойуп койот көзүңдү.
 Сөөгүңдү мында жибербей,
 Койуп койот өзүңдү!
 Семетей менен жарашсаң,
 Сага киши кол салбайт,
 Беттеп пенде келе албайт.
 Келсе дагы жеңе албайт,
 Семетей өзү ажыдаар,
 Кол салып адам бара албайт,
 Орустан сага жан келбейт,
 Оолугуп сага жан келсе,
 Ошондой күндө Семетей,
 Урушар киши менмин дейт.
 Уктатпай элди тынч алган,
 Кайдан келген душман дейт.
 Каның тартып келипсиң,
 Катылып көрчү, сен ким дейт,
 Калмак, кангай жолобойт,
 Семетей экөөң бирлешсең.
 Этегиндин алдына,

Элдин баары корголойт.
 Бузукунун сөзүнө,
 Тегеле кулак салба дейт.
 Бузулушуп бөлөнө,
 Кошун курап барба», – дейт.
 Агеркеч туруп аны айтты,
 Анда туруп Үмүтөй,
 Агеркечке кеп айтты,
 Кеп айтканда деп айтты:
 «Койгун, эне, кебиңди,
 Албаймын сенин тилиңди.
 Бузуп айткан киши жок,
 Бузугу менен уулундун,
 Бузулушар иши жок.
 Семетейдин кыйалы,
 Ичиме салды кызыл чок!
 Менин атам кан Көкчө,
 Бардашы журттан бөлөкчө.
 Алдап жүрүп атамды,
 Атасы сойуп жоготту.
 Атам кылган экен деп,
 Баласы качан сооротту?!
 Семетей бербейт конушту,
 Оңдоп бербейт олутту.
 Мени менен кеңешпей,
 Өзү барып калмакка,
 Коңурбайды сойушу,
 Кылган иши жолбу ушу?!
 Кайратым андан кем эмес,
 Семетей менден эр эмес.
 Калың казак журтум бар,
 Калкым андан кем эмес.
 Атамдын кунун кубалап,
 Албай койчу мен эмес!
 Бөлөлүктө жалган жок,
 Коңурбайга барганда,
 Бирге жүрү деп айтса,

СЕМЕТЕЙ

Барбай койсом өзүмө,
 Мен жетимде арман жок!
 Кандуу душман Коңурдан,
 Сойуп кегин аларда,
 Куру калдым ушундан.
 Ошондон бери козголтуп,
 Жаткызбайт мени зор бушман!
 Койгун дейсиң, энеке,
 Эми казактан ылгап кол жыйсам,
 Барбай койсом канкорго,
 Намыска кантип чыдаймын?
 Атаңдын кунун ала албай,
 Тамтаңдаган төрө деп,
 Тамашалап эл айтса,
 Ага кантип чыдаймын?
 Аманат жанды сактасын,
 Алла-таала кудайым.
 Жарашсам да, жоолашсам,
 Жанбай барып көрөйүн,
 Жамандашып калганда,
 Кантип тирүү койойун,
 Куру оорак канкорду,
 Аман койбой сойойун!»
 Энесинин айтканын,
 Эп көрбөдү Үмүтөй.
 Айдаркандын элинде,
 Алтынканы деген бар эле.
 Өзү узак жашаган,
 Ак сакалдуу кары эле.
 Калыс сөзүн Алтынканы,
 Али айтты эп эле:
 «Койгун, балам, желдебе,
 Кармашам деп дегдебе!
 Энеңдин тили албасаң,
 Элиңди жыйып алдасаң,
 Узакка сапар жол тартып,
 Ушундан жүрүп сен барсаң.

Алып келсең жолундур,
 Алдырып койсоң шорундур.
 Албай койбойт ойлосоң,
 Арстандын уулу ант ургур.
 Беттешкенин соо койбойт,
 Белдүү Семен кутургур.
 Элиресиң үйүндө
 Теңебейсиң түгүнө.
 Үстүмдө темир кийимим,
 Эрмин дейсиң ойунда!
 Эрди, балам көрбөдүң,
 Эрегишип эр сайып,
 Эр согушун көрбөдүң,
 Кармашып кандап, жоо сайып,
 Кармашты чоң көрбөдүң,
 Элөөрүп барсаң тил албай,
 Эми эле кордук көрөсүң.
 Эрегишсе Семетей,
 Эсен келбей өлөсүң.
 Канчоро сенден кем эмес,
 Ойлонуп көрчү, Үмүтөй,
 Сен Гүлчородон эр эмес,
 Ырасын айтсам укканың,
 Сен Семетейге тең эмес!
 Кыйыгына тийгенде,
 Сойбой койчу неме эмес.
 Тынч жатпай барып темтендеп,
 Теңдешчү душман ал эмес!
 Чыңкожо, Толтой кол салды,
 Качан алар соо калды?
 Жети суу толгон жедигер,
 Кырылышып аз калды.
 Кытайдан Коңур козголду,
 Кектешип жүрүп акыры,
 Семетей колдуу жок болду.
 Коңурбайды өлтүрсө,
 Сенин бөлөң өлтүрдү,

СЕМЕТЕЙ

Атаңдын куну бүткөндүр?
 Койгун, балам желденбе,
 Куру намыс кылбасаң,
 Колундан келбейт дегеле,
 Арданткан сени кеп эмес,
 Адамзат бендеси,
 Арстандын уулу Семене,
 Азыркысы тең эмес.
 Калмактан барды калың кол,
 Тартып алды коргонду,
 Журт башкарган жакшысы,
 Жумуру баш кесилди,
 Кул кылып алды каратып,
 Кудайсып келген кечилди.
 Беттеше келген душманды,
 Качан аман кетирди?
 Кара кыргыз, казакты,
 Башында Манас жеткирди.
 Эмкисине баш болуп,
 Семетей суудан кечирди,
 Дөөлөтүнө мас болуп,
 Кылбагын, балам, кесирди.
 Айткан тилди алсаңчы,
 Ырайыңан жансаңчы.
 Эмики дөөлөт аз эмес,
 Кандык кылып жатсаңчы!» –
 Деп, карылык кептерин,
 Алтынкан канча айтса да,
 Ынабады Үмүтөй.
 Ого бетер чыйралып,
 Кара боюн бекитип,
 Чыңап алды Үмүтөй.
 «Казактын колу жөнө», – деп,
 Чубап алды, Үмүтөй.
 Белсенип алган Үмүтөй,
 Бекемдеп белин байлады.
 Беш миң кошун айдады.

Арада нечен бел алып,
 Агыны катуу суу кечип,
 Арадан зорго кыдырып,
 Ал Кеңколго барганы.
 Кеңколдун алкым ташынан,
 Үч-Кошойдун сазынан,
 Бөксөнүн аяк куюштан,
 Кол көрөндү ушундан.
 Сарыкан абаң кеп айтат:
 «Кандай шумдук болду бу,
 Кол көрөндү, деп айтат?
 Кайсы экени билинбейт
 Ким экенин билсекчи,
 Беттешип келген жоо болсо,
 Белсенишип көрсөчү.
 Бирдеше келген кол болсо,
 Бир сүйлөшүп көрсөкчү», –
 Деп, айтканда Сары кан,
 Макул көрдү Бакай кан
 Анда баатыр Гүлчоро,
 «Өзүм кабар алам», – деп
 Суркоен башын чулгутуп,
 Туяктан чаңын бургутуп,
 Колго карай жөнөдү,
 Элестетип дөбөнү.
 Атактуу баатыр Гүлчоро,
 Айылда жүрсө бир чоро,
 Аттанып чыкса миң чоро,
 Айгалышкан жоо болсо,
 Айбат кылар шер чоро.
 Кайда катуу жер болсо,
 Аша албаган бел болсо,
 Аа аттанган Гүлчоро.
 Атына минип дуу коюп,
 Караган элге чуу болуп,
 Тулпары тердеп суу болуп,
 Колтуктан чыккан буу болуп,

СЕМЕТЕЙ

Көк жал чоро Гүлүстөн,
 Жете барып алдына,
 Келген бойдон кеп айтат,
 Кеп айтканда деп айтат:
 «Жолдон азган кол болсоң,
 Конок кылам кандайсың?
 Доолашып келген доо болсоң,
 Урушарга жоо болсоң,
 Урунарга тоо болсоң,
 Ушаласам кандайсың?
 Тааныбай турам элинди,
 Таппай турам пейлинди.
 Кайкалаган калың кол,
 Баарың окшош турасың,
 Биле албай турамын,
 Кайсы экенин бегинди?
 Байкап сөзгө кулак сал,
 Өрттөгөн арча өңдөнгөн,
 Өңү суук, сен кимсиң?
 Өкүрүүчү баштанган,
 Түрү суук, сен кимсиң?
 Айдама кошуун кол жыйган.
 Жолу суук сен кимсиң?
 Суудай толкуп шарданган,
 Топ-топ тулпар байлаган,
 Тоодой баатыр сен кимсиң?
 Шер өңдөнүп көрүнгөн.
 Жүзүңөн нуруң төгүлгөн,
 Көмүрдөй кара көзү бар,
 Көркүң шердей сен кимсиң?
 Көпкөк темир кийинген,
 Көптү көрсө сүйүнгөн,
 Коркпогон качып өлүмдөн,
 Кордукту көрсө элинден,
 Коржоңдогон сен кимсиң?
 Такыр жибек кийгениң,
 Такыр жорго мингениң.

Тааныбаймын, билбеймин,
 Башыңда суусар бөркүң бар,
 Падышадай, сен кимсиң?
 Сундуруп найза тартпаган,
 Сумсайып жоодон качпаган,
 Найзага темир аштаган,
 Айдама кошун баштаган,
 Баатырсынган сен кимсиң?
 Качырганды кармаган,
 Качпай туруп жалмаган,
 Көргөн киши зарлаган,
 Кем эмес түрү камандан,
 Алышканды аймаган,
 Албай жолго салбаган,
 Алп мүчөлүү, сен кимсиң?
 Жолоочу болсоң, жолго сал,
 Жоо келчү жолду самаган.
 Жолоочу эмес кыясың,
 Жоолашчудай турасың,
 Жообунду азыр айта сал!» –
 Деп ошентип Гүлчоро,
 Сөз сурады эр чоро.
 Кундуз ичик суусар бөрк,
 Кубулжуган бир манап,
 Салты башка адамдан.
 Караганды уялтат.
 Кепти баштап ал айтат:
 «Атаңдын көрү, ит чоро,
 Адам болбой, кет чоро,
 Акылы жок, нес чоро,
 Жолоочу биздей болобу?!
 Сендей чоро оңобу?!
 Жолоочу деп ойлобо,
 Жолоочу киши биз эмес.
 Мен жүрөмүн жоону издеп,
 Урушарга душман жок,
 Урунарга тоо издеп!

СЕМЕТЕЙ

Атамдын аты кан Көкчө,
 Өзүмдн атым Үмүтөй,
 Атамды Манас өлтүрдү,
 Ошого келдим кун издеп!
 Өзүңдүн жолуң билбесең,
 Айткан сөздү абайлап,
 Кулагыңа илбесең,
 Сапырып ийем шаарыңды,
 Тартып алам малыңды,
 Алдыңа минген тагыңды,
 Башыңда таажы багыңды,
 Кокуйлатам карыңды,
 Койбой кырам баарыңды.
 Куп сынаймын алыңды,
 Ардактаган абаңа,
 Айтып баргын жайымды!
 Семетей келсин алдыма,
 Керек эмес малы да,
 Чөк түшүп ыйлап отурсун,
 Кол байлап менин алдыма,
 Кабыл кылса кылармын,
 Карыя Бакай наалыса,
 Кечсем өтүп калармын,
 Каныкей эжем таарынса, –
 Деп ошентип айтты эле,
 Алмамбет уулу Гүлчоро,
 Бели катуу бек чоро,
 Белсенишкен душманга,
 Жалгыз эмес сан чоро,
 Сайраганда кеби шар,
 Каарданса жолу тар,
 Кармашчу жоону көргөндө,
 Ач арстандай түрү бар,
 Гүлчорону көргөндө,
 Көргөн бенде туйунаар,
 Гүлчоро туруп кеп айтат,
 Үмүтөй койгун деп айтат.

Эми уктум атыңды,
 Байан кылган арзыңды,
 Байкап билдим дартыңды,
 Көкчөгө Манас бажа экен,
 Биринен-бири кете албас,
 Курбалдаш өскөн жан экен.
 Ал кезекте эрлердин,
 Өзүнчө сыры ар экен,
 Арстан эрге шер Көкчө,
 Ар качан келип турчу дейт,
 Айкөл менен кеңешип,
 Ар кандай ишти кылчу дейт.
 Кайда барса кабылан,
 Калбай ээрчип барчу дейт,
 Талаадан талап олжо алса,
 Так ортого салчу дейт,
 Көзүнө көркөм мал болсо,
 Көмүркөйдө зар болсо,
 Мурун Көкчө алчу экен.
 Көкчөдөн калган мал-пулду,
 Анан кандар алчу экен,
 Канкор Манас тушунда,
 Кан Көкчө жайы бул экен,
 Эр Көкчө жүрсө эркинче,
 Жер жайнаган каңгайга,
 Манас кармап бербесе,
 Көпчүлүктүн ичинде,
 Жетип ажал ал өлсө,
 Сен алуучу кун бекен.
 Айкөлдүн уулу Семетей,
 Сен теңдешчү эр бекен,
 Темир кандын шаарына,
 Тентип барып келгени,
 Сендей тентек көп чыкты,
 Шылтоо кылып ар кайдан,
 Кек алабыз деп чыкты.
 Жекеге баатыр эр чыкты,

СЕМЕТЕЙ

Нечен сендей шер чыкты,
 Чын-чынына келгенде,
 Чекесинен тер чыкты.
 Чын ачуусу келгенде,
 Кыйгына тийгенде,
 Кызарып каны койулду.
 Катылдык кайдан бекер деп,
 Как ошондо туйунду.
 Айтканыңды ит уксун,
 Үмүтөй, койгун мунуңду,
 Семетей экөөң бөлөсүң,
 Арстанды Үмүтөй,
 Башкалардай көрөсүң.
 Ачуусуна сен тийсең,
 Күн көрө албай өлөсүң.
 Азыр башың жаш экен,
 Бузук сөздү койгунуң,
 Буруп айтып барбаймын,
 Алдын өзүм тосойун,
 Арачы кишиң болойун,
 Бакайга кылып кеңешти,
 Каныкейге угузуп,
 Сары канга туйгузуп,
 Семетейди сен үчүн,
 Алып келсем болобу,
 Экөөң карын бөлөсүң,
 Туугандык кылса Семетей,
 Урматын анын көрөсүң,
 Абама бара калайын,
 Айтып кабар салайын,
 Туугандык кылса Семетей,
 Алып келе калайын,
 Душмандык кылса тил албай,
 Анда кабар кылайын, –
 Деп айтканда Гүлчоро,
 Ач бөрүдөй умтулуп,
 Чапанын тетир кымтынып,

Кан Көкчөнү эске алып,
 Төрө Үмүтөй үшкүрүп,
 Ачууланып бакырып,
 Алдындагы чорого,
 Абыдан сүйлөп бакырып,
 Айбан, кул, азыр жөнөгүн,
 Жөнөбөй койсоң тил алып,
 Кордукту менден көрөсүң.
 Жамандык менден калбасын,
 Семетейге барып кел,
 Айтып кабар салып кел.
 Жарашам десе Семетей,
 Жөө ыйлатып алып кел,
 Ылдамыраак барып кел,
 Зарыктырбай бачым кел, –
 Деп Үмүтөй айкырып,
 Каарданып бакырып,
 Кабыландай капшырып,
 Гүлчорону жапырып,
 Калба салган жери ошол.
 Кабыл алып Гүлчоро,
 Кайра тарткан жери ошол.
 Алдындагы тулпарга,
 Аябай камчы урду эле,
 Учкан куш менен жарышып,
 Семетейдин алдына,
 Барып чоро турду эле,
 Кепти мындай урду эле.
 Келгениң арзан жоо эмес,
 Адам болжоор доо эмес,
 Карандай эмес кун экен,
 Келген киши Үмүтөй,
 Кан Көкчөнүн уулу экен.
 Тосуп жолун муунадым,
 Торгоп жолун сурадым,
 Ар канча кылсам далалат,
 Болбой койду тууганың,

СЕМЕТЕЙ

Баштан аяк кеп салдым,
 Карын бөлөң Семетей,
 Тартышпагын деп салдым,
 Өзү билип узатат,
 Тайышпагын деп салдым.
 Бүгүн конуп жаткын деп,
 Кегин болсо Үмүтөй,
 Кеңеш кепке болбосоң,
 Аскерин эртең бөлгүн деп,
 Ошондон бери мен айттым,
 Ар канча акыл кеп айттым,
 Үмүтөй өзү бек экен,
 Айткан сөздөн жанбаган,
 Дегенин кылбай калбаган,
 Көк темирдей эр экен,
 Көгүрөөк туулган неме экен
 Эби келсе абаке,
 Тууганыңа теңелбе,
 Душман киши ал эмес,
 Тууганыңа өчөшүп,
 Душмандашып калганың,
 Семетей сага жол эмес,
 Аттанып алып баралы,
 Астына жакын калганда,
 Аттан түшө калалы.
 Саламдашып салалы,
 Алып келип кондуруп,
 Аш-тамакка тойдуруп,
 Кеңеш кепке кандырып,
 Жол-жобосун кылалы.
 Ошентип көөнүн алалы,
 Туугандык сактап калалы.
 Салам айтып койгонго,
 Салтың кетпейт, абаке.
 Аттан түшө калганга,
 Арстандыктан тайбайсың,
 Алдын тосуп коелу,

Ал өңдөнгөн айбандын», –
 Деп, Гулчоро айтты эле,
 Семетей анда кеп айтат:
 «Эр Гулчоро, инимсин,
 Иним эмей кимимсиң?
 Үстүңө соот кийгиниң,
 Астыңа тулпар мингиниң.
 Семетей кайсы, сен кайсы,
 Алдына барып келгиниң.
 Айтпадымбы өткөндө,
 Бердим сага бийлик деп.
 Эр кадырын, эр билет,
 Сен билбесең ким билет?
 Үмүтөйдүн алдында,
 Семетей аттан түштү деп,
 Дос, душман укса эл күлөт», –
 Деп айтканда Семетей,
 «Койчу, абаке, кебиңди,
 Жарабаган пейлинди!
 Кандай дээр экен деп,
 Кылып турган кебиңди?
 Буурулду минип өзүң бар,
 Балдан ширин сөзүң бар.
 Күлсө күлсүн душмандар,
 Ага жакын барганда,
 Буурулуңан түшө кал!
 Олуттуу сөздү өзүң сал,
 Тууган менен кектешип,
 Душмандан бетер жектешип,
 Кекенишип жүрбөйлү,
 Казак, кыргыз бир тууган,
 Чекелешип жүрбөйлү.
 Эр сайышчу немедей,
 Жекелешип жүрбөйлү.
 Жүргүн, аба, жүргүн деп,
 Гүлчоро ага болбоду!» –
 Гүлчоро канча кылса да,

СЕМЕТЕЙ

Семетей болбой койгону:
 «Айланайын, Гүлчоро,
 Аттанып чыксаң акжолтой,
 Артымда жүрсөң сан колдой.
 Кун дегени шылтоосу,
 Үмүтөйдүн сыры бул,
 Көз көрүнөө турбайбы?
 Койгун, чором, барып кел,
 Айтканыңа тил алса,
 Ээрчитип аны алып кел.
 Эрдик кылып көгөрсө,
 Башын кесип кайтып кел.
 Бастыргын, чором, бастыр», – деп,
 Башын чайкап турду эле.
 Алдындагы Суркоен,
 Башын чороң бурду эле.
 Ак маралдай аргытып,
 Артынан чаңын бургутуп.
 Суркоенду суурултуп,
 Көөдөндөн терин жуурултуп.
 Сактап туруп калды деп,
 Сабап жүрүп олтуруп,
 Жетип чороң барды дейт.
 Чорону көрүп Үмүтөй,
 Ач арстандай күңгүрөп,
 Мас болгон нардай кеңгиреп,
 Айласын таппай зеңгиреп,
 Эзилип барат эт жүрөк,
 Эси оогондай делбиреп:
 «Коркконуңан сен чоро,
 Кошуун жыйнап жүрдүңбү?
 Кара кыргыз журтуңду,
 Карбаластап сүрдүңбү?
 Айкөлдүн уулу Семетей,
 Айтканыма көндүбү?
 Кучактоого тиземди,
 Алдыма менин келдиби?

Кетип кайра келипсиң,
 Арачы киши сенсиңби?
 Мал, пулунду албаймын,
 Семетей келип тиземди,
 Кучактабай жанбаймын!»
 Деп, Үмүтөй айтканда,
 Анда чоро кеп айтат:
 «Ой, Үмүтөй, – деп айтат.
 Пейлиңден жангын, баатыр сен,
 Абакеме бардым мен.
 Семетей жаман кылбады,
 Үмүтөйдү алып кел,
 Өзүм жолго салам дейт,
 Мен жарашып калам дейт.
 Кээ бирөөлөр артынан,
 Ушак-айың кылышып,
 Семетейди сараң дейт.
 Андай эмес абакем,
 Кеңчилиги кармаса,
 Ырайым шапкат анда бар.
 Көңүлү жумшак мунайым,
 Көп жашаган карыдай,
 Тарчылыгы кармаса,
 Тартынып ал калбаган,
 Чын ачуусу келгенде,
 Эч нерседен жанбаган.
 Чоң атасы Жакыпты,
 Жоодон бетер жайлаган.
 Эби келсе баралы,
 Жарашып биз калалы», –
 Деп айтканда Гүлчоро,
 Ага Үмүтөй болбоду,
 Болбой мойнун толгоду.
 Ачуусу келип арбайып,
 Ант ичкендей саргарып.
 Өткүр болот Сырнайза,
 Имере кармап колго алып,

СЕМЕТЕЙ

Күчүн күүлөп күркүрөп,
 Көргөндүн бойу дүркүрөп.
 Көк дөбөдөй Үмүтөй,
 Күңгүрөнүп айтты дейт:
 «Жуукурланган жойпу кул,
 Көрүчү ишиң мына бул!
 Өзүң чоро кул болсон,
 Мени менен тең болсон,
 Туруп берчи эр болсоң.
 Мурунку кезек меники,
 Кийинки кезек сеники.
 Майданга чык сен, деди,
 Өлбөй калсаң кутургур,
 Кезегинди аларсың,
 Өлүп калсаң жойпу кул,
 Куурап көрдө жатарсың.
 Калбайсың өлбөй тирүү сен,
 Өлтүрбөй койбойм сени мен!» –
 Деп айтканда Үмүтөй,
 Кабыл алып Гүлчоро,
 «Менден күчтүү эр эмес,
 Көмө сайчу неме эмес.
 Күркүрөгөн Үмүтөй,
 Ар качан мага тең эмес».
 Чамасын ойлоп Гүлчоро,
 Турду карап чакчайып,
 Күжүлдөгөн Үмүтөй,
 Күүлөп найза колго алып.
 Алдындагы тулпарга,
 Айабай камчы бир салып.
 Качырып жетти чорону,
 Үмүтөйдүн ойунда,
 Эми тирүү болобу?
 Күркүрөтүп найзасын,
 Уруп өттү чорого.
 Бүтүлүү тоодой былк этпей,
 Туруп калды Гүлчоро.

Үмүтөй өтө бергенде:
 «Кезегинди алдыңбы,
 Армансыз болуп калдыңбы?!
 Эмики кезек меники,
 Өкүмсүнгөн Үмүтөй,
 Кезекке келер жансыңбы?!»!
 Үмүтөй ойлоп сабылып,
 Ажалга калды кабылып.
 Эрлик кылып күркүрөп,
 Туруп берди ал барып,
 Алмамбет уулу Гүлчоро,
 Алдындагы тулпарын,
 Айабай чаап жүгүрткөн.
 Жетип найза салды эле,
 Күчтүү найза жеткенде,
 Күркүрөгөн Үмүтөй,
 Учуп кетип калды эле.
 Аттан түшүп жыгылып,
 Топого башы тыгылып.
 Калың казак көп журту,
 Гүлчорого сыйынып:
 «Жамандык жок биздерде,
 Жайсыз ушул сиздерге.
 Казат кылып келбедик,
 Айдалып келдик бул жерге...»
 Эли мындай деди эле,
 Эми кандай кылам деп,
 Гүлчоро карап турду эле?
 Сары кан, Бакай, Каныкей,
 Чатактын болуп жатканын,
 Найзага кол артканын,
 Кабар таап укту эле.
 Эки тууган кишини,
 Эрегишке калтырбай,
 Айрыйлы деп калышты,
 Кеңеш кебин салышты.
 Аттанышып жарышып,

СЕМЕТЕЙ

Аскер жаткан алкымга,
 Салып жетип барышты.
 Бара жатса чоң жолдо,
 Үмүтөйдү дардайтып,
 Жарып салган турбайбы?
 Кужуру күчтүү Гүлчоро,
 Сайып салган турбайбы?
 Келгени бекер болушту,
 Кудай муну эчакта,
 Уруп салган турбайбы?
 Кан Бакай келип кеп айтып:
 «Келипсиз бекер деп айтып.
 Кыргыз, казак эки журт,
 Кекенишер бекен деп,
 Кеңешти абдан кылышты,
 Кечиришер бекен», – деп?
 «Семетейге баралы,
 Үмүтөйдү жакшы көөмп,
 Калың казак элине,
 Тартуу тартмак кылалы.
 Жараштырып эки элди,
 Жайлап көөнүн тыналы».
 Үмүтөй сөөгүн жүктөтүп,
 Казактын элин чубуртуп,
 Кардынын канын куйултуп,
 Үмүтөйдү алпарды,
 Эл жыйылган Коргонго.
 Кан Бакай келип кеп айтат:
 «Э, кокуй, балам Семетей,
 Эмне болдуң, – деп айтат?!
 Кужуру катуу Гүлчоро,
 Сайып салган турбайбы?
 Кара боорун кан кылып,
 Сайып аттан түшүрбөй,
 Жарып салган турбайбы?
 Жай болуп эчак Үмүтөй,
 Жаны чыккан турбайбы?

Өпкө, жүрөк толтодон,
 Каны чыккан турбайбы?! –
 Гүлчоро анда кеп айтат:
 «Абаке, уккун, – деп айтат.
 Абамдын кебин алгамын,
 Айтып кеңеш салгамын.
 Айтканын алып абамдын,
 Анан кийин баргамын.
 Жанбай койду нээтинен,
 Кезектешип калгамын.
 Алды менен ал сайып,
 Артынан мен сайгамын.
 Кайдан билдим, абаке,
 Күүлүү найза жарганын.
 Калбады деймин ойумда,
 Үмүтөйдүн арманы.
 Ал анткени катышып,
 Өзү салды калбаны.
 Абакем баатыр Семетей,
 Алдына айтсам барбады.
 Алып кел деп алдыма,
 Мени жолго салганы.
 Айтканга анык тил албай,
 Жайылдык кылса Үмүтөй,
 Сайып кел деп айтканы.
 Ошол үчүн сайдым мен,
 Өпкө, боорун жардым мен».
 Каныкей келип кайгырып,
 Кошуп ыйлап бакырып.
 Семетейге муну айтат,
 Жашын төгүп чакырып:
 «Ой, Семетей, чунагым,
 Үмүтөй сенин тууганың,
 Бул эминен кылганың?!
 Эжемдин көзү барында,
 Эмгекти салдың аларга.
 Армандуу эжем Агеркеч,

СЕМЕТЕЙ

Эми калды кайгыга.
 Үмүтөйдү өлтүрүп,
 Найзаңдын учун кан кылдың.
 Карыганда эжемди,
 Казактарга кар кылдың!»
 Каныкейди ээрчишип,
 Чуркурап баары ыйлашып,
 Көшөгө тартып бетине,
 Өлгөндүн жолун кылышты.
 Өкүрүп ыйлап зыйнаттап,
 Өлүгүн жакшы көмүштү,
 Кектүү кылбай бул элди,
 Узаталы дегенге,
 Баары тегиз көнүштү,
 Айдап калың мал жыйды,
 Алтын, кумуш зар жыйды.
 Тартуу тартмак кун малын,
 Так келтирип, жам кылды.
 Семетей өзү башкарып,
 Ар бир эрдин колуна,
 Бирден тулпар ат берди.
 Арттырып алтын, күмүштү,
 Айры өркөч нар берди.
 Канчоро анда кеп айтат:
 «Кагылайын, абаке,
 Кебимди уккун, – деп айтат.
 Абаке, бүгүн не болдуң,
 Акылың кайда жоголдуң?
 Жамандык күнү бир жургөн,
 Жакшылык күнү жай билген,
 Жанаша казак эл болсо,
 Кандык жолу, эрлиги,
 Сени менен тең болсо.
 Энекең сенин Каныкей,

Акеркеч менен бир тууган.
 Арстандык кылып, абаке,
 Көңүлдөн кирин жуубасан.
 Катын да болсо Акеркеч,
 Кабы толбой калбайбы?
 Берсең боло тартууга,
 Тайбуурулдай бууданды!» –
 Деп, айтканда Канчоро,
 Кийинкисин ойлобой:
 «Ырас айтат Канчоро,
 Агеркеч көөнү агарсын,
 Тайбуурулду берейин,
 Капасы ичтен тарасын.
 Талаштырбай чорону,
 Суркойонду минейин,
 Айгайлаган жоо болсо,
 Жан айабай тийейин», –
 Деп ойлонуп Семетей,
 Тайбуурулду берди дейт.
 Калың, казак кош болуп,
 Кайра жанып кетти дейт.
 Айрылып аттан Семетей,
 Акылдан жаман танды дейт.
 «Тайбуурулдун кеткени,
 Арстандын уулу Семендин,
 Ажалынын жеткени», –
 Деп элде макал калды дейт.
 Арамзада Канчоро,
 Ар жоругу бар чоро,
 Абасын айрып Буурулдан,
 Анын да көөнү тынды дейт.
 Муну мындай таштайлы,
 Кайран баатыр Семетей,
 Казасынан баштайлы.

КАНЧОРОНУН КАСТЫГЫ, СЕМЕТЕЙДИН КАЙЫП БОЛУШУ

Семетейдин катыны,
 Шаатемир кызы Чачыкей,
 Эрке катын атанып,
 Жүргөндө жанды элебей,
 Айчүрөк келип пас болду,
 Семетейге кас болду.
 Суйук аяк шерменде,
 Сур жыландай сойлоду.
 Канчорону кара нээт,
 Кашына тартып ойноду.
 Шыңкылдап күлүп, наз кылып,
 Айлантып башын, мас кылып,
 Канчорону туз урган,
 Кастыкка аны маш кылып.
 Бир кишиге билгизбей,
 Шыбырашып кеңешип,
 Кандыкты тартып алууга,
 Кайрап азуу эгешип.
 Семетейди өлтүрүп,
 Айчүрөктү күң кылып,
 Канчоро менен Чачыкей,
 Кан, канышай болууга,
 Атак, даңкын дүң кылып,
 Арамдык менен астыртан,
 Айла, амал, чара издеп,
 Кайда болсо жамандык,
 Калтырбастан кана издеп.
 Жибермек болуп Кыйазга,
 Жылмасынан жана издеп.

Чачыкейге Канчоро,
 «Толтойдун уулу кан Кыйаз,
 Толкундаган эр деген.
 Тобокел кылса бел байлап,
 Тоону бузар шер деген.
 Биз жедигерди алганда,
 Жезкемпирдин жети уулун,
 Кан көтөрүп жанганда,
 Угуп көрсөм укмуштан,
 Жети канга ээ кылбай,
 Тизгинди Кыйаз алыптыр.
 Жедигерлик Кыйазды,
 Кан көтөрүп салыптыр.
 Кат жазайын, жеңеке,
 Кан Кыйаздын өзүнө.
 Атасынын куну үчүн,
 Намысы болсо кирер дейм,
 Менин айткан сөзүмө.
 Жедигердин жети уулун,
 Жалматайын ал жерде,
 Калың колун каптатып,
 Айдатайын бул жерге.
 Алдынан тосуп барайын,
 Болжол кылган күнүндө.
 Айла кылып азгырып,
 Семетейди Буурулдан,
 Айрылттым мен бул күндө.
 Кызыталак кан ичме,
 Калды кыйын оор күндө.

СЕМЕТЕЙ

Семетейди жайласам,
 Гүлчорону кармасам,
 Арманым жок дүйнөдө!» –
 Деп, ошентип Канчоро,
 Чачыкей менен сүйлөшүп,
 Өзүнө жакын кишиден,
 Элөөсүз жүргөн кишини,
 Кан Кыйазга атказды,
 Мына мындай кат жазды:
 «Үч атаңдан бер жакка,
 Кандыгын, киши албаган,
 Карлыкка сени салбаган.
 Дүйнөнү бузган зор Манас,
 Зардабы сага тийбеген.
 Кан ичме жинди Семетей,
 Кан кадырын билбеген.
 Атаңды сенин өлтүрүп,
 Кутурган кулу чорого,
 Армандуу элиң жердеген!
 Койгун десем ошондо,
 Тилимди менин алган жок,
 Кичинесиң сен анда,
 Каруу кылар дарман жок.
 Жезкемпирдин жети уулун,
 Кан көтөрдү элиңе.
 Кар кылды сени Семетей,
 Ээ кылбастан жериңе.
 Эр Толтой үчүн өч алыш,
 Барбы, Кыйаз, нээтиңде?
 Аккан каны атаңдын,
 Сактадыңбы эсинде?
 Эрдин уулу сен болсоң,
 Кулак салгын кебиме.
 Мен жактырам, кан Кыйаз,
 Эрлигинди пейлимде.
 Жезкемпирдин жети уулун,
 Эбин тапкын жериңде.
 Кат жазып киши жибердим,

Кандыкты алгын колуңа.
 Канкордун жакын жолдошун,
 Баарын салгын жолуңа.
 Ажыраттым азгырып,
 Тайбуурул жок колунда.
 Тартынбагын, сен Кыйаз,
 Намысың болсо ойуңда!
 Бүгүнкү билсең билги иш,
 Баары менин колумда.
 Кор болдуң, бала чагыңда,
 Кан атаңдын жогунда.
 Эл жайлоодон кайтканда,
 Айак оона айында,
 Болорсуң менин жолумда.
 Ошондо сага кездешем,
 Тирүү болсом, өлбөсөм,
 Ташкен менен Наманген,
 Ортосунда ойдуңда.
 Айтканымда жалган жок,
 Сен керекке жарасаң,
 Канчородо арман жок!
 Жалганы болсо сөзүмдүн,
 Көрбөйүн калган өмүрүм,
 Аккелтенин огу урсун!
 Ак милтенин чогу урсун!
 Атаң Толтой баатырдын,
 Арбагы мени дагы урсун!
 Айткан сөзгө көнбөсөң,
 Асилим Кыйаз сени урсун!
 Төбөсү ачык көк урсун!
 Төшү түктүү жер урсун!
 Олуйазаада пир урсун!
 Машайык мазар дагы урсун!
 Кайнаган кара шор урсун!
 Көктө тийген күн урсун!
 Ай караңгы түн урсун!
 Караңгыны жарыткан,
 Асмандагы ай урсун!» –

СЕМЕТЕЙ

Деп ошентип кат жазып,
 Ишентип шексиз бат жазып,
 Ичине кепти көп жазып.
 Жолоочуга төп айтып,
 Токтотпостон атказып:
 «Кан Кыйазга барарсың,
 Катты бере саларсың.
 Канчалык тартсаң машакат,
 Кийин жыргал табарсың,
 Кызмат акың аларсың,
 Берип келсең катымды,
 Айтып келсең дартымды,
 Өчүрбөймүн өлгүнчө,
 Өзүңдүн, баатыр, атыңды!
 Баргының, баатыр, жол болсун,
 Жол болгондо мол болсун.
 Кас санаган кишиңиз,
 Таманыңда кор болсун!
 Арбагың өрчүп чоң болуп,
 Оорагың журттан зор болуп,
 Бачымыраак барып кел,
 Ар кайда жүрбөй чор болуп,
 Көп кечикпей, кайтып кел,
 Кат жазса Кыйаз, алып кел.
 Көрсөтпөй жанга, катып кел,
 Күндүз келбей, түндө кел.
 Көрүнбөй башка кишиге,
 Билесиң, үйүм, мага кел!
 Жоболоң салбай темтеңдеп,
 Жолдоку элден, сурап кел.
 Канчоро барбы үйдө деп,
 Канык кабар, угуп кел!
 Сырынды жанга айтпагын,
 Барбай жолдон кайтпагын.
 Билесиң го, баатыр, ай,
 Айткандан кайра тартпагын», –
 Деп ошентип Канчоро,
 Жансызды жолго атказды.

Жансыз катты алды дейт,
 Кан Кыйазга барды дейт.
 Канчоронун каттарын,
 Жайып, ачып салды дейт.
 Кан Кыйаз түркөй киши экен,
 Кат билбеген эр экен.
 Катты окуучу молдосун,
 Жанындагы жолдошун,
 Ээрчитип чыгып ээнге,
 Бекинип барып олтуруп,
 Улам-улам окутуп,
 Абдан катка канганда,
 Канчоро кебин укканда,
 Кат жаздырып молдого,
 Кат алпарган Жансызды,
 Кайта салды тез жолго.
 «А, баракелде, Канчоро,
 Кайраты толук, эр чоро.
 Айткандын баарын сен кылсан,
 Мен ыраазы ошондо!
 Айткан сөзүң, алтындай,
 Айак оона айында,
 Болжогон жерге барамын,
 Кошун алып тартынбай.
 Он беш күнү күтөмүн,
 Он беш күндө келбесең,
 Кайра жанып келемин.
 Кылсаң, кызмат биз үчүн,
 Кылча мойнум сиз үчүн
 Эсирген канкор төрөдөн,
 Эми алам өчүмдү.
 Ишенген кишим сен болсоң,
 Кунун алам атамдын,
 Жарпын жазам капамдын!
 Алдына салды кат жазып.
 Кан Кыйаз канча ант жазып.
 Анттарынын түрү көп,
 Айткан сөздүн сүрү көп.

СЕМЕТЕҢ

«Сен ишенгин, Канчоро,
 Мен дайармын, сөзүм төп!
 Болжогон күнү барбасам,
 Жетисуунун жери урсун!
 Жел жетпеген пери урсун!
 Жедигердин эли урсун!
 Аккан суунун сели урсун!
 Коргошундун кени урсун!
 Чойун баштын деми урсун!
 Ак болоттун мизи урсун!
 Агар алтын, зар урсун!
 Ак кагаздын каты урсун!
 Ат башындай ак куран,
 Айабастан дагы урсун!
 Кан атам Толтой каны урсун!
 Сууга буткөн сал урсун!
 Кез жетпеген чөл урсун!
 Куу жетпеген көл урсун!
 Кайберендин пири урсун!
 Олуйа деп атанган,
 Чоң Ополдо чал урсун!
 Сайып өнгөн бак урсун!
 Салып чыккан там урсун!
 Курт-кумурска, бөй-чайан,
 Жан-жаныбар баары урсун!
 Көрбөй туруп достошкон,
 Ортого койгон ант урсун!
 Калың, кара көп журттун,
 Каары менен каны урсун!
 Көрүстөндө көп арбак,
 Оройлору дагы урсун!
 Улуу жолдун чаңы урсун!
 Унутсам сенин сөзүңдү,
 Улуу атаңдын даңы урсун!
 Берген антым ушундай,
 Айткан жерде тосорсуң!» –
 Деп ошентип кан Кыяз,
 Антын берип кат жазып,

Калган экен үйүндө.
 Кебин уккан чоронун,
 Алыска барган кабарчы,
 Айлына келди түнүндө.
 Карбаластап Канчоро,
 Катты алып ашыгың,
 Окуганча шашылып,
 Айагына чыкканда,
 Таң аткынча уктабай,
 Жүрөгү толкуп атылып.
 Сүрүп чыкты таң анда,
 Эртең менен болгондо,
 Элдин баары турганда,
 Баса минип бууданын,
 Кан Гүлчоро айлына,
 Канчоро барып кеп айтат:
 «Ой, Гүлчоро, – деп айтат.
 Чырпык бүрдөп, бүр байлап,
 Жер чымырап, көк чайлап.
 Үн алышып боз торгой,
 Көкөлөп учуп, көп сайрап.
 Кызыл-тазыл гүл ачып,
 Чыгып келет, чөп жайнап.
 Жаканын жалаң бойуна,
 Жанашып айыл, бээ байлап.
 Элдин баары ойдогу,
 Жай мезгили болгон го?
 Үйдө жатып нетебиз,
 Не мураска жетебиз?
 Аттангын, баатыр, Гүлчоро,
 Киши алалы жумушкер,
 Жайлоого барып, жер чалып,
 Тоолордон кулжа, теке атып,
 Тамаша кылып келели.
 Арбын атсак текени,
 Карылардын алдына,
 Шыралга деп берели!»
 Канчоро келип кеп айтты,

СЕМЕТЕЙ

Гүлчоро «макул» деп айтты.
 Тулпарын алып токунуп,
 Азыгын жанга байланып,
 Ок, дарысын мол алып,
 Алты киши котчу алып,
 Айылдан чыкты аттанып.
 Кеңкол өөдө жүрдү, дейт,
 Кеңколдун төркү башына,
 Адырмак аска ташына,
 Алар чыгып келди, дейт.
 Тулаңы өнүп буралып,
 Чырпыгы жерде чубалып.
 Чөптүн баары чыгыптыр,
 Жыпардай жыты жыттанып.
 Жерди көрүп макташып,
 Тоосунан кулжа, теке атып.
 Жер күлгүндөй көрүнүп,
 Көк ала жашыл саймадай,
 Чөптүн гүлү бөлүнүп.
 Сайма сайып койгондой,
 Сай бойунда чечекей,
 Азыркысын Кеңколго,
 Чыккан экен ченебей.
 Суусамырды сапташып,
 Ат күлүгүн тапташып,
 Тоонун баарын сакташып.
 Тегеренип айланып,
 Он күнү жүрүп жер чалып.
 Өнгөн жери кайсы экен,
 Өнбөгөн жери кайсы экен?
 Көрөлү баарын деп чалып,
 Кара кылкан буудай баш,
 Жел тийсе калкып ыргалып.
 Бетеге менен тулаңы,
 Белден чыгып буралып.
 Өтөктүн чөбү калкылдап,
 Көк ала сайма түрүндөй,
 Шамал тийсе жалтылдап,

Жайкалып ыраң чөп чыгып,
 Калбай баары көп чыгып.
 Жылгадан суулар жыбылжып,
 Күлгөндөй гүлү жыбырап.
 Кеңколдун өйүз-бүйүзү,
 Караса көзгө жымылдап.
 Чымын, чиркей тулаңда,
 Көрүнбөй көзгө кымылдап.
 Көпөлөк учуп, гүл жайнап,
 Булбул сайрап, тил безеп,
 Жан-жаныбар кыбырап.
 Жашарып жайлоо толуптур,
 Эл келер кези болуптур.
 «Көчүрөлүк элди» деп,
 Кара нээт Канчоро,
 Ортого кеңеш койуптур.
 Кайра тартып калкылдап,
 Күлүктөрү алкылдап,
 Бар шайманы күмүштөн,
 Кун чагылып жалтылдап.
 Кеңколдо жаткан көп элге,
 Салып кирип келди дейт.
 Эл, журтуна кеп айтып,
 «Жайлоого көчкүн деп айтып»,
 Көчүрүп элди чубатып.
 Элдин баары жайлоодо,
 Күлүктүн баары байлоодо.
 Бээни байлап салышып,
 Кысырык тандап сойушуп.
 Шернени баштап койушуп,
 Кыз, келинди чогултуп,
 Комузчу, ырчы кубулжуп,
 Кызыкка булар толушуп.
 Күндө тандап тай сойуп,
 Ага кошуп кой сойуп.
 Жыргалдуу эли кыргыздын,
 Ар кайсы жерде той болуп.
 Балдары майга карабай,

СЕМЕТЕЙ

Келиндер каймак жалабай,
 Кийгени кызыл шайыдай,
 Кыңгыранган уулдар,
 Каз, өрдөктөй катарлаш,
 Керилген келин, сулуу кыз,
 Салтанат сайран курушуп,
 Шапар тээп тунушуп.
 Абышка, кемпир бөлүнүп,
 Айылдын чыгып четине,
 Сакалдарын жайкашып,
 Кымызга балды чайкашып.
 Жыргалга баткан кыргыздар,
 Айылчылап сыйлашып.
 Жайында чыккан жайлоого,
 Жай өтүп, жакын күз жетип
 Кызыл-тазыл гүл бүткөн,
 Кыйартып өңүң өзгөртүп.
 Мал семирп, нык болуп,
 Эл семирп, бук болуп.
 Аш, той берчү чак болуп,
 Канчоронун көөнүнө,
 Кан Кыяз кеби жат болуп.
 Болжол кылган күндөрү,
 Жетип келген чак болуп.
 Эр Гүлчоро үйүнө,
 Канчоро келип бир күнү:
 «Кагылайын, Гүлүстөн,
 Кабарың, барбы бир иштен?
 Ат семирп, бук болду,
 Эр семирп, нык болду,
 Аш, той берер чак болду,
 Көптөн бери карата,
 Барбай койдук эч жакка.
 Суркойон берчи минейин,
 Буулумуң берчи кийейин,
 Бул жолумду билейин.
 Буркуратып олтуруп,
 Ташкендин үстү улуу тоо,

Самаркандын чеги ошо,
 Салган бойдон барайын,
 Дүрбү салып карайын,
 Аяктан кабар алайын.
 Ал жактын жолу аруудур,
 Эзелде бизге калган жок,
 Атышам деп белин буур.
 Аякта киши жок болсо,
 Ал үчүн көөнүм ток болсо.
 Намангендин астына,
 Кең Кокондун үстүнө,
 Таш чокунун башына,
 Жана айланып барайын,
 Дүрбү салып карайын.
 Испан менен Ирандан,
 Кокон менен Кашкардан,
 Келбесин кокус кас душман.
 Аруулап жолун чалайын,
 Адырда жүргөн эл болсо,
 Айттырып сөзгө канайын.
 Алыстан келген жоо болсо,
 Айгайлап найза салайын.
 Атабыз Манас болгон соң,
 Айанып кантип калайын?
 Жол аманын билейин,
 Жообун айтып келейин!» –
 Деп, ошентип Канчоро,
 Гүлчорого айтты кеп.
 Аны угуп Гүлчоро,
 Канчорого «бали», деп,
 Баары болду кош убак.
 Камданып чоро аттанып,
 Суркойондой атты алып.
 Жанына азык байланып,
 Жагалмайдай зыпылдап,
 Ташкенди көздөй айланып.
 Самаркандын чегинен,
 Ташкендин үстү белинен,

СЕМЕТЕЙ

Ошондо барды жол чалып,
 Дүрбүсүн колго алыптыр,
 Туш-тушка көзүн салыптыр.
 Көрүнгөн жок эч караан,
 «Келбей калган окшойт» деп,
 Кыйазга айран калыптыр.
 Мындан айла болбоду,
 Маң, болуп башы ойлонду.
 Суркойонду аргытып,
 Наманген менен Коконго,
 Барайын деп толгонду.
 Суркойонду чуу койуп,
 Тер агып, тулпар суу болуп.
 Канчоро келет ичинде,
 Семетейге жоо болуп.
 Намангендин астында,
 Кең Кокондун үстүндө,
 Чокунун чыгып башына,
 Көчүгүн койуп олтуруп,
 Көмүрдөй кара ташына.
 Дүрбүнү алды колуна,
 Салгын деп кудай оңуна.
 Дүрбү салып карады,
 Туш-туштан келчү жолуна.
 Көрүнбөдү эч нерсе,
 Капаланды Канчоро,
 Кан Кыйаздын жогуна.
 «Келбей калган экен» деп,
 Эми алып ойуна.
 «Кетсемби» деп олтурса,
 Капаланып ордунда.
 Мылтыктын үнү тарс этип,
 Аңгыча зоонун боорунда.
 Жаңырып катуу угулду,
 Чоронун өңү кубулду.
 Суркойон менен койгулап,
 Ойдуңду көздөй чумулду.
 Барып түштү адырга,

Адамдын саны өтө көп,
 Баштаган калың, колунда.
 Тоодой болгон түгөнгүр,
 Кан Кыйаз турат тобунда.
 Келген экен жол алып,
 «Канчоро келип калат», – деп,
 Мылтык атып, үн салып.
 Жүргөн экен кан Кыйаз,
 Аң уулаган баштанып,
 Канчорону көргөндө,
 Кан Кыйаз кетти кубанып.
 Алдына келип ат алып,
 Канчоро менен көрүшүп,
 Сагынышкан немедей,
 Кучакташып өбүшүп.
 Дасторконун жайышып,
 Тамактанып алышып.
 Муңдуу кебин салышып,
 Муңдашып булар канышып.
 Ортого антын койушуп,
 Кудайлык дос болушуп.
 «Семетейди сойсок деп,
 Эркибизче болсок», деп,
 Ээн талаада сүйлөшүп,
 Өздөрүнчө күүлдөшүп.
 Сийгели эшикке чыкса да,
 Бирин бири жүр дешип.
 Калган журт турат булардын,
 Айбатынан сүрдөшүп.
 «Жансыз киши жиберип,
 Кан Кыйаз, сени бел кылдым.
 Жазган катың барыптыр,
 Көргөндө аны дем кылдым.
 Болжолдуу күндөн калбайт деп,
 Жолуңду тосуп мен келдим.
 Жолдон кабар алам деп,
 Жоодон чалгын чалам деп,
 Тулпарын сурап, мен алдым,

СЕМЕТЕЙ

Туралбай жолго мен салдым.
 Ачылган экен чоң багым,
 Сага окшогон туйгунду,
 Жолдон таап, мен алдым.
 Жолборс Кыйаз аман бол,
 Жоого бүлүк салгын деп,
 Абайлап туруп анык ук,
 Ажырап сенден кетпеске,
 Сага берген антым деп.
 Карабасаң сен мага,
 Арамдык кылсам, мен сага,
 Алла таалам өзү урсун!
 Ак курандын сөзү урсун!
 Айрышалык, бөз урсун!
 Жерден чыккан чөп урсун!
 Алышып койгон кол урсун!
 Айтып койгон сөз урсун!
 Ажалдуу дажаал огу урсун!
 Ак милтенин чогу урсун!
 Айанбагын, кан Кыйаз,
 Көрдүм сени көөнүм ток,
 Мындан башка кебим жок.
 Кайта жолго салайын,
 Жайлоодо жаткан көп элге,
 Жол аруу деп барайын.
 Семетейди сездирбей,
 Гүлчорону туйгузбай,
 Айла кылып аздырып,
 Атасынын көрүнө,
 Алып келе калайын.
 Айга он беш күн болсун,
 Болжолубуз бул болсун!
 Алып келем аздырып,
 Как ошол күнү, кан Кыйаз,
 Сен Таласта болорсуң!
 Болгун аман, сен деди,
 Бастырайын мен», – деди.
 Кубанып айткан кебине,

Таңуу болгон белине,
 Таарынган элде бегине,
 Анда Кыйаз муну айтат:
 «Кагылайын, Канчоро,
 Кайратың артык, эр чоро.
 Кабыландай, сен чоро,
 Семетейди сездирбей,
 Алып келсең, болжолго,
 Мен дайармын ошондо.
 Үч күнү сени күтөмүн,
 Үч күнгөчө келбесең,
 Үйүмө жанып кетермин.
 Кол салар менде айла жок,
 Өз айлыма жетермин.
 Ойлонсом, ичим болот чок,
 Семетей мага салган от.
 Чыңкожону жалмады,
 Кан Толтойду кайсады.
 Калган журтту арбады,
 Кан башымды кар кылды.
 Жезкемпирдин жети уулун,
 Жедигерге кан кылды!
 Аз келгенсип анысы,
 Алым, салык көп алды.
 Жыл сайын айдап, мал алды,
 Ар качан салып түйшүктү!
 Кан атам Толтой эр экен,
 Кара кулак шер экен.
 Эрдик аты болбосо,
 Акылы анын кем экен.
 Мингени болсо Суркоен,
 Чыңкожо болсо жолдошу,
 Учуп жүрүп асманда,
 Алдырып ийип өлүптүр,
 Жерде жүргөн арстанга.
 Артыкча ичим бек ооруйт,
 Гүлчоро башын алганга!
 Минген атың ушубу?»! –

СЕМЕТЕЙ

Суркойонду көргөндө,
 Кыяздын көөнү бузулду.
 Көзүнөн анын кандуу жаш,
 Дайра болуп куйулду.
 Суркойондой күлүктүн,
 Соорусунан сылады,
 Көзүнүн жашын тыйбады,
 Кан какшап жана ыйлады.
 «Кагылайын, Суркойон,
 Минерге күнүм болорбу?
 Семетейден кутулуп,
 Жүрөр күнүм, болорбу?
 Жедигердин жети кан,
 Билер күнүм, болорбу?
 Гүлчорону өлтүрүп,
 Күлөр күнүм, болорбу?
 Тууруна атамдын,
 Коноор күнүм, болорбу?» –
 Күңгүрөнүп кан Кыяз,
 Көңүлү жашып турганда,
 Канчоро анда кеп айтат,
 Кеп айтканда деп айтат:
 «Кабылан Кыяз, эр десем,
 Карапайым, сен белең?
 Канкордон сени куткарбай,
 Кантип мында мен келем.
 Төрө Кыяз, сен десем,
 Төбөңдөн урган, сен белең?
 Төрөдөн сени куткарбай,
 Түгөңгөн мен не келем?!
 Тартып берем атыңды,
 Алып берем дартыңды.
 Тийгиземин багыңды,
 Мингиземин тагыңды!
 Бекем байла белиңди,
 Бышык кылгын кебиңди.
 Болжолдуу күнү барбасаң,
 Бузуп, чабам элиңди!

Кош, аман бол», – деп айтты,
 Суркойон минип аттанды.
 Кан Кыяз менен бирлешип,
 Канчоро көөнү шаттанды.
 Күнү-түнү дем албай,
 Күндөп, түндөп жол жүрүп,
 Сууп калган тулпарды,
 Айабастан жол жүрүп,
 Түк кишиге көрүнбөй,
 Жан адамга билинбей,
 Түн ичинде келди эми.
 Атын байлап алыска,
 Ары жок туулган түгөңгүр,
 Жарагансып намыска,
 Чачыкейдин үйүнө,
 Басып келди бул эми.
 Жанына барып, жай алып,
 Анда жатып жайланып,
 Барып келген жолунан,
 Баштан аяк кеп салып:
 «Он беши күнү бул айдын,
 Падышаң сенин Семенди,
 Кең Таласка күмбөзгө,
 Алып барамын деп салып.
 Унутуп калбай Чачыкей,
 Жүргүнүң сен камданып.
 Катыгүн, болуп калбайлы,
 Катындык кылып, кеп салып!» –
 Таңга жакын болгондо,
 Чыгып кетти, Канчоро.
 Айылына жолобой,
 Жүрүп кетти, Канчоро.
 Күн көзү түш болгондо,
 Суркойон менен шалкылдап,
 Кирип келди, Канчоро.
 Кара күчкө каткырып,
 Күлүп келди, Канчоро.
 Арамдыкты көөнүнө,

СЕМЕТЕЙ

Түйүп келди, Канчоро.
 Ак жери жок кылайган,
 Арамзада, ал чоро.
 Карыган Бакай, Сары кан,
 «Жакшы кызмат кылды» деп,
 Ыраазы болду ошого.
 Бара калып кеп салып:
 «Бардым чекке жол чалып.
 Самаркандын чегинен,
 Кең Ташкендин белинен,
 Дүрбү салып жол чалдым.
 Адам эмес айбан жок,
 Жериң ээн калыптыр,
 Ошол ишке таң калдым.
 Намангендин астында,
 Кең Кокондун үстүндө,
 Таш чокуга мен бардым,
 Кашкар жаккы белдерге,
 Калмак, кытай элдерге,
 Дүрбү салып карасам,
 Каргасы учуп келбеген,
 Калбаган экен бизге дейм,
 Каш кайтарар бендеден.
 Каркып жайлоо толуптур,
 Камданып журтуң, болуптур.
 Той берүүчү, аш берчү,
 Маалы элдин болуптур.
 Саргарып эгин бышыптыр,
 Алманын шагы ийилип,
 Кыргызек учар табы экен.
 Шашылып калат күн өтсө,
 Эл камынар чагы экен.
 Эп келсе, аба, өзүнө,
 Кулак сал менин сөзүмө.
 Жаз жаркырап келгели,
 Күзгө жакын болголу,
 Тайыбадык күмбөздү.
 Он беши жакын болуптур,

Ортосу айдын толуптур.
 Сайрап жатып, так чарчап,
 Күкүктөрү солуптур.
 Күмбөздү тайыр мезгили,
 Байкасам анык болуптур.
 Ак боз бээни алалы,
 Атакемдин ак үйгө,
 Биздер жетип баралы.
 Ай тамактап чалалы,
 Куран окуп жаналы.
 Эки, үч күндө барбасак,
 Капташабыз аш, тойго.
 Мийзам учуп, кыш түшүп,
 Окубай куран калабыз,
 Эл кыштоого конгончо», –
 Деп, ошентип Канчоро,
 Семетейге айтты эле,
 Канчоро кебин укту дейт,
 Кубаттап аны тутту дейт.
 «Ак боз бээни тапкын деп,
 Ырас экен ушул кеп.
 Элебепмин мурун», – деп,
 Камынып Семен барарда,
 Каныкей кабар алды эми.
 Семетейдин айлына,
 Серпилип басып келди эми.
 Семетейге карата,
 Каныкейдин дегени:
 «Койгун, балам, тил алгын,
 Сөзгө кулак сен салгын.
 Жайлоонун көрүп ыраатын,
 Күзгөчө балам тынч алгын!
 Түшүмдө көрдүм шумдукту,
 Үйүңдөн чыкчу күн эмес,
 Талаада калды токумуң.
 Суркойон атың токулбай,
 Ак кураның үйүңдө,
 Ачылбай калды окулбай.

СЕМЕТЕЙ

Аккелте ичи дат болду,
 Сырнайзаң сынып бүктөлдү.
 Ак күбө тонун чечилди,
 Айбалтаң мизи кетилди.
 Алыстан келип көп душман
 Кармап алды түшүмдө,
 Сага окшогон жетимди!
 Күмбөзгө барар кез эмес,
 Көргөнүм төгүн түш эмес.
 Кой, кулунум, барба деп,
 Каныкей турду кан какшап!»
 Кандуу жаш көздөн чубуруп,
 Өнүрү ылдый куйулуп.
 Ал аңгыча Айчүрөк,
 Басып чыкты эшикке:
 «Кулак сал, деп кеңешке.
 Энекем тилин алгының
 Бул пейлиңен жангының.
 Он, он беш күндө эл көчөт,
 Эл күздөөгө түшкөндө,
 Элге кабар салгының
 Түлөө чырак өткөзүп,
 Көпчүлүк менен баргының.
 Баарыбыз тегиз баралы,
 Атакемдин арбагын,
 Баарыбыз сыйлап жаналы», –
 Деп ошентип айтты эле,
 Барбас болуп күмбөзгө,
 Семетей көөнү кайтты эле.
 Канчоро анда кеп айтат,
 Кеп айтканда бек айтат:
 «Кагылайын, абаке,
 Аттанып кайра жангының.
 Айын куштап калганың,
 Башынан бери калбады,
 Эркектин кылган ишине,
 Айчүрөк кирип алганың.
 Айагансып тосоттоп,

Абакемдин бир малын.
 Өзүң билип эл бийлеп,
 Аз эмес сенин жыргалың.
 Жүрү, абаке, бастыргын,
 Катыңга карап калбагың!» –
 Деп, ошентип Канчоро,
 Атын сайга салды эле,
 Бура тартып алды эле.
 Атка минген Семетей,
 Кайра түшүп калалбай,
 Бастырмак болуп калды эле.
 Каныкей туруп кеп айтат:
 «Кулунум, уккун, деп айтат.
 Катындын тилин албадың,
 Кайрылып кайра жанбадың,
 Эми энеңдин сөзүн танбагың!
 Оолуккан чунак баласың,
 Көп кечикпей жакында,
 Кеңколго көчүп барасың,
 Эмне мынча шашасың?!
 Ак боз бээни баш кылып,
 Көбүрөөк кылсаң түлөөнү,
 Кечирет кудай күнөөнү.
 Алдында айттым өзүңө,
 Ишенбедиң түшүмө.
 Үйдөн чыкчу жакшы эмес,
 Алсаң, балам, тилимди.
 Бүгүн жылдыз каршы экен,
 Сенин атаң Манастан,
 Калган балам, шарт экен.
 Ай менен күндү эсептеп,
 Жылдызга каршы күндөрдө,
 Серпилип атка минчү эмес,
 Үйдөн карыш жылчу эмес.
 Ата кылбас иш кылса,
 Бала жакшы болчу эмес!
 Аттанар болсо бир жакка,
 Төлгө ташка барчу эле.

СЕМЕТЕЙ

Аккула менен далбайып,
 Арыштап чуркап калчу эле.
 Көнөктөй кара төлгө таш,
 Көтөрүп көрчү ошону.
 Алмадай алып ыргытса,
 Айылга келбей кетүүчү,
 Ала салбай таш койсо,
 Аста келип жатуучу.
 Атаңдан калган иш ушул,
 Эч болбосо чунагым,
 Төлгө ташка баргының!
 Төлгө ташты алып көр,
 Төлгөңдү жакшы салып көр.
 Төлгө таштан сыр көрсөң,
 Кайта үйүңө жана көр!
 Ажал жакын адамга,
 Каш, кабактын арасы,
 Алды-артына карачы!»
 Канчоро анда күүлөнүп,
 Каныкейге сүйлөнүп:
 «Карыганча какжаңдап,
 Калбады сенин дүмөгүң!
 Ажал келип турганын,
 Ачык аны көрдүңбү?
 Жебирейил келгенин,
 Же көрдүңбү, билдиңби?
 Гүлчоро турса жанында,
 Канчоро турса артында.
 Кадамы катат эмеспи,
 Кандай адам катылса?
 Бастырбай тосуп алдыңар,
 Бүгүн абам аттанса!
 Карып калган окшойсуң,
 Кайсалайсың көп сүйлөп,
 Карылыгың эмеспи,
 Ажал турат деп сүйлөп.
 Эми, энеке, ылгагын,
 Сүтүңдү берип сен баксаң,

Күчүн берген, абакем.
 Жакшы, жаман күн болсо,
 Жан айабай кошулуп,
 Ээрчиген чоро биз элек.
 Күмөн албас кеп кылып,
 Абакемди тостуңар.
 Каныкей менен Айчүрөк,
 Бул кебиңди ит уксун!
 Ит укпаса ким уксун?!
 Козголбостон көтөргөн,
 Тепсеген кара жер уксун!
 Жүрү, абаке, бастырчы,
 Буларды карап ким турсун!» –
 Деп айтканда Канчоро,
 Каныкей айтат ошондо:
 «Айланайын, балам деп,
 Айтайын сөзүм саган деп,
 Кан чыккан эмчек, сүт чыкпай,
 Саа салганда, балам деп.
 Ошондо бойум чыйрыккан,
 Кастык кылат белем деп.
 Бастыргын деп шаштырып,
 Тынч жаткалы койбодуң,
 Бул эмине кастыгың?
 Бир жакты көздөй бастырсаң,
 Тил албоочу шаштыгың!»
 Каныкей андай дегенде,
 Ачуусу келип Канчоро,
 Тең, сүйлөшүп, бирге өскөн,
 Бели катуу эр чоро:
 «Буурул атты минбедим,
 Буулум тонду кийбедим,
 Ар качандан бир качан,
 Абам менен Каныкей,
 Гулчорочо көрбөдүң!
 Тайуучу арбак сеники,
 Арбак тайып келгенге,
 Эмне мынча тергедиң?!

СЕМЕТЕЙ

Ачасы чыгып кебиңдин,
 Гүлчорочо болбодум,
 Өмүрүмчө теги мен!
 Ойума түштү атакем,
 Барбасаңар мейлиңер,
 Өзүм барып келемин!»
 Ачуусу келип арбайып,
 Ант ичкендей саргарып.
 Катуу сүйлөп бакырып,
 Капаланып чачылып.
 Канчоро жөнөй бергенде,
 Арча тору буурулга,
 Семетей турбай камчы уруп,
 Баатыр Гүлүс көкжалың,
 Артынан ээрчип бастырып.
 Карап калды Каныкей,
 Ээрчип карап баласын,
 Эки көзүн жаш кылып!
 Ээрчитип чыкты айылдан,
 Эр Семетей баатырды,
 Ант урган чоро аздырып!
 «Каныкей тилин албадык,
 Бастырып чыктык айылдан,
 Төлгө ташка баралык», –
 Деп ойлонуп Семетей,
 Төлгө таштын астына,
 Жетип келди бастырып,
 Ушу жаккы белеске,
 Салып чыгып келди дейт.
 Арча тору буудандай,
 Секирип түшүп Семетей,
 Эрлиги артык түгөнгүр,
 Кара ташты көнөктөй,
 Көзүнө илбей кенедей,
 Аتكый кармап батмандап,
 Кара ташты көтөрдү,
 Көтөрүлбөй кара таш,
 Күч келгенде жетөлдү!

Намыс кылды чорого,
 Күчүм жетпей ошого,
 Деп, артына кайтарга,
 Чапанын чечип ыргытып,
 Кайрат кылып ошондо.
 Дагы ташты кармады,
 Көтөрө албай калганы.
 Үзүлө турган өңдөнүп,
 Козголбой жерде таш калды.
 Бар кайратын күч кылган,
 Күч кылбаса не кылган?
 Бөлөк-бөлөк кызыл кан,
 Мурдунан жерге тамганы.
 Артык туулган Гүлчоро,
 Муну көрө калганы:
 «Мен көтөрөм, аба», – деп,
 Атынан түшүп чурады.
 Кыймылдап кылча былк этпей,
 Гүлчоро туруп калганы.
 Кайта-кайта күч алып,
 Кара ташка кол салып,
 Ар канча кайрат кылса да,
 Жерден үзө албады!
 «Болбодуңар, силер» деп,
 Канчоро басып барганы!
 Эки колун тең салбай,
 Бир колу менен кармады.
 Алмадай болуп, кара таш,
 Ыраакка учуп барганы...
 «Төлгө, аба, келди деп,
 Ээрчиген кишиң менмин деп,
 Сен албасаң мен алдым,
 Мага болгон жакшылык,
 Меники эмес сеники.
 Өзүмө келген жакшылык,
 Мага эле эмес Гүлүскө,
 Жүргүлө, баатырлар,
 Жетели эрте күмбөзгө!» –

СЕМЕТЕЙ

Деп, ошентип Канчоро,
 Буйдалбай атка минди эле.
 «Барбаймын» деп айта албай,
 Баланын көөнүн кайтарбай,
 Бастырып кетти Семетей:
 «Ылдамыраак желели,
 Атага арнап, мал мууздап,
 Эртерээк кайта келели», –
 Деп, ошентип Семетей,
 Атка камчы басты дейт,
 Алдыңдагы белестен,
 Эңишти карай ашты дейт.
 Буудандын баарын чуратып,
 Артынан чаңын чубалтып.
 Күмбөзгө барды шамалдай,
 Арнап алган малы бар,
 Ак боз бээси дагы бар.
 «Турбагыла, чоролор,
 Ылдамыраак чалыңар!
 Күн кеч кирип баратат,
 Үйгө эрте барыңар.
 Талаага жатпай келгин деп,
 Каныкей айткан кеби бар», –
 Деп, ошентип балдарга,
 Ашыктырды Семетей.
 Ак боз бээсин алышып,
 Айтамактап чалышып.
 Атасынын күмбөзгө,
 Куран окуп калышып.
 Кемегесин каздырып,
 Көмкөрмөлүү казанын,
 Алып келип астырып.
 Арам өлгөн Канчоро,
 Алдап жүрүп, кас кылып.
 Отту чындап жактырып,
 Отту чындап жакканда,
 Ошондо казан кайнады,
 Бала жолборс Семетей,

Кайнаганын байкады.
 Капкара болуп келбети,
 Тешиги жок түбүндө,
 Ал чүпүрөк калтадай,
 Аңтарылып кеткени.
 Анда Семен кеп айтат:
 «Аскан мобу казанга,
 Байкаганым айтамын.
 Капкара болуп кайнады,
 Аңтарылып бу казан,
 Ичинде неме калбады.
 Мындай түлөө курусун,
 Жүргүлө, балдар, кайталы!»
 Кобо албай Семен энди реп,
 Опкоолжуп жүрөк делбиреп.
 Атасынын күмбөзгө,
 Куран окуп дембелеп.
 Канчоро турат туйгузбай,
 От жаккан болуп энтелеп.
 «Кудай урган, куу Кыяз,
 Келбей калган белем» деп?
 Ал аңгыча болбоду,
 Асмандан мунар буу чыкты,
 Үч-Кошойдун бөксөдөн,
 Көк жаңырган чуу чыкты.
 Айдама кошун, калың кол,
 Жабалактап дуу чыкты.
 Ал кошунду көргөндө,
 Күнгүрөнүп Семетей,
 «Каныкей айткан сөз келди,
 Ажал, өлүм тез келди,
 Көрдүңөрбү», – деди эле?
 Кайгырган болуп Канчоро,
 Кастыгы бар, ит чоро.
 «Булкунтуп тулпар минели,
 Урушпай жүргөн жоо беле,
 Сапырып, кырып иели?
 Жолоочубу, болбосо,

СЕМЕТЕЙ

Жообун алып билели!»
 «Жакын экен болжолу,
 Таанымал турат колдору.
 Жедигердин эли деп,
 Кан Кыйаз мында келди», – деп,
 Гүлүстөн айтып жиберди.
 «Атты алгыла, балдар, деп,
 Бачымыраак болгула,
 Атыңарга мингиле!
 Алдынан тосуп баргыла,
 Айанбай уруш салгыла!» –
 Гүлчоро шашып жүгүрүп,
 Суркойонду кармады.
 Кармаса да Гүлчоро,
 Үмүт үзүп жанынан,
 Өзү чочуп калганы.
 Аңгычакты Канчоро,
 Камынтпай айта салганы:
 «Канчалык айтты Каныкей,
 Карынын кебин албадык.
 Келип калды кошун деп,
 Кейип неге зарладык?
 Төлгө ташка биз бардык,
 Ажыдаардай абакем,
 Гүлүстөн төрө Гүлчоро,
 Көтөрө албай калдыңар
 Төлгө ташты көтөрсөм,
 Өзүңөр карап калдыңар.
 Кылбагыла күмөндү,
 Мен саламын дүмөктү.
 Мындан мурун көп жүрдүк,
 Дабан аштык, суу кечтик,
 Суу ордуна кан ичтик.
 Кошун кырдык, кол кырдык,
 Ок аткан жоо болбосо,
 Койбой баарын биз кырдык.
 Бүгүн беш күн боло элек,
 Мен чалгынга баргалы.

Бул башкача бир шумдук!
 Мындан мурун, абаке,
 Буурул атты бербедиң,
 Булкунтуп бир күн минбедим.
 Мингизбей жүрүп атыңды,
 Үмүтөйдүн кунуна,
 Тайежеңе бергениң!
 Буурул аттын барында.
 Мен буулантып жоого кирбедим.
 Каралат өлдү, ок тийип,
 Ошондон бери жөө жүрөм,
 Гүлчорочо көрбөдүң.
 Гүлчоро атын көп минди,
 Буулумунду бул кийди.
 Буруштуу нечен душманга,
 Муңдуу күн салып бул тийди.
 Бүгүн кезек келген, бейм,
 Багым менин билдиңби?
 Төлгө ташты мен алдым,
 Көтөрө албай сен калдың.
 Байкабай жүрдүң, абаке,
 Бир кишиче балбанмын!
 Суркойонду бергиңиң,
 Суурултуп жоого тийейин.
 Сырнайзаңды бергиңиң,
 Сундурун колго илейин.
 Аккелтеңди бере кой,
 Асынып аны көрөйүн,
 Ак албарсын байланып,
 Алышуучу жоо болсо,
 Айдап койдой бөлөйүн!
 Ишим оңдой тургансыйт,
 Кырбай кантип тынайын?
 Көрүп тургун, абаке,
 Бүгүн кайрат кылайын!
 Жоону сайсам мен сайсам,
 Оорагы калат өзүңө,
 Кулак сал менин сөзүмө.

СЕМЕТЕЙ

Бала кезден бер жакка,
 Алпештеп жүрүп сен бактың,
 Кыйындык кылып ар жайда,
 Кызматы менен Гүлчоро,
 Кыйалы менен бул жакты.
 Жакшыраак кызмат кылалбай
 Жабыгып келем бул кезге.
 Жайы болду ушундай,
 Бүгүн берчи кезекти,
 Мен кылайын кызматты!» –
 Деп ошентип Канчоро,
 Абасына муну айтты.
 «Минсең, чором, ат мына,
 Арман кылба, сен анча.
 Бүгүн ишиң оң турат,
 Алсаң мына Сырнайза.
 Айбалтанды чың карма,
 Сен да өзүнчө баатырсың,
 Айалуу жаның капырсың.
 Ат, тонун баары тел болду,
 Асты айанып тартынба!»
 Семетей кезек бергенде,
 Кезек колго тийгенде,
 Суркойонго мингенде,
 Сырнайзаны илгенде,
 Чоң балтаны колго алып,
 Ак албарсты байланып,
 «Кош! Эмесе, аба», – деп, –
 Бура тарта бергенде,
 Бурула тартып кеп айтат,
 Анык ички сырды айтат:
 «Эми жеттим, Семетей,
 Суркойон сындуу бууданга.
 Кошулуп кетем, Семетей,
 Эми кан Кыйаздай тууганга!
 Жансыз киши жиберип,
 Жайынан муну чакырдым.
 Жайлоодон кайра жанарда,

Чалгынчы болуп мен бардым.
 Как ошондо достошуп,
 Кучакташып жангамын.
 Күмбөздөн кармап берем деп,
 Көп убада кылгамын.
 Антымды эми актадым,
 Аркалап жүрүп Семетей,
 Сенин эч айыңды таппадым.
 Кабыл кылбай сен койдуң,
 Каныкейдин айтканын.
 Ажалың сенин жеттиби,
 Эми амалың кеттиби?!
 Азыркы нөөмөт меники,
 Арка кылган Гүлчоро,
 Болгонун каруу көрөйүн,
 Көрүнөө башын кесейин,
 Мурадыма жетейин.
 Кандык такка минейин,
 Алтын таажы кийейин.
 Калың кара кыргызды,
 Кан болуп мен билейин!
 Чачыкейди албасам,
 Бооз катының Айчүрөк,
 Канжарлап кардын жарбасам.
 Сары канды жайласам,
 Бакайды малчы кылбасам.
 Каныкейди күң кылып,
 Канчоро болбой калайын,
 Күйүттү минтип салбасам!» –
 Деп ошентип Канчоро,
 Бастырып жөнөй берди ошо!
 «Ант урган, чоро, мейлиң – деп,
 Айтканыңды кылгын деп!
 Каралыгың сеники,
 Кадимтен бери бардыр деп!
 Буруп, бузук кеп кылып,
 Буурул аттан айырдын.
 Суркойонду дагы алдың,

СЕМЕТЕЙ

Жоо жарагым дагы алдың,
 Жайсыз жерде жайладың,
 Капарда жок алдадың,
 Жазылбай калды арманым!
 Кызыталак ант ургур,
 Каныкейдин сүтү ургур!
 Калың ногой тузу ургур!
 Кандай кастык кыласың,
 Кара нээт Канчоро,
 Эмчектешкен эгизиң,
 Тууганың турса Гулчоро?!
 Чачыкей албай куруп кал,
 Кара жүз сени көрбөйүн,
 Кара жолдо улуп кал!» –
 Деп ошентип эндекей,
 Туруп калды Семетей.
 Желип кетти Канчоро,
 Суркойон алда шалкылдап,
 Сырнайза колдо жаркылдап,
 Аккелте жондо жалтылдап.
 Ашпай турат жедигер,
 Ач кайкыдан жол чубап.
 Кан Кыйаздын алдынан,
 Канчоро желип дал чыгат:
 «Кабылан Кыйаз, барсыңбы,
 Калк башкарган кансыңбы?
 Кулак салып угуп тур,
 Өзүңө кылган арзымды.
 Өгүнгү кылган убада,
 Ошол сөздө барсыңбы?
 Айтканымды мен кылдым,
 Азелде кайрат сен кылдың.
 Мен ыраазы, кан Кыйаз,
 Белиме туура бел кылдым,
 Ажыратып ат, тондон,
 Семетей менен чоросун,
 Баары жактан кем кылдым!
 Семетей калды эндекей,

Олпоктон башка кийим жок,
 Ок атарга келте жок.
 Оңдоп чабар балта жок,
 Сундуруп кирер найза жок.
 Суудай каны төгүлүп,
 Акпай турган айла жок.
 Аты менен жарагын,
 Алдап алдым каруу жок!»
 Канчоро айтса мындай кеп,
 Кан Кыйаз анда мындай дейт:
 «Эр Канчоро, жолборсум,
 Ишиңди кудай оңдосун.
 Кыйыгына тийбейли,
 Кыраан Семен жолборстун.
 Беттешип теги кирбейли,
 Белсенишип жүрбөйлү,
 Атасы Айкөл Манастын
 Арбагына калбайлы,
 Тил алсаң баатыр барбайлы,
 Биз астына баралы,
 Жайа салып, кеп айтып,
 Жарашып алып, жаналы!
 Атасы Манас шер эле,
 Ага киши катылса,
 Жакшы болбойт деди эле
 Жиберип киши кат жаздың,
 Сенин сөзүң кыйалбай,
 Айдап кошун, мен тарттым.
 Убара болсом мен болдум,
 Кой, Канчоро жолборсум!
 Өзү өткүр неме эле,
 Кашкайа туулган эр эле.
 Кара кыргыз, казакка,
 Кайда болсо бел эле
 Калың элге катышпай,
 Семетейден корккондон,
 Калмактар жүрчү кеп эле.
 Аркасында Семендин,

СЕМЕТЕЙ

Жыргап жаткан эл эле!
 Туулган адам өлбөйбү,
 Акыретти көрбөйбү?
 Ар кандай ажал жазылса,
 Как ошондой өлбөйбү?
 Атам Толтой үйдө өлбөй,
 Арстанга катышып,
 Өлсө, чоро өлгөндүр.
 Бешенеде бүткөнүн,
 Өз кезинде көргөндүр
 Барбайлы баатыр, тил алсаң,
 Жакшы сыйлап, сөз кылып,
 Жарашалы кеп уксаң.
 Биз тууган болуп Семене,
 Баатыр туулган немеңе.
 Жанышалы тил алсаң,
 Мен барбаймын дегеле,
 Мейлиң, баатыр, сен барсаң!
 Кылычты кармап чаппаймын,
 Кыраан баатыр Семетей,
 Атасы Айкөл Манастын,
 Арбагынан жазгандым!
 Бакай абам карыбыз,
 Ал кишиге балабыз,
 Ушу турган баарыбыз!
 Сары кан сардар карыйа,
 Калыстык кылды баарыга.
 Ал абалды айталы,
 Жашырбастан аларга.
 Же болбосо Канчоро,
 Сунуп барган мойунду,
 Сууруган кылыч кесчү эмес.
 Өзүбүз түшүп баралы,
 Өткүр эрдин алдына!»
 Кыйаздын кебин укканда,
 Жедигер эли чуркурап:
 «Баракелде, баатырга,
 Бек куралган акылга.

Бели катуу эр эле,
 Бизге тийген капырга.
 Чын айтасың, кан Кыйаз,
 Семетейге катылба!
 Көпчүлүк болуп баралы,
 Көөнүн анын алалы!
 Канчоро ката кылды деп,
 Кан Семетей баатырдан,
 Канын сурап алалы!
 Баракелде, кан Кыйаз,
 Баатыр, кебин жарады.
 Барбайлы», – деп баарысы, –
 Бата кылып ийишке,
 Кол көтөрүп калышты.
 Каарданып Канчоро,
 Ошондо кетип намысы:
 «Атаңдын көрү, ит Кыйаз,
 Адам болбой, кет Кыйаз!
 Бул кебиңди, ит уксун,
 Ит укпаса, ким уксун?!
 Карарган кара түн уксун,
 Кайнаган кек, ант урсун.
 Семетейди көргөндө,
 Айбатынан коркупсуң!
 Мындай келбейт кыйама,
 Башынан тартып Семетей,
 Баарыга салган зыйанды!
 Тартынбастан баралы,
 Кылычтап башын алалы!
 Канына анын агылган,
 Кара жерди жуурултуп,
 Канып кумар жаналы!
 Өлүп калган Манастын,
 Арбагынан коркосуң,
 Азыр турган жаныңда,
 Менден кандай коркпойсуң?!
 Кан Кыйаз, сени баш кылып,
 Жедигерди кырбасын.

СЕМЕТЕЙ

Жетисуу толгон элинди,
 Кырып салып тынбасын.
 Өзүң алгын антыңды,
 Ок өбүшкөн шартыңды!» –
 Деп ошентип Канчоро,
 Ачууланып айкырып,
 Ызырынып, шашылып.
 Ирмеп көзү ачылып,
 Ичи күйүп ачынып.
 Кылычын кармап жалаңдап,
 Кырмакчы болду качырып:
 «Кырып ийип, баарыңды,
 Суудай төгүп каныңды.
 Мойнуңдан байлап барбасам.
 Ойногон экен мени деп,
 Ойлонтуп аны салбасам,
 Адам болбой кетейин,
 Айтканыма жетейин!
 А көрөктү, кан Кыйаз,
 Айдап колун баштагын,
 Абданыраак акыл го,
 Семетейди жастагын!
 Кайратың качып не болдуң
 Намысың кайда жоготтуң?!
 Кан болдуң араң бир жылы,
 Касиет конуп оңолдуң!» –
 Деп ошентип күркүрөп,
 Канчорону көргөндө,
 Жедигер эли дүркүрөп.
 Кылычтап баарын айдады,
 Кан Кыйаз болуп жардамчы.
 Белестен ашып алганы,
 Берен туулган Семендин,
 Үстүнө басып барганы.
 Ачуусу келип арбайып,
 Ант ичкендей саргарып.
 Ичи ачынып Семетей,
 Арча тору бууданга,

Ыргып минип албайып.
 Камчысы бар колунда,
 Жарагы жок бойунда.
 Жараксыз өзү турса да,
 Жалтаныш жок ойунда.
 Качырып барып Канчоро,
 Капталга найза салганы.
 Канкорун кармап калаарда,
 Кайра тартып алганы.
 Жандап өтө берерде,
 Этегинен кармарда,
 Колу жетпей калганы,
 Арча тору бууданы,
 Баспай туруп алганы.
 Кыйа тартып өтөрдө,
 Камчы менен бир салды.
 Кара нээт Канчоро,
 Суркойондон жыгылып,
 Түшүп кала тас калды.
 Ал аңгыча эр Кыйаз,
 Айбалтаны бек кармап,
 Качырып барып Семенди
 Каңк эттире бир салды.
 Илгери карай теминсе,
 Баспай турат бууданы.
 Аттын жайын көргөндө,
 Семетей арман кылганы:
 «Аргымак жыйдым, ат жыйдым,
 Арча тору, сендейди,
 Анык тулпар деп жыйдым,
 Тайбуурулча болбодуң.
 Азамат жыйдым, эр жыйдым,
 Ар кайдан жигит, мен жыйдым,
 Гулчорочо болбодуң!
 Башка ажал жеткенби,
 Сыймыгым качып кеткенби?
 Ээн талаада өлүгүм,
 Кала турган кептенди!

СЕМЕТЕЙ

Кар болбогон кайран баш,
 Канчорого тепселдим.
 Канчоронун айынан,
 Тайбуурулду мен бердим.
 Суркойонду алдагы,
 Түшүп бүгүн нээ бердим?!
 Сурады деп саткынга,
 Калтырбай жарак бут бердим.
 Кем-керчи жок бут кылып,
 Канчорого куч бердим.
 Куп болду бул иш мага деп,
 Өз башыма мейли эле,
 Мени деп жүрүп бул өлсө,
 Гүлчорого убал», – деп, –
 Өзүн койуп Семетей,
 Гүлүстөнгө кайгы жеп.
 Күңгүрөнүп турганда,
 Күүлөнүп алган Канчоро,
 Күжүлдөп дагы ал келет.
 Эси оогандай эндиреп,
 Алмамбет уулу Гүлчоро,
 Сөзүн таппай темтиреп:
 «Э, кагылайын, Канчоро,
 Кайраты толук, эр чоро,
 Экөөбүз бирге тууштук,
 Жылкыны бирге кууштук.
 Жакшы, жаман ар иште,
 Белди бекем бууштук.
 Чалгынды чалсак, бир чалдык,
 Чалышкан жоого бир бардык.
 Адалды жесек, бир жедик,
 Арамды жесек, тек жедик.
 Семетейдин артынан,
 Бала кезден сенделдик.
 Семетей багып, алпештеп,
 Сен экөөбүз эр жеттик.
 Жакшылык менен жамандык,
 Баарысына тең жеттик.

Куру калган жериң жок,
 Катардан калып Канчоро,
 Кан болуп элге тең келдик!» –
 Гүлчоро турат кеп сүйлөп,
 Башаламан деп сүйлөп.
 Айтарын билбей темтиреп,
 «Баарыбызда тең, жазык,
 Мен байкушта не жазык?
 Тууган элек бирге өскөн,
 Жетимдикте тең өскөн.
 Сен экөөбүз өңдөнүп,
 Жерде барбы бир өскөн?!
 Өзүңдү өзүң зордобо,
 Өз сөөгүңдү кордобо.
 Семетейге теңелтип,
 Койбогун мени сенделтип.
 Жат душманга теңелтип,
 Таштап мени тепселтип.
 Кар кылбагын, Канчоро,
 Калган элге эңкейтип!» –
 Деп ошентип Гүлчоро,
 Сөөнүп сөзүн айтканда,
 Ачуусу келип Канчоро:
 «Укпаймын, Гүлүс, сөзүңдү,
 Көрбөймүн сенин жүзүңдү.
 Сойомун сенин өзүңдү,
 Ойомун сенин көзүңдү!
 Кандай кылсам эрким бар,
 Бүгүн бийлик өзүмкү!»
 «Бура тарта бергенде,
 Ант ургур айтсам болбодуң,
 Жарагым жок, атым жок,
 Капилет өлүп сойлодум!
 Качантан бери туйгузбай,
 Кар кылууну болжодуң?!
 Асили сени, тугөнгүр,
 Аман тирүү койбоймун!
 Кадыр алла кудайдын,

СЕМЕТЕЙ

Жазганына көнөрмүн.
 Жаным тирүү болгондо,
 Жазанды сенин берермин!
 Талашып эмдик башында,
 Каныкейдin эмчегин.
 Качантан бери күтүнүп,
 Кан ичүүгө эңседиң?!
 Өлбөй тирүү болгондо,
 Жазанды сенин берермин.
 Семетейдей беренди,
 Гүлүстөндөй эренди,
 Союо алсаң мөрөйүн!
 Кайра айланса кезегин,
 Капталган сенин шорундур.
 Тушуп берип ат, тонду,
 Таап алган шорум бул!
 Кандай кылсаң, андай кыл,
 Өлгүчө сени колдогон,
 Кан Кыйаз болсо жөлөгүң!» –
 Деп, ошентип Гүлчоро,
 Күүгүмдөп козу тунарып,
 Каарланып Канчоро,
 Күчү күчкө уланып.
 Найзасын алып колуна,
 Жамандык жайлап бойуна.
 Кылар ишин болжолдоп,
 Ал Манастын тобуна,
 Качырып кайра жетерде,
 Кан Семетей баатырды,
 Капталга койуп кетерде,
 Кайгырбай да камыкпай,
 Карап турат Семетей,
 Калт этип коркуп элебей,
 Көкжал туулган түгөнгүр,
 Көрүнөө келген ажалды,
 Бучкагына теңебей!
 Качырып кирип келгенде:
 «Кандай кылсаң, мейлиң деп,

Канчоро, сенин жүзүңдү,
 Мен көрбөйүн эми», – деп, –
 Бура карап турду эле.
 Уруп найза муштады,
 Найзага канды чыктады.
 Кайран баатыр Семендин,
 Өпкө, боорун аралап,
 Өтүп найза чыкпады.
 Найзасын тартып алгыча,
 Толтойдун уулу чоң Кыйаз,
 Токтотпой бойун күүлөдү,
 Уңгусу менен балтанын,
 Айкөлдүн уулу Семенди,
 Чыкыйга тартып жиберди.
 Кара оозунан кан кетип,
 Кабылан кайран Семетей,
 Кара жерге жалп этти!
 Кара мүртөз Канчоро,
 Айланып кайра жетерде,
 Ач албарсты колго алып,
 Арстандын башын кесерде,
 Кан Кыйаз келип кармады:
 «Койгун башын кеспегин.
 Өлтүрдүк акыр канкорду,
 Денинен башын айрыбай,
 Башы менин койолу.
 Бузбайлы мунун көркүн деп,
 Албайлы бойдун бөркүн», деп,
 Кан Кыйаз айтып болгунча,
 Көйкөлө түшүп Семетей,
 Коргошундай жылт этип,
 Кайып болуп жоголду.
 Караса көзгө көрүнбөй,
 Өлгөндүгү билинбей.
 Семетейдин өлүгү,
 Кай кеткенин биле албай,
 Казып көргө көмө албай,
 Кан ичме жинди кутургур,

СЕМЕТЕЙ

Канчоро калды туралбай.
 Кылычын кармап колуна,
 Гүлчорого жүгүрдү,
 «Өлтүрөм», – деп уйалбай!
 Тоодой болгон кан Кыйаз,
 Чылбырынан кармады.
 «Койгун, баатыр, болду деп,
 Эр Кыйаз айтып калганы.
 Семетей өлдү бейажал,
 Теңдешкени жок кылдың,
 Эми сенде не арман?!
 Гүлчородо жазык жок,
 Өлтүрүп муну нетебиз?
 Жөн койбой канкор арбагы,
 Өзүбүз өлүп кетебиз.
 Мен сурадым бергин деп,
 Ошол үчүн алдыңдан,
 Өзүм тосуп келдим», – деп,
 Кан Кыйаз айтып ийди эле.
 «Болбогон, Кыйаз, ишиңди,
 Укпаймын сенин кебиңди.
 Калкалайсын канат жаап,
 Каныңды төкчү кишиңди!
 Кабылан өзү сойбогон,
 Кан Толтойду баш кылып,
 Эрибес боорун таш кылып,
 Өз колу менен Гүлчоро,
 Ошонун баарын ондогон.
 Муну тирүү койгондо,
 Оң, болбойсуң түбүндө.
 Тойгузат сени акыры,
 Тирүүлүктө бул күнгө!
 Сойбой калбайт муну дөө,
 Сундуруп найза жулкунуп
 Өлтүрөм деп булкунуп.
 Өрттөнгөн арча өңдөнүп,
 Кара мүртөз Канчоро,
 Карарып өңү бузулуп.

Шайы кетип Гүлчоро,
 Кара тер бойдон сызылып.
 Кан Кыйаз анда кеп айтат:
 «Ой, Канчоро, – деп айтат!
 Сураганым бир киши,
 Айтканын, кылдым ар күнү.
 Албай койсоң тилимди,
 Көңүлүм ооруйт бир күнү!
 Гүлчорону сойгуча,
 Мени сойсоң болбойбу?
 Теги жайын терип ук,
 Келечегин ойлойлу.
 Сурасам бербей койгонун
 Кошулуп сага нетемин,
 Бербегениң, бир киши,
 Кош, эмесе кетемин!
 Тирүү киши бендеси,
 Колу барар киши эмес.
 Караса көзү жадырап,
 Нур куйулуп өңүнөн
 Ажары анын албырат.
 Мунун көргөн ыраңын,
 Суктанбастан тура албайт,
 Бербей койсоң мага сен,
 Кылдың анда чоң уят!
 Өлтүргүчө буга биз,
 Көрүнө кордук салалы
 Кечирин кесип алалы,
 Куу далы кылып салалы, –
 Деп ошентип кан Кыйаз,
 Туруп алды, айла жок,
 Гүлчоронун Канчоро,
 Башын кесер чама жок.
 Жедигердин көп эли,
 Тегеректеп келишти.
 Тебелешип калышты,
 Гүлчоронун күч менен,
 Колун байлап алышты.

СЕМЕТЕЙ

Акыл кетип, эс кетип,
 Кара бойдон шай кетип,
 Оозу менен мурдунан,
 Бөлөк-бөлөк кан кетип.
 Кыймылдарга чама жок,
 Тирүү, өлүүсү билинбей,
 Тулку бойдон жан кетип.
 Кыймыл этпей, солк этпей,
 Гүлчоро жатты былк этпей.
 «Кокуй», деп айтып койгон жок,
 Кылымда мындай болгон жок,
 Терисин тилип сойушту,
 Далысын алар ойушту.
 Көнөктөй этин кескилеп,
 Карга, кузгун тойушту.
 Далысынын кечирин,
 Таарып кесип алыптыр.
 Шайы кетип шалдырап,
 Гүлчоро жатып калыптыр.
 Гүлүстөндү караса,
 Далысынын үстүндө,
 Казандай кара калы бар.
 Аркасында укмуштуу,
 Айдар кара жалы бар.
 Соорусунда карасаң,
 Сонун иши дагы бар.
 Теңдешип бенде чыкпайт деп,
 Тирүү арбак, машайык,
 Колдоочусу Алмамбет,
 Белги кылып сылаган,
 Беш колунун тагы бар.
 Бала жолборс Гүлүстөн,
 Билсең, жайы мамындай.
 Кечири кемик кесилип,
 Жонунан аккан каны бар.
 Көөдөндөн чыгып кеткен жок,
 Мыдырап кирпич жаны бар.
 Кан Кыйазы баш болуп,

Канчоронун ант урган,
 Эрибей боору таш болуп.
 Тузу урат ко бир күнү,
 Тууганына кас болуп.
 Алмамбет уулу Гүлчоро,
 Калды белем ушунда,
 Канчородон пас болуп!
 Жедигер эли камынып,
 Атына минип жабылып.
 Кан Кыйаз анда кеп айтат:
 «Эй, Канчоро, – деп айтат!
 Айкөл Манас тукумун,
 Канын ичип тойдук деп.
 Киши кылбас иш кылып,
 Семетейдин кайратын,
 Өз башына күч кылып,
 Теңдик менен сойбодук.
 Алдап алдык ат, тонун,
 Амал менен оңдодук.
 Козголбой турбайт, эт жүрөк,
 Түбү жакшы болбодук!
 Өлүгүн жерден ала албай,
 Ак кепиндеп, аруу жууп,
 Өкүрүп ыйлап, көмө албай,
 Табалбай аны биз койдук.
 Өлгөн жерге баралы,
 Өлүгүн издеп табалы.
 Табылып калса өлүгү,
 Ногойду такыр жыйалы.
 Көрүн терең каздырып,
 Сый зыйнатын кылалы.
 Өлүгүн мунун кектебей,
 Ошентип көөмп тыналы!» –
 Деп, ошентип кан Кыйаз,
 Баштап алып барганы
 Баарысы барып караса,
 Канчоро, Кыйаз жанаша,
 Өлүк тургай каны жок,

СЕМЕТЕЙ

Басып кеткен изи жок.
 Кайда анын кеткенин,
 Билип калган киши жок.
 Тирилип басып жургөнүн,
 Көрүп турган киши жок!
 Акылы айран турушту,
 Аттын башын бурушту.
 Алдына тартып, чуу койуп
 Белести ашып, дуу койуп,
 Бастырып жөнөй берерде,
 Гүлчоро башын көтөрдү.
 Бүткөн бойдо дарман жок,
 Кыймыл этер айла жок.
 Тура калды аяктап,
 Шилтесе колу ирмелбей,
 Эки колу шалактап.
 «Тирүү койбой сойбой» деп.
 Канчоро турат далактап.
 Күңгүрөнүп Гүлчоро,
 Канчорого кеп айтат:
 «Ант урган, чоро кордодуң,
 Кордобой эмне койгонуң.
 Семетей абам өлгөн жок,
 Өлгөнүн бенде көргөн жок.
 Кайыберен, кырк чилтен,
 Алып кетти окшонот,
 Ичкен тузга кас кылдың,
 Как ушул мендей болорсуң,
 Өлбөй жаным болгондо,
 Акыры бир күн оңдормун.
 Сен өңдүү мен иш кылбаймын,
 Бастыргын ары, түгөнгүр,
 Артты кудай оңдосун!» –
 Деп ошентип айтканда,
 Ачуусу келип Канчоро,
 Алы жок турган немени,
 Жалпагы менен балтанын,
 Далыдан ары чапканда,

Үстөмөндөп жыгылып,
 Мурдуна топо тыгылып,
 Оозунан каны куйулуп.
 Коргонду көздөп, кол тартып,
 Жедигер эли чубуруп.
 Жазгы келген келгиндей,
 Коргонду көздөй куйулуп
 Канчоро менен кан Кыйаз,
 Кара шаар калаасын,
 Калдайтып басып өттү эле.
 Эл чогулган коргонун,
 Кара кыргыз борборун,
 Жалпайта басып өттү эле.
 Сары кан көрүп шашты эле,
 Акылды кайгы басты эле.
 Атаңдын көрү дүйнө бок,
 Куруп турган колум жок.
 Жайлоодо калды калың журт,
 Жыйнап алар жолум жок!
 Алыскы жерде эл калды,
 Армандуу биздей эл барбы?!
 Күжүрмөн туулган Гүлчоро,
 Көрүнөө жаздым болгон бейим?
 Ант урган капыр Канчоро,
 Канын ичип тойгон, бейим?
 Арстандан калган жалгызды,
 Ай баткандай кылган, бейим?
 Ант урган ит Канчоро,
 Аны жайлап тынган, бейим?
 Эркине койбой айдактап,
 Нээтинде ишин кылган, бейим?!
 Не кыларын биле албай,
 Казып жерге кире албай,
 Басып элге бара албай,
 Же чапкылап элин жыйа албай,
 Кайрат кылып Сары кан,
 Качырып кирди тура албай.
 «Атаңдын көрү, Канчоро,

СЕМЕТЕЙ

Адам болбой, кет, чоро,
 Алдыңкы жерге жет, чоро!
 Чымын элең, дөө болдуң,
 Чын дөөлөрдү өлтүрүп,
 Кан Кыйазга бел болдуң!
 Өзөктөн чыккан өрт болдуң,
 Өздөн чыккан жат болдуң,
 Канчоро бүгүн кан болдуң,
 Кан ичип жолуң шар болдуң.
 Карансыз дүйнө шум жалган,
 Башым жерге киргенче,
 Тизем жерге тийгенче,
 Тим эле кантип берем деп,
 Канкор Манас баатырдын,
 Катын, бала бүлөөсүн,
 Кармап турсам керээз деп!»
 Сырнайзасын колго алып,
 Сызып келет, Сары кан.
 Кыйрын бузбай сулатып,
 Кызып келет, Сары кан.
 Антип-минтип турушуп,
 Мылтык атып, чабышып,
 Удаа он күн урушуп,
 Өрүшүнө кондурбай,
 Өрүүн берип кондурбай,
 Далай салды кыргынды,
 Беттешкенин соо кылбай.
 Чыркыраган чоронун,
 Чын айласы кетти эле.
 Чапкан бойдон Канчоро,
 Эр Кыйазга кетерде,
 Сары кан туруп кеп айтат:
 «Шашпагын, салбар, деп айтат.
 Баатыр болсоң, Канчоро,
 Бастырып чыккын жекеге.
 Карыганда абаңды,
 Семетейдин артынан,
 Узатып ийгин Мекеге!»

Кыйын болсоң, Канчоро,
 Бөлүнүп чыккын жекеге,
 Чогуудан чыккын чекеге.
 Адамсынган ант ургур,
 Татыймын өзүм жеке эле!» –
 Деп ошентип Сары кан,
 Жан тура албай каарынан.
 Качырып барып жетти эле,
 Найзанын учу жетерде,
 Капталга койуп кетерде,
 Кыйын экен Суркойон,
 Кыйа тартып жалт берип,
 Коктудагы койондой,
 Аркасынан кылт берип,
 Уйалбастан Канчоро,
 Өкүргөндөн бакырып,
 Кан Кыйаздап чакырып,
 Кыйазга жетип барды эле:
 «Катыгүн, Кыйаз, болбоду,
 Сары кан, элди оңдоду.
 Сабын бузбай кыйратып,
 Санаты жок сулатып,
 Сойо жазды өзүмдү,
 Сайа жазды кулатып.
 Араң жеттим мен сага,
 Алдымда атым чуратып!
 Суркойон күлүк болбосо,
 Сойуп койо жаздады.
 Беттешкен менен соо койбойт,
 Башкача уруш баштайлы.
 Келе турган жолуна,
 Ор каздырып таштайлы.
 Ошол ордун ичине,
 Өзүм кирип жатсам, бейим?
 Атактуу мылтык Аккелте,
 Как башына атсам, бейим
 Сары дөөнү өлтүрүп,
 Зардаптуу жүрөк бассам, бейим?»!

СЕМЕТЕЙ

Ары жок чоро ант ургур,
 Каныкейдин сүтү ургур,
 Намысы жок кут ургур.
 Майданга орду каздырып.
 Сарпоштоп үстүн жаптырып.
 Аккелтеге ок салып,
 Жолду тосуп жатты, бейим!
 Ачуусу келип Сары дөө,
 Каарланган бой менен,
 Калтылдап кара жол менен?
 «Канчоро менен Кыйазды,
 Калың колдун ичинен,
 Кармап алып чыксам деп,
 Кардын жарып кылычтап,
 Канжарлап башын алсам», – деп.
 Бек ачуусу келиптир,
 Бетинде орду көрбөстөн,
 Салып кирип келиптир.
 Сары кан келди жакындап,
 Салып уруп закымдап.
 Каздырган орду Канчоро,
 Жаңыдан ойлоп акыл таап.
 Билгизбей койгон Канчоро,
 Антип-минтип устун жаап.
 Аккелтеге ок салып,
 Мелжеп карап жатыптыр.
 Карыган Сары абаңды,
 Как башына атыптыр!
 Айактай болгон коргошун,
 Айабай башка мылк этип,
 Жыгылды жерге Сары кан,
 Минген аттан жалп этип.
 Башынан агып кан кетип,
 Боло албай өөдө шай кетип,
 Бүдөөгө келбей жан кетип.
 Сары канды жайлады,
 Антип-минтип ант ургур,
 Айла менен алганы!

Сары абаң сапар кеткенде,
 Салтанаттуу бул элдин,
 Түбүнө чоро жеткенде.
 Кабар кылар киши жок,
 Тоодо жаткан элдерге.
 Ордо баккан эрлерди,
 Оорукта жаткан элдерди.
 Кан Кыйаз менен Канчоро,
 Бастырбай тосуп салыптыр,
 Тушалып буту калыптыр.
 Кайгынын кара булуту,
 Канаттуу тулпар миниптир,
 Кара нээт Канчоро,
 Канжарлап элди кириптир.
 Үч берен майып болгонун,
 Калган журт эми билиптир.
 Кайгыга салып калганды,
 Тишин чагып чанданды.
 Көзүн ойуп ташташты,
 Күнөөсүз нечен жандарды!
 Кирип алды Коргонго,
 Ээ болду алтын ордого.
 «Каран түн башка түштү деп,
 Кара кыргыз калкынан,
 Таалайдын кушу учту деп
 Бул арам өлөгөн Канчоро,
 Арстандан калган бууданды,
 Эмчектеш болгон тууганды,
 Салылуу коргон дубалды,
 Залкар тоодой буларды,
 Салбар чоро кулатты!
 Салтанаттуу эрендер,
 Сарасы эле адамдын,
 Сардары эле балбандын.
 Сакасы эле чүкөнүн,
 Аркар тил эле бүлөөнүн.
 Өткүрү эле экөөнүн,
 Оорутпас көөнүн бирөөнүн,

СЕМЕТЕЙ

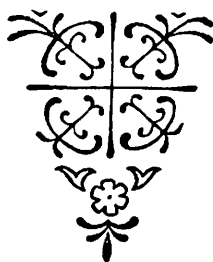
Көркөмү эле тулпардын,
 Кумпайы эле шумкардын
 Бушманы эле душмандын,
 Медери эле туугандын.
 Азуулуу жолборс эр эле,
 Куткарбаган кууганын!
 Алп кара куш каары бар,
 Беттешкен жоого ажыдаар
 Бели катуу эрлерди,
 Кайда алпарып сойгондур?
 Канчоро капыр ант ургур,
 Каныкейдин сүтү ургур,
 Ата кыргыз тузу ургур!
 Ач албарс жанга илиптир,
 Сырнайза колго алыптыр.
 Жедигердин Кыйазын,
 Баштап келип капкайдан,
 Сыр коргонго киргизди,
 Арамдыгын билгизди!
 Семетейден айрылдык,
 Учарга чалгын бизде жок,
 Канат сынып кайрылдык.
 Мына минтип кайран журт,
 Каадасыз итке зарылдык!
 Бүрдөгөн терек эл элек,
 Шагыбыз бүгүн кубарды.
 Ырысты жедик кыргыздар,
 Тамыр түптөн кыркылды!
 Арстандардан ажырап,
 Калама арык кулады,
 Суу акпай какшып куурады!
 Көпүрө сынып бүктөлдү,
 Чымын жанга күч келди.
 Кеттиңби, Талас өрттөнүп,
 Арстан Семей баатырдан,
 Айрылдык арман шум жалган.
 Касиеттүү кан Бакай,
 Адамдын эле асылы,

Жок жерден тапкан акылды.
 Канкордун эле ардагы,
 Артык эле арбагы,
 Кыргыздын эле чарбагы.
 Арам өлгөн бул доңуз,
 Арбактуу эрге катышпай,
 Аман койо турарбы?
 Өлбөй турса кан Бакай,
 Бир арга элге кыларбы?
 Каракан кызы Каныкей,
 Катындан чыккан уз эле,
 Камка тондун тышы эле,
 Ак калпак элге эне эле,
 Ак олпок тонго жең эле,
 Түркүктөй элге бел эле,
 Акылдын чыккан кени эле,
 Сүт урган көркоо Канчоро,
 Эмчегин эмген дээр эле.
 Кадырын сүттүн кыларбы?
 Канышты койо турарбы?!
 Асманда учса куу эле,
 Адамдан чыккан сулуу эле,
 Ак шумкардын тууру эле,
 Алп Семетей жубу эле,
 Адамзаттын нуру эле.
 Кудайдын сүйгөн бендеси,
 Акун кандын эркеси,
 Аламын деп айта албас,
 Ал Канчоро эмес теңдеши.
 Көрүп жүрсөң эрте-кеч,
 Көркү эле кыргыздын,
 Чүрөктү койо турарбы?
 Же айланып учуп Айчүрөк,
 Бир айла элге кыларбы?
 Же тууган балам болбосо,
 Карап жүрөм кимге деп,
 Калган кыргыз мейли деп,
 Акун кандын шаарына,

СЕМЕТЕЙ

Учуп кетип тынарбы?!
 Бул түгөнгөн Канчоро,
 Каары катуу зор Кыяз,
 Кан Бакайдай карыга,
 Кастарлуу Гүлүс эренге,
 Каныкейдей энеге,
 Кадырлуу Чүрөк жеңеге,
 Короолош коңшу болгонду,
 Кырып салып тынарбы?
 Ак калпак кыргыз бул элди,
 Мындай кудай урарбы?!
 Ээси жок калып чоң Талас,
 Томсоруп топо турарбы?!
 Ушунчалык көп элдин,
 Төбөндөн тийген чорого,
 Бир күнү жетер убалы!»
 Орукта калган элдердин,
 Ушул болду убайы.
 Өңүндө кызыл каны жок,
 Оорубай туруп муңайды.
 Кең Таласын ошондо,
 Кейпи кетип кубарды!
 Сары абамдын байбиче,
 Уулбийке энеге,
 Өлүп калды журтунда,
 Көрө салып Канчоро,
 Жарып салды журтуна!

Кестирип кечир кокустан,
 Майып болгон окустан,
 Арманда калган Гүлчоро,
 Далыдан ысык каны акты.
 Карды тойбой кара жер,
 Шимирип соруп бул жатты.
 Кансырап кайран кабылан,
 Көөдөндөн чыкпай жан жатты.
 Зыркырап улуп тоо жели,
 Саткынды каргап каар чачты.
 Коңур күз болбой жалбырак,
 Сабалып түшүп жер жапты!
 Гүлчоро башын көтөрдү,
 Күрс дедире жөтөлдү.
 Жаралуу болгон жолборсту,
 Кара жер араң көтөрдү.
 Коргонго көзүн салса да,
 Козголор шайы жетпеди.
 Муңканып карап турганда,
 Канчоронун иттери,
 Капыстан чыга келгени,
 Байлап алып кеткени.
 Эт жүрөктү эзгени,
 Түпкө такыр жеткени.
 Муну мындай таштайлы,
 Семетейдин тукуму,
 Сейтектен кепти баштайлы.

СЕМЕТЕЙ

МАНАСЧЫ ЖҮСҮП МАМАЙДЫН СЕГИЗИЛТИГИ БОЮНЧА ТАРЫХЫЙ-КӨӨНӨ СӨЗДӨРДӨН ТҮЗҮЛГӨН СӨЗДҮК

*(С.Мусаевдин жалпы редакциясы менен түзүлгөн «Манас» эпосунун сөздүгү
«Бишкек-1995» пайдаланылды).*

1. Ак каңкы – (Эки каптал эн темир, Эптеп кылган аккаңкы ээр – «Манас», 3270) – Ээрдин өзүнчө түрү – алдыңкы жагы жазы жана тегерек формада болуп, анын бети оюу-чийүү, күмүш ж.б. асыл заттар менен кооздолот.

2. Ак сары башыл – (Аксарбашыл уй алып – «Сейтек», 16200) – курмандык чалуу расмилеринин бир көрүнүшү. Эпостук чагылтууда курмандык чалуу расминин эң алгачкы көрүнүшү, же башкаларга караганда жеңили, майдасы ак сары башыл кой чалуу.

3. Айбалта - (Айбалта белде шыңгырап – «Семетей», 9850).
Мааниси боюнча найза, кылычтан кийинки баатырлар жакынкы кармаштарда кеңири колдонгон согуштук куралдардын бири. Аталышынан билинип тургандай, темири жарым ай түспөлүндө жасалган курч балта.

4. Алаш – (Алашка даңктуу сен болгун – «Сейтек», 2090) - казак кыргыз уруулар биримдигинин жалпы аталышы.

5. Аламан – (Жабылалы ат койуп, Аламандап бар койуп – «Сомбилек», 20-бет).

Аламан – көпчүлүк, жапырт, жалпы. Аламан уруш – көчмөн элдердин пайдаланган согуштук ыктарынын бири – жоону жапырт каптоо, жоо менен аралашып кармашуу.

СЕМЕТЕЙ

6. Албарс – (Албарс менен кайса деп – «Сомбилек», 25-бет).

1. Өзгөчө сапаты менен айырмаланган мыкты болоттун түрү.
2. Мыкты сапаттуу болоттон жасалган курал-жарак (кылыч, айбалта кээде мылтык).

7. Азар түмөн - (азар түмөн жыл өттү - «Манас», 40) - (ир.хазармиң;түрк, монгол, түмөн – он миң) - «миң-миң» - дегенге жакын түшүнүк.

8. Алеңгир жаа - (Алеңгир жаа-сур жебе - «Манас», 10900).
1. Жаанын жасалган формасы жактан айырмаланган өзгөчө түрү, же баатырларга ылайыктап жасалган жаа түрү. 2. кыйратуучу, сүрдүү жаа.

Алеңгир-бүлүк - уруш-жаңжал, кыйынчылык, мүшкүл, шаштысын кетируү жана башка.

9. Апсун - (же апсун дуба) - (апсун окуп, дуба окуп - «Сейит» 93-бет) - (ир. эфсун-сыйкыр)-сыйкырдык күчкө ээ дуба. Түрүн өзгөртүү, каалаган түс, түргө өтө алуу-жандуу жансыздардын кейпинде болуу, көрүнбөй калуу, учуу ж.б. чектен тыш мүмкүнчүлүктөргө ээ кылган атайын сөздөрдүн тобу, топтому.

10. Асаба - (асаба аштап туу тигип – «Семетей», 30980) - (ар.аса-таяк) Туу же желек асылып коюлуучу-тагылуучу таяк. Асма, асылма, ас+аба - абага ас деген сөздөн чыккан дегенге негиз бар. Барабара жалпы эле желекти түшүндүрүп калган.

11. Бадана - (торгой көз темир бадана – «Манас», 5210) - (ир. баден-дене, бүткөн) 1. Баатырлар кийүүчү бүткөн бойду денени каптап жасалган ок өтпөс кийим-соот. 2. Кымбат баалуу кооздолуп тигилген сырт кийим-тон.

СЕМЕТЕЙ

12. Бадирек - (Аттанганда бадирек – «Манас», 10440) - (ир. бедирек.теги жаман). Тилдөө же кемсинтүү максатында айтылуучу сөз. Мааниси боюнча: Кара ниет, орой, бузуку. 2. Тексиз, теги жаман. 3.Кээде эр жүрөк, кайраттуу жалтанбас деген түшүнүктөрдүн ордуна колдонулат.

13. Байандос – (Миңгени айдай Кыланбоз, Салынганы байандоз – «Сомбилек», 31-бет) – (ир.)

1. Ээрдин үстүнө салына турган кичине төшөк, көрпөчө.
2. Олтуруу үчүн кымбат материалдан жасалган төшөк.

14. Бедөө – (Алты бедөө ат берди – «Манас», 22430) – (ар. Бедуин – чөлдүктөр, чөлдүн жашоочулары). 1. Байыркы мезгилде чөлдө жашаган көчмөн-малчы уруулары. 2. Күлүк, тулпар ат (бедөөлөр жылкынын өзгөчө тукумун өстүрүшкөн, ал жылкылар чыдамдуу, күлүктүгү менен өзгөчөлөнгөн).

15. Буулум – (Айрыды кийген буулумун – «Семетей», 490) – баалуу калың кездеменин бир түрү, же ошол кездемеден тигилген кийим.

16. Дажал – (Кароолу дажал, огу ажал – «Манас», 5430) – (ир ал.- дажжал - алдамчы, жалганчы) – 1. Адам баласына каршы, кара күчтөрдүн ээси, өзгөчө каардуу жана ырайымсыз, коркунучтуу мифтик жандык.

17. Дейилде – (Ардактаган дейилда – «Семетей», 120) – (ир. Жибек. Түрк тилдеринде шайы дилде). Индия ж.б. чыгыш өлкөлөрүндө жибекке зым кошулуп согулган жибектин аталышы.

18. Жазайыл – (Жазайыл мылтык топ атып – «Манас», 11770) – (ар.ал. – жезаир - арал) – Алжир мамлекетинин арабча аталышы. Орто Азия элдеринде Алжирде жасалган мылтык маанисинде түшүнүлөт: Кыргыздарда жазайыл мылтык.

СЕМЕТЕЙ

19. Жамбы – (Жамбыны да ашкере, Мерген Манас өзү аткан – «Манас», 13160) – (кыт. Юань – уюткан, бао – асыл, кымбат, баалуу) – койдун, жылкынын ж.б. жандыктардын туягынын формасында уютулган, ар түрдүү өлчөмдөгү жана салмактагы күмүштүн куймалары.

20. Жануб – (Жанупту көздөй ыңгайлап – «Манас», 3320) – (ар. жәнуб) – түштүк, түштүк тарап.

21. Жебе – (Жебелер учуп зыркырап – «Семетей», 18150) – Жаанын огу. Жалпы эле жаа жана кээбирде анын огун туюнтат.

22. Испаны кылыч – (Туурасы сынып кетпеген, Эки миздүү испан – «Манас», 5360) – Персиянын Исфахан шаарында жасалган кылыч.

23. Кан – (Кан көтөрүп Семенди – «Семетей», 15090) – (кыт. Хуан – башкаруучу, император) – уруунун, элдин. Мамлекеттин башында турган башкаруучу адам. Эпос боюнча уруу башчылары да кан деп атала берет.

24. Карсак – (Ач күзөн, карсак аралаш – «Манас», 15060) – 1. Түлкү, карышкыр ж.б. сыяктуу жаныбарлардын жалпы аталышы. 2. Түлкүнүн түрү (кара түлкү же калтар түлкү).

25. Керик – (Кержендетип керк минип – «Манас», 11610) – (ир. карк) – 1. Тумшугунда мүйүзү бар ай туяктуу, сүт эмүүчү зор жаныбар. 2. Эпосто душмандын алптары, дөөлөрү минип жүргөн укмуштуу унаасы.

26. Кисепче – (Чарайна керек жүрөккө, калдыркан менен кисепче – «Манас», 5210) – 1. Курга тагылып коюлуучу калың кайыштан же булгаарыдан тигилген тегерек баштыкча.

СЕМЕТЕЙ

27. Күрөөкө – (Сага камдап жүргөмүн, Кийериңе күрөөкө – «Манас», 3230) – (байыркы түрк – ургаачы аюу) – аюу терисинен тигилген сырт кийим.

28. Күрсү – (Күрзүлөрүн булгашып, Күүлөп колго алыптыр – «Манас», 22100) – (ир.гурз) – 1. Согуштук курал – бекем, катуу жыгачтан, кээде темирден сабы бар, бир нече урчуктуу уютулган тоголок чоюн.

29. Оорук – (Оорукта жаткан төрөдөн – «Манас», 17000) – 1. Калктын туруктуу жашаган жери. 2. Согушка аттанган колдун негизги бөлүгү.

30. Очогор – (Үнү ачуу койчагыр, Ойноп атса очогор – «Манас», 5400) – (монг. Оо цагкур – милте) – монгол тилинен өздөштүрүлүп кыргызча айтылышы – очогор. Эпосто милтелүү мылтыктын аталышы.

31. Саадак – (Саадак кырк кез көрүнөт – «Семетей», 2170) – Жебе салынуучу кутуча, баштыкча.

32. Сарпай – (Сарпайды алып зар толуп, Санаада жогу бар болуп – «Сейтек», 390) – Салтанаттуу учурларда кадырлуу адамдарга тартуулануучу сый кийим.

33. Соот – (Сооттуусун сойлоттум, Олпоктуусун ойноттум – «Семетей», 18560) – ок, найза, кылыч ж.б. согуш куралдарынан сактануучу болот чынжырлардан куралган жеңи жок жоокердик кийим.

34. Туулга – (Чачын түйүп шилиге, Башына туулга көмөрдү – «Сейтек», 15880) – Жоокердин ок өтпөс баш кийими.

СЕМЕТЕЙ

35. Түмөн – (Жети түмөн кол болду – «Семетей», 5660) – 1. Он миң. Өтө көп мааниде дегенди билдирет.

36. Түпөк – (Найзаны тагып түпөккө – «Кененим», 4952) – 1. Жылкынын топ кылы. 2. Сайылган найзаны токтотуп кала турган эшилген жылкы кылы.

37. Чарайна – (Нары жакты карай шалкылдап, Чарайнасы жаркылдап – «Семетей», 7530) – 1. Калың булгаарыдан же темирден жасалган соот кийим. 2. Майда тордон токулган соот.

Манасчы Жүсүп Мамайдын сегизилтигин тарыхый-көөнө сөздүгүн КРУИАнын Ч.Айтматов атындагы Тил жана адабият институтунун Манас бөлүмүнүн илимий кызматкерлери тарабынан иштелди:

«Манас» (Садыров М.Т., ф.и.к.), «Семетей» (Нарынбаева Н.О., ф.и.к.), «Сейтек» (Кулбаракова З., илимий кызматкер), «Кененим» (Мамытов А.Ж., илимий кызматкер), «Сейит» (Садыров М.Т., ф.и.к.), «Асылбача-Бекбача» (Мамытов А.Ж., Сакбаев Н., илимий кызматкерлер), «Сомбилек» (Нарынбаева Н.О., ф.и.к., Кулбаракова З., илимий кызматкерлер), «Чигитей» (Нарынбаева Н.О., ф.и.к.).

МАЗМУНУ

Абыке менен Көбөштүн Манастын айылын чабышы.	
Каныкейдin Семетейди алып качышы	3
Семетейдин Таласка барышы	21
Семетейдин ат конушуна ээ болушу, кырк чоронун кырылышы	51
Чынкожо, Толтойдун дүмөгү, Айчүрөктүн аргасы	78
Семетейдин Айчүрөктү алышы	115
Гүлчоро менен Толтойдун алгачкы беттешүүсү	156
Чынкожо менен Толтойдун өлүмү	181
Токтосарттын саткындыгы, Коңурбайдын чабуулу	205
Гүлчоронун чалгыны	222
Гүлчоро менен Канчоронун кайраты, кыргыздардын кол курашы	244
Кеңколдогу кызыл кыргын	265
Коңурбайдын Атактагы баатырларынан ажырап кайра качышы	280
Керимбайдын чыккынчылыгы	294
Карагулдун өлүшү	309
Баатырлардын кеңеши, Кызылуйук дөөнүн жер жазданышы	327
Гүлчоро менен Мадыкандын кармашуусу	359
Семетейдин жалгыз көздүү Мадыкөлдү сайышы	391
Коңурбайдын өлүшү, Уусангендин дүмөгү	403

Гүлчоро менен Жубатайдын кармашуусу	431
Үмүтөйдүн өзүнчө келип өлүшү, Семетейдин Тайбуурулду бериши . . .	448
Канчоронун кастыгы, Семетейдин кайып болушу	463
Манасчы Жүсүп Мамайдын сегизилтиги боюнча тарыхый-көөнө сөздөрдөн түзүлгөн сөздүк	491

Көркөм-адабий басылма

СЕМЕТЕЙ

Баатырдык эпос

Ж. Мамайдын варианты боюнча

Транслитерация: А. Мукаш кызы, Ч. Субакожоева, Б. Иличбекова

Теодор Герцендин сүрөттөрү пайдаланылды.

Шиңжаң эл басмасы
Жооптуу редактору Сабыржан Турганбай
Редактору Макелек Өмүрбай

Редактору Т.А. Абдырахманов
Корректорлору Г. Абдалиева, Н.К. Рысмендеева
Дизайнери Бермет Иличбекова
Мукабанын тышындагы сүрөт Теодор Герцендики
Компьютердик калыпка салган Бермет Иличбекова

Терүүгө 18.06.11-ж. берилди. Басууга 15.02.14-ж. кол коюлду.
Офсет кагазы. Форматы 84x108 ¹/₈.
Нускасы 300 даана. Көлөмү 94 б.т.

Бишкек шаары, Чүй пр. 36,
ЖЧК БПК «Оптима Техноложис»
басмаканасында басылды.

ISBN 978-9967-26-442-7

5 2252 >

9 789967 264427

